

การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

นายกฤษณะ นาคประสงค์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง

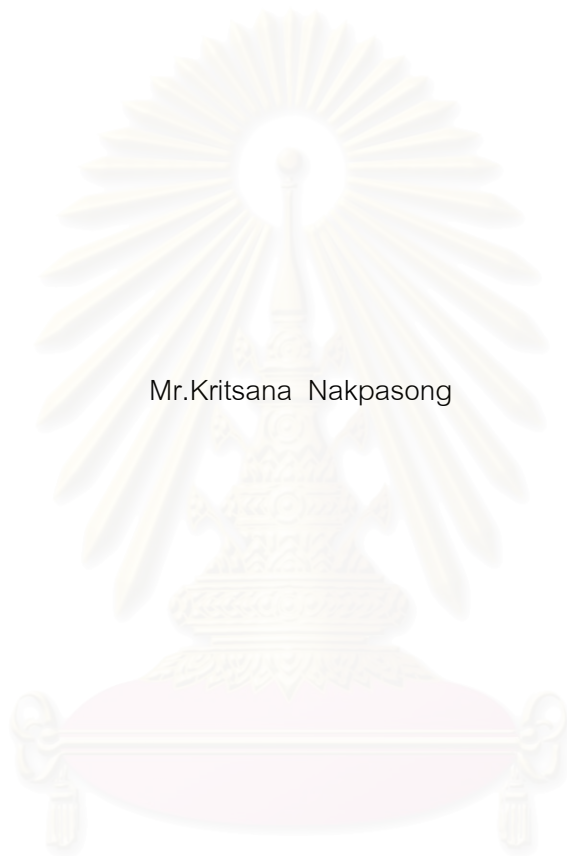
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-5649-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

POLITICAL COMMUNICATION OF KING NARESUAN THE GREAT

Mr.Kritsana Nakpasong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Speech Communication

Department of Speech Communication and Performing Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-5649-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
โดย	นายกฤษณะ นาคประสงค์
สาขาวิชา	วาทวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์อวยพร พานิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุญนาค)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กฤษณะ นาคนประสงค์ : การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (POLITICAL COMMUNICATION OF KING NARESUAN THE GREAT) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.อรรณพ ปิณฑน์โอภาท , 210 หน้า. ISBN 974-17-5649-6

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อกอบกู้เอกราช รักษาพระราชอำนาจ ขยายพระราชอาณาเขต และทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative research) ใช้การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical approach) ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ตัวบท (Textual analysis) และการวิเคราะห์บริบท (Contextual analysis) โดยจะศึกษาจากเอกสาร เช่น พระราชพงศาวดาร พงศาวดาร จดหมายเหตุชาวต่างชาติ พระนิพนธ์ บทความ และเอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มารวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ และข้อจำกัดทางการเมือง ทั้งภายในและภายนอกกรุงศรีอยุธยา ส่งผลให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงต้องใช้การสื่อสารในการตอบโต้สถานการณ์ และข้อจำกัดทางการเมืองเหล่านั้น โดยรูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองที่พระองค์ทรงใช้ ได้แก่ การสื่อสารเพื่อการจัดการ การสื่อสารโน้มน้าวใจ การสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ (สัญลักษณ์) เป็นต้น โดยรูปแบบที่พบมากที่สุด คือ รูปแบบการสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยใช้จุดมุ่งใจในความ “เด็ดเดี่ยว”ของพระองค์ และผลของการสื่อสารการเมือง ทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสามารถกอบกู้เอกราช รักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจ และมีพระราชอาณาเขตกว้างใหญ่ รวมทั้งทำนุบำรุงฟื้นฟูกรุงศรีอยุธยาให้เจริญรุ่งเรืองดังเดิม

ภาควิชา.....วาทวิทยาและสื่อสารการแสดง.....ลายมือชื่อ.....
 สาขาวิชา.....วาทวิทยา.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา 2546

4585055128 : MAJOR SPEECH COMMUNICATION

KEY WORD: POLITICAL COMMUNICATION / KING NARESUAN THE GREAT

KRITSANA NAKPASONG : POLITICAL COMMUNICATION OF KING
NARESUAN THE GREAT .THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF. ORAWAN
PILUNOWAD ,PH.D. 210 pp. ISBN 974-17-5649-6.

This research aims to analyze situations, constraints, and methods of thinking together with the results of political communication that King Naresuan the Great used for retrieving and protecting Thailand's independence, expanding territories, as well as maintaining Ayutthaya. The qualitative research, historical approach, textual and contextual analysis were undertaken to examine document such as historical records, gazettes, and royal letters .

The results indicated that internal and external restrictions of political environment of Ayutthaya pressed King Naresuan the Great to utilize political communication to avoid the harsh situations. The communicative approaches used included management communication, persuasive communication, public relations communication, and sign communication.

The communicative methods that had been frequently used by King Naresuan were persuasive communication in which represented the brevity of the king and political communication which resulted in maintaining Thailand's independence and his power which expanded the kingdom as well as spread the glory of Ayutthaya.

Department ..Speech Communication and Performing Arts.. Student's signature.....

Field of studySpeech Communication..... Advisor's signature.....

Academic year.....2003.....Co-Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถอย่างสูง จาก รศ.ดร.อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ ตักเตือน ในเรื่องของเนื้อหาและการวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ของวิทยานิพนธ์ แก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบพระคุณ รศ.อวยพร พานิช ประธานกรรมการ และ ศ.ดร.ปิยนารถ บุนนาค กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความกรุณาเมตตา ในการแนะนำและให้คำปรึกษา ผลงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี รวมทั้งขอขอบพระคุณคณาจารย์ ในภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ตลอดมา

ขอถวายราชสดุดี แต่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผู้ทรงกฤษฎาภินิหารอันบดบังมิได้ ที่คุ้มครองชาติไทยมามากกว่า 400 ปี ขอขอบพระคุณคณาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่กรุณาช่วยแนะนำในการหาข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะ ผศ.พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์ และ อ.วศิน ปัญญาวุฒตระกูล

ขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง รหัส 45 ทุกชีวิต กับความทรงจำดีๆและมีคุณค่า โดยเฉพาะ พี่น้อง อ.พรพักตรา ไชยเศรษฐ์ ที่มีกำลังใจดีๆให้ตลอด, นิค สุวดี พันธุ์พานิช เพื่อนร่วมอุดมการณ์ในการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึง ธง ตั้ง และขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นปริญญาตรี ม.นเรศวร สถาพร พิลาศจิตร และเพื่อนทุกคน ที่ให้กำลังใจดีๆเสมอมา

ความสำเร็จอีกก้าวหนึ่งของชีวิตในครั้งนี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดบุคคลสองท่านนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสมชัย คุณแม่วิมลทิพย์ นาคประสงค์ ครูคนแรกบนพื้นพิภพของลูก สำหรับความสำเร็จต่างๆในชีวิต ที่เกิดจากการสนับสนุน ทั้งร่างกาย แรงใจ และแรงทรัพย์ของท่าน รวมทั้งขอบใจน้องทั้งสอง เอ-เอ สุริยะ และดี-ดีว กฤษฎา นาคประสงค์ ที่ให้กำลังใจพี่ชายคนนี้ตลอดมา

สุดท้ายนี้ หากผู้วิจัยสามารถขอพร อะไรได้สักหนึ่งข้อ ผู้วิจัยอยากจะขอให้โลกที่มีแต่ความวุ่นวาย ได้มีสันติสุขและความสงบ และให้มนุษย์ทุกคนมีความสุขความสบาย ไม่มีสิ่งใดเบียดเบียน ตามอัตภาพและวิถีทางแห่งตน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีทางการเมืองการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยา.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับพระราชประเพณีและราชสำนัก.....	32
แนวคิดทฤษฎีสัญญาวิทยา.....	36
แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารการเมือง.....	38
แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารการสื่อสารโน้มน้าวใจ.....	39
แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม.....	43
แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการจัดการ.....	48
แนวคิดทฤษฎีกรอบการวิเคราะห์การตอบโต้สถานการณ์ของบิทเซอร์.....	49
งานวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	52

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบ.....	56
ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	57
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	57
การดำเนินการนำเสนอรายงานในการศึกษา.....	58

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์การสื่อสารการเมืองในสถานการณ์กอบกู้เอกราช.....	60
ผลการวิเคราะห์การสื่อสารการเมืองในสถานการณ์การรักษาพระราชอำนาจ.....	109
ผลการวิเคราะห์การสื่อสารการเมืองในสถานการณ์ขยายพระราชอาณาเขต.....	143
ผลการวิเคราะห์การสื่อสารการเมืองในสถานการณ์การทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา.....	158

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย.....	171
การอภิปรายผลการวิจัย.....	177
ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย.....	185
รายการอ้างอิง.....	186
ภาคผนวก.....	189
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	210

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช 1.....	105
ตารางที่ 2 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช 2.....	106
ตารางที่ 3 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช 3.....	107
ตารางที่ 4 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช 4.....	108
ตารางที่ 5 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ 1.....	139
ตารางที่ 6 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ 2.....	140
ตารางที่ 7 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ 3.....	141
ตารางที่ 8 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ 4.....	142
ตารางที่ 9 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการขยายพระราชอาณาเขต 1.....	156
ตารางที่ 10 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการขยายพระราชอาณาเขต 2.....	157
ตารางที่ 10 ตารางแสดงการสื่อสารการเมือง เพื่อการทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา	170

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ญ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพประกอบที่ 1 โมเดลการสื่อสารโน้มน้าวใจ.....	40
ภาพประกอบที่ 2 โมเดลพฤติกรรม.....	44
ภาพประกอบที่ 3 โมเดลการลด - เพิ่มพฤติกรรม.....	45
ภาพประกอบที่ 4 โมเดลการลด- เพิ่ม พฤติกรรม 2.....	46
ภาพประกอบที่ 5 โมเดลการได้มาซึ่งอำนาจ.....	47
ภาพประกอบที่ 6 การไล่ติดตามพระยาจันจันตุ.....	63
ภาพประกอบที่ 7 การเข้าตีเมืองคัง.....	67
ภาพประกอบที่ 8 การประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง.....	72
ภาพประกอบที่ 9 พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง.....	75
ภาพประกอบที่ 10 การกระทำพิธีศรีสัจปาน.....	81
ภาพประกอบที่ 11 การสู้รบกับพระเจ้าเชียงใหม่.....	96
ภาพประกอบที่ 12 พระแสงดาบคาบค่าย.....	102
ภาพประกอบที่ 13 การกระทำยุทธหัตถี.....	121
ภาพประกอบที่ 14 เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล.....	127
ภาพประกอบที่ 14 โมเดลการเจรจาต่อรอง.....	182

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประวัติศาสตร์แห่งความเป็นชาติไทยนั้น พระมหากษัตริย์ราชเจ้า ผู้ทรงทำนุบำรุงบ้านเมือง พระพุทธศาสนา และนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรไทย จนได้รับการถวายพระสมัญญานามว่าเป็น “มหाराช” หรือพระราชผู้ยิ่งใหญ่ มีอยู่ด้วยกันหลายพระองค์ หนึ่งในมหाराชที่ได้รับการยกย่องจากคนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ก็คือ “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช” พระมหากษัตริย์ไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงพระราชสมภพ เมื่อปีเถาะ พ.ศ.2098 ณ พระราชวังจันทน์ เมืองพิษณุโลก ขณะยังทรงพระเยาว์มีพระนามว่า "พระนเรศ*" เป็นพระราชโอรส ในสมเด็จพระมหาธรรมราชา และพระนางวิสุทธิกษัตริย์ ทรงมี พระพี่นางหนึ่งพระองค์ พระนามว่า "พระสุพรรณเทวี" (สุพรรณกัลยา) และพระอนุชาหนึ่งพระองค์พระนามว่า "พระเอกาทศรถ"

หลังจากเสียดังกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 แล้ว พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ได้ทรงขอสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ให้ตามเสด็จไปอยู่ ณ กรุงหงสาวดี ประเทศพม่าด้วยเพื่อเป็นองค์ประกัน เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเจริญพรรษาได้ 16 พรรษา จึงเสด็จกลับเมืองไทยเพื่อมาช่วยรับพระราชภารกิจบ้านเมือง

พ.ศ. 2114 พระราชบิดาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นองค์รัชทายาท เสด็จกลับมาครองเมืองพิษณุโลก มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบังคับบัญชาหัวเมืองเหนือทั้งปวง

หลังจากที่กรุงศรีอยุธยาตกเป็นเมืองประเทศราช เขมรก็ลอบโจมตีกรุงศรีอยุธยาโดยตลอดตั้งนั้น ในปีพ.ศ.2123 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชพร้อมกับสมเด็จพระเอกาทศรถ นำกำลัง

* ในบานแผนกพระอัยการขบถศึก ที่สมเด็จพระเอกาทศรถทรงตราขึ้น ออกพระนามสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ว่า “สมเด็จพระบรมบาทมงกุฎลักษณ์ อัครบริโสดม บรมหน่อนราเจ้าฟ้าเนศ เษษฐิบัติ”

3,000 คน ไปสมทบกับทัพเมืองชัยบาดาลและเมืองศรีเทพ เพื่อนำกำลังกองทัพไทยเข้าโอบล้อมโจมตีกองทัพเขมรจนแตกพ่ายแพ้ ถอยทัพกลับไปนับเป็นการทำสงครามครั้งแรกของพระองค์

หลังจากสงครามในครั้งนั้นพระองค์ทรงช่วยพระราชบิดา(สมเด็จพระมหาธรรมราชา) ในการทำนุบำรุงบ้านเมือง เช่น ปรามปรามผู้ที่เป็นกบฏต่อบ้านเมือง ฟื้นฟูกองทัพและข้าราชการ เพื่อต้องการปลดแอกกรุงศรีอยุธยาจากการเป็นเมืองประเทศราชของกรุงหงสาวดี มาโดยตลอด จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2127 พระองค์ทรงได้ประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง ทำให้กรุงศรีอยุธยาไม่เป็นเมืองขึ้นของกรุงหงสาวดี (พม่า)อีกต่อไป

ในปี พ.ศ.2133 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา ขณะมีพระชนมายุได้ 35 พรรษา พร้อมกับทรงสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็น "พระมหาอุปราชา" และให้ถือพระเกียรติสูงเสมอพระเจ้าแผ่นดิน

พ.ศ. 2135 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกระทำยุทธหัตถีมีชัยชนะแก่พระมหาอุปราชา ในครั้งนั้น ทำให้พระเกียรติยศเลื่องลือไปทั่วแหลมอินโดจีน และพระองค์โปรดฯ ให้สร้าง "เจดีย์ยุทธหัตถี" ขึ้นตรงที่ทรงชนช้างชนะพระมหาอุปราชา ซึ่งอยู่บริเวณหนองสาหร่าย หรือดอนเจดีย์ในปัจจุบันต่อมา

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จสวรรคต พ.ศ.2148 ขณะที่ยกทัพไปตีกรุงอังวะ รวมพระชันษาได้ 50 พรรษา เสด็จสวรรคต 15 ปี (หากนับการทำพระราชสงครามและพัฒนาบ้านเมืองในฐานะรัชทายาทเป็นเวลา 34 ปี)

จากพระราชประวัติดังกล่าว เห็นได้ชัดถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มีต่อชนชาติไทยนั้น เป็นเรื่องที่คุณคนไทยทุกคนล้วนประจักษ์ในพระปรีชาสามารถของพระองค์ท่าน โดยเฉพาะ การที่พระองค์ทรงกอบกู้เอกราชและวีรกรรมในการกระทำยุทธหัตถีมีชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชาแห่งพม่า นั้น เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ไม่เพียงแต่ในภูมิภาคนี้แต่ในโลกด้วย (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2533) ดังนั้นภาพในความคิดของคนไทยส่วนใหญ่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงเป็นพระมหากษัตริย์นักรบผู้ยิ่งใหญ่ท่านนั้น

แต่ในความเป็นจริงนั้น การกอบกู้เอกราชและการทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ที่มีความบอบช้ำจากการสงครามของการเสียกรุงครั้งที่ 1 ให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม ต้องมี

หลายปัจจัยสนับสนุน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ดังนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงไม่ได้เป็นเพียง พระมหากษัตริย์นักรบเพียงอย่างเดียว แต่ยังทรงพระปรีชาสามารถด้านการปกครอง ทรงรอบรู้การเมืองระหว่างประเทศ และส่งเสริมการค้านานาชาติด้วย(หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล,2533)

นอกจากพระปรีชาสามารถในด้านต่างๆของพระองค์ท่านที่กล่าวแล้วข้างต้น สิ่งสำคัญอีกประการที่อาจกล่าวได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช นั้นทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถในการสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ “การสื่อสารการเมือง” เพราะ การสื่อสารการเมือง คือ การสื่อสารที่ทำให้หรือมีศักยภาพต่อหน้าที่ในการปกครองประเทศ หรือทำให้ความมั่นคงดำรงอยู่ของรัฐดำเนินไป(เมตตา กฤตวิทย์ ,พัชณี เขยจรรยาและฉิรนนท์ อนุชศิริวงศ์2530) อีกทั้งถ้าพิจารณาถึง กระบวนการในการสื่อสารกับการเมืองการปกครองรวมถึงการพัฒนาประเทศมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด Aristotle เองก็ตระหนักดีในความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมืองในหนังสือ Politics และ The Art of Rhetoric ของตนโดยเน้นว่า “มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง” และเป็นสิ่งมีชีวิตประเภทเดียวที่มีความสามารถด้านภาษา การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การพูด การจูงใจ และการกระทำทางการเมือง และจากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า พฤติกรรมทางการเมืองทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ไม่ลักษณะใดก็ลักษณะหนึ่ง ดังนั้นเกณฑ์ที่จะใช้ตัดสินว่าการสื่อสารใดเป็นสื่อสารทางการเมืองหรือไม่นั้น น่าจะเป็นผลของการสื่อสาร ที่ทำให้เกิดการทำหน้าที่ของระบบการเมือง(เสถียร เขยประทับ,2540) โดยรูปแบบของการสื่อสารการเมือง ก็คือ แบบแผนและลักษณะเฉพาะของการสื่อสารอาจจะเป็นคำพูด พฤติกรรม และกิจกรรมที่แสดงออกมา ตามลักษณะของกระบวนการในการสื่อสาร SMCR คือมีผู้ส่งสาร สารช่องทางและผู้รับสาร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เพื่อผลทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม และรูปแบบของการสื่อสารการเมืองนั้น จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบท รูปแบบของการเมืองการปกครองและสถานการณ์ทางการเมืองในขณะที่มีการสื่อสาร

ดังนั้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเป็นยุคที่มีการแข่งทางการเมือง การทหารและขยายอาณาเขตที่สูงมาก ทั้งจากประเทศในภูมิภาคเดียวกัน และนอกภูมิภาค

(สืบแสง พรหมบุญ,2535) การสื่อสารการเมืองของพระองค์ผู้ ชูนาง ข้าราชการบริพาร ไพร่ฟ้า ประชาชน ประเทศสัมพันธมิตรและประเทศที่เป็นอริราชศัตรู ย่อมเป็นการสื่อสารเพื่อดำรงไว้ ซึ่งเป็นเอกราช พระราชอำนาจ และความเจริญของกรุงศรีอยุธยา ย่อมต้องมีกลยุทธ์หรือ รูปแบบที่ดีเหมาะสมต่อสถานการณ์เช่นกัน กรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของพระองค์จึงมีอำนาจการปกครองที่เข้มแข็ง สถาปนาเศรษฐกิจที่ฟื้นตัว และพระราชอาณาเขตที่กว้างใหญ่ไพศาล

จากสภาพการณดังกล่าว เป็นประเด็นที่สำคัญ ที่ก่อให้เกิดความสนใจของผู้วิจัยในการศึกษาการสื่อสารการเมืองที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระองค์ อีกทั้ง รูปแบบของการสื่อสารการเมืองของพระองค์น่าจะมีความแตกต่างจากการสื่อสารการเมืองในยุคปัจจุบันอย่างแน่นอน จนเป็นที่มาของงานวิจัยในครั้งนี้ว่า สถานการณ์และรูปแบบในการสื่อสารการเมืองในสมัยพระองค์เป็นอย่างไร ซึ่งผลของการวิจัยนั้น จะนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ด้านการสื่อสารการเมือง ที่เป็นรูปแบบที่สะท้อนถึงการสื่อสารในบริบทของความเป็นไทยในประวัติศาสตร์ อันจะเกิดประโยชน์ ในการศึกษาค้นคว้าด้านการสื่อสารการเมืองและวาทวิทยาต่อไปในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อ
 กอบกู้เอกราช ปกป้องรักษาพระราชอำนาจ ขยายพระราชอาณาเขต และทำนุบำรุงอาณาจักรกรุง
 ศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

คำถามในการวิจัย

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ในรัชสมัยสมเด็จพระ
 นเรศวรมหาราชเป็นอย่างไร

1. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อกอบกู้เอกราช
2. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อรักษาพระราชอำนาจ
3. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อขยายพระราชอาณาเขต
4. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ใน
 ด้าน การเมืองการปกครอง การค้า และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นงานวิจัยเชิง
 ประวัติศาสตร์ ในรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหาและบริบท จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ
 เช่น พระราชพงศาวดาร พงศาวดาร จดหมายเหตุชาวต่างชาติ พระนิพนธ์ บทความ และ
 เอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระ
 นเรศวรมหาราช ตั้งแต่ได้รับการสถาปนาเป็นพระมหาอุปราชครองเมืองพิษณุโลก (พ.ศ.2114)
 จนถึงเสด็จสวรรคต (พ.ศ.2148) มารวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์ถึง รูปแบบและบริบทในการ
 สื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ข้อจำกัดของการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ศึกษาและวิจัยโดยใช้หลักฐานต่างๆทางประวัติศาสตร์มาทำการวิเคราะห์และตีความเป็นสำคัญ หลักฐานที่น่าวิเคราะห์นั้นได้แก่ พระราชพงศาวดารและเอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่มีความแตกต่างด้านเวลาและรายละเอียดบางอย่าง ในบางฉบับ รวมถึงเอกสารบันทึกของชาวต่างประเทศที่นำมาศึกษา ซึ่งเป็นเอกสารที่ได้รับการแปลจากผู้ทรงคุณวุฒินั้น อาจมีการตีความหมายและภาษาที่แตกต่างกัน จึงอาจทำให้งานวิจัยไม่สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็พยายามตีความหลักฐานที่เป็นกลางที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ อีกทั้งงานวิจัยนี้เป็นการมุ่งแสวงหารูปแบบการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจากสิ่งที่เป็นบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์เท่านั้น ส่วนความถูกต้องของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นั้น คงจะต้องมีการตรวจสอบจากนักประวัติศาสตร์เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ต่อไปในอนาคต

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การสื่อสารการเมือง หมายถึง การสื่อสารที่ทำให้มีศักยภาพต่อหน้าที่ในการปกครองประเทศ หรือทำให้ความมั่นคงดำรงอยู่ของรัฐดำเนินไปได้ โดยเป็นการวิเคราะห์จากกรอบการตอบโต้สถานการณ์ของลอร์ด บิทเซอร์ คือ มีสถานการณ์ ผู้ฟัง ข้อจำกัด ผู้พูด และวาทะหรือรูปแบบการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง แบบแผนและลักษณะเฉพาะของการสื่อสาร ซึ่งมีการแสดงออกมาในวิธีการต่างๆ แต่เป็นไปตามหลักของกระบวนการสื่อสาร คือ มีผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร โดยมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ชัดเจน เช่น การสื่อสารเพื่อคงอัตลักษณ์ เป็นต้น

กอบกู้เอกราช หมายถึง การกอบกู้อิสรภาพของกรุงศรีอยุธยาจากการเป็นเมืองประเทศราชของกรุงหงสาวดี (พม่า)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับองค์ความรู้ใหม่ด้านการสื่อสารการเมืองในบริบทและเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
2. ได้ทราบและเข้าใจถึงรูปแบบของการสื่อสารการเมือง ในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่พระราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
3. เป็นการรวบรวมหลักฐาน และเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ อันเกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสารการเมืองในประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งนำไปศึกษาในบริบทด้านอื่นๆเพิ่มเติมในอนาคตได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบ ลักษณะ และบริบท รวมถึงแรงจูงใจ ในการสื่อสารการเมือง เพื่อกอบกู้เอกราช ปกป้องรักษาพระราชอำนาจ ขยายอาณาเขต และทำนุบำรุงอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่สามารถสนับสนุนประเด็นปัญหานำที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยมีแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีทางการเมืองการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยา
2. แนวคิดเกี่ยวกับพระราชประเพณีและราชสำนัก
3. แนวคิดทฤษฎีสัญญาวิทยา
4. แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารการเมือง
5. แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารโน้มน้าวใจ
6. แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม
7. แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการจัดการ
8. แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์โดยอิงหลักการตอบโต้สถานการณ์ของลอร์ด บิทเซอร์
9. งานวิจัยบทความทางวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารการเมือง ประวัติศาสตร์

และพระราชประวัติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

แนวคิดทฤษฎีการเมืองการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยา

งานวิจัยเรื่องการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารการเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างจากในยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงต้องนำแนวคิดเรื่องการเมืองการปกครองไทยในอดีต โดยเฉพาะในสมัยกรุงศรีอยุธยา มาสังเคราะห์ เพื่อความเข้าใจในการวิเคราะห์การสื่อสาร จากพื้นฐานของบริบทการเมืองการปกครองที่ถูกต้อง สำหรับแนวคิดเรื่องการเมืองการปกครองไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีดังต่อไปนี้

สถาบันทางการเมืองและระบอบการปกครอง

สถาบันพระมหากษัตริย์

วิลาศวงศ์ พงศบุตร (2536) กล่าวว่า สถาบันพระมหากษัตริย์อยุธยาในระยะเริ่มแรก น่าจะมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากพระมหากษัตริย์สุโขทัยตอนปลายนัก แต่เมื่ออาณาเขตแผ่ขยายออกไปครอบคลุมดินแดนกว้างขวางกว่าเดิม ก็จำเป็นต้องปรับปรุงรูปแบบการปกครองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากคุ้นเคยกับประเพณีการปกครองของขอมมาก่อนแล้ว กรุงศรีอยุธยา จึงนำประเพณีการปกครองของขอม ซึ่งเคยเป็นอาณาจักรที่ควบคุมดินแดนอันกว้างใหญ่ในอดีต มาเป็นแนวทาง รูปแบบของสถาบันการเมือง การปกครองรวมทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ได้ พัฒนาเป็นแบบขอมมากขึ้น การปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยา เปลี่ยนแปลงจากฐานะ “พ่อปกครองลูก” เป็น “เจ้ากับข้า” หรือ “นายกับบ่าว” ทั้งนี้เพราะกรุงศรีอยุธยา ได้รับประเพณีการปกครองของขอม ซึ่งขอมได้รับคติการปกครองมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง โดยถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนสมมติเทพ เป็นเทวราชาตามคติของศาสนาพราหมณ์ นอกจากนี้ ไทยยังได้รับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาจากมอญ และมอญก็ได้รับมาจากตำรามนูธรรมศาสตร์ของอินเดียอีกทอดหนึ่ง ในคัมภีร์นี้ยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นเทวราชาเช่นเดียวกัน

พระราชประเพณีต่างๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา กฎเกณฑ์ในการปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ ตลอดจนคำราชาศัพท์ที่เริ่มใช้ในสมัย

กรุงศรีอยุธยา มีไว้เพื่อส่งเสริมฐานะเทวราชาของพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น แนวความคิดเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็น เทวราชา ยังผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเปลี่ยนไปจากเดิม คติดั้งเดิมที่เคยถือว่าพระมหากษัตริย์เป็น “บิดา” ก็เปลี่ยนไปเป็น “เจ้าชีวิต” หรือ “เจ้าแผ่นดิน”

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาจะทรงมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น แต่พระราชอำนาจก็ถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตอย่างกว้างๆ ได้แก่ ขอบเขตของหลักธรรมและขอบเขตทางการเมือง กล่าวคือ พระมหากษัตริย์จะต้องทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ยึดมั่นในหลักธรรมของพุทธศาสนาแบบธรรมราชา และจะต้องทรงระมัดระวังเอาใจใส่เจ้านายชั้นสูงหรือขุนนางที่มีคนอยู่ในบังคับบัญชามาก มิให้ก่อการกบฏล้มล้างอำนาจของพระองค์ ทั้งนี้เพราะตำแหน่งพระมหากษัตริย์สามารถช่วงชิงกันได้โดยใช้กำลังทหาร ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการกบฏและการจลาจลเกิดขึ้นหลายครั้ง และมีการเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ถึง 5 ราชวงศ์ด้วยกัน

จุดอ่อนแอของสถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นอยู่กับ การขาดกลไกที่จะทำให้การผลัดเปลี่ยนแผ่นดินไปด้วยความเรียบร้อยและขาดกลไกที่จะคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถมาเป็นพระมหากษัตริย์

แนวคิดทางการเมืองและการปกครอง

วิลาศวงศ์ พงศะบุตร (อ้างแล้ว) กล่าวว่า แนวความคิดทางการเมืองและการปกครองที่กำหนดให้อำนาจในการปกครองขึ้นอยู่กับองค์พระมหากษัตริย์ที่มาจาก 3 แหล่ง คือ ความเชื่อพื้นเมือง พุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู)

ความเชื่อพื้นเมืองเดิม ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการนับถือวิญญาณหรือผี ซึ่งเชื่อกันว่าของทุกอย่างในธรรมชาติมีวิญญาณประจำ มีการบูชาเจ้าแห่งแผ่นดินที่บันดาลความสมบูรณ์ให้ เช่น แม่พระธรณี แม่พระโพธิ์พ เป็นต้น มีการบูชาบรรพบุรุษ การปกครองเป็นระบบหมู่บ้าน ยกย่องผู้ที่มีทั้งอำนาจและคุณธรรมเป็นหัวหน้าที่ดี

พุทธศาสนา ในอัครคัมภีร์พุทธ พระพุทธเจ้าทรงมีความเห็นเกี่ยวกับสภาวะธรรมชาติ กำเนิดของรัฐและผู้ปกครองว่า หมู่ชนจำเป็นต้องมี “ผู้ปกครอง” เมื่อรักษาระเบียบของสังคม โดยผู้นำนั้นจะได้รับผลตอบแทน 1 ใน 6 ของผลิตผลของสังคม ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเน้น

ความคิดที่ว่า ผู้ปกครองจะต้องมี “ธรรม” เพื่อป้องกันมิให้ผู้ปกครองใช้อำนาจในทางที่จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง “ธรรมราชา” คือ ราชาที่มีธรรมเป็นเครื่องปฏิบัติ ธรรมนี้มีที่มาจากหลักธรรมในพุทธศาสนาจำนวนหนึ่ง และเป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย ธรรมที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสมควรเป็นหลักปฏิบัติของพระราชาคือ **ทศพิธราชธรรม** ระบบการเมืองดั้งเดิมส่วนใหญ่มักจะเป็นทั้งระบบศาสนาและการเมืองพร้อมๆ กัน ทั้งนี้เพราะศาสนาเป็นอุดมการณ์รูปแบบเดียวของสังคมโบราณ ความคิดทางศาสนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของระบบการเมือง อิทธิพลของพุทธศาสนาในการเมืองไทยปรากฏในรูปแบบของแนวความคิดที่ว่า กษัตริย์จะต้องมีธรรมในการปกครอง และมักใช้อ้างถึงความชอบธรรมในการขึ้นเป็นกษัตริย์ด้วย

ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ความคิดทางการเมืองของอินเดียโบราณมีอิทธิพลโดยตรงต่อการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทางด้านประเพณีราชสำนักและกฎหมาย คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นต้นเค้าของหลักกฎหมายไทย ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ของอินเดีย โดยผ่านทางอาณาจักรมอญอีกทอดหนึ่ง ทั้งฮินดูและพุทธมีความคิดตรงกันว่ามนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนบาป มีกิเลส ตัณหา และความโลภ การแก้ไขมีอยู่ 2 ทางคือ ทางธรรมได้แก่ศาสนา และทางโลกได้แก่รัฐที่ปกครองอย่างเด็ดขาดโดยอาศัยกฎหมายและการลงโทษ จากความคิดนี้ส่งผลให้ผู้ปกครองมีอำนาจควบคุมชนในสังคมอย่างเด็ดขาด

เพื่อให้มนุษย์พ้นจากสภาพอนาธิปไตย จำเป็นต้องมี “กษัตริย์” เป็นผู้ปกครอง ซึ่งมีอำนาจเด็ดขาดในการควบคุมชีวิต อิศรภาพและทรัพย์สินของคนในสังคม เป็นที่มาของคำว่า “เจ้าชีวิต” และ “เจ้าแผ่นดิน” ผู้อยู่ใต้การปกครองมี “หน้าที่โดยธรรมชาติ” แต่ไม่มี “สิทธิโดยธรรมชาติ” ทุกคนจะต้องเชื่อฟังผู้ปกครองและเสียภาษีให้แก่รัฐ

ตามความคิดของฮินดูและพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดและเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งทางที่ดีและเสื่อมลง ความคิดนี้ย้ำความสำคัญของผู้ปกครองที่มีอำนาจเด็ดขาดเป็นพิเศษ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมจึงขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้ปกครองเป็นสำคัญ

การผสมผสานของพุทธศาสนาและฮินดูมีผลต่อความคิดทางการเมืองไทยคือ การเน้นอำนาจเด็ดขาด (ฮินดู) แต่การใช้อำนาจนั้นต้องเป็นไปอย่างเป็นธรรม (พุทธ) ประชาชนไม่เรียกร้องสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครอง เพราะเชื่อว่าอำนาจทางการเมืองอยู่ที่ผู้ปกครองเท่านั้น ในขณะที่ประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่ง เพื่อแลกเปลี่ยนกับการคุ้มครองชีวิตและความปลอดภัยอื่นๆ

โดยสรุป ความเชื่อพื้นเมืองเดิม ศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์มีส่วนสัมพันธ์กันทั้งนั้น การยอมรับเรื่องผู้นำที่เป็น “กษัตริย์” และ “จักรพรรดิ” เมื่อเข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีผลให้สถานภาพของผู้นำเปลี่ยนไปจากหัวหน้าชุมชนที่เป็นธรรมดา กลายเป็น **สมมติเทพ** หรือเทวราชา

แนวความคิดสำคัญอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์ คือ ความเสมอภาคของมนุษยชาติ กำเนิดมิใช่เครื่องกำหนดฐานะและคุณค่าของคน แต่เป็นการประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำมากกว่า ต่อมารัฐพุทธศาสนาได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์เพิ่มขึ้นอีก ในลักษณะที่อำนาจบารมีของผู้ปกครองมากขึ้น มีบทบาทเพิ่มขึ้นจากการเป็นผู้รักษากฎหมายมาเป็นผู้ทำนุบำรุงศาสนา และนำมนุษย์ไปสู่ชีวิตที่มีศีลธรรมด้วย โดยเพิ่มเติมผสมผสานกับความคิดทางฮินดู คือ การจำลองรัฐในลักษณะของมหาจักรวาล ความเชื่อที่ว่าผู้ที่เป็นกษัตริย์ต้องเป็นคนที่ได้สั่งสม “บารมี” ไว้มาก จึงแสดงออกในการเป็นผู้ครองครองเครื่องราชูปโภคพระราชวัง กษัตริย์เปรียบดั่งพระโพธิสัตว์ที่จะนำมนุษย์ไปสู่สุคติ ด้วยการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา และดูแลให้ประชาชนตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

แนวความคิดเรื่อง “การปกครองโดยธรรม” มีอิทธิพลต่อผู้ปกครองของไทยในอาณาจักรต่างๆ เป็นลำดับมา ดังที่ปรากฏในพงศาวดารเงินยางเชียงแสน ในไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงหลัก “ทศพิธราชธรรม 10 ประการ” และ “จักรวรรดิวัตร 12 ประการ” ซึ่งเป็นแนวความคิดทางการเมืองและการปกครองแบบ **ธรรมราชา** ที่มีลักษณะเป็นระบบชัดเจน และมีที่มาจากแนวความคิดทางพุทธศาสนาซึ่งมีอิทธิพลมากในสมัยสุโขทัย

โดยแนวคิดเรื่อง ทศพิธราชธรรมนี้ ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2523) กล่าวว่า คือธรรม 10 ประการของผู้ปกครองนั้น เป็นเรื่องของการพยายามให้เกิดความสงบสุขในบ้านเมือง มีความ

เมตตากรมต่อประชากรหมู่นี้ ผู้ปกครองต้องมีบุคลิกที่มีความอดทน อดกลั้น มีจิตใจเข้มแข็ง ซื่อสัตย์และซื่อตรง ซึ่งในรายละเอียดมีดังต่อไปนี้คือ

1. ทาน คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นผู้ให้ ให้ความช่วยเหลือแก่ประชากรหมู่นี้ให้มีความสุข ปลอดภัย มีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามข้าวยากหมากแพง
2. ศิล คือ ประพฤติดีงามทั้งทางกาย วาจา (ถือศีล 5 หรือศีล 8) ประกอบแต่สิ่งที่ดี สุจริต เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจว่าเป็นผู้ปกครองที่ดี
3. บริจาคะ คือ การยอมเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อดูแลทุกข์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์ ยอมเหน็ดเหนื่อย ทั้งทางกายและใจเพื่อคนส่วนใหญ่
4. อาชชวะ คือ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง มีความจริงใจต่อทุกคน ไม่เสแสร้ง
5. มัททวะ คือ การมีอัธยาศัยไมเยอหยิ่งถือตัว และมีกริยาสุภาพอ่อนโยนต่อคนทั่วไป และผู้ใต้ปกครองในลักษณะให้เกียรติผู้อื่น
6. ตบะ คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง สามารถระงับยับยั้งขมใจมิให้ใฝ่ชั่วหรือหมกมุ่นในกิเลสตัณหาหรือมัวเมาไปกับความสุขสำราญต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุรานารี และการมัวเมาในอำนาจ
7. อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่ทำการด้วยลุแก่อโทสะ ไม่มีความเคียดแค้นพยาบาท ตัดสินปัญหาต่างๆ โดยการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนและด้วยความสุขุม รอบคอบ
8. อวิหิงสา คือ การไม่เบียดเบียน ไม่ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงผู้ใต้ปกครองโดยไม่เป็นธรรม มีเมตตากรม มีความกรุณา และมีความเที่ยงธรรม
9. ขันติ คือ อดทนต่อความยากลำบากทั้งปวง อดทนอดกลั้นต่อการวิพากษ์วิจารณ์ คำสรรเสริญนินทาต่างๆ
10. อวิโรธนะ คือ การประพฤติตนมิให้ผิดไปจากทำนองคลองธรรม ปฏิบัติโดยชอบตามหลักนิติธรรม (ระเบียบแบบแผนการปกครอง) หลักยุติธรรม (ความเที่ยงธรรม) และหลักศาสนธรรม (ความถูกต้องดีงาม)

นอกจากนั้นยังมี หลักจักรวรรดิวัตร หรือธรรม 5 ประการของผู้ปกครอง โดยมีเนื้อหาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขของสังคม เพื่อความยุติธรรมในการปกครองบริหารเช่นเดียวกับ หลักทศ พิธราชธรรม ซึ่งได้แก่

1. ธรรมาธิปไตย คือ การถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงามและเหตุผล เป็นใหญ่ มิใช่ยึดถือตัวบุคคลหรือความพอใจของตนเป็นใหญ่ กล่าวคือ หลักการเหนือตัวบุคคล
2. ธรรมิกรักษา คือ การปกครองดูแลผู้ใต้ปกครองทุกฝ่ายทั่วถึงให้เขาได้รับการอารักขาคุ้มครองมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย การถูกข่มเหงรังแกจากผู้อยู่ใต้อำนาจ
3. อธรรมการ คือ มิให้มีการกระทำที่ไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น เช่น การข่มเหงรังแกกัน การเอาวัดเอาเปรียบกัน ถ้าเกิดขึ้นก็รีบขจัดบำบัดไปให้หมดไป นอกจากนี้ผู้ปกครองต้องมีการชักนำให้บุคลากรในหน่วยงานตั้งมั่นอยู่ในธรรม ปฏิบัติภารกิจให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน กล่าวอีกนัยหนึ่ง พยายามทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม
4. ธนานุประทาน คือ การนำหลักทรัพย์ไปเฉลี่ยให้แก่ผู้เดือดร้อนตามกำลังความสามารถ หาทางช่วยเหลือให้เขามีทางหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ให้เครื่องมือ เครื่องมือ เมล็ดพันธุ์ ให้ยืมวัวควายเพื่อการไถนา
5. สมณพราหมณ์บริปูจจา คือ มีที่ปรึกษาที่ทรงคุณวุฒิทั้งทางโลกและทางธรรม คบหา นักวิชาการราชบัณฑิต เพื่อนำเอาคำแนะนำจากท่านเหล่านั้นมาปรับใช้ในการบริหารบ้านเมือง แก้ปัญหาวิกฤตต่างๆ รวมตลอดทั้งการพัฒนา

นอกจากนั้นยังมีหลักการปกครองระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งหลักดังกล่าวได้จากหลักของพระพุทธศาสนา อันได้แก่ หลักอภิธานิยธรรม เป็นการประยุกต์เพื่อใช้ในการปกครอง โดยมีหลักการต่างๆ คือ

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพื่อปรึกษาหารือกิจการงาน แลกเปลี่ยนความคิดและรับฟังข้อเสนอแนะ

2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพียงกันเลิก ไม่มาสาย ไม่กลับก่อน ไม่ขาดประชุม โดยไม่มีเหตุผล
3. ไม่บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ หรือยกเลิกสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วตามอำเภอใจของตนโดยไม่ได้ปรึกษาหารือกัน
4. เคารพ ให้เกียรติผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของท่านเหล่านั้น เพราะเป็นผู้มากด้วยประสบการณ์
5. ให้เกียรติกุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย และให้ความคุ้มครองมิให้ถูกข่มเหงรังแกโดยไม่เป็นธรรม เป็นการผดุงไว้ซึ่งความถูกต้องและความสงบเรียบร้อยของสังคม
6. เคารพบูชาเจดีย์ปูชนียสถานและอนุสาวรีย์ประจำชาติ
7. จัดการรักษา บำรุง ให้เกียรติและยกย่อง คຸ້มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิตผู้ทรงศีล ผู้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชน

นอกจากแนวทางของทศพิธราชธรรมและหลักการบริหารนิยธรรมแล้วนั้น ผู้ปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังใช้แนวคิดในการปกครองและอุดมการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่า ราชনীติ

ราชনীติ

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2523) กล่าวไว้ดังนี้ ราชনীติ หรือที่เรียกชื่อในภาษาบาลีว่า ราชনীติปกรณ์ เป็นคัมภีร์โบราณรจนาไว้โดย พราหมณ์อนันตญาณ และพราหมณ์คณามิสสกะ ราชনীติ เป็นบทธรรมสุภาสิต คำสอนพระเจ้าแผ่นดิน ท่านมหาภิรมย์ (ทอง หงส์ลดากรมย์) ผู้แปลราชনীติ พากย์บาลีเป็นไทยแต่ครั้งท่านยังเป็นสามเณรได้ให้ความเห็นว่า “...เป็นหลักการปกครองของราชาธิปไตยสมัยโบราณ คนแต่ก่อนตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สมัยสมัยก่อน พ.ศ. 2475 ในเมืองไทยนี้ใช้หลักการนี้แทบทั้งนั้น แม้ในปัจจุบันนี้ถ้ารู้จักใช้รู้จักผ่อนปรนแก้ไขก็อาจใช้ได้ดี

ความเก่าแก่ของราชনীตินั้นย้อนกลับไปถึงพุทธกาล ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งข้อความของสุภาสิตในราชনীตินี้ แสดงว่าเป็นของเก่าแก่ที่ด้าบรรพ์ และน่าจะมีมาก่อนพุทธกาลด้วยซ้ำไป ข้อความหลายตอนในราชনীติ มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อนึ่ง ข้าพเจ้าได้ลอง

เทียบเคียงความบางตอนในราชনীติกับมิลินทปัญหา พบว่ามีความคล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะส่วนที่กล่าวถึงคุณสมบัตินี้ 8 ประการของพระเจ้าอยู่หัว (ข้อที่ 38-39) เทียบได้กับบางข้อในอนุมาณปัญหาของมิลินทปัญหา

ลักษณะสำคัญของราชনীติ

ข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับราชনীติ ก็คือ คาถาทันหมด 153 ข้อ *ที่สอนพระเจ้าแผ่นดินนั้น มีทั้งคำสอนทางโลก และทางธรรม เมื่ออ่านดูทั้งหมดแล้วจะเห็นได้ว่าหลายข้อขัดกับสุภาสิตฝ่ายพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนทางด้านการปกครองการจัดการกับศัตรู การเตรียมสงคราม การใช้อุบาย การให้สินบน การยุแยงให้แตกสามัคคี เพื่อประโยชน์ในการเอาชนะข้าศึก เป็นต้น ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า คำสอนในราชনীตินี้ น่าจะนำมาจากหลายแห่งด้วยกัน ไม่ใช่เฉพาะจากพระไตรปิฎกเท่านั้น คำสอนหลายข้อคล้ายกับข้อความใน **อรรถศาสตร์** ของเกาติลยะ หรือ วิศวคุปต์ ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในราวปี 312 - 269 ก่อนคริสตศักราช

การผสมผสานระหว่างคติธรรมกับคติทางโลกในราชনীติ

ราชনীติ ครอบคลุมวิธีการปฏิบัติพระองค์ของพระเจ้าแผ่นดินอย่างกว้างขวาง ถ้าจะเปรียบเทียบราชনীติ กับ **อรรถศาสตร์** ของเกาติลยะ หรือกับหนังสือ **The Prince** ของมาเคียเวลลี ซึ่งเขียนขึ้นหลังราชনীติ และอรรถศาสตร์ เป็นเวลาอย่างน้อย 1500 ปี (The Prince พิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1512) แล้ว เราจะพบว่าในขณะที่ **อรรถศาสตร์** และ **The Prince** เน้นหนักไปในกลวิธีในการได้อำนาจ การรักษาอำนาจ โดยไม่สนใจที่จะกล่าวถึงศีลธรรม จริยธรรม แต่ **ราชনীติ** มีทั้งคำสอนทางโลกและทางธรรมรวมอยู่ด้วยนั้น ที่สำคัญก็คือ การรวมนโยบาย และกลอุบายทางการเมืองที่ขัดกับปรัชญาทางพุทธ ไว้ด้วยกันกับปรัชญาพุทธนี้เป็นของแปลก แต่พอจะเข้าใจได้ว่าเหตุใดสิ่งนี้กลับมารวมอยู่ในราชনীติ เมื่อเราอ่าน **อรรถศาสตร์** ของเกาติลยะ หรือ เจ้าของมาเคียเวลลี และจาร์โกโตก จาร์กโซไซทัย เราจะเห็นได้ว่า อรรถศาสตร์ และเจ้าเน้นหนักไปที่นโยบายการเมือง และเล่นกลทางการเมืองอย่างเดียว ในขณะที่จาร์โกโตก

และความคิดธรรมราชา เน้นหนักอุดมการณ์โดยละเลยการใช้อำนาจการปกครองแบบเด็ดขาดที่จะได้มาซึ่งอำนาจ รักษาอำนาจ และอาณาจักรไว้ได้ กล่าวโดยย่อแล้ว อุดมการณ์ธรรมมิได้แลเห็นความสูงสุดของเหตุผลของรัฐ (raison d' e'tat) ขณะที่ อรรถศาสตร์และเจ้า มุ่งไปที่ **เหตุผลของรัฐ** อำนาจรัฐ เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง มิใช่เครื่องมือสำหรับที่จะช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายอื่นที่สูงส่งกว่า เช่น คุณธรรม หรือ ความยุติธรรม

ราชনীตินี้ น่าจะมีการปรับปรุงเพิ่มเติมหลายครั้งหลายหน ผู้จนาราชনীติ จะเป็นใครก็ตาม คงแลเห็นความสุดโต่งของการปกครองโดยธรรมโดดๆ กับการมุ่งแต่จะรักษาอำนาจ รักษารัฐ โดดๆ โดยขาดเป้าหมายแห่งธรรม ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ น่าจะชี้ช่องว่า การย้ายความสำคัญของสิ่งหนึ่ง และละเลยความสำคัญของอีกสิ่งหนึ่งนั้น ย่อมนำไปสู่ความพินาศของรัฐและผู้ปกครองทั้งคู่ ความสำเร็จของการปกครอง จึงอยู่ที่การประสานธรรมกับการใช้อำนาจแบบเกาติลยะ หรือ แบบมาเคียเวลลี นี้ ปราศจากอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้ว การปกครองคงจะล้มเหลวในระยะยาว ดังเช่น กรณีของราชวงศ์โมริยะ และราชวงศ์สุโขทัย ซึ่งเริ่มโดยการถือเอาเหตุผลของรัฐ เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง แต่เปลี่ยนแนวการปกครองวิธีการปกครองไปเป็นแบบธรรมราชาอย่างสุดซ้วปลายโดยกะทันหัน

การยึดมั่นในอุดมการณ์ธรรม อาจมีผลให้ประชาชนภายในรัฐพึงพอใจ แต่ผู้ปกครองจะรักษาอาณาจักรไว้ได้อย่างไร เมื่อต้องเผชิญกับการแผ่อำนาจของรัฐที่ยึดแนวการเมืองแบบอื่นที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ธรรม เมื่อรัฐธรรมราชาประจัญหน้ากับรัฐเทวราชา หรือ ธรรมราชาต้องพบกับบุคคลที่ต้องการชิงอำนาจการเมืองภายในรัฐ รัฐธรรมราชา หรือองค์ธรรมราชาเองคงจะอยู่ในฐานะเบี้ยล่างในเกมหมากรุกการเมือง ซึ่งเป็นไปได้ด้วยการฉ้อฉล การใช้กลอุบาย ความไม่จริงใจ ไม่รักษาคำมั่นสัญญา

พิจารณาในแง่นี้ อยุธยา ซึ่งดำเนินนโยบายรุกทางทหาร อาศัยกำลังเป็นอำนาจ มิใช่ **ธรรมเป็นอำนาจ ทำพยุหยาตรา มิใช่ ธรรมยาตรา** และรบเพื่อปราบปรามศัตรูด้วยกำลังเด็ดขาด มิใช่ช้กบฏ หว่านล้อมด้วยความประสงค์ที่จะบรรลุถึง ธรรมวิชัย (ชัยชนะทางธรรม) ขยายอำนาจมายังอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งยึดแนวการปกครองโดยธรรม มีพระมหาธรรมราชา ผู้ซึ่ง

* ดูรายละเอียดของ ราชনীติ ทั้ง 153 ข้อ ได้ในภาคผนวก

สร้างแนวทางธรรมไว้ให้กับราชโอรส ในทำนองเดียวกับที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงกระทำ ผลจะเป็นอย่างไรนั้น คงจะไม่ต้องกล่าวถึง เพราะปรากฏชัดแจ้งอยู่แล้วในประวัติศาสตร์

เหตุโดยอยุธยาจึงยืนยาวได้ถึง 417 ปี ทั้งๆ ที่มีสงครามนับครั้งไม่ถ้วนมีการแย่งชิงราชสมบัติมากครั้ง มีการกบฏภายในเป็นระยะๆ กษัตริย์อยุธยาใช้หลักการอะไรในการดำเนินการปกครองประเทศในด้านหนึ่งเราพบเอกสารโองการแข่งน้ำ กฎมณเฑียรบาล การจัดระบบศักดินา ควบคุมลดหลั่นตามลำดับชั้น การรวมอำนาจมาไว้ที่ศูนย์กลาง คือ อยุธยา และองค์พระมหากษัตริย์ อีกด้านหนึ่งเราพบว่า พุทธศาสนาก็มีอิทธิพลต่อผู้ปกครองไม่น้อยเลยทีเดียว กษัตริย์อยุธยายึดถือประเพณีที่ยกย่องสมณพราหมณ์ ทรงศดับธรรมและทรงมีพระราชปณิธาน ประดลธรรม เราพบการกล่าวถึง ทศพิธราชธรรมเกือบทุกตอนในพระราชพงศาวดาร และจดหมายเหตุ คำให้การต่างๆ การผสมผสานระหว่างอุดมการณ์ธรรม และแนวทางการปกครองแบบใช้อำนาจเพื่ออำนาจ เป็นลักษณะพิเศษของหลักการปกครองสมัยอยุธยา ราชনীติสะท้อนถึงความจริงในเรื่องนี้ ราชনীติรวมเอาอุดมการณ์ธรรมในฐานะที่เป็นอุดมคติ หรือเป้าหมายสูงสุดทางการปกครองไว้กับการถือเหตุผลของรัฐ (raison d' e'tat) เป็นใหญ่ ผู้ปกครองที่ฉลาดย่อมรู้จักใช้สูตรผสมนี้ในการดำเนินกิจการน้อยใหญ่นานาประการ ในเรื่องใดส่วนของธรรมควรมีมากกว่า ส่วนของอุบายการเมือง การใช้อำนาจเพื่ออำนาจ และในเรื่องใดควรให้ส่วนหลังมีอยู่ในสูตรมากกว่าส่วนแรกกล่าวโดยย่อแล้ว กษัตริย์อยุธยาอาศัยทั้ง ไตรปิฎก ความเชื่อทางพุทธ กับ ดาบ ควบคู่กัน มาเคียงเวลลี เขียนไว้ว่า ผู้ปกครองนั้นไม่จำเป็นต้องมีคุณธรรม สิ่งสำคัญอยู่ที่การแสดงให้เห็นว่ามีคุณธรรมมากกว่า (ทั้งๆ ที่โดยแท้จริงแล้วไม่มีธรรมเลย)

คุณลักษณะที่พระมหากษัตริย์พึงทรงมีเพื่อประโยชน์ในการปกครอง

คุณลักษณะที่พระมหากษัตริย์พึงมีตามที่ราชনীติแนะนำนั้น กว้างขวางมาก สิ่งที่เรียกว่าราชธรรม 10 ประการ หรือ ทศพิธราชธรรม นั้น เป็นเพียงส่วนเดียวในคุณลักษณะทั้งหลายที่ผู้ปกครองควรมีอยู่ ทศพิธราชธรรมมีอยู่ในราชনীติเพียงข้อเดียว คือ ข้อ 131

การที่ราชธรรม 10 ประการ หรือ ทศพิธราชธรรมเป็นเพียงคาถา ข้อเดียว ใน ราชনীติ ซึ่งมีคาถารวมทั้งหมดถึง 153 คาถา นั้น น่าจะเป็นเครื่องชี้ให้เราเห็นว่า ทศพิธราชธรรม หาใช่แนวทางปฏิบัติพระองค์ของพระมหากษัตริย์สมัยโบราณแต่เพียงอย่างเดียวไม่ กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ ทศพิธราชธรรมมิใช่หลักการปกครองทั้งหมด พิจารณาในแง่ของการใช้อำนาจทางการเมืองแล้ว ทศพิธราชธรรมเป็นจริยธรรมส่วนพระองค์ ซึ่งควรจะถูกนำมาใช้เป็น **ข้อจำกัดในการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง** เพื่อป้องกันไม่ให้พระมหากษัตริย์กลายเป็นทรราชย์ (Tyrant) ถ้าจะนำเอาแนวความคิดของอริสโตเติลมาเทียบเคียงแล้ว การปกครองโดยคนๆ เดียวที่จะเรียกว่า Monarchy ซึ่งเป็นรูปการปกครองที่ดีนั้น การปกครองโดยคนๆ เดียวนี้ จะต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของผู้อยู่ใต้การปกครอง อริสโตเติลไม่ได้กล่าวถึงขอบเขตการใช้อำนาจของผู้ปกครองมากเท่าใดนัก แต่ตามคติของไทยโบราณนั้น แม้จะไม่มีกรกล่าวถึงรูปการปกครองอื่น (เช่น อภิชนาธิปไตย คณาธิปไตย ประชาธิปไตย หรือ โพลิตี) ก็ตาม แต่ก็ได้วางขอบเขตที่จำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครองคนเดียวนี้นี้ไว้ในทศพิธราชธรรม และในราชনীติข้ออื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้นในการพิจารณาคูณลักษณะของผู้ปกครองอันพึงมีเพื่อประโยชน์ในการรักษาและขยายอาณาจักร เราจึงจะต้องศึกษาคูณลักษณะอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากราชธรรม 10 ประการด้วย จึงจะเห็นภาพพจน์ที่ชัดเจนขึ้น โดยจะได้แบ่งคุณลักษณะของผู้ปกครองได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. คุณลักษณะทางธรรม
2. คุณลักษณะส่วนพระองค์ พระอุปนิสัย และการรับรู้
3. คุณลักษณะของนักการเมือง – การปกครองในเชิงนโยบาย และเล่ห์กล ทางการเมือง
4. คุณลักษณะของนักการเมือง – นักปกครองในเชิงความสัมพันธ์กับประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง

1. คุณลักษณะทางธรรม

ธรรมที่สำคัญที่สุดของราชาคือ ทศพิธราชธรรม ซึ่งประกอบด้วย คีล การบริจาค ความซื่อตรง อหยาตย์อ่อนโยน การเพียรพยายาม ความไม่โกรธ ไม่เบียดเบียน ชันติ ไม่ร้ายกาจ

ราชনীติข้ออื่นๆ ได้บ่งระบุถึงธรรมอันพึงมีอีกหลายประการ ล้วนแล้วแต่รวมอยู่ใน ราชธรรม 10 ประการแล้ว เช่น การขำนะความโกรธ การมีพระทัยเพื่อแผ่ มีพระทัยชื่อตรง ไม่ มักได้ การที่ทรงยินดีในศีล และทาน ทรงปราศรัยก่อนด้วยดี เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการบรรยาย คุณสมบัติทางธรรมของพระมหากษัตริย์ตามราชনীติข้อ 28 - 34 นี้ บางข้อได้มีคุณสมบัติทาง การเมืองรวมอยู่ด้วยแม้จะเป็นส่วนน้อยก็ตาม เช่น “การประกอบด้วยคุณ มีสัมพันธมิตร รู้จักย้าย ข้ำาศึกให้พินาศ” (ข้อ 30) “ต้องทรงทราบวิธีทำลายข้ำาศึก” (ข้อ 32) “ทรงฉลาดในอุบาย” (ข้อ 34) เป็นต้น

2. คุณลักษณะส่วนพระองค์ พระอุปนิสัย และการรับรู้

คุณลักษณะส่วนพระองค์ที่ไม่เกี่ยวกับการมีธรรมโดยตรง ได้แก่ การที่ทรงพระปรีชา สามารถ มีความรู้ ชัยนอดทน การใคร่ครวญตระหนักแล้วจึงทำเมื่อมีพระราชดำรัสแล้วไม่คืนคำ การไม่เกียจคร้าน ความสามารถในการสอนคนโง่ให้เป็นคนฉลาดได้ ไม่ทรงทำคุณเขี้ยวให้กับเขต แคว้น แต่ทรงเป็นที่รักใคร่ของประชาชน การที่ทรงทราบกาลเทศะ เป็นต้น

ราชনীติ กล่าวถึง ความสามารถในการรับรู้ หรือ การสำเหนียก (Perception) ของ พระมหากษัตริย์โดยเปรียบเทียบว่า “ต้องทรงสำเหนียกเยี่ยงราวสีห้อย่าง 1 เยี่ยงนกยางอย่าง 1 เยี่ยงไก่ 4 อย่าง เยี่ยงกา 5 อย่าง เยี่ยงสุวรรณ 6 อย่าง เยี่ยงลา 6 อย่าง”

การยกเอาคุณลักษณะที่มีอยู่ในสัตว์โดยรัจฉานมาแนะนำว่าผู้ปกครองควรมีคุณลักษณะ เช่นนั้นอยู่ด้วย เป็นการเปรียบเทียบที่นักคิดสมัยหลัง เช่น มาเคียเวลลี ก็ได้เคยกล่าวถึงไว้ใน หนังสือ เจ้า (The Prince) ของเขาเช่นกัน มาเคียเวลลี เห็นว่า ผู้ปกครองควรเป็นทั้งราชสีห์ (Lion) และสุนัขจิ้งจอก (Fox) ควบคู่กันไปพร้อมๆ กัน เพราะราชสีห์แม้จะมีอำนาจเป็นที่เกรง ขามแก่บรรดาสัตว์ทั้งปวง แต่ก็ไม่สามารถป้องกันตัวเองให้พ้นจากกับดักได้ ส่วนสุนัขจิ้งจอกนั้น แม้จะรู้จักกับดัก แต่ก็ไม่สามารถพ้นภัยจากหมาป่าได้ ดังนั้นเจ้าจึงต้องเป็นทั้งสองอย่าง คือ เป็น สุนัขจิ้งจอก เพื่อรู้จักกับดัก และเป็นราชสีห์ เพื่อขู่หมาป่าให้เกรงกลัวได้

ในราชনীตินั้น มีการหยิบยกเอาคุณสมบัติของเดียรัจฉานบางประเภทมาแนะนำให้ผู้ปกครอง มีไว้ประจำตัวเช่นกัน คือ

- ก. เป็นเยี่ยง **สีหะ** ในการประกอบพระราชกิจที่พึงพระประสงค์อย่างมีการริเริ่ม
สม่ำเสมอและรอบคอบ
- ข. เป็นเยี่ยง **นกยาง** ในการมีความระมัดระวัง มีความเปรี๊ยะปราศรัยฉลาดเฉลียว
อย่างนกยาง ประกอบพระราชกิจให้สำเร็จลุล่วงไปตามกาลเทศะ
- ค. เป็นเยี่ยง **ไก่** 4 อย่าง คือ ตื่นก่อน รบเก่ง แย่งกันกินในหมู่พวก ทับแม่ไก่แล้วได้กิน
- ง. เป็นเยี่ยง **กา** 5 อย่าง คือ เสพเมถุนในที่ลับ จ้องหาของกิน ได้กินแล้วแย่งกันกิน
หวาดอยู่ตลอดเวลา ไม่เกียจคร้าน
- จ. เป็นเยี่ยง **สุวาน** 5 อย่าง คือ ไม่เกียจคร้าน ไม่เฉื่อยชา นอนหลับสนิท ตื่นไว
ทันที ภัคดีเจ้าของ กล้าสู้
- ฉ. เป็นเยี่ยง **ลา** 3 อย่าง ได้แก่ การ กับความลำบากยากเข็ญไม่ย่อท้อ ไม่คำนึงถึง
หนาวร้อน กินเท่าที่มี

จะเห็นได้ว่า คุณลักษณะของเด็ยรัจฉาน 6 ชนิด รวม 20 ข้อนี้กว้างขวางกว่าการ
เปรียบเทียบของมาเคียเวลลี ซึ่งกล่าวถึงเด็ยรัจฉานเพียง 2 ชนิด (Lion and Fox) และเน้น
ลักษณะของการมีอำนาจเกรงขามของราชสีห์กับการเฉลียวฉลาดของสุนัขจิ้งจอก เพียง 2
ประการเท่านั้น

ราชনীติ กล่าวสรุปในขั้นนี้ว่า “พระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงสมบุรณ์ด้วยพระคุณสมบัติ 20
ประการนี้ ท้าวเธอก็จะทรงชนะสรรพข้าศึกเสี้ยนหนามได้สิ้น พระเดชนาฎภาพก็จะทรงกระฉ่อนไป
ทั่วทิศ”

นอกจากจะนำเอาคุณลักษณะของเด็ยรัจฉานมาแนะนำไว้แล้ว ราชনীติยังกล่าวถึง
คุณลักษณะของสิ่งอื่นๆ โดยรวมถึงสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติไว้ด้วย คือ การมีคุณสมบัติเสมือน
พระอินทร์, พระอาทิตย์, พระพาย, พระยม (สัญลักษณ์ของความตาย), **พระสมุทร,**
พระจันทร์, ภูมิเทพ (พื้นพิภพ) ลม และ **ฝน** ไว้ด้วย การอ้างถึงคุณสมบัติ 8 ประการนี้ เมื่อ
พิจารณารวมกันแล้ว จะพบว่าเป็นคุณสมบัตินานาหลาย หาใช่คุณสมบัตินี้สอดคล้องกลมกลืน
ไปหมดไม่ กล่าวคือ มีทั้ง **ความร้อน** (พระอาทิตย์) และ **ความเย็น** (พระจันทร์) ซึ่งเป็น
คุณลักษณะตรงกันข้าม มีการแนะนำให้ปกครองประชาชนทั้งด้วยวิธีการข่ม และวิธีการยกย่อง

เสนอแนะให้เก็บภาษีอากรใน แผ่นดินโดยชอบธรรม คือ มิใช่เก็บแบบขูดรีดทั้งปี โดยยกตัวอย่างว่า แม้แต่พระอาทิตย์ ซึ่งมีความร้อนแรงกล้าอาจแผดเผาทำให้เหือดแห้งได้ แต่ก็เฉพาะผิวน้ำเท่านั้น พระมหากษัตริย์พึงเอาเยี่ยงพระอาทิตย์ด้วยการเก็บภาษีปีละ 8 เดือน พระมหากษัตริย์จะทรงมีแต่พระราชอำนาจแบบพระเดช โดยปราศจากพระคุณหาได้ไม่ ดังนั้น จึงควรทรงเป็นเสมือนพระจันทร์ด้วยให้ประชาชนได้ยินดี คติสมัยเก่าเปรียบเทียบความร้อนแรงของดวงอาทิตย์ว่า ทำให้พระอาทิตย์ส่องสว่างอยู่ดวงเดียวอยู่อย่างโดดเดี่ยว เพราะความร้อนของตน แต่ดวงจันทร์นั้น สว่างนวลเย็นจึงมีดวงดาวทั้งปวงล้อมเดือนได้ ไม่อยู่โดดเดี่ยว ดังนั้น ผู้ปกครองจึงต้องประกอบทั้งพระเดช และพระคุณไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ จะต้องให้ประชาชนทั้งรักและกลัว จะรักอย่างเดียวไม่กลัวเกรงก็ได้ และให้มีแต่ความเกรงกลัว ไม่มีความรักก็ได้อีกเช่นกัน กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้ปกครองจะต้องใช้นโยบายสองด้าน คือ ทั้งปลอบและปราม

ราชনীติข้อที่ 41 กล่าวถึง คุณสมบัติเยี่ยง **ลม** “ลมพัดซอกแซกไปในสรรพสัตว์ฉันใด พระเจ้าอยู่หัวก็ควรทรงส่งคนสืบราชการลับฉะนั้น” ความข้อนี้คล้ายกับข้อแนะนำของเกาติลยใน **อรรถศาสตร์** ซึ่งให้มีการสืบข่าวใช้สายลับในการควบคุมปกครองคน และในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างกว้างขวางเช่นกัน

ราชনীติข้อที่ 42 กล่าวถึงคุณสมบัติเยี่ยง พระยายม ทูตแห่งความตายพระยามีความเป็นกลางในการตัดสินคุณและโทษของมนุษย์โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง “พระเจ้าอยู่หัวก็ควรทรงลงพระราชอาชญาตามโทษานุโทษฉะนั้น”

ราชনীติข้อที่ 43 เทียบคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์กับพระสมุทร พระสมุทรมีน้ำมากมายกว้างขวางกว่าแม่น้ำ ซึ่งแม้จะเต็มปริ่มก็ยังไม่ย่นก เทียบกับน้ำในมหาสมุทรย่อมไม่ได้ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชสมบัติมากมายเปรียบได้กับน้ำในมหาสมุทร ส่วนประชาชนนั้น แม้จะมีทรัพย์สินก็มีน้อยกว่าพระราชสมบัติหลายเท่าพันทวี ดังนั้น “แม่น้ำเปี่ยมน้ำ มหาสมุทรก็ไม่หวังให้น้ำไหลมารวมกันในทะเลฉันใด พระเจ้าอยู่หัวก็มีควรทรงหวังพระทัย จะให้เงินของชาวบ้านไหลเข้าคลังเรื่อยไปฉันนั้น”

ราชনীติข้อที่ 45 กล่าวถึง คุณสมบัติเยี่ยงพื้นแผ่นดิน ซึ่งรองรับสรรพสิ่งและสรรพสัตว์ทั่วหน้าเสมอกัน ไม่เลือกว่าจะเป็นสิ่งใด สัตว์ชนิดใด ฉะนั้น “พระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงธรรม ก็ย่อม

ปกป้องพสกนิกรของพระองค์ทั้งในกรุงและนอกกรุงสม่ำเสมอ” การปกครองของผู้ปกครองที่มี **ธรรม** จึงเป็นการปกป้องคุ้มครองผู้อยู่ใต้การปกครองทั่วกันอย่างเสมอหน้าไม่เลือกปฏิบัติ

ราชনীติข้อที่ 46 กล่าวถึง คุณสมบัติเยี่ยงฝนกับการบำเพ็ญจรวงวัล “เมฆหลังฝนตลอดสี่ เดือนฉันใด พระเจ้าอยู่หัวควรทรงเอาพระทัยใส่กับราษฎรด้วยบำเพ็ญจรวงวัลฉันนั้น”

สรุปได้ว่า ผู้ปกครองที่ดี จะต้องรู้จักวิธีการปกครองกับคนหลายประเภท ควรใช้ทั้งวิธีเข้ม และยกย่อง ไม่ใช่ข่มตลอดอย่างเดียว หรือยกย่องตลอดแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องมีทั้งพระเดช แต่เป็นพระเดชที่มีข้อยกเว้นไม่ใช่เด็ดขาดสมบูรณ์ จะต้องมีความนุ่มนวลให้ความร่วมมือ จะต้องรู้จัก สืบหาข่าวสารราชการลับเพื่อความไม่ประมาท และจะต้องระวังพระองค์ได้ จะต้องลงโทษตาม ความหนักเบาของความผิด มิใช่ด้วยอารมณ์ หรือเหตุผลอื่น จะต้องไม่โลภมากเกินการณ์ และ จะต้องมีการตอบแทนการรับใช้ของราษฎร ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของพระมหากษัตริย์

3. คุณลักษณะของนักการเมืองผู้มีนโยบายอันแนบยล

ก. พระมหากษัตริย์ที่จะเป็นจอมราชามีความยิ่งใหญ่ สามารถประกอบกิจการให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี จะต้องพิจารณาปัญหาให้รอบด้าน กล่าวคือ “โดยวิธีทรงเทียบเคียงอย่างนี้ว่า เราเป็นอย่างไร กาลเทศะเป็นอย่างไร ข้าศึกมีกำลังเท่าเราหรือยิ่งกว่าเราอย่างไร ประเทศ พันธมิตรเป็นอย่างไร ความสามารถเป็นอย่างไร อุบายการรบเป็นอย่างไร สบียงเป็นอย่างไร ความกล้าหาญเป็นอย่างไร กิจการพร้อมมูลอย่างไร ศัตรูพร้อมเพียงอย่างไร การทูตเป็นอย่างไร”

ข. พระมหากษัตริย์จะต้องทรงป้องกันมิตรในยามมีอันตราย

ค. พระมหากษัตริย์ควรอดทนยอมยกศัตรูไว้เมื่อยังไม่มีโอกาสจะทำลายศัตรู แต่เมื่อมี โอกาสจะต้องรีบทำลายอย่างเด็ดขาดให้ย่อยยับไป “พึงแบกศัตรูไว้บนบ่า ตราบเท่าที่โอกาสยังไม่ ให้ แต่เมื่อได้โอกาสต้องรีบทำลาย เหมือนหุบหม้อดินที่หินฉะนั้น”

ง. พระมหากษัตริย์ควรรู้จักวิธีการจัดการกับคนประเภทต่างๆ เช่น คนมีกำลังต้อง ทรมานไว้ด้วยการสมานไมตรี คนขลาดต้องทรมานให้แยกอยู่โดดเดี่ยว คนมักได้ควรทรมานด้วย การให้ตามต้องการ คนหัวดีต้องทรมานด้วยอาชญา

จ. พระมหากษัตริย์ ควรตั้งอยู่ในความไม่ประมาท แม้ว่าจะปราบศัตรูได้อย่างราบคาบ

แล้วก็ตาม ไม่ควรนอนใจ ไม่ควรละทิ้งหรือคลายความเพียรเพราะความประมาทนั้น

จ. พระมหากษัตริย์ ควรใช้อุบายสำคัญ 3 ประการ คือ ใช้อุบายสมานกับการปราบปรามกองทัพที่ทัดเทียมกัน ใช้อุบายยุให้แตกสามัคคีกับกองทัพที่เหนือกว่า ใช้อุบายให้สินบนกับกองทัพที่มักมาก ถ้าสามารถใช้อุบายทั้ง 3 ประการนี้ได้แล้วก็ไม่ต้องรบ เท่ากับได้ชัยชนะโดยง่าย

ข. พระมหากษัตริย์ควรปฏิบัติพระองค์ให้พอเหมาะ กล่าวคือ ไม่อ่อนจนเกินไปและไม่แข็งจนเกินไป เพราะถ้าอ่อนเกินไปแล้วจะถูกข่มเหง แต่ถ้าแข็งเกินไปก็ถูกจองเวร “คนที่อ่อนจนอ่อนแอ หรือคนที่แข็งจนกระด้าง ย่อมไม่สามารถจะดำรงอยู่ในตำแหน่งใหญ่ได้ เพราะฉะนั้นต้องประพฤติทั้งสองอย่างให้พอดีกัน”

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง กลุ่มชน และผู้อยู่ใต้การปกครอง

ราชันตี เปรียบเทียบกับพระมหากษัตริย์กับลำต้นไม้ พระคลังเป็นเสมือนพื้นที่ หรือถ้าพระมหากษัตริย์เป็นกิ่งไม้ พระคลังก็ต้องเป็นลำต้น ดังนั้นความสำคัญของพระคลังจึงเป็นส่วนที่ขาดเสียมิได้ในการปกครองประเทศ “พระเจ้าอยู่หัวไว้ทรัพย์ เปรียบเหมือนนกปีกหัก ดังฤาจะทำอะไรได้” การที่พระมหากษัตริย์ จะสามารถรักษาพระราชอาณาจักรของพระองค์ไว้ได้นั้น จะต้องทรงรักษาปกป้อง ทั้งไพร่พล ข้าเฝ้าที่ภักดี เศรษฐีคหบดี หรือแม้แต่คนร้าย และต้องป้องกันคลังหลวงอย่างกวดขัน “เพราะอย่างนั้นจึงชื่อว่าทรงปกป้องรักษาอาณาประชาราษฎร์ด้วยดี”

พระมหากษัตริย์ ต้องไม่เก็บส่วนอากรในไร่นาให้เกินพอดี และเมื่อมีความจำเป็นก็ต้องแสดงเหตุผลให้ประชาชนรู้ “เพราะเมื่อเก็บเกินพอดีไปหรือไม่เป็นธรรม พสกนิกรก็จะติเตียนและความล้มเหลวของการคลังก็จะเกิดขึ้น”

พระมหากษัตริย์ ควรบำรุงรัฐมณฑล บำรุงกลุ่มคนที่สำคัญคือ กสิกร พ่อค้า ข้าเฝ้าสมณะที่มั่งคั่งและทรงศีล พร้อมทั้งพสกนิกรอื่นๆ ทั่วหน้าให้มั่งคั่งสมบูรณ์ เพราะเมื่อคนเหล่านี้มั่งคั่งตามส่วนที่เหมาะสมแล้ว ประเทศชาติก็จะมั่งคั่งตามไปด้วย แต่ถ้าคนเหล่านั้นทุพพลภาพ ประเทศก็พลอยทุพพลภาพไปด้วย

ราชনীติเปรียบประเทศว่า เหมือนกับต้นไม้ใหญ่ ผู้ปกครองจะต้องทำนุบำรุงให้ดีให้งอกงาม และไม่ควรรื้อถอนมาหาประโยชน์จนเกินไป ซึ่งจะทำให้ไม้ยืนต้นสูญพันธุ์ไป “ต้นไม้ใหญ่มีผลสะพรั่ง ผู้ใดมาเก็บเอาผลดิบไป ผู้นั้นก็ชื่อว่าไม่ได้ชิมรสผลไม้นั้น ข้าพชีพนักรู้ก็สูญอีก” และ “ประเทศเปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ พระราชาธิบดีพระองค์ใด ทรงปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินโดยธรรม พระราชาธิบดีพระองค์นั้น จักว่าได้เสวยรสของพลกนิกรผู้จงรักภักดี ทั้งรัฐมณฑลก็ดำรงมั่นด้วย”

ราชনীติ กล่าวถึง ความผิดในการปกครอง 3 ประการ คือ

ก. ในกรณีที่ประชาชนประกอบการค้าขายในทางที่ทำให้เพิ่มพูนราชพลีภาชีอารักขาขึ้น แต่พระมหากษัตริย์พระองค์ใดก็ตามไปทรงเบียดเบียนเสีย ได้ชื่อว่า ทรงผิด **ในการคลัง** ของพระองค์เอง

ข. ในกรณีที่ ทหารผู้รู้ดำรับพิชัยสงคราม รอบรู้อุบายการรบมีความรอบคอบ รู้ชัยภูมิ การสู้รบ และเข้มแข็งในการสงคราม แต่พระมหากษัตริย์พระองค์ใดก็ตามทรงเบียดเบียนเสีย ได้ชื่อว่า ทรงผิด **ทางกองทัพ**

ค. ในกรณีที่มีนักบวช สมณพราหมณ์ที่ดีสำรวม มีความประพฤติเรียบร้อย แต่พระมหากษัตริย์ไปทรงรุกรานด้วยอาธรรม ได้ชื่อว่า ทรงผิด **ทางสวรรค์**

ราชনীติ สรุปว่า ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ความจรรจาของบ้านเมืองอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์ ในพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ เนื่องจากเป็นองค์อธิปัตย์ที่มีอำนาจอิสระและสูงสุดในรัฐ พระมหากษัตริย์ย่อมทรงเป็นผู้ทำให้บ้านเมืองดำเนินไปในทางใดก็ได้ เสมือนกับ “แม่น้ำใหญ่จะตรงหรืออ้อมก็ตามยอมเป็นกันเอง ไม่มีใครทำให้เป็นได้ฉันใด ความสงบหรือความจรรจาพระราชาธิบดีผู้ทรงอำนาจอิสระก็ทรงทำเอง เพราะพระองค์ก็เป็นอธิบดีแห่งรัฐของพระองค์

นอกจากนี้ราชনীติยังได้ย้ำอีกว่า พระมหากษัตริย์จะต้องไม่ทำชั่ว ต้องทรงมุ่งแต่จะบำรุงให้เกิดความเจริญแต่เพียงอย่างเดียว ต้องปกครองอาณาประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน ทั้งนี้เพราะชีวิตของประชาชนก็คือ พระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง (ทรงเป็น **เจ้าชีวิต**) แต่พระชนม์ชีพ (ชีวิต) ของพระเจ้าอยู่หัวก็คือ **ราชธรรม**

ก่อนจะสิ้นสุดคำสอนในราชনীติ ข้อที่ 150 ของราชনীติแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของสังคมที่จะต้องมีผู้นำ พลเมืองถ้าปราศจากเสียซึ่งผู้นำก็พินาศ แต่การที่จะให้ผู้นั้นเป็นผู้นำนั้นก็มิเงื่อนไข กล่าวคือ มีผู้นำที่ดีและไม่ดี ราชনীติข้อ 150 เห็นว่า ถ้ามีผู้นำมากเกินไป ก็พินาศ มีหญิงเป็นหัวหน้า หรือมีคนหนุ่มคะนองเป็นผู้นำก็พินาศ

ในข้อ 151 ราชনীติย้ำความสัมพันธ์เชิงปกป้องคุ้มครองแบบบิดามารดากับบุตร มิใช่การใช้อำนาจเด็ดขาดเพื่อผลประโยชน์ของผู้ปกครอง โดยอุปมาอุปมัยไว้ว่า “แม่เต่า แม่ปลา แม่ไก่ แม่โค เลี้ยงลูกฉันใด พระราชาธิบดีผู้จอมนรชน ก็ทรงบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้ร่มเย็นเป็นสุขฉันนั้น”

สรุป

ราชনীติเป็นหลักการปกครองที่มีลักษณะเด่นตรงที่นำเอาธรรมชาติ การปกครองโดยธรรมชาติ การปกครองโดยมีรากฐานอยู่บนการคำนึงถึงความเสมอภาค ผลประโยชน์ของกลุ่มชนทุกกลุ่มที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมเป็นใหญ่มิใช่ผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ปกครองเป็นใหญ่ ถ้าจะเปรียบกับรูปการปกครองของ อริสโตเติลแล้ว ราชনীติต้องการระบอบการปกครองแบบ ราชาธิปไตย แต่อำนาจธิปไตยของราชานัน้อยู่ที่ **ธรรม** ความเป็นธรรมในที่นี้มีความหมายกว้างมาก มีทั้งคุณธรรมส่วนพระองค์ มีทั้งการใช้อำนาจตามคลองธรรม และมีเป้าหมายคือหลักธรรมตามพุทธปรัชญา

แม้ว่าในหลายส่วนของราชনীติ จะเป็นการแนะนำกลวิธี อุบายทางการปกครองที่มีเล่ห์กระเท่ห์เพทุบายที่อาจจะกล่าวได้ว่าขัดกับพุทธปรัชญาก็ตาม แต่การใช้อำนาจหรือการใช้เล่ห์เหลี่ยมนั้นมิใช่จะกระทำไปเพื่อการรักษาอำนาจ ใน ราชনীติ สะท้อนความคิดที่ว่า อำนาจกับการใช้กำลังบังคับตามอำนาจนั้น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคม การลงโทษเป็นของจำเป็นที่จะต้องทำการลงโทษผู้ผิดมิใช่การไม่ทรงธรรม การลงโทษเป็นการป้องกันคนชั่วกำเริบ และลงโทษไปเพื่อที่จะให้ผู้นั้นกลับตัวเป็นคนดี เท่ากับเป็นการให้ความสุขแก่ผู้นั้นด้วยซ้ำไป แต่ถ้าไม่ใช้กำลังลงโทษในเมื่อจำเป็นต้องลงโทษตามความผิดในกฎหมายแล้ว ความพินาศก็จะมาสู่องค์พระมหากษัตริย์เอง “ดั่งช้าง” พลายปราศจากช้างพัง ดั่งงูพิษหมดพิษ ดั่งพระขรรค์ปราศจากฝัก

และตั้งสี่หะปราศจากถ้ำฉะนั้น” และถ้าลงโทษโดยไม่เป็นธรรม ประชาชนก็จะไม่พอใจคิด ประทูลร้ายต่อองค์พระมหากษัตริย์ได้ แต่ถ้าลงโทษโดยธรรมแล้ว ชาวเมืองก็จะสงบราบคาบ

ราชনীติย้าหน้าที่สำคัญของผู้ปกครอง 5 ประการ คือ การลงพระอาญาโดยธรรม การ ยกย่องคนดี การฝึกคนเกียจคร้านให้เป็นคนขยัน การไม่เห็นแก่หน้าว่าคนมี หรือ คนจน และการปกครองอย่างทั่วถึง สิ่งที่ขาดเสียมิได้ในคำสอนของนักปราชญ์ ก็คือ การให้ผู้ปกครองปรึกษา ผู้รู้ หรือนักปราชญ์ราชบัณฑิต และให้ผู้ปกครองประชุมปรึกษาเรื่องราวต่างๆ ให้รอบคอบก่อนที่จะ ทำการใดๆ ลงไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ราชনীติเกือบจะไม่ได้ละเว้นเรื่องราวที่เกี่ยวกับการ ปกครองรัฐเลยแม้แต่เรื่องเดียว ราชনীติมิใช่ตำราที่เทศน์แต่ธรรมให้ผู้ปกครองบรรลุนิพพาน เพราะผู้ปกครองต้องปกครองสังคมที่ประกอบด้วยคนหลายประเภทมีความดี ความชั่วคละกันไป ราชনীติได้มุ่งหวังที่จะให้ผู้ปกครองพอประชาชนข้ามสังสารวัฏ หรือ พัฒนาคนในสังคมให้บรรลु ถึงอุดมคติทุกอย่าง จะสังเกตว่าในจำนวนหน้าที่ 5 ประการของผู้ปกครองนั้น ราชনীติเพียงแต่ แนะนำให้ผู้ปกครองฝึกฝนเกียจคร้านให้เป็นคนขยัน แต่มิได้แนะนำให้ฝึกกรรมอื่นๆ ผู้ที่จะต้อง มี ธรรมไม่ใช่ประชาชนโดยทั่วไป เพราะผู้จรรยาวิชาชีพอ่านราชনীติ คงเห็นว่าเป็นไปไม่ได้แต่ที่สำคัญก็คือ ผู้ปกครองซึ่งหมายถึง ทั้งพระมหากษัตริย์ และขุนนางทั้งหลายที่มีหน้าที่รับผิดชอบใน การปกครองโดยตรง จะต้องมีความดี มีคุณธรรมมากมายหลายประการที่ประชาชน ไม่จำเป็นต้องมี คุณธรรมบางอย่าง เกือบจะเป็นคุณธรรมในอุดมคติที่เราสงสัยว่าผู้ปกครองจะ มีได้ทุกอย่างไป หรือแต่เมื่อราชনীติได้สนับสนุนการปกครองรูปอื่นอย่างไร ควรใช้อำนาจอย่าง ไต ควรตั้งพระองค์อยู่ในทางสายกลางอย่างไร ถ้าราชาภิเษกแต่เพียงอย่างเดียว หากละเลยไม่ ใช้นโยบายการเมือง ก็เท่ากับราชาพระองค์นั้นเข้าใจธรรม แต่ไม่เข้าใจการเมือง ไม่รู้หลักวิธีการ ปกครอง ราชานันจะเป็นราชาในอาณาจักรได้หรือไม่ คำตอบก็คือ ราชานันควรเป็น สมณพราหมณ์มากกว่า ในทำนองเดียวกันราชาที่มุ่งแต่จะใช้นโยบายทางการเมือง ขำนาญใน กลการเมือง อุบายการเมืองรอบด้าน แต่ขาด ธรรม ราชานันเป็นราชาที่จริงอยู่ แต่คงจะเป็น ทรราช มากกว่า ราชา ซึ่งเป็นผู้ที่ประชาชนนิยม ยินดี

ราชันตี จึงเป็นการเสนอ **การเดินทางสายกลาง** หรือ **การผสมผสานระหว่าง** **ธรรม** กับ **กลวิธีทางการเมือง** ในส่วนผสมนี้ ธรรม จะต้องนำหน้าเหล่าหลักอันสกปรกของการเมืองอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ทางการเมืองก็คือหลักการซึ่งจะเป็นแนวทางของผู้ปกครอง ใช้ในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองด้วยในตัว และในทางตรงกันข้ามถ้าหากมีการละเมิดอุดมการณ์ดังกล่าวก็จะเป็นข้ออ้างของฝ่ายตรงกันข้ามที่จะยกการขาดความชอบธรรมทางการเมืองขึ้นมาช่วงชิงอำนาจ อุดมการณ์ทางการเมืองจึงขึ้นอยู่กับการอ้างโดยฝ่ายใด แต่หลักใหญ่ๆ ก็คือเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปกครองบริหารที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์สุขต่อสังคมทั้งหมด

นอกจากการทำความเข้าใจถึง แนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองแล้ว การที่จะเข้าใจในทุกมิตีของการเมืองการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้นั้น จะต้องเข้าใจรูปแบบหรือโครงสร้างของการปกครองด้วย

โครงสร้างของการปกครอง

การปกครองอาณาจักร

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล(2536) กล่าวว่า กษัตริย์อยุธยาทรงดำรงฐานะเป็นกษัตริย์เทพเจ้าที่นับถือพุทธศาสนาและยึดหลักธรรมราชา แต่ฐานะ “เทพเจ้า” ได้รับการเน้นย้ำอย่างมากด้วยระเบียบประเพณีพิธีกรรมต่างๆของราชสำนักแบบแผนในทางสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมต่างๆ รวมตลอดถึง การจัดระเบียบการปกครองล้วนแล้วแต่จัดรูปแบบตามนัยแห่งโลกภูมิตามแนวทางพุทธศาสนาและฮินดู

ในทางคติความเชื่อ การจัดระเบียบการปกครองอาณาจักร ดำเนินตามรูปแบบของจักรวาลซึ่งเป็น “รัฐ” ของเทพเจ้า ด้วยการจำลองลงมาไว้ยังราชอาณาจักรรอบๆ ซึ่งถือเป็นอาณาจักรที่พระมหากษัตริย์ทรงปกครองโดยตรงถือเป็นแกนกลาง ของราชอาณาจักรหรืออนุจักรวาล มีแว่นแคว้นของ “เจ้าพระยามหานคร” และ “ประเทศราช” ที่มาอ่อนน้อมรายล้อม

ถัดออกไปตามลำดับ ลักษณะการปกครองอาณาเขตซึ่งมีแนวความคิดเกี่ยวกับจักรวาล โลกภูมิ
 แฝงอยู่เช่นนี้ปรากฏชัดเจนอยู่ในกฎมณเฑียรบาลซึ่งได้ชำระหรือตราขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระ
 บรมไตรโลกนาถว่า “ฝ่ายกระษัตริย์แต่ได้ถวายดอกไม้ทองเงินทั้ง 20 เมือง...ถวายดอกไม้ทองเงิน
 พญามหานคร แต่ได้ถือน้ำพระพิท 8 เมือง...” (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 2515 : 70)
 เมืองเจ้าพระยามหานครคือเมืองที่มีเจ้านายในราชตระกูลหรือมีพันธะทางเครือญาติกับ
 พระมหากษัตริย์เป็นผู้ปกครองส่วนประเทศราชก็คือเมืองที่มีกษัตริย์ปกครองเป็นอิสระแต่ยอม
 สวามิภักดิ์ และส่งบรรณาการ

ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงทางการปกครอง อาณาเขตของอาณาจักรสมัยอยุธยาเป็นเรื่อง
 ของการขยายอำนาจเมืองหลวงออกไปควบคุมหัวเมืองในอาณาเขตที่อยู่ถัดไกลออกไปด้วยการ
 เปลี่ยนแปลงฐานะเมืองประเทศราช (บางเมือง) ให้กลายเป็นเมืองพระยามหานคร และเปลี่ยน
 ฐานะของเมืองพระยามหานครให้เป็นเมืองที่ควบคุมโดยระบบการบริหารที่รวมศูนย์อยู่ที่เมือง
 หลวงโดยตรง ดังนั้นการจัดการปกครองอาณาเขตจึงทำให้เกิดระบบการบริหารราชการส่วนกลาง
 ซึ่งได้รับการเสริมสร้างให้เป็นระบบที่ซับซ้อนและใหญ่โตในระยะต่อๆ มา โดยที่ระบบบริหาร
 ส่วนกลางนี้จะกลืนระบบการบริหารของหัวเมืองต่างๆ ให้เข้ามารวมเป็นส่วนหนึ่งและขึ้นต่อการ
 บริหารส่วนกลาง เท่ากับว่าเกิดมีระบบการบริหารที่เชื่อมโยงเอาระบบการบริหารเล็กๆ รวมกัน
 เข้าเป็นระบบเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการรองรับและเพิ่มประสิทธิภาพในการที่เมืองหลวงจะ
 สามารถปกครองอาณาเขตที่ขยายกว้างออกไปได้อย่างรัดกุมแน่นอนหนา

โครงสร้างทางการปกครอง

ในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นน่าจะมีโครงสร้างทางการเมืองที่สอดคล้อง
 โครงสร้างทางการเมืองแบบเดียวกับในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่เรียกว่า สังเกตน์
 โดยหลักของโครงสร้างการปกครองนี้แบ่งการปกครองเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ก. ส่วนกลาง ข. ส่วนภูมิ
 ภาค ค. ส่วนท้องถิ่น โดยรายละเอียดของโครงสร้างการปกครองเหล่านี้ ไพฑูรย์ มีกุล
 (2521)อธิบายไว้ดังนี้ว่า

ก. การปกครองส่วนกลาง

แบ่งการปกครองออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือน แยกอำนาจกันปกครอง มีผู้รับผิดชอบแต่ละฝ่าย แล้วขึ้นตรงต่อพระเจ้าแผ่นดิน

ฝ่ายทหาร มีเจ้าพระยามหาเสนาบดี ที่สมุหกลาโหมเป็นหัวหน้า มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับการป้องกันแผ่นดิน ตระเตรียมบำรุงกำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ ตลอดจนหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศ

ฝ่ายพลเรือน มีเจ้าพระยาจกรіศรีธรรมาธิบดีที่สมุหนายก เป็นหัวหน้าปกครองบ้านเมือง ฝ่ายพลเรือน แบ่งหน้าที่ออกเป็น 4 ส่วน เรียกว่า จตุสดมภ์ คือ นครบาล (กรมเวียง) ธรรมาธิกรณ (กรมวัง) โภชาธิบดี (กรมคลัง) เกษตราธิการ (กรมนา) มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นส่วนๆ ดังนี้

ก. นครบาล มีพระยานครบาลเป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่ ดูแลความสงบเรียบร้อย และความเป็นอยู่โดยทั่วไปในพระบรมราชวัง รักษาพระนครและทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาคดีในเขตของเมืองหลวงอีกด้วย

ข. ธรรมาธิกรณ พระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ธรรมาธิบดี) เป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับองค์พระมหากษัตริย์มาก ทำหน้าที่คอยรับใช้พระราชโองการและนำความรู้ต่างๆ ขึ้นกราบบังคมทูล เป็นผู้ดูแลกิจการภายในวัง และคอยปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายที่ตราโดยธรรมาธิกรณจึงมีลักษณะคล้ายศาลสูงของแผ่นดิน

ค. โภชาธิบดี มีพระโภชาธิบดี เป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่เก็บรวบรวมทรัพย์สินสมบัติไว้ กรมนี้ต้องทำหน้าที่ติดต่อกับพ่อค้าวานิช ซึ่งเป็นชาวต่างประเทศ จึงจัดเป็นกรมท่าซ้าย ท่าขวา และท่ากลางขึ้น เพื่อทำการติดต่อกับชาวต่างประเทศโดยตรง

ง. เกษตราธิการ มีพระยาเกษตราธิบดี เป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่เกี่ยวกับการทำนา ควบคุมคน เก็บค่านา โดยเรียกเก็บเป็น 2 อย่าง คือ “นาคู่โค” กับ “นาฟางลอย” นาคู่โคเก็บตามจำนวนโคที่ใช้ไถ ถ้ามีโคไถนามากก็เก็บมาก ถ้าใช้ไถน้อยก็เก็บน้อย นาฟางลอยก็เก็บตามจำนวนกองฟางที่ทำได้

จะเห็นได้ว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงแยกอำนาจการปกครองฝ่ายทหารและพลเรือนออกจากกัน มิได้ก้าวก่ายกันอย่างแต่ก่อน ทั้งสมุหกลาโหม และสมุหนายก ต่างเป็นตำแหน่งที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดิน เวลาที่มีราชการทหารเกิดขึ้น สมุหกลาโหมก็เป็นประธานในที่ประชุม นำมติขึ้นกราบทูล และถ้ามีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ก็ส่งราชการเกี่ยวกับฝ่ายทหาร พระยารัชมังคลาภิเษก ในตำแหน่งจตุสดมภ์ ธรรมาธิกรณ์ ผู้เป็นต้นรับสั่งก็จะมีหมายออกมายังเจ้าพระยามหาเสนาบดีสมุหกลาโหมก่อน แล้วเจ้าพระยามหาเสนาบดีก็จะออกหมายสั่งไปยังกรมกองทหารทั้งปวง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีกทีหนึ่ง ส่วนเวลาที่มีราชการฝ่ายพลเรือนเกิดขึ้น เจ้าพระยาจักรีศรีอครักษ์ สมุหนายกก็เป็นประธานในที่ประชุม นำมติขึ้นกราบบังคมทูล และรับหมายพระบรมราชโองการสั่งไปยังกรมกองพลเรือนจตุสดมภ์ แล้วแต่ว่างานนั้นจะเป็นของกรมใด เพื่อจะได้ส่งการต่อไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีกทีหนึ่ง

ข. การปกครองส่วนภูมิภาค

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดฯ ให้เลิกแบบที่มีเมืองลูกหลวงทั้งสี่ด้านราชธานีเสีย เลิกล้มเมืองเก่าที่กันดาร ดั่งนั้นหัวเมืองที่สำคัญๆ เก่าๆ ที่เคยมีชื่อเสียงปรากฏในพงศาวดาร เช่น นครพิงค์ หนอง คณิตี ชางยาง นครบุ รัต วัง และพรหมพิราม ฯลฯ เหล่านี้จึงสูญชื่อ คือ ถูกปล่อยให้ร้างไปตั้งแต่ครั้งนั้น เมื่อเลิกเมืองลูกหลวงแล้ว ก็ได้ขยายเขตการปกครองของราชธานีให้กว้างขวางออกไปโดยรอบ

การเมืองส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองออกเป็นดังนี้

หัวเมืองชั้นใน (จัตวา) กำหนดบรรดาเมืองซึ่งอยู่ใกล้ในวงราชธานีเป็นเมืองจัตวา มีราชบุรี เพชรบุรี นครชัยศรี นครสวรรค์ และชัยนาท เป็นต้น เมืองชั้นในมีเจ้าหน้าที่ในกรุงศรีอยุธยาบังคับบัญชาไปถึง มีข้าราชการ จำเมืองแพ่ง และศุภมาตรา เป็นผู้ดูแล

หัวเมืองชั้นนอก กำหนดตามความสำคัญของเมืองต่อออกไปจากหัวเมืองชั้นใน จัดเป็นเมืองตรี โท เอก ทุกหัวเมืองมีเจ้าเมืองกรมการปกครองแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือน มีจตุสดมภ์ครบทั้ง 4 ตำแหน่ง ราชการทหารยึดถือระเบียบปฏิบัติ

ตามสมมุทลภาโหมของราชธานี ทางฝ่ายพลเรือนก็ถือระเบียบปฏิบัติตามสุหนายกของราชธานี เช่นเดียวกัน

หัวเมืองชั้นตรี ได้แก่หัวเมืองซึ่งอยู่ภายนอกราชธานี ออกไปเป็นเมืองหน้าด่าน กำหนดเป็นเมืองพญามหานครชั้นตรี

หัวเมืองชั้นโท ได้แก่เมืองที่เคยเป็นเมืองหน้าด่านไกลออกไปอยู่นอกราชธานี แต่งตั้งขุนนางชั้นพระยาหรือพระไปปกครอง

หัวเมืองชั้นเอก คือ เมืองที่เคยเป็นเมืองลูกหลวง แต่งตั้งให้เจ้านายทรงกรมที่มักจะมีตำแหน่งต่อท้ายว่า “ราชา” ไปปกครอง เช่น ชัยราชา รามราชา มหินทรราชา บางทีก็ใช้ขุนนางชั้นเจ้าพระยาไปปกครอง เจ้าเมืองชั้นเอกเหล่านี้มีอำนาจเท่าเทียมกับเจ้าประเทศราช เช่น เมืองพิษณุโลก และเมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น

หัวเมืองประเทศราช ได้แก่ เมืองที่อยู่ไกลจากกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองใหญ่ ปกครองเมืองน้อยๆ อีกหลายเมือง เช่น เมืองทวาย ตะนาวศรี เมืองเชียงตวาน มะละกา หัวเมืองเหล่านี้ ยอมให้เจ้าเมืองเก่าทำการปกครองต่อไปเป็นแต่ต้องส่งบรรณาการมาถวายทุกปี เมื่อมีราชการศึกต้องยกทัพมาช่วย ถ้าเปลี่ยนเจ้าเมืองใหม่ก็ต้องบอกมาให้เมืองหลวงแต่งตั้ง ถ้าไม่ส่งบรรณาการหรือเมื่อมีสงครามไม่มาช่วยก็ถือว่าเป็นกบฏ

ค. การปกครองส่วนท้องถิ่น

ปรากฏในกฎหมายเก่าหลายบท เช่น พระราชกำหนดเก่า เป็นต้นว่ามีการแบ่งอาณาเขตการปกครองท้องถิ่นออกเป็นหน่วยต่างๆ เริ่มต้น “หมู่บ้าน” มีผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผู้ว่าราชการเมืองเลือกตั้งขึ้นเป็นหัวหน้าปกครอง

แนวความคิดเกี่ยวกับพระราชประเพณีและราชสำนัก

สำหรับแนวคิดเรื่องพระราชประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องและมีนัยยะในการสื่อสารทางการเมืองเมืองนั้น มีผู้ที่เสนอแนวคิดไว้ดังต่อไปนี้

สุภาพรณ ณ บางช้าง (2532) กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ว่า คติความเชื่อเรื่อง “อำนาจ” มีผลต่อวิถีชีวิตบุคคลและสังคมส่วนรวมของสังคมไทย อำนาจ เหล่านั้นได้แก่ อำนาจธรรม อำนาจพุทธเทพนิกร อำนาจมนุษย์ อำนาจไสยเวทและอำนาจ ผู้ปกครองประเทศ อำนาจทั้ง 6 นี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญ เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิตในสมัยกรุงศรีอยุธยา

นอกจากนั้น สุภาพรณ(อ้างแล้ว) ยังกล่าวถึงแนวความคิดด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านการเมืองการปกครอง ที่จะสามารถนำมาอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการสื่อสาร การเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผ่านรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆในการปกครอง ได้แก่ พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พิธีและการปฏิบัติเนื่องในการทหารและการสงคราม เช่น การตัดไม้ข่มนาม โดยได้แสดงรายละเอียดของวิธีปฏิบัติพิธีตัดไม้ข่มนาม สำหรับพระราชพิธีตัด ไม้ข่มนามซึ่งพระยาสรพสิทธิเรียบเรียงขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเข้าใจ ถึงวิธีปฏิบัติที่กล่าวถึงในตำรับดังกล่าว จะเป็นแผนการปฏิบัติในสมัยอยุธยาแต่แรกๆ เพราะพิธี เหล่าการนี้ถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์จึงมักรักษาและสืบทอดแบบแผนไว้อย่างคงที่เพื่อให้เรื่องพิธีตัดไม้ ข่มนามซึ่งเป็นพิธีที่มีหลักฐานกล่าวถึงบ่อยครั้งในสมัยอยุธยาโดยสมบูรณ์จึงควรนำรายละเอียด ของการประกอบพิธีดังกล่าวตามที่สมบัติ พลายน้อย เรียบเรียงจากตำรับพระราชพิธีตัดไม้ ข่มนาม มาเสนอไว้ดังนี้

" ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนิการปราบศึก ๔ วัน ๔ ราตรีให้ตั้งโรงพระราชพิธี สามห้องมีเฉลียงรอบยกพื้นให้สูงกว่าเฉลียงรอบนอก และมีราชวังฉัตรธงผูกต้นกล้วยต้น อ้อยโดยรอบโรงพระราชพิธี มีไม้พรหมโองการปักบนราวสี่ทิศผูกม่านขาวรองในปูเสื่อเต็ม โรงพระราชพิธี แล้วให้ไม้นามของข้าศึกกับต้นกล้วยตานียอดม้วนที่งามต้นหนึ่ง (หมายถึง ต้นกล้วยตานีที่มีใบอ่อนมวลงอยู่...

เมื่อได้ไม้นามต้องนามข้าศึกแล้วและต้นกล้วยตานีมาแล้วก็ให้หมอที่ชำนาญการ เลขยันต์ นุ่งขาวห่มขาว มาทำพิธีให้เอาดินใต้สะพานสามแห่งดินทำน้ำสามแห่งดินป่าช้า สามแห่งมาประสมปั้นเป็นรูปปั้นข้าศึกที่มีนั้นให้ครบ แล้วให้เขียนนามข้าศึกแล้วลงยันต์

พระพุทธรูปเจ้าประลัยจักรที่บนามลงประจวบชวาล้อมรอบยันต์ใส่ในอกรูปดินให้มุ่งผ้าห่มผ้าตามแบบอย่างภาษาของข้าศึกแล้วเอาดินที่ปั้นกับต้นกล้วยเข้าไปในมณฑลพิธีที่จัดไว้ทำการปลุกเสกสามวันสามราตรี

เมื่อปลุกเสกแล้วจึงเอารูปใส่ต้นกล้วย เอาสายสิญจน์ผูกสามแห่ง แล้วจึงขุดหลุมปักไม้enamข้าศึกกับต้นกล้วยลงในหลุมเดียวกัน ที่หน้าโรงพระราชพิธีที่มีราชวัติฉัตรธงปักรอบ เพลาบายสามโมง ซีพ้อพราหมณ์เข้าโรงพระราชพิธี ตั้งน้ำวงด้ายรอบแล้วพาดสายสิญจน์ผูกไม้enamข้าศึกกับต้นกล้วยนั้นในโรงพระราชพิธีให้ตั้งเตียงสามเตียง และตั้งเบญจครุฑอีกเตียงหนึ่งแล้วจึงเบิกเครื่องอัญมณีมาบูชาพระเป็นเจ้า

เมื่อการจัดสถานที่และเตรียมของที่จะใช้เสร็จเรียบร้อยแล้วพระครูจะเข้าทำพิธีก็ร่ายเวทบูชาเทวดา แล้วจึงแบ่งน้ำในเบญจพรหม ออกเป็น ๓ ส่วนส่วนหนึ่งบูชาพระเป็นเจ้า อีกส่วนหนึ่งให้ใช้โหมพระเพลิง และอีกส่วนหนึ่งให้ใส่สังข์และกลศทูลเกล้าถวายและให้บูชาเป็นเป็นเจ้าตามทิศต่าง ๆ เช่น ทิศบูรพาบูชาพระอินทร์ทิศอาคเนย์บูชาพระอัคนีทิศทักษิณบูชาพระยม ทิศเหนือบูชายักษ์ประจำทิศทิศประจิมบูชาพระพิรุณ ทิศพายัพบูชาพระพาย ทิศอุดรบูชาพระไพลศ ทิศอีสานบูชาพระอิศวร เป็นต้น

หนึ่ง เมื่อเข้ามณฑลพิธีแล้ว ให้พระครูจัดใบสมิท ตามมีในตำหรับ (คือ กิ่งแห่งของต้นไม้บางชนิดเช่น ต้นโพใช้เป็นเชื้อไฟในพิธีโหมกฐน) บังคับใส่พานแว่นฟ้าเข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงจบพระหัตถ์อธิฐานแล้วเอาน้ำนั้นมาชุบโหมกฐนพระครูสถาปนาเข้าเฝ้าครั้งจวนจะได้มหาพิชัยฤกษ์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการ ตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมจะให้ผู้ใดผู้หนึ่งแทนพระองค์ออกมาแต่ผู้นั้นจะต้องได้จตุรงค์ซอกทั้งซอกก็ให้ข้มนามข้าศึกที่จะไปปราบนั้นและให้แต่งตัวใส่เสื้อครุย นุ่งกลมปักลายจึงพระราชทานพระกำมรงค์เนาวรัตน์พระแสงดาบต่อพระหัตถ์แล้วแห่ออกมายังโรงพระราชพิธีพระครูพิธีแลพราหมณ์มีชื่อเอาน้ำกลศ น้ำสังข์ออกจากโรงพระราชพิธีคอยให้น้ำกลศ น้ำสังข์ โขมมะตูมและอวยชัยให้พรแก่ผู้แทนพระองค์แต่ต้องให้ไกลจากต้นกล้วยต้นอ้อยที่ฝังไว้ ๕ วาเศษ ครั้นได้ฤกษ์ให้เจ้าพนักงานกลองแขกมาตีเมื่อจรัดาบฟันไม้ ผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์ถอดพระแสงดาบอย่างสามชুমไปที่ต้นกล้วย เมื่อถึง

จึงฟันต้นไม้นามคัตรูที่ต้นกล้วยให้ต้องรูปต้องนามเข้าศึกให้ขาด๓ที่แล้วเยียบกระที่บสาม
ที่”

จากรายละเอียดข้างต้น เห็นได้ว่า พระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม ได้ประสานคติความเชื่อ
ดั้งเดิม คติพราหมณ์ และคติพุทธเข้ามาประกอบเป็นรูปวิธีปฏิบัติ ทั้งนี้ ทุกคติได้ดัดแปลงให้
สอดคล้องสวมรับส่งเสริมกันบนทรากฐานของคติไสยเวท เช่น ด้าย สายสิญจน์ถูกใช้มาเป็นพลัง
อำนาจผูกไม้นามเข้าศึกกับต้นกล้วยไว้ด้วยกันเพื่อที่จะเข้าสู่พิธีทำลายต่อไป การเปลี่ยนคติ
พราหมณ์และพุทธมาเป็นอำนาจรองรับพิธีกรรมซึ่งเป็นเรื่องทำลายล้างพระหัตถ์ประหารเช่นนี้ก็ด้วย
ความมั่นใจว่าในการทำสงครามนั้นฝ่ายผู้ทำพิธีนั้นเป็นฝ่ายธรรม ฝ่ายเข้าศึกเป็นอธรรมดังนั้นจึง
เป็นการขอธรรมที่จะอาศัยอำนาจธรรมมาช่วยปราบอำนาจอธรรมเพื่อประโยชน์แก่การรักษา
ความมั่นคงของประเทศ และถ้าหากพิจารณาในแง่มุมของการสื่อสารจะพบว่าพระราชพิธีนี้
นอกจากเป็นการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครองในการทำ
สงครามแล้วยังถือได้ว่า พระราชพิธีตัดไม้ข่มนามเป็นการสื่อสารโน้มน้าวใจในรูปแบบของการ
ปลุกขวัญกำลังใจ

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร (2515) กล่าวถึง ประเพณีโบราณ เรื่องเกี่ยวกับการจัดกระบวน
ทัพและการธงรบในสมัยโบราณของไทย โดยอธิบายถึง ความหมายที่สื่อ ออกมาจากธงรบใน
รูปแบบต่างๆ ซึ่งหากพิจารณาให้ดีล้วนแต่เป็นนัยยะที่แฝงไว้ด้วยการสื่อสารทั้งสิ้น เช่น “ธงไชย”
ถือเป็น กำลังขวัญหรือยอดขวัญของกองทัพ ถ้าธงไชยบุกทะลุยกกองทัพก็มีกำลังใจมากยิ่งขึ้น ถ้า
ธงไชยถอยร่นกำลังใจไพร่พลก็ชักเสียขวัญ ฉะนั้นธงไชยในสมัยโบราณจึงถือเป็นเรื่องสำคัญ

นอกจากนี้สมพงษ์(อ้างแล้ว) ยังได้กล่าวถึง การจัดกระบวนทัพในสมัยโบราณ มีการ
จัดรูปแบบของค่ายในแบบต่างๆตาม ตำรา พิไชยสงคราม เช่น เป็นรูปนกอินทรี รูปพญานาค
รูปราชสีห์ เป็นต้น ซึ่งการตั้งฐานทัพแบบต่างๆยังเป็นการแสดงออกถึงการสื่อสารในสมัยโบราณ
นอกจากนี้หากนำรายนามหรือวิธีการในการจัดทัพ เช่น “ครุฑนาม”เป็นชื่อฐานทัพที่มีชัยภูมิ เป็น
เขามีจอมปลวก และต้นไม้สูง “พยัคฆนาม” เป็นชื่อฐานทัพอันตั้งอยู่ตามแนวป่าริมทางเดิน “สี

หนาม” เป็นชื่อฐานทัพอันตั้งอยู่ เป็นต้นไม้ 3 ต้นเรียงกัน ในป่ามีภูเขา และมีจอมปลวกมหึมา “สุนัขนาม” เป็นชื่อฐานทัพที่มีชัยภูมิ เป็นที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน ตั้งชิดทางเดินเป็นรายทางไป “นาคนาม” เป็นชื่อฐานทัพที่มีชัยภูมิ ใกล้แม่น้ำ ลำห้วย คลอง เป็นต้น มาวิเคราะห์จะพบว่านอกจากจะเป็นวิธีการตั้งฐานทัพเพื่อดำเนินกลยุทธ์หรือเล่นเหลี่ยมทางการเมืองการรบแล้ว ยังใช้การสื่อสารผ่านนามของสัตว์ต่างๆเป็นการข่มขวัญข้าศึกไปในตัว โดยใช้เคล็ดความเชื่อที่ว่า พญาสัตว์ที่มีอิทธิฤทธิ์เก่งกว่าข่มขวัญกันไปในตัว เช่น พม่า ตั้งทัพ “สุนัขนาม” ไทยตั้งทัพชื่อ “คนนาม” หรือ “พยัคฆนาม” เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของการสื่อสารเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบของการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์หรือการใช้สัญลักษณ์

จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการสื่อสารที่รวมอยู่กับประเพณีต่างๆอย่างแยกกันไม่ออก ฉะนั้นเมื่อเข้าใจในวิธีการและความหมายของขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆแล้วจึงนำมาสู่ความเข้าใจที่จะสามารถวิเคราะห์การสื่อสารของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จากพระราชประเพณีต่างๆที่ทรงกระทำได้

แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์

การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ (Semiotic Analysis) เป็นการวิเคราะห์ความหมายสัญลักษณ์ (Sign) หรือ หน่วยสื่อความหมายได้ถูกนิยามไว้ด้วยความหมายที่เข้าใจได้ง่ายที่สุดก็คือ “สิ่งที่มีความหมายมากกว่าตัวของมันเอง” (Peirce, 1931 อ้างใน Fiske, 1991:กาญจนา แก้วเทพ, 2541) ทุกอย่างจึงเป็นสัญลักษณ์ได้ หากถูกนำมาใช้แสดงความหมายได้ ดังนั้น นอกจาก “ภาษา” ยังมีระบบ สัญลักษณ์รูปแบบอื่นๆ เช่น ภาษาใบ้ พิธีกรรม สัญลักษณ์อาหาร(การชักธงรบ) อาหาร อากาการเจ็บปวด ที่สามารถแสดงความหมายและความคิดของผู้สื่อสารได้ (Saussure, 1974)

โซซูร์ (Saussure) วิเคราะห์ สัญลักษณ์ (Sign) ว่าประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ ในส่วนที่เป็นรูปแบบ (Form) เช่น ตัวอักษร, ภาพ, ภาพถ่าย และอีกส่วนหนึ่ง คือ ความคิด (Idea or concept) ที่อยู่ในใจของเราซึ่งเชื่อมโยงกับรูปแบบ องค์ประกอบแรก เรียกว่า รูปสัญลักษณ์ (signifier) คือส่วนที่เรารับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เช่น เสียง ตัวเขียน ท่าทาง ภาพ และองค์ประกอบที่สองที่เป็นความคิดในใจเรานั้น เรียกว่า ความหมายสัญลักษณ์ (Signified) คือ

ความคิดที่รูปสัญลักษณ์นั้นๆ ชักนำให้เราเข้าใจ และความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมาย สัญลักษณ์ เรียกว่า ความหมาย (Signification) (Chandler, 1994) ส่วนการสร้างความหมาย (Signification) นั้น โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ได้ อธิบายถึง Connotation หรือความหมายแฝง / ความหมายโดยนัย โดยบาร์ตส์ (Barthes, 1967 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 34) ได้แบ่งประเภทของความหมายที่บรรจุอยู่ในสัญลักษณ์ทุกอย่างว่ามี 2 ความหมาย คือ

1. ความหมายโดยอรรถ / ความหมายโดยตรง
2. ความหมายโดยนัย / ความหมายแฝง

ในอดีต ก็พบว่าการสื่อสารทางการเมืองก็มีการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร ดังเช่น งานของงานของณรงค์ พวงพิศ(2527) พบว่า มีการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมือง เรื่องการบวชพระพุทธรูปที่สระบุรี ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ว่า อาจเป็นโบราณวัตถุสถานที่มีเลศนัยทางการเมือง เพราะการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าทรงธรรม นั้น พระองค์มีศัตรูทางการเมืองมาก เนื่องจากพระองค์ทรงแย่งชิงราชสมบัติจากเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเอกาทศรถ และเป็นพระราชนัดดาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็ย่อมต้องมีผู้คนที่ไม่พอใจกันมาก ด้วยเหตุนี้การสร้างภาพพจน์ของความเป็นผู้มีบุญญาบารมีของพระเจ้าทรงธรรมน่าจะต้องมาจากสาเหตุดังกล่าว โดยการใช้การบวชพระพุทธรูปของพรานบุญ เพราะการบวชพระพุทธรูปย่อมจะช่วยเสริมบารมีของพระองค์ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ที่ชอบแล้วในราชสมบัติ โดยอาศัยความเชื่อรอยพระพุทธรูปและความศรัทธาพระพุทธรูปศาสนาของคนไทยมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ จากแนวคิดและงานเขียนดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้เข้าใจได้ว่าการสื่อสารทางการเมืองในอดีต มีการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้การสื่อสารการเมือง ผ่านสัญลักษณ์ในรูปแบบใดบ้าง

แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารการเมือง

ในการศึกษาเรื่องการเมืองการสื่อสารการเมืองนั้น ผู้วิจัยส่วนใหญ่จะสนใจกับการสื่อสารการเมืองในสังคมสมัยใหม่ เช่นการศึกษาการสื่อสารการเมืองในสังคมประชาธิปไตย ผ่านระบบสื่อสารมวลชนเป็นต้น แต่ในทางกลับกัน งานวิจัยฉบับนี้พยายาม หาคำตอบของการสื่อสารทางการเมืองไทยในสมัยสมเด็จพระนเรศวรซึ่งเป็นยุคของการปกครองแตกต่างจากในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นการปกครองแบบ เทวราชา หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นแนวคิดที่สามารถอธิบายรูปแบบหรือวิธีการสื่อสารการเมืองในงานวิจัยนี้ได้มีดังต่อไปนี้

เมตตา กฤตวิทย์ ,พัชนี เขยจรรยาและถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2530) กล่าวว่า การสื่อสารการเมือง คือ การสื่อสารที่ทำให้หรือมีศักยภาพต่อหน้าที่ในการปกครองประเทศ หรือทำให้ความมั่นคงดำรงอยู่ของรัฐดำเนินไปได้

ในแง่จารีตนิยม การได้มาซึ่งอำนาจก็โดยควบคุมการสื่อสารให้บรรลุเป้าหมายเพื่อที่จะให้คงอยู่ในอำนาจต่อไปได้ มหาอาณาจักรในประวัติศาสตร์ก็เช่นเดียวกับประเทศทันสมัยขนาดใหญ่ในปัจจุบัน คือ ถูกกำหนดคุณลักษณะโดยโครงสร้างการสื่อสารเฉพาะอย่างและโดยการจัดสรรใช้ทรัพยากรที่อำนวยต่อความสะดวกในการกำหนดกระแสการสื่อสาร ตัวอย่างเช่น เจงกิสข่านใช้ระบบของม้าเร็วส่งและรับสารจากแหล่งต่างๆ ในเอเชียในอัตราเร็วพอสมควร เชื่อมเข้ากับการใช้คนตีกลองม้าใช้ (คนวิ่ง) และสัญญาณควันไฟของชนเผ่าดั้งเดิม ผ่านผู้ถือศาสนาสู่การประชุมของสภาขุนนางหรือผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ ระบบการเมืองจะสร้างการสื่อสารเฉพาะอย่างขึ้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตน (เมตตา กฤตวิทย์พัชนี เขยจรรยาและถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์,2530)

อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองนั้น ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในรูปแบบใด ก็จะมีองค์ประกอบหลักที่เหมือนกัน ก็คือ มีผู้ส่งสาร สาร ช่องทางในการสื่อสาร และผู้รับสาร เพียงแต่สารและช่องทางในการสื่อสารอาจแตกต่างกันไปตามยุคสมัยและการปกครองนั่นเอง

ดังนั้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวรจะใช้เกณฑ์ใดบอกได้ว่าเป็นการสื่อสารการเมือง สามารถใช้แนวคิดของ เสถียร เขยประทับ (2540) กล่าวว่า พฤติกรรมทางการเมืองทั้งหมดเกี่ยวข้องกับ

การสื่อสารไม่ลักษณะใดก็ลักษณะหนึ่ง เกณฑ์ที่จะใช้ตัดสินว่าการสื่อสารใดเป็นสื่อสารทางการเมืองหรือไม่นั้น น่าจะเป็นผลของการสื่อสารที่ทำให้เกิดการทำหน้าที่ของระบบการเมือง โดยมีมิติของรูปแบบการสื่อสารการเมืองในสมัย สมเด็จพระนเรศวรมหาราช อาจแบ่งเป็น 2 มิติดังนี้

1. รูปแบบของการสื่อสารการเมืองภายในรัฐ เช่น การสื่อสารกับพระราชวงศ์ ขุนนาง และไพร่ฟ้าข้าไท เป็นต้น

2. รูปแบบของการสื่อสารการเมืองกับต่างประเทศ เช่น การสื่อสารในการค้าขาย การสงคราม โดยเฉพาะในการสงครามนั้น เพราะในรัชสมัยของพระองค์เป็นยุคของการแข่งทางการเมืองระหว่างรัฐสูง การสงครามก็ถือว่าเป็นแย่งชิงอำนาจทางการเมือง ฉะนั้นในงานวิจัยนี้ ถือว่ารูปแบบของการสื่อสารในการทำสงคราม เป็นการสื่อสารการเมือง เช่นกัน

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ การวิเคราะห์การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น ต้องวิเคราะห์ทั้ง สารที่ส่ง วิธีการหรือช่องทาง รวมถึงพฤติกรรมในการสื่อสารทางการเมือง ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ที่พระองค์ทรงสื่อสารออกมา เพื่อการกอบกู้เอกราช การรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจของพระองค์ และความมั่นคงของกรุงศรีอยุธยา

แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารโน้มน้าวใจ

การสื่อสารกับการเมืองต้องดำเนินไปควบคู่กัน บางครั้งการสื่อสารในทางการเมืองอาจเป็นทั้งทางตรงและเป็นทางอ้อมหรือเป็นผลจากการกระทำในทางการเมืองนั้นๆ ดังนั้นเพื่อที่จะเข้าใจในลักษณะของ การสื่อสารการเมืองจึงต้องเข้าใจความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารดังนี้

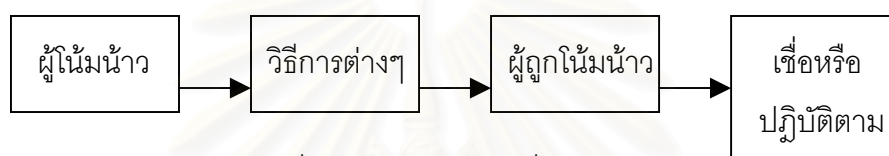
การสื่อสารโน้มน้าวใจ

สำหรับการสื่อสารการเมือง ตามคำนิยามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าคือ เป็นการสื่อสารเพื่อให้ การปกครองประเทศ หรือทำให้ความมั่นคงดำรงอยู่ของรัฐดำเนินไปได้ ฉะนั้นการสื่อสารเพื่อที่จะให้ผู้ใต้ปกครองเชื่อฟังและกระทำตามในสิ่งที่ผู้ปกครองต้องการ ก็คือ การสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยนิยามและความหมายรวมถึงวิธีการในการโน้มน้าวใจนั้นมีแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

การสื่อสารโน้มน้าวใจ คือ การสื่อสารที่ต้องการทำให้ผู้ที่ถูกโน้มน้าวใจเปลี่ยนความเชื่อทัศนคติและพฤติกรรมของตน เป็นในแนวทางที่ถูกโน้มน้าว (Infante, Rancer, Womark, 1997)

การสื่อสารโน้มน้าวใจ คือ ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความคิด การกระทำ โดยการควบคุมแรงผลักดันของมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (Brembreck & Howell)

จากแนวคิดและคำนิยามดังกล่าวมาข้างต้นนั้น อาจสรุปได้เป็นรูปแผนภาพของการโน้มน้าวใจได้ดังนี้

(ภาพประกอบที่ 1 แบบจำลองการสื่อสารโน้มน้าวใจ)

รูปแบบและวิธีการสื่อสารในการโน้มน้าวใจ

อิทธิพลของผู้ส่งสาร

รูปแบบหรือวิธีการในการโน้มน้าวใจที่ใช้ในทางการเมืองนั้น ผู้นำทางการเมืองถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการโน้มน้าวใจ ดังนั้นแนวคิดเรื่องอิทธิพลของผู้ส่งสาร จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการนำวิเคราะห์

อริสโตเติล (อ้างใน อรรถรรณ ปีลันธน์โอวาท, 2542) กล่าวว่า ข้อพิสูจน์ทั้งหลายจะสัมฤทธิ์ผลได้ด้วยองค์ประกอบ 3 อย่างคือ

1. ตัวผู้พูดเอง อริสโตเติลจะเรียกความโน้มน้าวใจนี้ว่า ethos ในขณะที่พูดตัวผู้พูดควร จะแสดงว่า ตนเองเป็นผู้มีจิตสำนึกสูง มีหลักการ (moral character) จึงจะก่อให้เกิดความ น่าเชื่อถือ อริสโตเติลกล่าวว่า ความรู้สึกเช่นนี้ควรเกิดขึ้นขณะฟังวาทะ ไม่ควรเป็นความรู้สึก ทั่วไปในตัวผู้พูดก่อนที่จะได้ฟังวาทะ นอกจากนี้ผู้พูด ต้องแสดงเขาวนปัญญาไหวพริบ (intelligence) และน้ำใจไมตรีต่อคนฟัง (good will) จึงจะก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

2. อารมณ์ของผู้ฟัง อริสโตเติลเรียกความโน้มน้าวใจนี้ว่า pathos จุดประสงค์ของ

อริสโตเติลในข้อนี้ ไม่ได้ใช้เพื่อปลุกปล้ำอารมณ์ของผู้ฟัง หากแต่เพื่อให้ผู้พูดโน้มน้าวใจผู้ฟังจนอยู่ในอารมณ์ที่เที่ยงธรรมและมีจิตใจที่จะฟังวาทะอย่างมีวิจารณ์ญาณด้วย อริสโตเติลใช้ศัพท์ภาษากรีก ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “put the audience in the right state of mind”

3. เหตุผลในวาทะ ซึ่งจะต้องมีข้อสนับสนุนเป็นหลักฐาน (evidence) หรือการแสดงเหตุผล (reasoning) ที่สำคัญที่สุดตามความเห็นของอริสโตเติลคือเอเนธิมีมี

ปราชญ์ทางการสื่อสารได้สรุปแนวความคิดนี้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ ความสามารถหรือความชำนาญ

การวิจัยด้านความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารได้พัฒนาโดย เบอร์โล และคณะ สรุปว่ามีปัจจัย 3 ประการที่ผู้รับสารมักใช้ในการตัดสินความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ได้แก่

1. ปัจจัยที่สร้างความอบอุ่นใจ ผู้ส่งสารต้องมีลักษณะต่อไปนี้ เช่น ใจดี เข้าคนง่าย ยุติธรรม รู้จักให้อภัย มีศีลธรรม เป็นต้น

2. ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร ส่วนใหญ่ปัจจัยนี้จะเน้นความรู้ ความชำนาญ เช่น มีความชำนาญ มีอำนาจหน้าที่ มีความสามารถ

3. ปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร ปัจจัยที่แสดงถึงความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น เช่น เป็นฝ่ายรุก กล้า รวดเร็ว

จากปัจจัยที่กล่าวมาทั้ง 3 ประการ ดังกล่าว หากผู้รับสารพิจารณาว่าผู้ส่งสารมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วก็กล่าวได้ว่า ผู้ส่งสารมีความสามารถในการโน้มน้าวใจ

วิธีการโน้มน้าวพฤติกรรม

1. การปลุกเร้าอารมณ์ (EMOTIONAL AROUSAL) เพื่อให้เกิดความตื่นเต้นเร้าใจในการนำติดตาม เช่น บรรยายภาคในการประกาศปฏิวัติ การประกาศเอกราช เป็นต้น

2. การแสดงความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (EMPATHY) ด้วยการแสดงความอ่อนโยน เสียสละและความกรุณาปราณี ยอมแพ้เป็นพระชนะเป็นมารก็อาจโน้มน้าวใจให้ผู้คนยอมรับใจได้

3. การสร้างแบบอย่างขึ้นในใจ (INTERNALIZED NORMS) เป็นการสร้างมาตรฐานอย่างหนึ่ง เพื่อให้มาตรฐานนั้นเป็นการปลุกศรัทธาและเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับสารในการปฏิบัติตาม

4. การให้รางวัล (REWARD) เช่น การลดแลก แจก แถม เพื่อเป็นการจูงใจให้เลิกซื้อสินค้าที่หอนั้นๆ หรือ การให้รางวัลแก่แม่ทัพนายกอง ที่รบชนะ เป็นต้น

จุดจูงใจในสาร

การสื่อสารโน้มน้าวใจนั้นผู้ส่งสารต้องรู้จักจุดจูงใจในสาร จุดจูงใจในสาร

อาจจะเป็นทางด้านชีววิทยา หรือจุดจูงใจที่เกิดจากการเรียนรู้ จุดจูงใจที่ใช้โดยทั่วไปได้แก่

1. จุดจูงใจโดยใช้ความกลัว ตัวอย่างของจุดจูงใจประเภทนี้เช่น เลิกสูบบุหรี่เสียเถิดเพราะการที่สูบบุหรี่ทำให้เกิดมะเร็งปอด การศึกษาด้านการใช้จุดจูงใจโดยใช้ความกลัว ปรากฏว่าความกลัวในระดับต่ำมีผลในทางโน้มน้าวใจมากกว่าความกลัวในระดับสูง ถ้าความกลัวมีมากเกินไปแล้วผู้รับสารอาจจะเกิดการกระวนกระวาย ฉะนั้นแทนที่เขาคจะสนใจสารเขาจะสนใจในความกระวนกระวายของเขาแทน

2. จุดจูงใจโดยใช้อารมณ์ อาจใช้ในการเชื่อมโยงความคิดเก่าและความคิดใหม่ ความความคิดเก่าบางอย่างเราชื่นชอบ ความคิดเก่าบางอย่างเราเฉยๆ ถ้าผู้ส่งสารสามารถเชื่อมโยงความคิดใหม่นี้กับความความคิดเก่า ก็อาจจูงใจด้วยอารมณ์ได้ เช่น การเข้าสู่สงครามอ่าวเปอร์เซีย ของทหารสหรัฐ สิ่งทีประธานาธิบดีสหรัฐจะต้องโน้มน้าวใจคนอเมริกัน โดยอ้างถึงสงครามในเวียดนาม ก็คือ สงครามคราวนี้ไม่เหมือนสงครามในเวียดนาม สงครามใหม่จืดจางอย่างรวดเร็ว ฉียบขาด และฉับพลัน ปรากฏว่าสามารถโน้มน้าวใจทหารสหรัฐ โดยไม่มีคำวิพากษ์วิจารณ์มากนัก

3. จุดจูงใจโดยใช้ความโกรธ วิธีนี้ผู้ส่งสารสร้างความโกรธหรือความขบข้องใจแก่ผู้รับสาร แล้วจึงเขียนหรือพูดเพื่อลดหรือเพิ่มความเครียดแก่ผู้รับสารและวิธีแก้ไข ตัวอย่างคือ วาทะในช่วงพฤษภาทมิฬในประเทศไทยที่มีผู้ส่งสารสร้างความโกรธหรือขบข้องใจในหมู่ประชาชนด้วยการหยิบยกเรื่องนายกรัฐมนตรีควรมาจากการจูงใจ

4. จุดจูงใจโดยใช้อารมณ์ขัน วิธีนี้โน้มน้าวใจโดยการลดความเครียด อาจทำได้โดยวิธีเขียนประชดแดกดันเช่น เขียนประชดใจว่า “ขอความกรุณาอย่าขโมยอีกเพราะไม่มีให้ขโมยแล้ว” และติดป้ายไว้หน้า

5. จุดจูงใจโดยใช้โดยใช้รางวัล ปกติแล้วสารที่ตอบสนองความต้องการของผู้รับสารจะประสบความสำเร็จสารที่ไม่ได้ให้คำสัตยาบันกับผู้ฟัง ยิ่งสารมีรางวัลหรือสิ่งตอบแทนมากก็จะยิ่งเรียกร้องความสนใจหรือจูงใจคนฟังมาก

6. จุดจูงใจโดยแรงจูงใจ แท้ที่จริงแล้วจุดจูงใจทุกชนิดที่กล่าวมาเป็นที่ถือว่าเป็นแรงจูงใจ การที่จะสื่อสารโดยใช้แรงจูงใจต้องมีการวิเคราะห์ผู้ฟังเป็นอย่างมาก เพราะคุณธรรม ข้านิยม หรือแรงจูงใจอย่างหนึ่งอาจมีความหมายต่อผู้ฟังคนหนึ่ง แต่อีกคนกลับไม่มีผลอะไรเลย

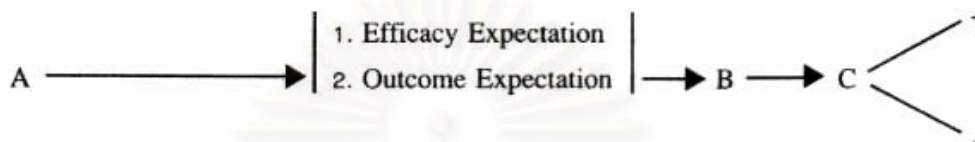
แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม

การสื่อสารทางการเมืองนั้น เป็นการสื่อสารเพื่อที่จะคงไว้ซึ่งอำนาจรัฐ ดังนั้นการที่จะสื่อสารการเมืองให้ประสบผลดังวัตถุประสงค์ของการสื่อสารดังกล่าวไปแล้ว ย่อมต้องใช้แนวคิดในเรื่องจิตวิทยาสังคมมาใช้หรืออาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลในการสื่อสารการเมือง ให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ดังนี้

ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory)

(สิทธิโชค วรานุสันติกุล. ม.ป.ป.) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่นักจิตวิทยาฝ่ายพฤติกรรมนิยมเป็นผู้เสนอ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า...ผลกรรมของพฤติกรรมที่ผ่านมาในอดีตเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมนั้นในอนาคต... นั่นก็คือ ถ้าผลกรรมกระทำจากอดีตมีผลทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ เขามักจะเลิกที่จะกระทำพฤติกรรมซึ่งนำไปสู่ผลกรรมนั้นอีก เมื่อมีสิ่งเร้าหรือสถานการณ์อย่างเดียวกันกับอดีตปรากฏขึ้นมาก่อน เช่น พนักงานในหน่วยงานบางหน่วยเคยเรียกร้องให้บริษัทขึ้นเงินเดือน โดยการประท้วงหยุดงานปรากฏว่าบริษัทนั้นยินยอมขึ้นเงินเดือนให้โอกาสต่อมาถ้าพนักงานกลุ่มนี้ต้องการให้บริษัทขึ้นเงินเดือนอีกพนักงานกลุ่มนี้มีแนวโน้มจะมีการประท้วงหยุดงานอีก

ในทำนองตรงกันข้าม ผลกรรมที่ไม่น่าพึงพอใจจากพฤติกรรมในอดีตจะทำให้บุคคลไม่
 อยากแสดงพฤติกรรมเช่นนี้อีก ถ้าหากมีสิ่งเร้าหรือสถานการณ์อย่างเดิมปรากฏขึ้นอีก เช่น การ
 เอาเงินบริษัทไปใช้ในเรื่องส่วนตัวของพนักงานจึงถูกลดตำแหน่งหรือไล่ออก เป็นต้น การถูก
 ลงโทษหนักพอสมควรทำให้เข็ดหรือไม่อยากกระทำเช่นนั้นอีกดังแสดงให้เห็นในภาพประกอบ

(ภาพประกอบที่ 2 โมเดลของพฤติกรรม)

จากภาพประกอบที่ สามารถอธิบายได้ดังนี้

A (Antecedent) ได้แก่ สิ่งเร้าหรือสัญญาณที่มากกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม

B (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ตอบสนองต่อ A

C (Consequence) ได้แก่ ผลของพฤติกรรมหรือผลกรรม ถ้าทำให้เกิดความพึงพอใจก็
 คือ C+ ถ้าทำให้เกิดความไม่พึงพอใจก็คือ C-

Efficacy Expectation ได้แก่ การคาดหวังในความสามารถของตนเองว่าจะสามารถ
 แสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นได้หรือไม่ ถ้าคิดว่าทำไม่ได้ก็จะไม่แสดงพฤติกรรมนั้น
 ออกไป

Outcome Expectation ได้แก่ การคาดหวังในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ภายหลังจากที่ได้แสดง
 พฤติกรรมออกไป ถ้าคาดว่าจะได้ผลลัพธ์ที่น่าพึงใจก็จะทำ

พฤติกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของเราล้วนแต่สามารถอธิบายได้ด้วยโมเดลของ
 พฤติกรรมทั้งสิ้น เช่น ครูสอนหนังสือ (B) เพราะมีเสียงฮอดเข้าเรียนและความรับผิดชอบต่อเด็ก
 ที่นั่งรอในห้อง เป็นต้น เป็นต้น เป็นตัวกระตุ้น (A) และครูก็คาดหวังว่าสอนแล้วนักเรียนจะประสบ
 ความสำเร็จในบทเรียน สอนแล้วตนเองจะได้รับเงินเดือน ตัวเองมีความสามารถที่จะสอนได้ ถ้า
 ผลการสอนออกมาอย่างที่คาดเอาไว้ ครูจะได้ผลกรรมที่พึงพอใจ

ผลกระทบถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผลกระทบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและผลกระทบที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วคือ การได้รับแรงเสริมและการถูกลงโทษนั่นเอง ถ้าจะวิเคราะห์ห้ลึกลงไปอีก การได้รับแรงเสริมนั้นมีอยู่ 2 ประเภท ซึ่งจะทำให้ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรม (ซึ่งเกิดขึ้นก่อนได้รับแรงเสริม) จะถูกนำมาแสดงอีกเพิ่มขึ้นและในทำนองตรงกันข้ามก็จะมี การลงโทษ 2 ประเภท ที่จะทำให้ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรม (ที่เกิดขึ้นและหยุดลงก่อนหน้าที่จะถูกลงโทษ) นั้นจะลดลงหรือหยุดไปมีมากขึ้น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

(ภาพประกอบที่ 3 โมเดลของการ ลด – เพิ่ม พฤติกรรม)

จากแผนภูมิสามารถอธิบายได้ดังนี้

- การเสริมแรงทางบวก (S^{R+}) คือ การให้สิ่ง¹ที่ผู้แสดงพฤติกรรมชอบให้แก่เขาทันที ภายหลังจากที่เกิดพฤติกรรม ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นอีกก็จะสูงขึ้น เช่น ชย้นทำงานและเจ้านายผ่านมามาเห็นและชมเชย เรียนเก่ง สอบได้ที่ 1 ได้รางวัล เป็นต้น

การเสริมแรงทางลบ (S^{R-}) คือ การยกเลิกหรือถอนสถานการณ์ที่ผู้แสดงพฤติกรรมไม่ชอบออกไปทันทีภายหลังจากที่พฤติกรรมเกิดขึ้น ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นอีกจะมีสูงขึ้น เมื่อมีเงื่อนไขอย่างเดิมเกิดขึ้นอีก เช่น ในฤดูร้อน อากาศร้อน ผู้คนจะหนีความร้อนไปตามแหล่งต่างๆ ที่เย็น เช่น โรงหนัง ศูนย์การค้า ชายทะเล เป็นต้น

การลงโทษทางบวก (S^{P+}) คือ การให้สิ่ง¹ที่ผู้แสดงพฤติกรรมไม่ชอบให้แก่เขาทันที

ภายหลังจากที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะหยุดหรือลดลงก็จะมีมากขึ้น เช่น พุดคำหยาบ ถูกพ่อแม่ ครูดู เป็นต้น

การลงโทษทางลบ (S^P) คือ การถอดถอนสิ่งที่ผู้แสดงพฤติกรรมชอบออกไปทันที

ภายหลังจากที่พฤติกรรมเกิดขึ้น ความน่าจะเป็นที่พฤติกรรมนั้นจะลดลงหรือหยุดไปจะมีสูงขึ้น เช่น ขับรถผิดกฎจราจรแล้วถูกปรับ ทำความผิดทางวินัยแล้วถูกตัดเงินเดือน 10% ไม่กวาดบ้าน ถูบ้านห้ามดูทีวี เป็นต้น ถ้าต้องการให้เข้าใจง่ายขึ้น เราสรุปได้เป็นแผนภูมิต่อไปนี้

		ให้	ถอน
สิ่งที่เขา	ชอบ	เพิ่มพฤติกรรม S^R	ลดพฤติกรรม S^R
	ไม่ชอบ	ลดพฤติกรรม S^R	เพิ่มพฤติกรรม S^R

(ภาพประกอบที่ 4 โมเดลของพฤติกรรม)

จากแผนภูมิแสดงว่าถ้าเราต้องการให้ผู้ใดแสดงพฤติกรรมซึ่งเราเห็นว่าอยากจะให้กระทำ เช่นนั้นเราต้องให้สิ่งที่เขาชอบหรือถอนสิ่งที่เขาไม่ชอบ ภายหลังจากที่เขาได้แสดงพฤติกรรมที่ต้องการนั้นแล้ว ถ้าเป็นเช่นนั้นก็เป็นโอกาสมากที่ในอนาคตเขาจะกระทำพฤติกรรมเช่นนี้อีก

ในทำนองเดียวกัน ถ้าเราต้องการให้ผู้ใดหยุดพฤติกรรมซึ่งเราเห็นว่าไม่ดี เราต้องให้สิ่งที่เขาไม่ชอบหรือถอนสิ่งที่เขาชอบ ภายหลังจากการกระทำของเขาเกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วมีโอกาสมากที่ในอนาคตเขาจะไม่ทำเช่นนั้นอีก

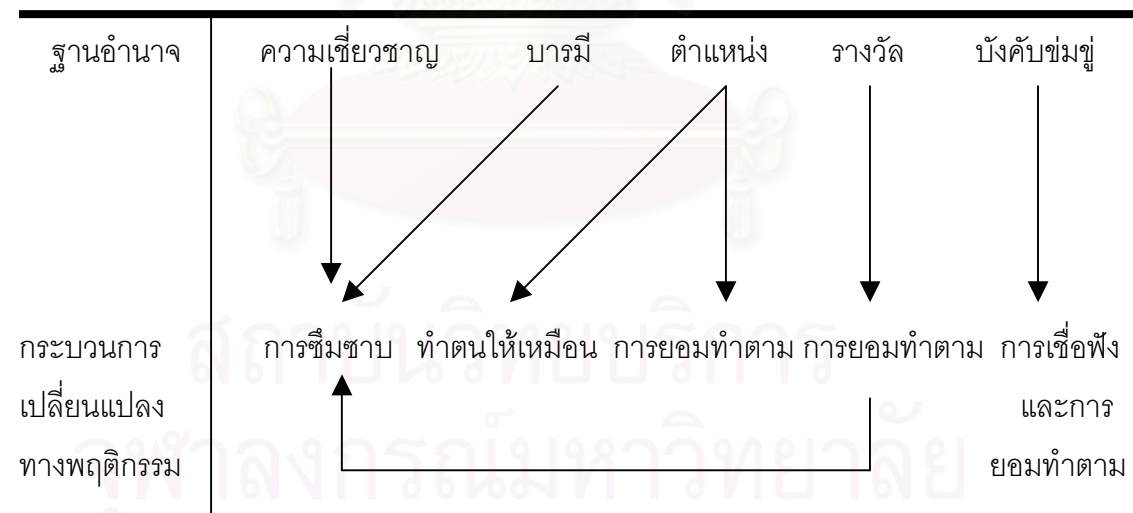
ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่

อำนาจและการใช้อำนาจ

ในการสื่อสารให้ผู้อื่นคล้อยตาม เชื่อฟัง หรือยอมกระทำตามนั้น อาจจะต้องใช้อิทธิพลทางสังคมมาเป็นแรงจูงใจ โดยเฉพาะในเรื่องของอำนาจและการใช้อำนาจ

Franch and Raven,1959(อ้างใน สิทธิโชค วราสันติกุล.ม.ป.ป.) ได้จำแนกแหล่งที่มาของอำนาจไว้ 5 แหล่ง

- 1.ความเชี่ยวชาญ (Expert power) เช่น ทหารยอมให้ข้อมูลทางการรบได้ดี นายแพทย์ยอมให้ข้อมูลเกี่ยวกับรักษาพยาบาล ได้ดี เป็นต้น
2. ตำแหน่ง (Legitimate power) เช่น พระมหากษัตริย์ ขุนนาง แม่ ทักษายกของ เป็นต้น มาเป็นอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดให้ตำแหน่งเหล่านั้น
- 3.บารมี (Referent power) เช่น เป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากคนทั่วไปและคนทั่วไปพยายามทำตัวให้เป็นอย่างเขาผู้นั้น
- 4.การมีรางวัล (Reward power) ให้แก่ผู้ที่ต้องการและผู้นั้นยินดีจะทำบางอย่างให้เป็นการตอบแทน
- 5.การบังคับขู่เข็ญ (Corecive Power) เพื่อให้ผู้อื่นทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลสามารถใช้แหล่งอำนาจ สร้างอิทธิทางสังคมให้ผู้อื่นคล้อยตาม การยอมทำตาม และการเชื่อฟังได้ ดังภาพประกอบ

(ภาพประกอบที่ 5 แผนภูมิการได้มาของอำนาจ (อ้างใน สิทธิโชค วราสันติกุล.ม.ป.ป.)

จากตัวแปรหรืออิทธิพลทางอำนาจดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น น่าสนใจว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้วิธีการอย่างไรบ้างในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในการสื่อสารการเมืองของพระองค์

แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการจัดการ

ในทางการเมืองนั้นเป็นการพูดถึงคนในสังคมที่รวมอยู่ด้วยกัน และการอยู่ร่วมกันนั้น ย่อมอาจเกิดปัญหาขึ้นได้จากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ของแต่ละคน และความคิดที่ไม่ตรงกันและแตกต่างกันในทางการเมืองนั้น หากไม่มีการจัดการที่ดีอาจส่งผลต่อบ้านเมืองได้ เช่น การก่อกบฏ เป็นต้น ฉะนั้นการที่จะลดปัญหาเหล่านั้น ผู้ปกครองบ้านเมืองย่อมต้องมีวิธีการหรือเครื่องในการจัดการปัญหาที่ดี สังคมนั้นจึงจะสงบและดำเนินงานต่างไปสู่เป้าหมายได้ เครื่องมือที่สำคัญในการจัดการก็คือ การสื่อสาร โดยเฉพาะ การสื่อสารในสถานการณ์ขัดแย้ง เพราะในการดำเนินงานของกลุ่มคนนั้น เนื่องจากต้องอาศัยความร่วมมือของคนหมู่มาก ดังนั้นในบางครั้งในการดำเนินงานกลุ่มก็อาจเกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้

ความขัดแย้ง หมายถึง สภาวะที่มีอุปสรรคขัดขวางทำให้บุคคลสองฝ่ายไม่สามารถเกิดการผสมผสาน บรรลุเป้าหมายทางความคิด ความรู้สึก หรือการกระทำของตนได้ (นิรันดร์ แสงสวัสดิ์ ,2528) สาเหตุสำคัญของ การขัดแย้งมักมีที่มาจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1.ความขัดแย้งที่มีมาจากบุคคลทั้ง 2 ฝ่าย เกิดความต้องการอยากได้ในสิ่งเดียวกัน เช่น การแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งชื่อเสียง อำนาจ เกียรติยศ
 - 2.ความขัดแย้งที่มีสาเหตุจากความแตกต่างด้าน ความคิดเห็น ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม
 - 3.ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากความเกลียดชัง เช่น มีความรู้สึกในแง่ลบกับบุคคลอื่นๆ ก็
- จะแสดงพฤติกรรมไม่เห็นด้วย ไม่ให้ความร่วมมือ

การแก้ไขความขัดแย้ง ภายใต้การสื่อสารที่มีเจตนาของของความขัดแย้ง การสื่อสารจะกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันตัว ใช้บังคับและควบคุมพฤติกรรม การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการสื่อสารจำต้องมีกลยุทธ์ในการเจรจาต่อรองที่ดี

กลยุทธ์การเจรจาต่อรองจะมีทั้งหมด 4 กลยุทธ์ด้วยกัน (เวทินี สตะเวทิน ,2540)

- 1.ยุทธวิธีแบบ ชนะ - ชนะ การแก้ปัญหาขัดแย้งวิธีนี้ คือการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตนเองต้องการ ผลสำเร็จได้แก่ ไม่มีฝ่ายใดแพ้ ฝ่ายใดชนะ

2. ยุทธวิธีแบบ ชนะ – แพ้ การเจรจาแบบนี้ คือ ต่างฝ่ายต่างเอาชนะ ซึ่งกันและกันและมัก ยุติที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ชนะ อีกฝ่ายเป็นผู้แพ้ ซึ่งวิธีการเจรจານี้ อีกฝ่ายหนึ่งแสดงความมีอำนาจเหนือ กว่าอีกฝ่ายในการเจรจา

3. ยุทธวิธีแบบ แพ้ – ชนะ การเจรจาแบบนี้ เหมือนกับกรณีที่กำลังกล่าวมาแล้ว แต่ในกรณีนี้ ฝ่ายหนึ่งจะแสดงท่าทีถอนตัวในการเจรจาทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ผลประโยชน์

4. ยุทธวิธีแบบ แพ้ – แพ้ การเจรจาแบบนี้ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ ตนเองต้องการ หรือได้สิ่งที่ตนต้องการข้างละนิดหน่อย การแก้ปัญหาแบบนี้มักใช้วิธีการอ้อมๆ กัน

จากแนวคิดทฤษฎีเรื่องการสื่อสารเพื่อการจัดการดังที่กล่าวไปข้างต้นนั้น เห็นได้ว่า การ แก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการบ้านเมืองกับผู้ที่ไม่เห็นด้วยนั้น นอกจากการใช้กำลัง ทหารหรือกำลังอื่นๆของรัฐเข้าจัดการแล้ว การเจรจาก็เป็นอีกวิธีที่สามารถลดความขัดแย้งต่างๆลง ได้โดยที่อาจไม่มีการสูญเสียเลือดเนื้อแต่อย่างใด ดังนั้นจากแนวคิดนี้จึงเป็นที่น่าสนใจว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้การสื่อสารเพื่อการจัดการอย่างไร ในการรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการ เมืองและการปกครองประเทศ

นอกจากทฤษฎีดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เรายังสามารถนำกรอบการวิเคราะห์ภาวะของ ลอยด์ บิทเซอร์ มาช่วยในการวิเคราะห์เพื่อที่จะเข้าใจถึงรูปแบบการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์โดยอิงหลักการตอบโต้สถานการณ์ของบิทเซอร์

ลอยด์ บิทเซอร์ (Lloyd Bitzer) ได้เขียนบทความขึ้นหนึ่งชื่อ “Rhetorical Situation” (Bitzer 1971 : 13 – 21 อ้างถึงใน อรรวรณ ปิณฑนโณวาท ,2537) อธิบายถึงสภาพการณ์ที่ถือ ได้ว่าเป็นแรงผลักดันให้เกิดวาทะขึ้น บทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมีได้ตั้งใจจะให้เป็นหลักทางการ

วิเคราะห์ทางการพูด แต่นักวิเคราะห์อาจจะอาศัยแนวความคิดเรื่อง rhetorical situation นี้ในการวิเคราะห์ได้

บิทเซอร์ อธิบายว่า rhetorical situation ในที่นี้จะแปลว่าสภาพการณ์ที่เชิญชวนให้มีวาทะโต้ตอบ สภาพการณ์นี้ไม่ใช่สภาพการณ์โดยทั่วไป แต่เป็นสภาพการณ์ที่ผู้พูดต้องพูดเพื่อตอบรับหรือให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น การกล่าววาทะของลินคอร์น ที่เมืองเกตติสเบิร์กเป็นการไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิตในสงครามกลางเมือง จะต้องกล่าวไม่เยิ่นเย้อ เพื่อแจ่ม และในขณะที่เดียวกันไม่เศร้าโศกอาดูรจนเกินไป การกล่าวนี้จะต้องตอบรับกับสถานการณ์ที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายที่ยิ่งใหญ่กว่า สำคัญกว่าในการที่ผู้ตายได้อุทิศชีวิตให้ในสงครามกลางเมือง บิทเซอร์กล่าวว่า rhetorical situation ไม่เหมือนกับ meaning – context ซึ่งหมายความว่าเข้าใจวาทะได้จะต้องเข้าใจสภาพประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์สภาพแวดล้อม ในขณะที่มีการกล่าววาทะนั้นๆ บิทเซอร์กล่าวว่าสำหรับเขาวาทะจะต้องทำหน้าที่ที่มีประโยชน์ (pragmatic) ทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริง (reality) โดยมีคนกลาง (mediator) เป็นผู้กระทำ ซึ่งคนกลางในที่นี้คือผู้พูด บิทเซอร์ได้ให้คำจำกัดความของ rhetorical situation ว่า หมายถึงสภาพแวดล้อมซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์ วัตถุประสงค์ ความสัมพันธ์ และกรณีเร่งด่วน ซึ่งเชิญชวนให้ต้องมีวาทะเพื่อสนองตอบ บิทเซอร์กล่าวว่า มีสภาพการณ์ที่เชิญชวนวาทะ แต่บางครั้งหาได้มีวาทะสนองตอบไม่ วาทะที่สนองตอบนั้นจะจัดได้ว่าเป็นวาทศิลป์ (rhetorical) ก็ต่อเมื่อเป็นคำตอบที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เชิญชวนการตอบนั้น (fitting response) การวิเคราะห์วาทะแบบนี้ก็คือการพิจารณาว่าการโต้ตอบด้วยวาทะต่อสภาพการณ์นั้นเหมาะสมหรือไม่

บิทเซอร์ อธิบายว่า องค์ประกอบของ rhetorical situation มี 5 อย่างซึ่งในฐานะผู้วิเคราะห์วาทะ เราจะนำองค์ประกอบทั้ง 5 อย่างนี้มาพิจารณาดูว่า แต่ละองค์ประกอบนั้นสัมพันธ์กับการพูดอย่างไร และการพูดนั้นควรจะเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เรียกร้องหรือไม่ องค์ประกอบทั้ง 5 อย่างนี้ ได้แก่

1. exigence หมายถึง สถานการณ์เร่งด่วน สิ่งบกพร่องหรืออุปสรรคอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่รอการตอบสนอง การแก้ไข หรือการเปลี่ยนแปลง กรณีเร่งด่วนหรือสิ่งบกพร่องนี้ในแง่ของ

วาทะแล้ว จะต้องได้รับการตอบสนอง หรือแก้ไขด้วยวาทะเท่านั้น จึงจะเป็นองค์ประกอบของ rhetorical situation

2.audience ได้แก่ ผู้ฟัง บิทเซอร์ถือว่า ผู้ฟังในที่นี้หมายถึงผู้ที่สามารถได้รับอิทธิพลจากวาทะและชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ (สำหรับบิทเซอร์ ผู้พูดสามารถพูดกับตัวเองได้และผู้ฟังคือตัวผู้พูดเองหรือจิตของผู้พูด)

3.constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ และการกระทำที่จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ ข้อจำกัดเหล่านี้ได้แก่ บุคคล เหตุการณ์ วัตถุ และความสัมพันธ์ ความเชื่อทัศนคติ เอกสาร ข้อเท็จจริง ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาพพจน์ ผลประโยชน์ แรงจูงใจ เหล่านี้เป็นต้น ผู้พูดเองมีข้อจำกัดเฉพาะตัวเพิ่มขึ้นอีกคือ บุคลิกเฉพาะตัว ข้อพิสูจน์ ลีลาที่ใช้ในการโต้แย้ง บิทเซอร์สรุปว่าข้อจำกัดมี 2 กลุ่ม คือ (ก) สิ่งที่เกิดขึ้นโดยผู้พูด จัดทำขึ้นมาเอง เช่น หลักฐาน ข้อพิสูจน์ จำนวนลีลาที่เลือก ประเด็นต่างๆ ในการโต้แย้ง และ (ข) สิ่งที่ยึดตามธรรมเนียมปฏิบัติมีอยู่แล้วไม่ได้สร้างขึ้นเช่น บุคลิกเกี่ยวกับตัวผู้พูด ภาพพจน์เกี่ยวกับตัวคนพูด ผลประโยชน์ระหว่างคนพูดและคนฟัง ฯลฯ

4.speaker คือ ตัวผู้พูดเอง เมื่อเริ่มโต้ตอบกับ rhetorical situation ก็เป็นองค์ประกอบอันหนึ่งด้วย เช่น ผู้พูดมาพูดในฐานะอะไร เหมาะสมกับฐานะหรือไม่

5.speech คือ วาทะ เมื่อผู้พูดกล่าววาทะ วาทะก็จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งด้วย บิทเซอร์กล่าวว่าเมื่อสภาพการณ์เชิญชวนการตอบโต้ที่เหมาะสมปรากฏอย่างกระจ่างชัด สภาพการณ์อันนั้นจะเป็นตัวชี้แนะจุดประสงค์ของวาทะและกำหนดโครงเรื่องที่จะพูด เนื้อหา และลีลาของวาทะที่จะกล่าวตอบ

งานวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารการเมือง ประวัติศาสตร์และพระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อนันต์ วิริยะพินิจ (2520) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า พ.ศ.2081 – 2310” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ เรื่องการทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย ซึ่งนับตั้งแต่ พ.ศ.2081 ไทยได้ทำสงครามกับพม่า 24 ครั้ง ครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. 2310 อันเป็นสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 เรื่องการทำสงครามนี้ได้ปรากฏอยู่ในเอกสารหลายประเภท โดยเฉพาะพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ จุดหมายเหตุ ถึงแม้หลักฐานเหล่านี้จะกล่าวถึงในลักษณะบันทึกเหตุการณ์ แต่ถ้าได้พิจารณาอย่างจริงจังแล้ว จะเห็นรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามอยู่มาก นับตั้งแต่ระเบียบการจัดกองทัพ ตลอดจนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องของการปกครองอาณาจักร การดำเนินการยุทธศาสตร์ในด้านต่างๆ

โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องการเมืองการสื่อสารทางการเมือง เพราะผลของการวิจัยได้แสดงถึง รูปแบบหรือลักษณะของกลยุทธ์ที่ใช้ในการรบ ในรัชสมัยต่างๆของกรุงศรีอยุธยา อีกทั้งผลการวิจัยยังพบว่า การดำเนินการ การหาข่าวกรอง (ซึ่งเป็นเรื่องของการสื่อสารโดยตรง) เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่ออาณาจักรและกองทัพของกรุงศรีอยุธยา

สายชล วรณรัตน์(2524)ได้ทำการศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนากับแนวคิดการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก(พ.ศ.2325-2352)”งานวิจัยนี้มุ่งจะศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคมและสภาพการณ์ทางการเมืองจากสมัยปลายอยุธยา ที่มีผลต่อความคิดทางพุทธศาสนา และความสัมพันธ์ระหว่างความคิดทางพุทธศาสนากับความคิดทางการเมืองอันเป็นอุดมการณ์ของรัฐในรัชกาลที่ 1 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคม- การเมืองที่มีผลต่อ

ความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างชนชั้น สภาพการณ์ของสังคมความคิดทางศาสนาและหลักการของพุทธศาสนาที่ได้รับการเน้นเพื่อเป็น อุดมการณ์ของรัฐ

จากงานวิจัยฉบับนี้จะพบว่าการสื่อสารทางการเมืองของสังคมไทยในอดีตนั้น ผู้ปกครองจะใช้พุทธศาสนาเป็นสื่อในการสื่อสารทางการเมืองให้กับไพร่ฟ้าข้าไทหรือประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารทางการเมือง

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รามเกียรติ์ : การแปลความหมายทางการเมือง วัดอุประสงค์ของวิทยานิพนธ์นี้ก็เพื่อศึกษาความหมายของรามเกียรติ์ในทางการเมือง โดยวิธีการตีความหรือแปลความทางการเมืองถึงสาระและพฤติกรรมของตัวละครภายในรามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1 เอง, โดยการเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในทางประวัติศาสตร์, โดยการเปรียบเทียบกับฉบับวามิโก และสำนวนท้องถิ่นของไทยทุกภาค, และโดยการเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ผลจากการวิจัยปรากฏว่า เนื้อหาของรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 นั้น มีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับวามิโก และฉบับท้องถิ่นของไทย โดยเนื้อหาของรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 นั้น มีเนื้อหาที่มีความแนบแน่นกับรัฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นทฤษฎี (ปรัชญา), การปฏิบัติ, และเป็นสื่อทางการเมือง แก่ไพร่ฟ้าข้าไทหรือประชาชน เช่น ความชอบธรรมในการครองราชย์

จากงานวิจัยฉบับนี้จะพบว่าการสื่อสารทางการเมือง อีกรูปแบบหนึ่งก็คือการสื่อสารผ่านวรรณคดี โดยผู้ที่สื่อสาร อาจจะมีความต้องการหรือหวังผลทางการเมืองผ่านการปลูกฝังผ่านวรรณคดีที่ผู้รับสาร(ประชาชน)ชมการแสดง หรืออ่านในเนื้อหาที่ผู้ส่งสาร(ร.1)ต้องการ

ทองดี ปิงใจ (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถึงรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ.1991 – 2171)” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของพุทธศาสนา ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสมัยกรุงศรีอยุธยา ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 1991 – 2171 โดยพยายามศึกษาว่า ผู้นำทางการเมืองได้นำแนวคิดของศาสนามาใช้ในการปกครองอย่างไร ศาสนาพุทธก่อให้เกิด พัฒนาการ

ของชุมชนและสังคมอย่างไรในช่วงเวลาดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า กษัตริย์กรุงศรีอยุธยาทรงใช้แนวคิดของพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นอุดมการณ์ของรัฐ โดย เน้นเรื่อง “ทานบารมี” และ “บุญบารมี” ขององค์พระมหากษัตริย์ ในความพยายามสร้าง ความมั่นคงทางการเมืองและการขยายพระราชอำนาจของพระองค์ในพุทธศตวรรษ ที่ 21- 23 สังคมอยุธยาในขณะนั้นขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถึงรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม ในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ พระมหากษัตริย์ทรงใช้มหาเวสสันดรชาดก มาสั่งสอนมุ่งเน้นให้เห็นถึง “บุญญาบารมี” ขององค์พระมหากษัตริย์ในฐานะเป็น “จักรพรรดิราช” และเป็นทายาทของพระพุทธรูปเจ้า คือ หน่อพระพุทธรูปเจ้า เน้นให้สมาชิกในสังคมประกอบกรรมดี ละอาย และเกรงกลัวต่อการทำชั่ว นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า กรุงศรีอยุธยาในยุคนี้ มีการใช้คติความเชื่อผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ พิธีกรรมต่างๆ ในพระบรมมหาราชวัง เป็นพิธีของศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์และสร้างความชอบธรรมให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณี การถือน้ำพิพัฒน์สัตยา

จากงานวิจัยฉบับนี้จะพบว่าการสื่อสารทางการเมืองของไทย ในอดีตนอกจากจะใช้ศาสนาเป็นสื่อทางการเมืองแล้ว ประเพณีต่างๆ ของพระมหากษัตริย์ ที่กำหนดขึ้น ล้วนแล้วแต่เป็นการสื่อสารทางการเมือง

ปิยรัตน์ อินทร์อ่อน (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.1893 – 2310 “ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษารูปแบบและวิธีการในการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในสมัยอยุธยา รวมทั้งวิเคราะห์ถึงความเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองด้วยผลจากการศึกษาปรากฏว่า รูปแบบการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในสมัยอยุธยา

มี 2 รูปแบบ คือ การใช้กำลังพลจำนวนมาก และการลอบทำร้าย การใช้กำลังพลจำนวนมากมี 2 วิธี คือ การใช้กำลังพลจากภายนอกพระนคร และ การใช้กำลังพลภายในพระนคร

การลอบทำร้ายมี 2 วิธี คือ การลอบสังหาร และการวางกลอุบาย รูปแบบการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในระยะแรกเป็นการใช้กำลังพลจำนวนมากจากภายนอกพระนคร จนกระทั่ง

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เสดยราชสมบัติ การใช้กำลังพลจากนอกพระนครจึงยุติลง เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงให้มีการจัดระเบียบการปกครอง เมืองต่างๆ

ถึงแม้งานวิจัยดังกล่าวอาจจะไม่เกี่ยวข้องถึงการสื่อสารการเมืองโดยตรง แต่สามารถอธิบายถึงปัจจัยในการสื่อสารการเมืองเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการเมือง

บทความวิชาการ

ธีรวัต ฅ ป้อมเพชร (2533) เสนอบทอภิปรายเรื่อง “หลักฐานตะวันตกเกี่ยวกับรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” ในบทอภิปรายนี้ กล่าวถึง เอกสารหลักฐานของชาติตะวันตกที่บันทึกเหตุการณ์ต่างๆในรัชสมัยของพระองค์

โดยเอกสารหลักฐานของชาติตะวันตกดังกล่าว ได้แก่ เอกสารฮอลันดา เอกสารสเปน อังกฤษ ซึ่งเอกสารหลักฐานดังกล่าวสามารถ นำมาอธิบายหรือรับรู้เรื่องราวในบางเรื่องที่แตกต่างกันจากพงศาวดารและเอกสารหลักฐานของไทย เช่น กรณีการรบและการเมืองระหว่างอยุธยา กับ เมืองละแวก รวมถึงการทูตและการติดต่อกับชาติตะวันตกในรัชสมัยของพระองค์ เป็นต้น

จากบทอภิปรายดังกล่าว ทำให้รับรู้และเข้าใจ ถึงการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรได้ในแง่มุมของการสื่อสารการเมืองกับชาติตะวันตก รวมถึงเรื่องสื่อสารต่างวัฒนธรรม จากการใช้หลักฐานเอกสารตะวันตกในการวิเคราะห์

ประเสริฐ ฅ นคร (2533) , บทความเรื่อง”การคำนวณวันสมเด็จพระนเรศวรขึ้นเสวยราชย์” โดยในบทความนี้ กล่าวถึงวิธีการคำนวณ วันที่ และ ปี พ.ศ. จากการใช้ จุลศักราช (จ.ล) ตามที่บันทึกไว้ในพงศาวดารฉบับต่างๆ มาเป็น พุทธศักราช อย่างเช่นในปัจจุบัน โดยใช้สูตรในการคำนวณ ซึ่งผลของการคำนวณนั้นพบว่า วันที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นครองราชย์ ตามที่บันทึกไว้ พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ วันที่อาทิตย์ เดือน 8 แรม 13 ค่ำ จ.ศ.952 คือ วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2133 ตามสุริยคติในปัจจุบัน

จากแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยและบทความทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารการเมือง ดังที่กล่าวมาทั้งหมด นำมาสู่งานวิจัยเรื่อง **“การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช”**

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารวบรวมและวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบ ลักษณะ และบริบท ในการสื่อสารการเมือง เพื่อปกป้อง รักษา ขยายอาณาเขต และทำนุบำรุงอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งในบทที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการบูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ พร้อมได้ตั้งปัญหำการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ด้วย ซึ่งในบทนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัยของงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

รูปแบบ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical approach) ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ตัวบท (Textual analysis) และการวิเคราะห์บริบท (Contextual analysis) โดยจะศึกษาจากเอกสาร เช่น พระราชพงศาวดาร พงศาวดาร จดหมายเหตุชาวต่างชาติ พระนิพนธ์ บทความ และเอกสารอ้างอิงต่างๆ มารวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อกอบกู้เอกราช ปกป้องรักษาพระราชอำนาจ ขยายพระราชอาณาเขต และทำนุบำรุงอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

โดยการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะค้นคว้าจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

- พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์
- พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ.2182 (พระราชพงศาวดาร ฉบับ เยเมเรียส ฟานพลิต)
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจำลอง จ.ศ. 1136
- คำให้การขุนหลวงหาวัด
- คำให้การชาวกรุงเก่า
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจำลอง จ.ศ. 1145
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจักรพรรดิพงศ์ (จาด)
- พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา
- หลักฐานทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
 - พระนิพนธ์เรื่อง พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 - พระนิพนธ์เรื่อง ไทยรบพม่า
- บทความทางวิชาการ หนังสือ หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- พงศาวดารพม่า ฉบับหอแก้ว (มหาราชวงษ์พงศาวดารพม่า)
- ราชพงศาวดารกัมพูชา
- เอกสารสเปน The Philippine Islands, 1493 – 1898 (กรุงศรีอยุธยาในเอกสารสเปน)
- พงศาวดารละแวก (ในเอกสารประชุมพงศาวดารภาคที่ 71)
- เอกสารสารจีน (ในเอกสารประชุมพงศาวดารภาคที่ 5 เรื่องจดหมายเหตุกรุงจีน)

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าจะใช้ วิธีการทางวาทวิทยา ตามกรอบการวิเคราะห์การตอบโต้
สถานการณ์ของ ลอยด์ บิทเซอร์ มาวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับพระราช

ประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยแหล่งค้นคว้าที่สำคัญ คือ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุ หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นต้น นำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบ ลักษณะ และบริบท ในการสื่อสารการเมืองในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

การดำเนินการนำเสนอรายงานในการศึกษา

ผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานการวิจัย ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบ และผลของการสื่อสาร ในการสื่อสารการเมือง เพื่อปกป้อง รักษา ขยายอาณาเขต และทำนุบำรุงอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

การวิจัยเรื่องการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จะทำการวิเคราะห์ให้เห็นถึง รูปแบบของการสื่อสารการเมืองของพระองค์ตั้งแต่ทรงได้รับการแต่งตั้งเป็นรัชทายาทครองเมืองพิษณุโลก ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พระราชบิดา จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระองค์เอง

โดยผลการวิจัยในครั้งนี้ จะนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์และตารางแจกแจงสถานการณ์และรูปแบบของการสื่อสารการเมือง เรียงตามลำดับของคำถามนำวิจัยดังต่อไปนี้

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นอย่างไร

1. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อครอบงำเอกราช
2. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อรักษาพระราชอำนาจ
3. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อขยายพระราชอาณาเขต
4. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา

ในด้าน การเมืองการปกครอง การค้า และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

หมายเหตุ ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำกรอบการวิเคราะห์โดยอิงหลักการตอบได้สถานการณ์ ของลอยด์ บิทเซอร์* มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย

* โปรดดูกรอบการวิเคราะห์หว่าทะโดยอิงหลักการตอบได้สถานการณ์ของลอยด์ บิทเซอร์ ในบทที่ 2 ของงานวิทยานิพนธ์

1. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อการกอบกู้เอกราช

ปริบท

ในปี พ.ศ. 2114 สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พระราชบิดา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นพระมหาอุปราชครองเมืองพิษณุโลก มีอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง แต่ในช่วงแรก ของการดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชนั้น พระองค์ยังมีได้ทรงแสดงบทบาทอันโดดเด่นชัด ด้วยสภาพทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยาในตอนนั้น มีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของกรุงหงสาวดี อีกทั้งขุนนาง ข้าราชการบริวาร และไพร่ฟ้าข้าไท รวมทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ ในกรุงศรีอยุธยาก็ยังขาดแคลน ทั้งนี้เนื่องด้วยถูกพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง เก็บกวาดต้อนเอาไปไว้ที่กรุงหงสาวดี เมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 อีกทั้งที่เมืองพิษณุโลก เมื่อครั้งที่สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชทรงขึ้นครองราชย์ ก็คงย้ายเอาข้าราชการต่างๆ จากหัวเมืองเหนือซึ่งทรงเคยใช้สอยมารับราชการอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เวลาในช่วงนี้เองที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชดำรงราชานภาพทรงกล่าวไว้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกำลังสรรหา คนรุ่นราวคราวเดียวกันมาฝึกหัดให้เป็นข้าราชการ แต่ความในข้อนี้มิได้ปรากฏว่าทรงใช้รูปแบบในการสื่อสารอย่างไร รวมถึงพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ มิได้มีบันทึกไว้แต่อย่างไร

อย่างไรก็ตาม การวิจัยในครั้งนี้สามารถนำผลของการวิจัย มาแสดงในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์การตอบโต้สถานการณ์ของ ลอยด์ บีทเซอร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึง สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการกอบกู้เอกราช โดยละเอียด ได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์พระยาจันจันตุ ในปี พ.ศ.2127

1.Exigence หมายถึง สถานการณ์เร่งด่วนในกรณีนี้คือ การที่ พระยาจันจันตุซึ่งเป็นขุนนางของเมืองละแวก(เขมร)ซึ่งเข้ามาสวามิภักดิ์ และพำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยา แต่พอรู้เห็นงานราชการหรือความลับต่างๆของกรุงศรีอยุธยา ก็คิดจะลอบหลบหนีกลับไปยังเมืองละแวกในช่วงเวลานั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จพระราชดำเนินจากพิษณุโลก มาประทับอยู่ที่พระราชวังจันทน์ทเกษม ที่พระนครศรีอยุธยา เมื่อทราบว่าพระยาจันจันตุกำลังคิดจะหลบหนี จึงนำไพร่พลออกติดตามด้วยพระองค์เอง ดังความตามพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาดังนี้

“ครั้นถึง ณ วันอาทิตย์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีระกา
ตรีนิศก เพลาค่าประมาณ ๒ นาฬิกา พระยาจันจันตุก็
พาครัวลงสำเภานี้ล่องลงไป ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวร
เป็นเจ้า เสด็จลงมาแต่เมืองพระพิษณุโลก เสด็จอยู่ในวัง
ใหม่ สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ก็เสด็จยกทัพเรือตาม
พระยาจันจันตุลงไปในเพลากลางคืนนั้น ”(พงศาวดาร
ฉบับพันจันทนุมาศ,2515)

2.Audience ได้แก่ ผู้ฟัง ในที่นี้ได้แก่

2.1 ทหารราชองครักษ์ของพระองค์ที่ออกไล่ล่าเรือของพระยาจันจันตุ ซึ่งเป็นทหารที่พระองค์ฝึกเองเพื่อการกอบกู้เอกราช

2.2 พลเมืองกรุงศรีอยุธยาซึ่งเกรงกลัวว่าราชสำนักอยุธยาจะไม่สามารถคุ้มครองตนจากการรุกรานของเขมรได้

2.3 เมืองละแวก (เขมร) ที่รอดูท่าทีจากการที่ลอบเข้ามาโจมตีกรุงศรีอยุธยาเป็นประจำ

3.Constraints คือ ข้อจำกัดในสถานการณ์นี้ ได้แก่

- 3.1. ตั้งแต่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงดำรงอิสริยยศ เป็นพระมหาอุปราช รัชทายาทแห่งกรุงศรีอยุธยา ยังไม่เคยแสดงพระปรีชาสามารถปรากฏให้ อาณาประชาราษฎร์และข้าทหารของพระองค์ได้รับรู้ได้รับรู้
- 3.2. ประสบการณ์และกล้าหาญของทหารกรุงศรีอยุธยาที่ถูกฝึกขึ้นมาใหม่หลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 ยังไม่มีมากเพียงพอ
- 3.3. การลอบเข้ามาโจมตีของทหารละแวกหลายครั้ง โดยครั้งนี้เกิดขึ้นถึงใน พระนครศรีอยุธยา

4.Speaker คือ ตัวผู้พูดเอง ซึ่งตัวผู้พูดหรือผู้ส่งสารในสถานการณ์นี้ ก็คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ครองเมืองพิษณุโลก

5.Speech คือ วาทะ หรือรูปแบบของการสื่อสารที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชแสดงออก ในครั้งนี้มีดังนี้

“แล้วตรัสให้เรือประตู่เรือกัน และเรือท้าวพระยา ทั้งหลายเข้าล้อมสำเภาพระยาจิ้นจันตุ และได้รับพุ่งกัน เป็นสามารถ พระยาจิ้นจันตุก็ให้ไล่สำเภาไปกลางน้ำรบ ด้านทานรอลงไป สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ก็ตรัสให้เอา เรือพระที่นั่งหนุนเข้าไปให้ชิดสำเภา และทรงปืนนกดับยิง ถูกจิ้นผู้ใหญ่ตายสามคน พระยาจิ้นจันตุก็ยิงปืนนกดับมา ต้องวางปืนต้นอันทรงนั้นแตก พระยาจิ้นจันตุรบพุ่ง ป้อนกันเป็นสามารถ พลทหารข้าหลวงจะปืนขึ้นสำเภา มิได้ พระยาจิ้นจันตุให้เร่งไล่สำเภาหลุดหนีลงไป สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็เสด็จตาม รบพุ่งลงไปถึงเมืองธนบุรี พระยาจิ้นจันตุก็ให้เร่งไล่สำเภาออกไปพ้นปากน้ำตกลึก” (พงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ,2515)

จากการวิเคราะห์การสื่อสารพบว่า สถานการณ์ การเสด็จออกรบ โดยการขับไล่ตาม ด้วยพระองค์เอง และการนำเรือพระที่นั่งเข้าไปเทียบกับเรือของสำเภาพระยาจีนจันตุ ยิ่งพระแสงเป็นต่อคู่อย่างไม่เกรงกลัว แม้ว่า พระแสงเป็นต้นจะลำกล้องแตกคาพระหัตถ์ก็ตาม พระองค์ก็ไม่แสดงอาการหวาดกลัวแต่อย่างใด กลับให้ทหารต่อสู้อันเรือสำเภาของพระยาจีนจันตุแล่นออกปากแม่น้ำไป การกระทำของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้แสดงออกถึงนัยของการสื่อสารการเมือง ว่า การกระทำของพระองค์เป็นแสดงพระบารมีในฐานะองค์รัชทายาท ผู้จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินต่อไปในอนาคตซึ่งเป็น จอมทัพของเหล่าทหารทั้งปวง จึงต้องเป็นผู้ที่เข้มแข็งและเก่งกล้าสามารถในการรบ รวมถึงการโน้มน้าวใจทหารของพระองค์ให้กล้าต่อสู้กับอริราชศัตรู ที่จะเข้ามาุกรานอีกในอนาคตและ กล้าลุกขึ้นต่อสู้เพื่อการกอบกู้เอกราช เพราะในชวงนั้นคนไทยยังหวาดกลัว แสงยานุภาพของหงสาวดีอยู่มาก รูปแบบของการสื่อสารนี้ เป็น”การสื่อสารโน้มน้าวใจโดยการแสดง แสงยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration)” ใช้จุดจบในความ “เด็ดเดี่ยว” โดยวิธีการ “สร้างพระองค์ให้เป็นแบบอย่าง” ในความกล้าหาญ โดยผลของการสื่อสารในครั้งนี้ คือ ทหารและไพร่พลเชื่อมั่นในพระปรีชาสามารถ,พระทัยกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวในองค์รัชทายาทของตนเอง รวมทั้งไพร่ฟ้าข้าไท ที่ได้รับคำบอกกล่าวและคำร่ำลือถึงพระเกียรติในครั้งนั้น ซึ่งผลการสื่อสารนี้น่าจะเป็นจริง เพราะหากการสื่อสารในความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวในครั้งนี้ ไม่เป็นที่เลื่องลือถึงพระเกียรติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแล้ว เหตุการณ์พระยาจีนจันตุหนีจึงมีปรากฏอยู่ในพงศาวดาร(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ,2517)ของไทยสืบต่อมา

(ภาพประกอบที่ 6 การไล่ติดตามพระยาจีนจันตุ)

สถานการณ์การรบที่เมืองคัง พ.ศ. 2124

1. Exigence ได้แก่ เหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2124 พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองสวรรคต มังชัยสิงห์ หรือ มังเอ็งราชโอรส ขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อ พระนามว่า “พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง” ทรงแต่งตั้ง มังกะยอชวา พระราชโอรสเป็น พระมหาอุปราช และให้เมืองประเทศราชที่ขึ้นต่อกรุงหงสาวดีทุกเมือง เข้าเฝ้าถวายพระพร ตามราชประเพณี เมื่อมีการผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน ในเวลานั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จพระราชดำเนินไปกรุงหงสาวดี เพื่อเข้าเฝ้าแทน สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชพระราชบิดา ในการเข้าเฝ้า นั้นบรรดาเจ้าเมืองประเทศราชต่างๆ ก็เข้ามาถวายพระพร พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง ก็น้อย่างพร้อมเพรียงขาดแต่เจ้าฟ้าเมืองคัง เมืองเดียว ที่ไม่มาเข้าเฝ้า ในการกระทำเช่นนี้ กรุงหงสาวดีถือว่าเป็นการกระทำตนเป็นกบฏแข็งเมือง พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงจึงต้องยกพลไปปราบปรามเพื่อไม่ให้เป็นตัวอย่างแก่เมืองประเทศราชอื่นๆ แต่ในการไปปราบเมืองคังนั้น พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง มีดำริให้เจ้านายรุ่นหนุ่มเป็นแม่ทัพยกไปปราบเนื่องจากเมืองคังเป็นเมืองเล็กมีไพร่พลไม่มาก ในครั้งนั้นมีกองทัพของเจ้านายที่ยกไปทั้งสิ้น 3 กองทัพ ได้แก่ กองทัพพระมหาอุปราช กองทัพพระสังกะทัต (พงสาวดารพม่าเรียก นั้ดจิ้นหน่อง) และกองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อไปถึงเมืองคัง แม่ทัพทั้งสาม พิจารณาร่วมกันว่า เมืองคังตั้งอยู่บนภูเขาสูง ทางที่จะขึ้นไปตีเมืองค่อนข้างแคบและเป็นชอกเขา ไม่สามารถใช้กำลังทั้งสามทัพพร้อมกันได้ จึงตกลงให้เข้าตีผลัดเวรกัน คือ เข้าตีกองทัพละวัน วันแรกเป็นของกองทัพพระมหาอุปราช วันที่เป็นของสองกองทัพพระสังกะทัต วันที่สามเป็นของกองทัพพระนเรศวรมหาราช

2. Audience ได้แก่

- 2.1. ทหารในกองทัพกรุงศรีอยุธยาที่ติดตามขบวนเสด็จพระราชดำเนินไปในราชการครั้งนี้ซึ่งรอฟังพระองค์ในฐานะจอมทัพ
- 2.2. กรุงหงสาวดีจับตาดูความสามารถในการรบของสมเด็จพระนเรศวร เปรียบเทียบแม่ทัพของหงสาวดีทั้งสอง (มังกะยอชวา, นั้ดจิ้นหน่อง)

2.3.ไพร่พลเมืองคัง ที่พระองค์จะต้องนำกองทัพเข้ามาปราบปราม

3.Constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในสถานการณ์นี้

3.1 การเปรียบเทียบพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับแม่ทัพ ทั้งสองคนของกรุงหงสาวดี เพราะเจตนาของพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง คือ ต้องการประลองฝีมือแม่ทัพทั้งสาม

3.2สภาพของเมืองคังที่ยากต่อการโจมตี เพราะแม่แต่กองทัพของพม่าทั้งสองไม่สามารถเข้าตีได้

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในฐานะรัชทายาท และผู้แทนพระองค์ของ พระราชบิดา พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา แต่กรุงหงสาวดีเรียกพระองค์ ว่า “พระนเรศ” พระเจ้ากรุงไทย

5.Speech คือ วาทะ หรือรูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์นี้ พอถึงกำหนดในวันแรก กองทัพพระมหาอุปราช ถูกทหารเมืองกัฉิงหิงลงมา ไพร่พลของพระมหาอุปราชไม่อาจฝ่าขึ้นไปได้ วันที่สองกองทัพพระสังกะตัต ก็สู้รบพ่ายแพ้กลับลงมาเช่นกัน ในวันที่สามที่เป็นเวรของ กองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสามารถรบชนะและสามารถ จับเจ้าเมืองคังได้โดยกลศึกที่ประกอบด้วยรูปแบบของการสื่อสารในการรบเป็นต่อดังนี้

“ครั้น ณ วันพุธ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ เพลาคี
 สิบเอ็ดทุ่ม สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็ยกทหารปืน
 ครอบมือขึ้นไป ให้พลปืนปืนเขาแทงขึ้นสองข้าง และ
 ทางกลางนั้นให้พลอยู่แต่เชิงเขาให้ห่าง แล้วให้ร้อง
 กระทำอาการดุจปืนขึ้นทางขึ้น ชาวเมืองสำคัญว่า

ข้าศึกล้มตายเจ็บป่วยมาก แต่กระสุนระสาย เพลาเข้าสามโมงก็ได้เมืองจับได้ตัวเจ้าเมืองรุมเมืองคังลงมา ยังค่ายทั้งสามพระองค์ก็เลิกทัพ คุณเอาตัวเจ้าเมืองรุมเมืองคังมายังเมืองหงสาวดี แล้วทูลตามซึ่งได้ชัยชนะ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ตรีศยมฝีมือและความคิดสมเด็จพระนเรศวรแล้วพระราชทานพานทองคำใส่พระภูษาองค์หนึ่งทอหนักห้าซ่งจำหลักเป็นรูปเทวดา”(พงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ,2515)

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการสื่อสารของพระองค์ ได้ดังต่อไปนี้

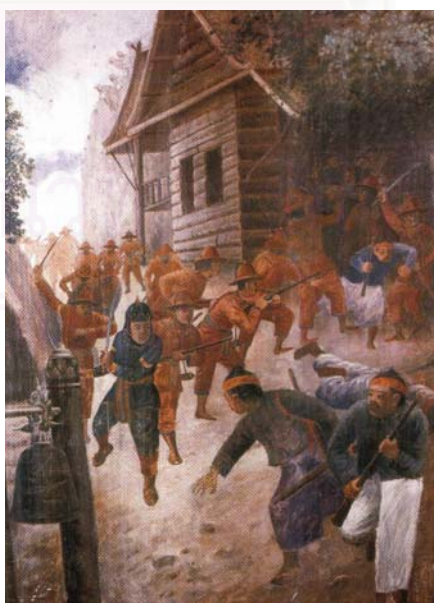
1.ต่ออริราชศัตรู วิเคราะห์ได้จากกลยุทธ์ที่ทรงใช้ในการเข้าตีเมืองคัง ทรงใช้รูปแบบของการสื่อสารโน้มน้าวใจ ด้วยวิธีการ “สร้างความสับสน” ให้ศัตรู(ผู้รับสาร) โดยการรับสั่งให้กำลังทหารที่มีจำนวนน้อย แต่ส่งเสียงโห่ร้อง ตีกลองให้มีเสียงดัง หลอกทหารเมืองคังว่า กองทหารที่ยกมาเป็นกองทัพใหญ่ บุกลงมาประตุมืองคังทางเดิมกับที่ กองทัพของพระมหาอุปราช และพระสังกะทัตแพ้ไป ทหารเมืองคัง หลงเชื่อจึงระดมพลมาทางด้านนี้ เป็นจำนวนมาก แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช นำกองทัพใหญ่ของพระองค์เข้าประตุมืองอีกทางที่ พระองค์ทรงค้นพบใหม่และมีทหารเมืองคัง รักษาการอยู่จำนวนน้อย ทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงสามารถมีชัยชนะต่อกองทัพเมืองคังได้ ทั้งนี้ก็ด้วยการสื่อสารโน้มน้าวใจที่ทรงใช้ไปดังที่กล่าวไปในข้างต้น

2.ไพร่พลของพระองค์เอง รูปแบบของการสื่อสารของพระองค์ “การสื่อสารโน้มน้าวใจโดยการแสดงแสงยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration)” แสดงพระองค์ว่า “เป็นผู้เชี่ยวชาญ” ในการรบ และเป็นแบบอย่าง รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่น ในฝีมือพระหัตถ์ของพระองค์ แก่ทหารของกรุงศรีอยุธยาที่ตามเสด็จทุกคน ว่าจะทรงเป็นจอมทัพที่มากอบกู้เอกราชจากกรุงหงสาวดี

หลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จพระราชดำเนินกลับจากการตี เมืองคัง และได้ชัยชนะ พระองค์ยังทรงสื่อสารในการได้ชัยชนะของพระองค์แก่ไพร่ฟ้าข้าไท ดังความในพงศาวดาร ดังต่อไปนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าเสด็จกลับมาถึง
เมืองพระพิษณุโลกแล้ว ก็เปลื้องเครื่องทรงออกบูชา
ถวายพระชินราช พระชินสีห์เจ้า ให้กระทำศัพทสมโภช
การมหรสพสามวัน แล้วเสด็จลงมาเฝ้า สมเด็จพระ
ราชบิดา ณ กรุงเทพมหานคร จึงเอากาฐซึ่งได้รับ
พึงมีชัยขำนะเข้าคือนั้น” (พงศาวดารฉบับพระราชหัต
เลขา,2516)

การที่พระองค์ทรงจัดให้มีการสมโภชของพระพุทธชินราช พุทธชินสีห์นั้น นอกจากจะเป็น
การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ทหารที่เสียชีวิตในการสงคราม ยังทรงใช้งานสมโภชในครั้งนี้เป็น
เครื่องมือสื่อสารการเมืองสู่ไพร่ฟ้าข้าไท ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทำการรบชนะ การ
สื่อสารในครั้งนี้ ทำให้ไพร่ฟ้าข้าไทมีกำลังใจดีขึ้น ไม่เกรงกลัวต่อกองทัพพม่าและเชื่อมั่นในความ
เก่งกล้า พระปรีชาสามารถของพระองค์ หากกล่าวอย่างปัจจุบัน รูปแบบของการสื่อสารของ
พระองค์ในแบบนี้คือการใช้”งานสมโภชทางศาสนา”เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์และ
โน้มน้าวใจ

(ภาพประกอบที่ 7 การเข้าตีเมืองคัง)

สถานการณ์การประกาศอิสรภาพ(ประกาศเอกราช) พ.ศ.2127

1.Exigence คือ สถานการณ์ในปี พ.ศ. 2127 เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองของ กรุงหงสาวดีขึ้น เนื่องจากการก่อกบฏของพระเจ้าอังวะ ทำให้พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุงเรง จึงได้มีหมายรับสั่ง ให้เมืองประเทศราชต่างๆ ได้แก่ เมืองแปร เมืองตองอู เมืองล้านช้าง เมืองเชียงใหม่ และกรุงศรีอยุธยา ยกกองทัพไปช่วยสมทบกับกองทัพหลวงกรุงหงสาวดี ในครั้งนั้นกองทัพเมืองประเทศราชต่างๆ ก็ไปตามกำหนดนัดทันเวลาทุกเมือง ยกเว้นกองทัพของกรุงศรีอยุธยาที่มีสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นแม่ทัพ เดินทางไปช้ากว่ากองทัพอื่นๆ จะเป็นด้วยเหตุผลอันใดนั้นงานวิจัยนี้ไม่สามารถบอกได้ชัดเจนในข้อเท็จจริง แต่อย่างไรก็ตาม การที่พระองค์ทำให้กองทัพเดินทางไปช้า อาจเกิดจากสองกรณีดังนี้ กรณีแรก การเดินทางในสมัยก่อนนั้นเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม ฉะนั้นเมื่อโหรทำนายว่าห้ามยาตราในเวลานั้นก็อาจจะทรงไม่ยกทัพไปตั้งที่ปรากฏความว่าโหรห้ามยาตรา ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ หรือในกรณีที่สองอาจจะเกิดจาก สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงประวิงเวลาเพื่อรอข่าวศึก ณ เมืองอังวะ ว่าพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุงเรงจะมีชัยชนะหรือว่าพ่ายแพ้ในการศึก เพราะถ้าหากแพ้ก็เป็นเวลาเหมาะที่จะนำทัพเข้าบุกกรุงหงสาวดีเพื่อครอบงำเอกราชให้กับกรุงศรีอยุธยา หรืออย่างน้อยกว่ากวาดต้อนเชลยไทยที่อยู่ภายในกรุงหงสาวดี กลับกรุงศรีอยุธยา

แต่เมื่อกองทัพของกรุงศรีอยุธยาเดินทางช้า ทำให้พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุงเรง จึงทรงแหวดระแวงว่าทัพของกรุงศรีอยุธยาคิดจะเป็นกบฏเช่นเดียวกับเมืองอังวะ จึงได้ส่งขุนนางมอญสองคน ได้แก่ พระยาเกียรติ พระยาราม มาเป็นไส้ศึกและถ้ามีโอกาสให้กำจัดสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสีย เมื่อพระยาทั้งสองมาถึงเมืองแครงก็นำความลับ มาบอกพระมหาเถรคันฉ่อง (พระเถระชั้นผู้ใหญ่ของมอญ)

เมื่อกองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เดินทางมาถึงเมืองแครง พระมหาเถรคันฉ่องซึ่งรู้จักกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, 2517) จึงกราบทูลถึงแผนการที่พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุงเรง สั่งให้กำจัดพระองค์

2.Audience ได้แก่ ผู้ฟัง ในสถานการณ์นี้ ประกอบไปด้วย

- 2.1. ทหารของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ติดตามเสด็จไปด้วย
- 2.2. กรุงหงสาวดีที่เป็นเมืองเจ้าประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา

3.constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ ปัจจัยที่เป็นข้อบังคับให้เกิดการสื่อสารการเมืองในครั้งนี้แบ่งได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

ปัจจัยข้อจำกัด

1. การที่พระเจ้าหงสาวดีนั้นทูลเกล้าฯ ส่งให้ทหารมาลอบปลงพระชนม์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
2. การเตรียมรับกับสถานการณ์ที่ต้องเกิดขึ้น จากการปราบปรามของกรุงหงสาวดี ในฐานะกรุงศรีอยุธยาต่อการขบถแข็งเมืองไม่ขึ้นต่อเมืองเจ้าประเทศราช

ปัจจัยเกื้อหนุน

1. การเกิดการแตกแยกในหมู่พระราชวงศ์ของกรุงหงสาวดี (การที่พระเจ้าอังวะแข็งเมือง) จนทำให้กรุงหงสาวดีต้องเรียกกำลังเมืองประเทศราชมาช่วยในการปราบปราม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอในทางการเมืองของกรุงหงสาวดีในรัชสมัยของพระเจ้าันนบุเรงที่ไม่มีคนยำเกรงเท่าในรัชสมัยของพระราชบิดา(พระเจ้าบุเรงนอง)

4.Speaker คือ ตัวผู้พูดเอง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในฐานะรัชทายาท และผู้แทนพระองค์ของพระราชบิดา พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา แต่หงสาวดีเรียกพระองค์ ว่า “พระนเรศ”พระเจ้ากรุงไทย

5.speech คือ รูปแบบของการสื่อสารการเมือง ได้แก่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงจึงจัดให้มี พิธีสัตยาภิธานหลังอุทกธารประกาศตัดไม้ตรีแผ่นดิน(อิสรภาพ) ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็ตรัสแก่ขุนมาตยา
โยธาหาญทั้งปวงว่า เราหาความผิดมิได้ ซึ่งพระเจ้าหงสาวดี
คิดร้ายต่อเราก่อนนั้น อันแผ่นดินพระมหานครศรีอยุธยา
กับแผ่นดินหงสาวดี ชาติจากทาง พระราชไมตรีกัน เพราะ
เป็นอนุสกลกรรมนิยม สำหรับที่จะให้สมณพราหมณา
ประชาราษฎร์ได้รับความเดือดร้อนแล้วพระหัตถ์ ก็ทรง
พระสุวรรณภิงคาร หลังอุทกธาราลงเหนือพื้นพสุธาตล
จึงออกพระโษษฐีตรัสประกาศแก่ เทพยเจ้าทั้งหลายอัน
มีมหิทธิฤทธิ์และทิพจักขุ ทิพโสด ซึ่งสถิตอยู่ทุก
ทิศานุทิศจงเป็นทิพยาน ด้วยพระเจ้าหงสาวดี มิได้ตั้ง
อยู่โดยคลองสุจริตมิตรภาพขัดตติยประเพณี เสีย
สามัคคีธรรมประพฤติพาลทุจริตคิดจะทำอันตราย
แก่เรา ตั้งแต่นี้ไปกรุงพระมหานครศรีอยุธยากับ
เมืองหงสาวดีมิได้เป็นสุวรรณปฐพีเดี่ยวดุจหนึ่งแต่ก่อน
ชาติจากกันแต่นี้ไปตราบเท่า
กัลปาวสาน”(พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา,2516)

จากการวิเคราะห์การสื่อสารแสดงให้เห็นถึง รูปแบบของการสื่อสารของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ทรงใช้การจูงใจในพระราชดำรัสเพื่อตัดไม้ตรีต่อพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง นั้นเป็น “การสื่อสารโน้มน้าวใจ” โดยทรงใช้ จุดจูงใจโดยใช้อารมณ์ โดยการเชื่อมโยงให้เห็นว่า พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง มิได้ตั้งอยู่ในทศพิศราชธรรม ดังที่ควรจะเป็นในฐานะของพระราชาธิราชกับมาคิดลอบปลงพระชนม์พระองค์ ดังนั้นจึงเป็นสิทธิอันชอบธรรมยิ่งที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะทรงประกาศอิสรภาพ (เอกราช) ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงหงสาวดี

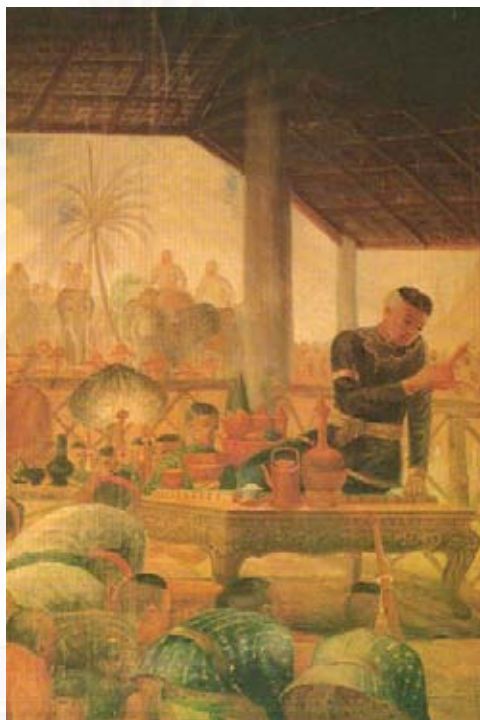
อีกทั้งพิธีการหลังอุทกธาร ในครั้งนี้ยังเป็นการแสดงถึงรูปแบบการสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ คือ การสื่อสารให้เห็นว่า “การยกให้เป็นสิทธิขาด” ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการกอบกู้เอกราช เพราะพิธีสัตยาธิษฐานหลังอุทกธาร นั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงอธิบายว่า เหมือนการกรวดน้ำหลังทำบุญ ในทางพระพุทธศาสนา คือ อยู่ในความหมายก็คือสละให้เป็นสิทธิ์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกรวดน้ำตัดทางไมตรีกัน ก็คือการปฏิญาณถึงเทวดาอารักษ์เหมือนอุทิศพระองค์ให้เป็นสิทธิขาดที่จะต่อสู้เพื่อบ้านเมืองให้จงได้

ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ที่บันทึกไว้ในพงศาวดารของไทย หลาย ฉบับยืนยันว่ามีเหตุการณ์ในการประกาศอิสรภาพขึ้นจริง แต่นักประวัติศาสตร์บางคนกล่าวว่า เหตุการณ์ดังกล่าว เป็นการแต่งเพิ่มเติมซึ่งฉกฉวย - วาดศิลป์เข้าแต่งเพิ่มในภายหลัง อย่างไรก็ตาม

จากเอกสารหลักฐาน “มานนนานมหาयाสะเวงดอจี” หรือที่ปราชญ์ชาวไทย นิยมเรียกว่า พงศาวดารพม่าฉบับหอแก้วเอง(สุเนตร ชุตินธรานนท์ ,2546) ก็ได้บันทึกไว้ว่า

“ขณะนี้พระนเรศก็ยกกองทัพอยุธยา รวม ๑๒
 ทัพ มาช่วยโดยลำหลัง แต่มีช้างรบมา ๓๐๐ ตัว ม้า
 ๓๐๐๐ ตัวพลทหาร ๖๐๐๐๐ เวลานั้นพระนเรศวรทราบ
 ว่าพระเจ้ากรุงหงสาวดีเสด็จขึ้นอยู่ที่กรุงอังวะ พระนเรศ
 ตามเสด็จไปช่วยทางกรุงอังวะไม่ พระนเรศตรงมาทางกรุง
 หงสาวดี ฝ่ายพระมหาอุปราชผู้รักษากรุงหงสาวดีทรง
 ทราบ พระองค์จึงมีรับสั่งให้ข้าหลวงไปแจ้งความกับพระ
 นเรศว่า บัดนี้พระราชบิดาเสด็จไปตีกรุงอังวะ โดยเหตุนี้
 ขอพระนเรศตามเสด็จไปยังกรุงอังวะเทอญ เมื่อข้าหลวง
 ไปพุดดังนั้นพระนเรศก็ไม่ฟัง พระนเรศตรงยกเข้ามาตีกรุง
 หงสาวดี”(มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า,2545)

จากความพงศาวดารพม่าก็แสดงให้เห็นแล้วการแสดงออกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นการสื่อสารการเมือง ให้กรุงหงสาวดี รู้แล้วว่า กรุงศรีอยุธยาตัดไม้ตรีและมีได้เป็นเมืองขึ้นของกรุงหงสาวดีอีกต่อไป

(ภาพประกอบที่ 8 การประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์พระแสงปืนต้นขำแม่น้ำสะโตง

1.Exigence เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ (ประกาศเอกราช) และ ทราบข่าวศึกว่า พระเจ้าหงสาวดีนั้นบุเรง ชนศึกเมืองอังวะ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงโปรดฯให้เหล่าข้าราชการบริพาร ออกไปกวาดต้อนครัวเรือนไทย ที่อยู่ตำบลนอกๆ ของกรุงหงสาวดี รวมถึงชาวมอญเมืองแครง กลับไปกรุงศรีอยุธยา ตามความจากมหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า ดังนี้

“ขณะนั้นฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีก็ทรงยกกองทัพกลับยังกรุงหงสาวดี แต่ยังมีทันเสด็จถึง ฝ่ายพระนเรศวรทราบพระเจ้ากรุงหงสาวดีเสด็จกลับมายังกรุงหงสาวดี พระนเรศวรก็ไม่อาจจะตั้งค่ายอยู่ที่กรุงหงสาวดี แล้วพระนเรศวรก็กลับไปทางมุตมะเทียวเก็บต้อนพวกราษฎรชายหญิงทั้งฝั่งตะวันออกนั้นไปยังกรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก”(มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า,2545)

เมื่อกรุงหงสาวดีรู้ จึงให้กองทัพของพระมหาอุปราชายกพลออกติดตาม โดยมีสุรกำมาเป็นแม่ทัพหน้า เมื่อกองทัพของหงสาวดีนั้นตามมาถึง บริเวณแม่น้ำสะโตงก็พบว่ากองทัพและเขตกรุงศรีอยุธยาได้ข้ามฝั่งแม่น้ำเรียบร้อยแล้ว กองทัพทั้งสองต่างก็ใช้อาวุธปืนยิงใส่กัน แต่ด้วยความกว้างของแม่น้ำสะโตง ปืนของทั้งสองฝ่ายจึงไม่สามารถยิงถึงกันได้

2.Audience ได้แก่ ผู้ฟัง ในสถานการณ์นี้คือ

- 2.1. ไพร่พลของพระองค์ ซึ่งประกอบด้วยทหารของกรุงศรีอยุธยาและเหล่าประชาชนทั้งครัวเรือนไทย, มอญ ที่พระองค์ทรงกวาดต้อนกลับมาจากเขตรอบนอกของกรุงหงสาวดี
- 2.2 .ทหารของกรุงหงสาวดีที่ออกติดตามกองทัพของกรุงศรีอยุธยา

3. Constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ ในครั้งนี้ ก็คือ กำลังทหารของกรุงหงสาวดีที่ออกติดตามมีมากกว่ากำลังพลของสมเด็จพระนเรศวรหลายเท่า พระองค์จึงจำเป็นต้องทำลายกำลังหรือทำลายขวัญของข้าศึก เพื่อให้ไม่ติดตามกองทัพกรุงศรีอยุธยาได้ทัน

4. Speaker คือ ตัวผู้พูดเอง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในฐานะรัชทายาท และผู้แทนพระองค์ของพระราชบิดา พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา แต่หงสาวดีเรียกพระองค์ ว่า “พระนเรศ” พระเจ้ากรุงไทย และเป็นผู้ตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะเป็นผู้ดำเนินการกอบกู้เอกราชของกรุงศรีอยุธยา

5. Speech คือ การสื่อสารที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชแสดงออกมาในครั้งนี้ คือ ทรงแสดงพระแสงปืนต้น * ของพระองค์ยิงสุรกามาแม่ทัพหงสาวดีถึงแก่ความตาย ดังความตาม พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทอดพระเนตรเห็น
 ดั่งนั้นก็ให้นายทัพนายกองนำพระมหาเถรคันฉ่องกับ
 ครอบครุว์รีบยกไปก่อน แต่พระองค์กับทหารล่าลง
 หมิ่นห้าพันนั้นยังรออยู่ริมฝั่งจึงทอดพระเนตรไปเห็น
 สุรกามาองหน้าใส่เสื้อแดงยืนข้างอยุธยาฝั่ง ตรัสให้
 ทหารเอาปืนหามแล่นและนกลับคาบชุดยิงระดมไป
 ทหารก็ยิงระดมไปเป็นอันมากก็ได้ถึง จึงสมเด็จพระ
 นเรศวรเป็นเจ้า ก็ทรงพระแสงปืนนกลับยาวเก้าคืบ ยิง
 ไปต้องสุรกามาตายตกจากคอข้างริ้วพลมอญทั้งนั้นเห็น
 อัศจรรย์ ด้วยแม่นำนั่นกว้าง เหลือกำลังปืน กลัวพระ
 เดชเดชานุภาพ และพระมหาอุปราชามีอาจจะตามมา

* พระราชพงศาวดารไทยบันทึกว่า “ยาวเก้าคืบ” เท่ากับ 2.2 กระทบยังคงไม่ได้ จะต้องวางพาดบนขาเหยียด

ก็เลิกทัพกลับไป”(พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุ
 มาศ,2515)

การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้พระแสงปืนยิงสุรก้านั้น เป็นการ
 สื่อสารให้ทั้งทหารของพระองค์และข้าศึกศัตรูได้รับรู้ ”พระปรีชาสามารถและแสดงออกถึง
 พระกฤษฎาภินิหารของพระองค์” เนื่องจากแม่น้ำกว้างมากแต่พระองค์ยังทรงปืนแน่นมาก ซึ่งใน
 ความเป็นจริงพระแสงปืนของพระองค์ อาจเป็นปืนที่ทันสมัยกว่าของ ไพร่ราบทหารเลว โดยทั่วไปก็
 เป็นได้ เพราะเป็นพระแสงปืนของพระมหากษัตริย์ เพราะในเหตุการณ์นี้ ถึงแม้ว่าพม่าเองจะไม่ได้
 บันทึกว่า สุรก้านาถูกยิงตาย แต่ก็ได้บันทึกว่ากองทัพหงสาวดีที่ติดตามมาต้องพ่ายแพ้ เพราะ
 กองทัพกรุงศรีอยุธยาปืนดี ๆ มากมาย (วินัย พงศรีเพียร ,2533) พระแสงปืนต้น ที่ทรงใช้ยิงสุรก้า
 มาในครั้งนี้ มีนามปรากฏต่อมาว่า “พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง” นับเป็นพระแสงอัษฎาวุธอัน
 เป็นเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์จนถึงปัจจุบัน (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 ภาพ,2501)

นอกจากนั้นการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเลือกยิง สุรก้านา ซึ่งเป็นแม่ทัพของกรุง
 หงสาวดีนั้น เป็นการสื่อสารของพระองค์ ไปยังกองทัพของข้าศึกศัตรู ในลักษณะของการ
 “ ชมขวัญ ” เพราะแม่ทัพนั้น ในการรบนอกจากจะเป็นผู้บัญชาการรบแล้วยังถือว่าเป็นขวัญของ
 กองทัพ เมื่อแม่ทัพของตนเองตาย ทหารก็ย่อมมีจิตใจที่ย่อท้อไม่มีใจคิดสู้ ดังนั้นเหตุการณ์ในครั้ง
 นี้ กองทัพหงสาวดีจึงไม่นำทัพตามมารบ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงยกทัพกลับกรุงศรีอยุธยา
 ได้โดยสะดวก

(ภาพประกอบที่ 9 พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง(จำลอง)

สถานการณ์ชาวไทยใหญ่พึ่งพระบารมี

1.Exigence สถานการณ์เร่งด่วนกรณีนี้คือ ในคราวที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยกทัพไปยังเมืองแครง นั้น ขณะยังไม่ได้ทรงประกาศอิสรภาพ ชาวไทยใหญ่ที่ถูกกรุงหงสาวดีเกณฑ์ให้มาทำนา อยู่ที่เมืองกำแพงเพชร พอรู้ข่าวว่าเมืองของตน (ไทยใหญ่) ได้แข็งเมืองต่อกรุงหงสาวดีแล้วจึงพากันหลบหนีออกจากกำแพงเพชรไปยังเมืองพิษณุโลก นันทสูและราชสังครำ แม่ทัพของกรุงหงสาวดีที่คุมกองทัพทำนานั้นได้ส่งหนังสือไปให้กรมการเมืองพิษณุโลกส่ง челды ที่หนีไปกลับคืน

2.Audience ได้แก่ นันทสูกับราชสังครำ ซึ่งเป็นแม่ทัพของกรุงหงสาวดีที่คุมกำลัง челды ชาวไทยใหญ่เข้ามาทำนาอยู่ในเมืองกำแพงเพชร ซึ่งรอดูท่าทีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าจะทรงส่ง челды คืนกองทัพของหงสาวดีหรือไม่

3.Constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ ในครั้งนี้ การขอร้องแกมบังคับของนันทสูและราชสังครำ ในการปล่อยตัวชาวไทยใหญ่ที่หนีมาเป็น челды ของเมืองพิษณุโลกในขณะที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่ได้เสด็จประทับอยู่ที่พิษณุโลก รวมถึงการรับ челды ของศัตรูเข้ามาไว้ในเมืองตนเท่ากับเป็นการประกาศสงครามไปในทันที

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผู้ทรงเป็นเจ้าของราชธานีฝ่ายเหนือครองเมืองพิษณุโลก และเป็นพระมหาอุปราชรัชทายาทแห่งกรุงศรีอยุธยา ผู้ทรงประกาศอิสรภาพและตัดไมตรีกับกรุงหงสาวดี

5.speech คือ วาทะหรือรูปแบบของการสื่อสารของพระองค์แบ่งออกเป็น 2 ช่วงด้วยกันคือ

1. ในช่วงที่ไม่ได้ทรงประทับอยู่ที่พิษณุโลก แต่เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงทราบเรื่องก็มีรับสั่งดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทราบดังนั้นก็ให้ม้า
เร็วไปบอกแก่หลวงโกษาและลูกขุนอันอยู่รักษาเมือง
พระพิษณุโลกว่า ซึ่งไทยใหญ่หนีมานั้นเกลือกจะไป
เมืองอื่น ให้แต่งออกอ้ายต๋านเพชรบูรณ์เมืองนคร
ไทย ชาติการแสนเขาให้มันคงไว้ อย่าให้ไทยใหญ่ออก
ไปรอดหลวงโกษาและลูกขุนทั้งปวงทราบดังนั้นก็แต่ง
ออกไปกำชับด่านทางทั้งปวงตามรับสั่ง ฝ่ายไทยใหญ่
ก็พาครอบครัวตรงเข้ามาเมืองพระพิษณุโลก หลวง
โกษาและลูกขุนทั้งปวงก็รับพิทักษ์รักษาไว้นั้นนทศกับ
ราชสังครามีหนังสือมาให้ส่งไทยใหญ่ หลวงโกษาและ
ลูกขุนผู้อยู่รักษาเมืองพระพิษณุโลกก็มีได้
ส่ง” (พงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ, 2515)

2. เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จกลับมายังเมืองพิษณุโลก พระองค์ทรงมีพระราช
สาส์น ตอบกลับ นันทสูและราชสังครำ ในเรื่องการคืนเชลยไทยใหญ่ ดังพระราชพงศาวดาร
ดังต่อไปนี้

“ธรรมดาพระมหากษัตริราชผู้ดำรง
ทศพิธราชธรรมนั้น อุปมาดังร่มพระมหาโพธิ์อันใหญ่
และมีผู้มาพึ่งพระราชสมภารหวังจะให้พ้นจากภัย
อันตรายต่างๆ ซึ่งนันทสูราชสังครำ จะให้ส่งไทย
ใหญ่ไปนั้น ไม่ควรด้วยคลองขัตติยราชประเพณี
ธรรม” (พงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ, 2515)

และในงานพระนิพนธ์ของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เรื่องพระประวัติสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช กล่าวไว้ดังนี้

“ธรรมเนียมปฏิบัติที่ผู้เป็นอิสระถ้าชาวต่างประเทศ
หนีร้อนมาพึ่งพระบารมีแล้วต้องรับไว้ไม่มีเยี่ยงอย่างที่จะ
ส่งคืนให้” (สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงราชูปถัมภ์ ,2517)

จากการวิเคราะห์การสื่อสารแสดงให้เห็นถึง รูปแบบของการสื่อสารของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช “การสื่อสารเพื่อการจัดการ” โดยวิธี “การเจรจาต่อรอง” ใช้กลยุทธ์การเจรจาในรูปแบบ ของ ชนะ – แพ้ เนื้อหาพระราชสาส์นพระองค์เป็นฝ่ายชนะในการเจรจา โดยทรงยกทศพิศราชธรรม อันเป็นธรรมของพระราชามาอ้างถึงความชอบธรรม รวมถึงเป็นกษัตริย์ที่มีอิสรภาพเป็นของตนเอง จึงไม่จำเป็นต้องส่งคนไทยใหญ่ที่เข้ามาพึ่งพระบารมี ให้ตามที่ นันทสูและราชสังครำ ร้องขอแกมบังคับ ดังนั้นผู้ที่แพ้ในการเจรจา ก็คือ นันทสูและราชสังครำเพราะไม่สามารถได้ตัวคนไทยใหญ่กลับไป และการสื่อสารของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในเหตุการณ์นี้ ก็แสดงให้เห็นกองทัพของหงสาวดีและไพร่พลของกรุงศรีอยุธยา รู้ว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นอิสระ ไม่ได้เป็นเมืองประเทศราชของกรุงหงสาวดี จึงไม่ต้องกระทำตาม

เมื่อนันทสูและราชสังครำอ่านพระราชสาส์นตอบกลับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็รู้ว่า กรุงศรีอยุธยาตั้งตนเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับกรุงหงสาวดีแล้ว จึงรีบถอนกองทัพออกจากกำแพงเพชรไปอย่างรวดเร็ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงตรัสสั่งให้นำกองทัพออกติดตาม โดยมีคนไทยใหญ่ที่เข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมทบไปในกองทัพด้วย กองทัพกรุงศรีอยุธยาตามทันกองทัพกรุงหงสาวดีบริเวณชายแดนกรุงศรีอยุธยา กำลังของทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันอย่างสามารถ นายทัพมีการชนช้างกัน แต่กองทัพกรุงหงสาวดีสู้ไม่ได้จึงหนีข้ามเขตแดนไป

สถานการณ์ พระยาพิชัยและพระยาสุวรรณคโลกเป็นขบถ

1. **Exigence** หมายถึง สถานการณ์เร่งด่วนในครั้งนี่คือ พระยาพิชัยและพระยาสุวรรณคโลกเป็นขบถ ขณะที่กองทัพของกรุงศรีอยุธยากำลังขับไล่กองทัพพม่าและราชสังครำให้ออกไปพ้นจากเขตแดนนั้น พระยาพิชัยกับพระยาสุวรรณคโลก ซึ่งเป็นขุนนางที่ยังคงเกรงกลัว แสงยานุภาพของกองทัพหงสาวดี เพราะเคยเข้าร่วมในกองทัพของพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง เมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และไม่เชื่อมั่นในพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าจะกระทำการรบชนะกองทัพหงสาวดี และสามารถกอบกู้เอกราชบ้านเมืองได้ จึงไม่ยกกองทัพไปช่วยราชการทัพในคราวนั้น เมื่อปรากฏว่ากองทัพของกรุงศรีอยุธยาเป็นฝ่ายได้ชนะ ขุนนางทั้งสองจึงเกรงกลัวพระราชอาญา จึงคิดเป็นกบฏ โดยร่วมกันยึดเอาเมืองสุวรรณคโลกเป็นที่มั่นไม่ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาและพิษณุโลก

2. **Audience** ได้แก่ ผู้ฟัง ในสถานการณ์นี่คือ

2.1 ขุนนางและไพร่ฟ้าของกรุงศรีอยุธยาที่พร้อมจะกอบกู้เอกราชร่วมกับ
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

2.2 ขุนนางและไพร่ฟ้าที่ยังเกรงกลัวในแสงยานุภาพของกรุงหงสาวดี
เช่น พระยาพิชัยและพระยาสุวรรณคโลก เป็นต้น

3. **Constraints** คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ และการกระทำที่จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ ข้อจำกัดเหล่านี้ได้แก่

3.1 ความหวาดกลัวแสงยานุภาพของหงสาวดี ในหมู่ของขุนนางไพร่ฟ้า
ข้าไท ของกรุงศรีอยุธยา

3.2 ความไม่เชื่อมั่นในพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
ในฐานะของผู้นำในการกอบกู้เอกราช

3.3 ความไม่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติ

4. Speaker ซึ่งตัวผู้พูดในสถานการณ์ นี้ ก็คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ครองเมืองพิษณุโลก แต่ถึงแม้จะทรงดำรง พระยศพระมหาอุปราช แต่สมเด็จพระราชบิดาก็ทรงมอบพระราชอำนาจ ในการตัดสินพระทัยหรือว่าราชการในการทำกองทัพเอกราช ให้เป็นสิทธิขาด สมเด็จพระนเรศวรมหาราชอยู่แล้ว ฉะนั้น ความน่าเชื่อถือของพระองค์ จึงมีสูงในฐานะผู้ส่งสาร เพราะทรงเป็น “พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า” ว่าที่พระมหากษัตริย์และจอมทัพของ กรุงศรีอยุธยา ในเบื้องหน้า

5. Speech คือ เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงทราบเรื่องการเป็นขบถของขุนนางทั้งสอง จึงโปรดฯให้ยกทัพไปยังเมืองสุโขทัย และทรงประทับใกล้กับวัดศรีชุม และในการที่พระยาพิชัยกับพระยาสุวรรณคโลกเป็นขบถนี้ พระองค์ทรงวิตกว่า คนไทยทุกคนยังไม่รวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและยังหวาดกลัวกองทัพหงสาวดีอยู่มาก(สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงดำรัสราชานุกาพ,2517) จึงมีรับสั่งให้จัดพิธีศรีสังฆปาน ดังพระราชพงศาวดารดังนี้

“ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า แจ้งว่า
พระยาทั้งสองเป็นกบฏ จึงยกทัพหลวงเสด็จจาก
เชียงใหม่ไปเมืองสุวรรณคโลก เสด็จไปทางสุโขทัย
ครั้นเสด็จ ถึงสุโขทัยก็ตั้งทัพหลวงตำบลวัดฤๅษีชุมจึง
ทรงพระกรุณาตรัสให้ชาวพ่อชุมนุมนพรมณาจารย์
เอาน้ำในบ่อพระสยมภูวนาทและเอาน้ำตระพังโพย
สีมามาตั้งบูชาโดยกิจพิธีกรรมเป็นน้ำสัตยาอธิษฐาน
และเอาพระศรีรัตนตรัยเจ้าเป็นประธาน ให้ทำวพระ
ยาเสนาบดีมนตรีมุขทหารทั้งหลายกินน้ำสัตยาแล้ว
ครั้นรุ่งก็ยกทัพหลวงเสด็จขึ้นไปโดยทางเขาคับถึง
เมืองสุวรรณคโลก” (พงศาวดารฉบับพระราชหัต
เลขา,2516)

การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงจัดให้มีการกระทำพิธี พิธีศรีสังฆปาน นี้ ถือว่าเป็นรูปแบบของ”การสื่อสารโน้มน้าวใจ” เพื่อให้ทุกคนรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการกอบกู้เอกราชจากหงสาวดีเพราะพิธีกรรมศรีสังฆปาน ก็คือ พิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา โดยหลักการของพิธีนี้ นำเอาความเชื่อเรื่องบุญกรรมตามหลักพุทธศาสนาและผสมผสานกับความเชื่อเรื่องการสาปแช่ง (ไสยศาสตร์) มาเป็นเครื่องจูงใจหรือโน้มน้าวใจ ให้ผู้ที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ซื่อสัตย์และกระทำการตามสิ่งที่ได้กระทำการสาบานไว้ เพราะหากไม่กระทำตามที่ตั้งสัตย์ปฏิญาณไว้ก็ต้องตายด้วยคมหอกคมดาบ เป็น การโน้มน้าวใจโดยใช้จิตวิทยา คือการใช้ “ความกลัว” เป็นจุดในการจูงใจหรือโน้มน้าวใจ

(ภาพประกอบที่ 10 กระทำพิธีกรรมศรีสังฆปาน)

และเมื่อกระทำพิธีกรรมศรีสังฆปาน เสร็จสิ้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเคลื่อนกองทัพไปล้อมเมืองสวรรคโลกทุกด้าน แต่พระองค์ยังมีได้ทรงกระทำการบุกยึดเมืองในทันที แต่ทรงใช้ ”การสื่อสารเพื่อการจัดการ” ด้วยวิธี ”การเจรจาต่อรอง” ต่อพระยาพิชัยและพระยาสวรรคโลกก่อน ดังความในพระราชพงศาวดาร

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงพระกรุณา
 แก่พระยาทั้งสอง ตรัสให้ข้าหลวงเข้าไปร้องประกาศ
 ว่า ให้พระยาทั้งสองออกมาถวายบังคมทงพระกรุณา
 มิได้เอาโทษ และพระยาพิชัย พระยาสุวรรณคโลก มิได้
 โดยพระราชโอราาท ทำอุกอาจตรวจตราจัดไพร่พล
 เมืองขึ้นรักษาหน้าที่เชิงเทินป้องกันเมืองไว้ แล้วพระ
 ยาทั้งสองก็ฆ่าหลวงปลัด ขุนยกกระบัตร์ ขุนนรนายก
 ซึ่งมีลงด้วยนั้นเสีย ตัดเอาศีรษะตัดออกมาให้
 ข้าหลวง” (พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา,2516)

เมื่อเห็นว่าการเจรจา ในครั้งนั้นไม่ประสบความสำเร็จ และพระยาทั้งสองยังบังอาจ ฆ่า
 พวกข้าราชการที่ไม่เห็นด้วยต่อการกระทำ ตัดศีรษะส่งออกมาให้ข้าหลวงของสมเด็จพระนเรศวร
 มหาราชที่เข้าไปเจรจาความ จึงมีพระราชบัญชาให้ทหารที่ล้อมเมืองอยู่ บุกรเข้าพร้อมกันทุกทัพ
 เมื่อประตูเมืองทางด้านใต้ถูกทำลาย กองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจับพระยาทั้งสองได้

ครั้น ณ วันจันทร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๘
 เวลารุ่งแล้วสองนาฬิกาห้าบาท ยกพลทหารเข้า
 เฝ้าประตูอนแหลมนั้นทลายลง จึงให้พลทหาร
 ต่อกันเอาบันไดเข้าพาดกำแพงปืนเข้าไปในเมืองนั้นได้
 และตัวพระยาสุวรรณคโลกก็หนีไปพึ่งอยู่บนกุฎีพระสงฆ์
 ณ วัดไผ่ใต้ และชาวทหารก็ตามไปกุมตัวได้เอามา
 ถวาย ส่วนพระยาพิชัยหนีจากเมืองสุวรรณคโลกไปถึง
 แดนกระจุนจะไปพึ่งเมืองเชียงใหม่ ชาวด่านก็กุมเอา
 พระยาพิชัยมาถวายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าดำรัสให้
 มัดพระยาสุวรรณคโลก พระยาพิชัย ตระเวนรอบทัพแล้ว
 ให้ฆ่า” (พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา,2516)

จากพระราชพงศาวดาร จะพบว่าเมื่อจับพระยาทั้งสองได้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงรับสั่งให้ ประจานพระยาทั้งสองรอบทัพ ในฐานะผู้คิดการกบฏ ทรมานต่อแผ่นดิน แล้วจึงให้ ประหารชีวิต ซึ่งการกระทำเช่นนี้ เป็นการสื่อสารในรูปแบบของการ ช่มชู้ และบ่อนปราง ที่พระองค์ ทรงมีไปยังเหล่าขุนนางที่ยังสองจิตสองใจ ผู้ที่จะคิดการกบฏ ให้เปลี่ยนใจมาร่วมกันกอบกู้เอกราช

และหลังจากเหตุการณ์ พระยาพิชัยและพระยาสุวรรณคโลกเป็นขบถ จับขึ้นลง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมีรับสั่งให้ กวาดต้อนครอบครัวในหัวเมืองเหนือทั้งปวง ลงมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา (ทำให้หัวเมืองเหนือกลายเป็นเมืองร้างไปชั่วระยะหนึ่ง) สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็เสด็จลงมาประทับ ณ พระราชวังจันทน์เกษม กรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2127 เป็นต้นมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์รับกองทัพหงสาวดี (พระยาพะสิม) พ.ศ. 2127

1.Exigence ในสถานการณ์นี้ คือ ในกรณีที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงประกาศ อิศรภาพ(เอกราช) ไม่ขึ้นตรงกับกรุงหงสาวดี ทั้งยังทรงกวาดต้อนครัวเรือนไทย มอญ กลับมาเป็น อันมาก และกองทัพของกรุงหงสาวดีที่ติดตามมาก็พ่ายแพ้ ทำให้ส่งผลก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อ การควบคุมเสถียรภาพทางการเมืองของกรุงหงสาวดี เพราะทำให้เมืองประเทศราชอื่นๆเห็นความ อ่อนแอ คิดแข็งเมืองตามไปด้วย ฉะนั้นพระเจ้าหงสาวดีนั้นทนุแรง จึงต้องปราบปราม กรุงศรี ออยุธยาให้กลับมาเป็นเมืองประเทศราชเหมือนดังเดิมให้เร็วที่สุด จึงมีรับสั่งให้ยกทัพมาตีกรุงศรี ออยุธยา ในปี 2127 โดยมีพระยาพะสิมเป็นแม่ทัพยกกำลังมา 30,000 คน และมีกองทัพของพระ เจ้าเชียงใหม่เข้ามาสมทบในกองทัพ อีก 100,000 คน โดยกองทัพทั้งสองแยกกันเข้ามาเป็นสอง ทาง เพื่อให้กรุงศรีอยุธยาเกิดความละล้าละลัง

2.Audience ได้แก่ ผู้ฟังในสถานการณ์นี้ คือ

- 2.1.กำลังพลทหารของกรุงศรีอยุธยา ที่ร่วมการพระราชสงครามในครั้งนี้
- 2.2.กำลังทหารของหงสาวดีที่มีพระยาพะสิมเป็นแม่ทัพ

3.Constraints คือ ข้อจำกัดของสถานการณ์นี้ก็คือ การที่กำลังทหารของกรุงศรีอยุธยา โดยการนำทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีน้อยกว่าทหารของหงสาวดีมากและขวัญกำลังใจ ของไพร่พลก็ยังไม่ดีนัก เนื่องจากยังครั่นคร้ามแสงยานุภาพหงสาวดี และประสบการณ์ในการรบที่ น้อย

4.Speaker ซึ่งตัวผู้พูดในสถานการณ์นี้ ก็คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะดำรง ตำแหน่งพระมหาอุปราช ครองเมืองพิษณุโลก แต่ถึงแม้จะทรงดำรง พระยศพระมหาอุปราช แต่ สมเด็จพระราชบิดาก็ทรงมอบพระราชอำนาจ ในการตัดสินพระทัยหรือว่าราชการในการทำอบกู้ เอกราช ให้เป็นสิทธิขาด สมเด็จพระนเรศวรมหาราชอยู่แล้ว ฉะนั้น ความน่าเชื่อถือของพระองค์

จึงมีสูงในฐานะผู้ส่งสาร เพราะทรงเป็น “พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า” ว่าที่พระมหากษัตริย์และจอมทัพของ กรุงศรีอยุธยา ในเบื้องหน้า

5.Speech คือ วาทะ หรือรูปแบบการสื่อสารที่พระองค์ทรงใช้ในการตอบโต้สถานการณ์นี้ ได้แก่ รูปแบบของการสื่อสารที่ทรงสื่อสารกับ ไพร่พลของกรุงศรีอยุธยา คือการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุโขทัยและพระยาจักรี นำกำลังไปซัดดาทัพไว้ที่เมืองสุพรรณบุรีในส่วนของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถเองนั้น ทรงยกทัพหลวงตามออกไปสมทบที่เมืองวิเศษชัยชาญ แต่ในการยกทัพหลวงออกไปของพระองค์นั้น ได้ทรงจัดให้พิธีกรรมอย่างหนึ่งก่อนการออกรบ คือ “พิธีกรรมตัดไม้ข่มนาม” ซึ่งถือได้ว่าพิธีกรรมนี้เป็นรูปแบบของการสื่อสารการเมืองที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้ ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“ถึง ณ วันพฤหัสบดี ขึ้น ๒ ค่ำ เดือนยี่
 เวลายามกับ ๒ นาฬิกา ๙ บาทจึงสมเด็จพระบรม
 โอรสาธิราชทั้งสองพระองค์ เสด็จยกพยุหบาตราทัพ
 จาก พระนครศรีอยุธยาไปโดยชลมารคเสด็จขึ้นเหยียบ
 ชิงชัยภูมิตำบลลุมพลี และให้พระยาพิชัยสงครามพัน
 ไม้ข่มนามแล้วเสด็จจากลุมพลีประทับเรือพระที่นั่ง ณ
 เมืองวิเศษไชยชาญ จึงเสด็จพยุหบาตราทัพขึ้นโดย
 สกลมารค ไปตั้งทัพหลวง ณ ตำบลสาม
 ขนอน”(พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา,2516)

รูปแบบของการสื่อสารที่พระองค์ทรงใช้ในครั้งนี้นี้ คือ **การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์หรือการใช้สัญลักษณ์** โดยวิธีการใช้ “พระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม” เพื่อสร้างความชอบธรรมและสร้างเสริมกำลังใจ ในการทำศึกสงคราม โดยการสื่อสารเพื่อสร้างความชอบธรรม นั้นใช้คติความเชื่อเรื่องธรรม กับอธรรม มาสร้างความมั่นใจว่าในการทำสงครามนั้น ฝ่ายผู้ทำพิธีนั้นเป็นฝ่ายธรรม ฝ่ายข้าศึกเป็นอธรรมดังนั้นจึงเป็นการขออธรรมที่จะอาศัยอำนาจธรรมมาช่วยปราบอำนาจอธรรมเพื่อประโยชน์แก่การรักษาความมั่นคงของประเทศ นอกจากนี้เป็นการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเป็นการ

สร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครองในการทำสงครามแล้วยังถือได้ว่า “พระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม” เป็นการสื่อสารเพื่อสร้างเสริมกำลังใจของทหารที่จะไปทำการรบ โดยใช้คติความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เพราะพิธีการนี้ นำชื่อของข้าศึกศัตรูมาลงคาถาเวทมนต์ในหุ่นจำลองและนำมาตัดคอก* เมื่อข้าศึกศัตรูเมื่อถูกตัดคอกก็เหมือนกับผู้ที่ชะตาขาด เมื่อทำการรบในสงครามก็ยอมพ่ายแพ้กลับไป ฉะนั้นทหารฝ่ายที่ทำพิธีกรรมก็ย่อมมีใจฮึกเหิม โดยเชื่อว่าตนจะมีชัยชนะเหนืออริราชศัตรูมีกำลังใจต่อสู้ต่อไป ซึ่งในพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆทั้งฉบับความพิสดารหรือแม้แต่ ในฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ จะพบว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จะใช้การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์หรือการใช้สัญลักษณ์ ในรูปแบบของการทำ “พระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม” ก่อนข้างบอยในการทำศึกสงคราม

ซึ่งผลของการรบในสงครามครั้งนี้ ปรากฏว่ากองทัพของพระยาพะสิมกับ ท้าวพระเจ้าเชียงใหม่ ขาดการประสานงานและติดต่อซึ่งกันและกัน จึงเดินทัพมาไม่พร้อมกัน โดยทัพของพระยาพะสิมนั้นเดินทางมาถึงกาญจนบุรีตั้งแต่เดือนอ้าย ซึ่งพื้นดินยังมีน้ำนองเดินทัพไม่สะดวก สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงรับสั่งให้พระยาจักรีซึ่งนำกำลังไปซัดดาทัพไว้ที่เมืองสุพรรณบุรี ใช้ปืนใหญ่ยิงกองทัพของพระยาพะสิม ด้านกองทัพของพระยาพะสิม ขาดปืนใหญ่ยิงตอบโต้ จึงถอยทัพไปอยู่บริเวณเขาพระยาแมน แต่เมื่อพื้นดินแห้งแล้วกองทัพของพระยาสุโขทัยก็เข้าตีกองทัพพระยาพะสิมแตกพ่ายไป เมื่อกองทัพของพระยาพะสิมแตกพ่ายไปแล้ว 15 วัน กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ก็ยกทัพหลวงมาถึงเมืองชัยนาท ส่งกองทัพหน้ามาตั้งไปตั้งที่ปากน้ำบางพุทราแขวงเมืองนครพรม แต่การศึกในครั้งนั้นถูกกองทัพของกรุงศรีอยุธยาโจมตีแบบยุทธวิธีกองโจรตัดกำลังบำรุงลำเลียงเสบียงอาหาร ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับ

สมเด็จพระอนุชาธิราชแจ้งข่าวก็เสด็จยกทัพบก

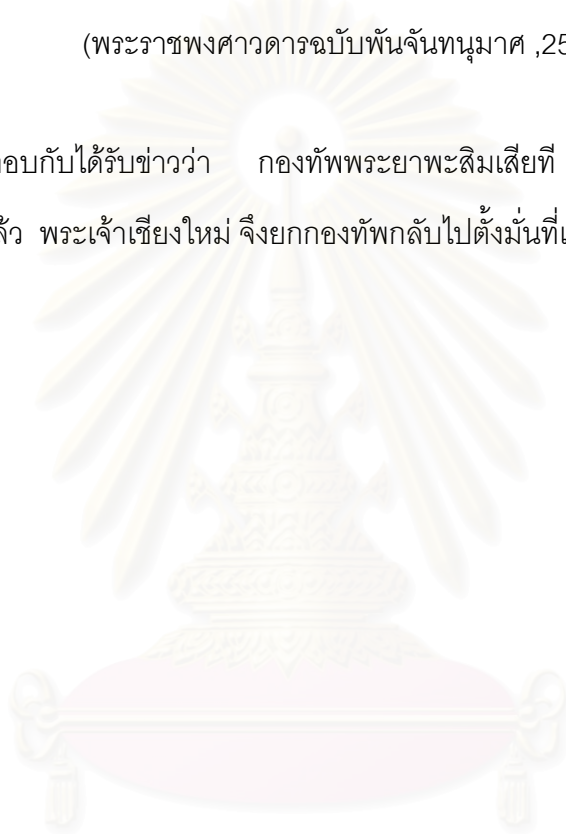
ทัพเรือขึ้นไปโดยทางลำแม่น้ำใหญ่ตั้งตำบลชว

ก็ตรัสให้พระราชมนูเป็นนายกอง ขุนรามเดชะ

* โปรดดูรูปแบบของพิธีการตัดไม้ข่มนามได้ในบทที่ 2 ของงานวิจัย

เป็นยกกระบัตร์ ยกทัพม้าสองร้อยและพลทหาร
 อาสาสามพัน ขึ้นไปตีทัพข้าศึกอันมาตั้งอยู่ตำบล
 บางเกี้ยวหน้า พระราชมนูและขุนรามเดชะก็ยกขึ้น
 เป็นทัพชุมอยู่ในป่า ครั้นข้าศึกออกเกี้ยวหน้าข้าง
 และออกลาดหากินก็ดี พระราชมนูและขุนรามเดชะ
 ก็โจมตีฆ่าฟันข้าศึกไปจนค่ายได้ขึ้นไปหาทัพใหญ่”
 (พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

และประกอบกับได้รับข่าวว่า กองทัพพระยาพะสิมเสียที แก่ทหารของกรุงศรีอยุธยา
 และแตกพ่ายไปแล้ว พระเจ้าเชียงใหม่ จึงยกกองทัพกลับไปตั้งมั่นที่เมืองกำแพงเพชร

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์สู้รบกับทัพพระเจ้าเชียงใหม่ พ.ศ.2128

1.Exigence ในสถานการณ์นี้ คือ การยกกองทัพบุกกรุงศรีอยุธยาของพระเจ้าเชียงใหม่ โดยเมื่อพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบเร่งทรงทราบว่า กองทัพทั้งสองที่พระองค์ส่งมาโจมตี กรุงศรีอยุธยา ในครั้งก่อนนั้นแตกพ่ายไป ก็ทรงขัดเคืองพระเจ้าเชียงใหม่ที่ยกกองทัพมา สมทบกับกองทัพของพระยาพะสิม ล่าช้า ดังนั้น พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบเร่ง จึงรับสั่งให้ข้าหลวงในพระองค์มากำกับพระเจ้าเชียงใหม่ให้ทำการรบแก้ตัว และให้พระมหาอุปราชานำกำลัง 50,000 คน มาทำนาสะสมเสบียงรอรับกองทัพหลวงที่เมืองกำแพงเพชร พระเจ้าเชียงใหม่เมื่อได้รับคำสั่ง ก็เคลื่อนพลมาอยู่ที่เมืองนครสวรรค์ คอยรบกวนชาวนาในเขตรอบๆพระนคร(กรุงศรีอยุธยา) ไม่ให้สามารถทำนาได้ผลดี เพื่อเป็นการตัดเสบียงของกองทัพ กรุงศรีอยุธยา

(เนื่องจากในสถานการณ์นี้มีสถานการณ์ย่อยมากผู้วิจัยจึงอธิบาย Exigence ย่อยอยู่ในข้อของ Speech หรือรูปแบบของการสื่อสารที่ใช้)

2.Audience ได้แก่ ผู้ฟัง ในสถานการณ์แบ่งออกได้ เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- 2.1 .กำลังพลทหารของกรุงศรีอยุธยา ที่ร่วมการพระราชสงครามในครั้งนี้
- 2.2 .กำลังพลของกรุงหงสาวดีที่มีพระเจ้าเชียงใหม่เป็นแม่ทัพ

3.Constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ

- 3.1.ขวัญและกำลังใจในการทำสงครามของทหารกรุงศรีอยุธยาไม่ดีพอ
- 3.2 .กำลังพลของกรุงศรีอยุธยาน้อยกว่ากองทัพหงสาวดีมาก
- 3.3.การทำลายขวัญกำลังใจของประชาชนกรุงศรีอยุธยาจากการลอบโจมตีของทหารพระเจ้าเชียงใหม่

4.Speaker คือ ตัวผู้พูดเอง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ครองเมืองพิษณุโลก แต่ถึงแม้จะทรงดำรง พระยศพระมหาอุปราช แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช บิดาก็ทรงมอบพระราชอำนาจ ในการตัดสินใจหรือว่าราชการในการทำกองทัพเอกราช ให้เป็น

สิทธิขาด สมเด็จพระนเรศวรมหาราชอยู่แล้ว ฉะนั้น ความน่าเชื่อถือของพระองค์จึงมีสูงในฐานะผู้ส่งสาร เพราะทรงเป็น “พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า” ว่าที่พระมหากษัตริย์และจอมทัพของ กรุงศรีอยุธยา ในเบื้องต้น

5.Speech คือ วาทะ รูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อย ที่ 1 พระเจ้าเชียงใหม่เมื่อได้รับคำสั่ง ก็เคลื่อนพลมาอยู่ที่เมืองนครสวรรค์ คอยรบกวนชาวนาในเขตรอบๆพระนคร(กรุงศรีอยุธยา) ไม่ให้สามารถทำนาได้ผลดี เพื่อเป็นการตัดเสบียงของกองทัพ กรุงศรีอยุธยา แต่กองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ก็ไม่ค่อยจะพบผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองบริเวณนั้นเท่าไร บางเมืองก็ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เลย เนื่องจาก สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมีรับสั่งให้เทครัวมาไว้ในพระนครเพื่อเตรียมรบศึก และในการเตรียมรบศึกครั้งนี้ พระองค์ยังทรงใช้วิธีการสื่อสารโน้มน้าวใจให้ราษฎรที่หลบหนีอยู่ในป่ามาเป็นกองอาสาเพื่อช่วยพระองค์รบ ตัดกำลังกองทัพของ พระเจ้าเชียงใหม่ ดังนี้

“ให้จัดตรวจจรัลและเครื่องสรรพยุทธไว้

สำหรับที่กำแพงรอบพระนครแล้วจึงมีพระราช

กำหนดให้นายทหารอาสาทั้งปวงคุมพลเป็นหลาย

กองยกออกไปช่องคนซึ่งชานเซ็นอยู่ป่า แล้วยกเป็น

กองโจรคอยกำวสกัดตี โดยทางเข้าศึกจะยกออกมา

อย่าให้ออก ลาดหากินได้สะดวก” (พงศาวดารฉบับ

พระราชหัตถเลขา,2516)

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร จะพบว่า รูปแบบของการสื่อสารการเมืองที่ใช้ในสถานการณ์นี้ เป็น “การสื่อสารโน้มน้าวใจ” โดยวิธีการใช้ให้นายทหารที่มี “ความน่าเชื่อถือสูง” ไปเกลี้ยกล่อม ให้ราษฎรที่หลบหนีภัยสงครามอยู่ในป่าออกมาช่วยสกัดกั้นกองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ในลักษณะของกองโจร หรืออาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารในรูปแบบนี้คล้ายกับการใช้ “ผู้นำทางความคิดเห็น” (Opinion Leaders) ในการโน้มน้าวหรือสื่อสาร อย่างการสื่อสารมวลชนในยุคปัจจุบัน

Speech คือ วาทะ รูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อย ที่ 2

เมื่อกองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ ก็ไม่ค่อยจะพบผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองบริเวณนั้น เท่าไร จึงยกกองทัพลงมาได้โดยง่าย มาตั้งอยู่ที่เมือง วิเศษชัยชาญ แล้วจึงส่งคนมารบกวนชาวนา ในบริเวณนั้นไม่ให้ ออกทำนาได้สะดวก ในครั้งนั้นเจ้าเมืองพะเยา(กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่)ได้นำ กองทหารม้า ออกมาไล่เผาบ้านเรือนและเรือกสวนไร่นาของราษฎร ถึงตำบลสะพานเผาข้าว บริเวณชานพระนคร ซึ่งการกระทำเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการตัดเสบียงของกรุงศรีอยุธยาแล้ว ยัง ถือได้ว่า เป็น การข่มขวัญ ราษฎรและทหารของกรุงศรีอยุธยาด้วย สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึง ยกกำลังเคลื่อนที่เร็วออกมาพบกับเจ้าเมืองพะเยา ผลปรากฏว่าเจ้าเมืองพะเยาตายในที่รบและจับ เชลยได้เป็นจำนวนมาก ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระ
พระอนุชาธิราชทราบดังนั้นก็เสด็จโดยชลมารค
ถึงสะพานชายข้าว ให้ทหารยกขึ้นไปได้รบกัน
ถึงตะลุมบอน ยิงแทงถูกเจ้าเมืองพะเยากับทหาร
ตกม้าตาย ๒๐ คน เจ็บป่วยเป็นอันมาก ท้าพม่า
ทั้งนั้นก็แตกถอยไป ได้ม้า ๒๐ ม้า แล้วเสด็จคืน
เข้าพระนคร” (พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา,2516)

การยกกำลังออกมาสู้รบกับกองทัพเจ้าเมืองพะเยา ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชใน ครั้งนี้เป็น การสื่อสารการเมือง อีกรูปแบบหนึ่ง คือ เป็นการสร้างความมั่นใจ ให้กับราษฎรว่า กรุง ศรีอยุธยา มีความสามารถในการต่อสู้กับข้าศึกได้ ไม่ต้องหวั่นเกรงแสงยานุภาพของข้าศึกเพราะ เมื่อข้าศึกที่ยกเข้ามาในเขตพระนคร ก็โดนกองทัพตีแตกพ่ายไปอย่างง่ายดาย ซึ่งเหตุการณ์ใน ครั้งนี้ เป็นการสื่อสารออกมา คล้ายกับการรบในเหตุการณ์พระยาจันจันตุ

Speech คือ วาทะ รูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อย ที่ 3

ในการรบกับกองทัพของเจ้าเมืองพะเยา ในครั้งนี้ ทำให้ทางกรุงศรีอยุธยา ได้รู้ข่าวการศึกจากเชลยที่จับมาได้ว่า พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง กำลังจะทำสงครามแรมปี กับ กรุงศรีอยุธยา เหมือนอย่างทีพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองทำมา ดังนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงตกลงพระทัยว่าจะทำการโจมตีกองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ให้แตกพ่ายไปก่อน เพื่อที่จะได้ไม่ต้องรับศึกมาก เมื่อกองทัพหลวงของกรุงหงสาวดีมาถึง จึงตรัสสั่ง ให้เตรียมไพร่พล 80,000 คน ไว้ให้พร้อมรบ โดยประชุมพลที่ทุ่งลุมพินี แต่ยังมีทันที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะทรงยกกองทัพออกไป ก็มีข่าวรายงานมาว่า กองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ออกมาไล่จับราษฎรและเผาบ้านเรือนที่ตำบลป่าโมก

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถพร้อมด้วยกองทหารรักษาพระองค์ลงเรือเร็วไปยังตำบลป่าโมก พบกับกองกำลังของข้าศึก ประมาณ 5,000คน จับราษฎรอยู่ จึงตรัสสั่งให้เอาเรือเทียบฝั่ง โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จขึ้นคุมกำลังเข้าตะลุมบอนกับข้าศึกด้วยพระองค์เอง ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า กับ

สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าแจ้งว่าข้าศึกยกเข้ามา

ก็ให้เทียบเรือรบเรือไล่ทั้งปวงเข้าฝั่ง ให้พลทหาร

อาสาขึ้นบกยกเข้าไปตั้งต่อข้าศึก แล้วก็เสด็จขึ้น

จากพระชลวิมานทั้งสองพระองค์ ทรงสุพรรณ

รัตนปาทุกาฉลองพระบาท จึงตรัสให้ทหารทั้ง

ปวงขึ้นยกข้าศึก สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรง

พระแสงปืนนกลับยิง ถูนายม้า ผู้ตีห่มเสื้อ

สักหลาดแดงขัดดาบบังทองตกลงมาจากม้าตาย

จึงชาวทหารเข้าตัดศีรษะนายม้านั้นได้ ทั้งเสื้อสัก

กลาดและดาบบังทองกับม้ามาถวาย ฝ่ายข้าศึก

อันยกมานั้นก็พ่ายไป” (พงศาวดารฉบับพระราช

หัตเลขา,2516)

จากการวิเคราะห์การสื่อสารในการรบในครั้งนี้พบว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยิงนายทหารของข้าศึกตาย เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารการเมืองของพระองค์ต่อ ข้าศึก ศัตรู ในลักษณะของการ “ ข่มขวัญ ” ทำให้ข้าศึกนั้นล่าถอยกลับไปเนื่องจากหมดกำลังใจในการ ต่อสู้เนื่องด้วยนายทัพเสียชีวิต

แม้ว่าทหารของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จะไล่ให้ข้าศึกจะล่าถอยขึ้นไปได้ แต่ก็ต้อง ปะทะกับกองทัพหน้าของพระเจ้าเชียงใหม่ มีการรบพุ่งกันอย่างเต็มที่ แต่ ทหารของกรุงศรีอยุธยา มีกำลังน้อย (เนื่องจากเป็นชุดเคลื่อนที่เร็ว ที่มาเพียงเหล่าทหารราชองครักษ์ ของสมเด็จพระ นเรศวรมหาราช) จึงต้องถอยพลางสู้พลาง ทหารของเชียงใหม่ก็ไล่ติดตามมาอย่างกระชั้นชิด สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เกรงว่าทหารของกรุงศรีอยุธยาจะกลับลงเรือไม่ทัน จึงตรัสสั่งให้เรือ พระที่นั่งและเรือลำเดียวที่มีปืนใหญ่ขนาดเล็กประจำเรือ ให้ลอยลำอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอน เหนือปากคลองบ้านป่าโมกน้อย เตรียมบรรจุกระสุนดินดำไว้ให้พร้อม เมื่อข้าศึกรุกไล่ลงมาก็ให้ยิง ปืนใหญ่ไปจากเรือพร้อมกัน ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระ

พระอนุชาธิราช เห็นข้าศึกยกใหญ่ออกมาตีทหาร เสียทีจะลงเรือมิทัน จึงเสด็จด้วยเรือพระที่นั่งขึ้นไป เหนือคลองปากโมกน้อย และขนานเรือพระที่นั่ง ทั้งสองลำ เสด็จอยู่กับพลเมืองรบและทหารอันอยู่ ริมน้ำนั้น ข้าศึกก็วางช้างม้ารี้พลมาถึงริมน้ำและได้ รบพุ่งกันเป็นสามารรถ”สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า กับสมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงพระแสงปืนนกสับ ยิงต้องข้าศึกตายเป็นอันมาก ข้าศึกพุ่งศัตรารุกตก ถึงเรือพระที่นั่ง จึงพระบาทสมเด็จพระอนุชาธิราชก็ ให้สอดเรือพระที่นั่งเสด็จเข้าไปข้างฝั่งกัน เรือพระที่นั่ง สมเด็จพระเชษฐาธิราชแล้วดำรัสสั่งให้ยิงปืนใหญ่ใน เรือรบเรือไล่ทั้งปวงขึ้นไปต้องช้างม้า ข้าศึกและพลตาย เป็นอันมาก ข้าศึกทั้งปวงก็พ่ายไป” (พงศาวดารฉบับ พระราชหัตเลขา,2516)

จากความในพระราชพงศาวดาร ผลของการรบในครั้งนี้ก็คือ กองทัพของพระยาเชียงใหม่แตกพ่ายไป ทั้งที่กำลังของกองทหารกรุงศรีอยุธยาไม่น้อยกว่ามาก การที่กองทหารกรุงศรีอยุธยาสามารถนำชัยชนะในครั้งนี้ ทำให้ได้ทราบถึงรูปแบบการสื่อสารการเมือง ในการสร้างกำลังใจในการรบ ในลักษณะ “การนำหน่วยทหารด้วยพระองค์เอง” โดยที่ จอมทัพยืนหยัดต่อสู้กับข้าศึกเคียงบ่าเคียงไหล่กับเหล่าทหาร **ทำให้ขวัญและกำลังใจทหารมีสูง** ยิ่งจอมทัพทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ด้วยแล้วนั้น ยิ่งทำให้ขวัญของทหารดีมากยิ่งขึ้น เพราะความเชื่อของเหล่าทหารที่ว่า พระองค์ทรงเป็นสมมติเทพ เกิดมาเพื่อคอยปกป้องพิทักษ์รักษาบ้านเมือง พระองค์ยังไม่ทรงเกรงกลัวต่อภัยอันตรายที่เกิดขึ้น ข้าทหารของพระองค์ก็ไม่กลัวเช่นกัน หรืออาจสรุปได้ว่า ในเหตุการณ์นี้ การสื่อสารที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสื่อสารออกมา ก็คือ การนำหน่วยทหารด้วยพระองค์เอง เป็นการโน้มน้าวจิตใจ ด้วยความ “เด็ดเดี่ยว” ทำให้ “ขวัญ” ของหน่วยสูง กำลังที่มีอยู่น้อยก็เหมือนมีมาก เพราะมีกำลังใจในการรบ

Speech คือ วาทะ รูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อย ที่ 4

เมื่อกองทหารของพระยาเชียงใหม่แตกพ่ายไป พระเจ้าเชียงใหม่จึงคิดปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ใหม่ โดยเร่งจัดกองทัพใหม่ให้พระยาเชียงใหม่คุมทหาร 15,000 นาย รีบยกมาตีทัพหน้าของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ส่วนพระองค์เองได้ยกกำลังพล 60,000 ติดตามลงไป ตามฤกษ์ยามที่กำหนด

ทางด้านสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงคาดการณ์ว่า กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่น่าจะกำลังลงมาตีเพิ่มเติมเพื่อให้การรบได้ผลเด็ดขาด แต่กลับเจียบหายไปหลายวัน อาจจะทำกำลังคิดอุบายอะไรอยู่สักอย่าง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงรับสั่งให้พระราชมนู คุมกำลังกองทัพหน้า 10,000 คน ยกขึ้นไปลาดตระเวน ดูท่าที่ข้าศึก ส่วนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับสมเด็จพระเอกาทศรถจะยกทัพหลวงจำนวน 30,000 คน ติดตามขึ้นไป ครั้นเสด็จถึงบ้านแห่ ได้ยินปืนใหญ่เล็กหนาแน่น ขึ้น ก็ทรงทราบทัพหน้าของพระราชมนูต้องปะทะกับกองทัพพระเจ้าเชียงใหม่เป็นแน่ จึงรับสั่งปรับ กระบวนรบเป็นกลศึก โดยเปลี่ยนให้กำลังของทัพหลวงซุ่มอยู่ในป่าตามข้างทาง และ

ให้ข้าหลวงขึ้นไปสั่งให้พระราชมนูถอยกำลังลงมาตรงบริเวณพื้นที่สังหาร (KILLING ZONE) ที่วางไว้ แต่พระราชมนูไม่เข้าใจในกลศึก จึงไม่ยอมถอย อีกทั้งพระราชมนูเห็นว่ากองกำลังไม่ได้เสียเปรียบข้าศึก สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงทรงมีรับสั่งไปถึงพระราชมนูอีกครั้ง ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“ทัพหน้าพระเจ้าเชียงใหม่กับพระราชมนู

ปะทะรบกันตำบลบางแก้ว ทัพหลวงเสด็จถึงตำบลบ้านแห ได้ยินเสียงปืนรบก็มีได้ยกหนุนพระราชมนูขึ้นไป ชุ่มทัพอยู่ในป่าจิกป่ากระทุ่มพากทางตะวันตกจึงใช้ให้หมื่นทิพรักษากับม้าเร็วสืบม้าขึ้นไปสั่งพระราชมนูให้ลาดถอยลงมาทัพหลวงจะยกกลาง พระราชมนูก็บอกลงมากราบทูลว่า ศึกได้รบติดพันกันอยู่แล้ว ถ้าถอยหลังก็จะแตกฉาน พระราชมนูก็มีได้ถอย สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็ให้หมื่นทิพรักษาขึ้นไปสั่งอีก พระราชมนูก็มีได้ถอย หมื่นทิพรักษา กลับลงมากราบทูลก็ทรงพระโกรธ ตรัสสั่งว่าให้กลับขึ้นไปอีกครั้งหนึ่ง ถ้ามันยังขัดมิถอยให้เอาศิระชะลงมา”(พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ,2506)

เมื่อพระราชมนูได้ฟังรับสั่ง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ว่าถ้าไม่ถอยลงมาจะตัดหัว ก็เกรงกลัวในพระราชอาญา จึงโบกธงสัญญาณแกล้งทำให้กองทัพหลวงของตนพ่ายแพ้ ต่อกองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ แล้วถอยร่นลงมาในพื้นที่ ที่กองทัพหลวงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชุ่มอยู่ ซึ่งในเหตุการณ์ที่รับสั่งให้ประหารชีวิตพระราชมนู จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสื่อสารต่อทหารของพระองค์ในรูปแบบ “**ความเด็ดขาดในพระราชอำนาจ**” ซึ่งเป็นในลักษณะการสื่อสารโน้มน้าวใจโดยใช้จิตวิทยา จุดมุ่งใจใน “**ความกลัว**” ให้ต้องกระทำตามที่พระองค์ทรงมีรับสั่ง เพราะเมื่อเกรงกลัวก็ย่อมที่จะทำตามโดยดี ไม่มีขัดข้องเห็นได้จากการที่พระราชมนูสั่งถอยทัพทันที เนื่องด้วยจากการเกรงกลัวพระราชอาญา ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

เมื่อกองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ถล่มลำปางเข้ามาในบริเวณดังกล่าวแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราชรับสั่งให้ส่งสัญญาณให้ทหารเข้าโจมตีกระหนาบกองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ที่ไล่ติดตามมาพร้อมกัน ส่วนพระราชมนู เมื่อเห็นสถานการณ์นี้เป็นกลศึก จึงสั่งให้ทหารของตนเข้าตีกระหนาบกองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ด้วย ผลการรบปรากฏว่า กองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่ถูกตีแตกยับเยิน หนีหนีกับไปยังที่มั่นของตน นอกจากนั้นที่หนีไม่ทันเสียชีวิตเป็นจำนวน เป็นนายทัพถึง 5 คน ได้ช้าง 20 เชือก ม้า 100 เศษ(สมเด็จพระนเรศวรมหาราชดำรงราชานุภาพ,2501) กับเครื่องศาสตราวุธ อีกมากมาย

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า ข้าศึกกำลังเสียขวัญ แตกตื่น จึงยกกองทัพหลวงติดตามข้าศึกขึ้นไป เมื่อทรงพักทัพให้หายเหน็ดเหนื่อยแล้ว ก็ทรงให้ยกกองทัพเข้าตีค่ายของพระเจ้าเชียงใหม่ บริเวณบ้านสระเกศ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่เมื่อทราบข่าว สมเด็จพระนเรศวรมหาราชกำลังยกทัพตามมาตีค่าย จึงเร่งหนีขึ้นไปยังเมืองกำแพงเพชรที่พระมหาอุปราชาตั้งกองทัพทำนออยู่ เมื่อกองทัพกรุงศรีอยุธยามาถึง เห็นแต่กองทัพของพระเจ้าเชียงใหม่กำลังเก็บข้าวของ ไม่มีผู้คิดต่อสู้ ก็สามารถเข้าค่ายข้าศึกได้โดยง่าย สามารถจับพระยาเชียงใหม่แสนนายทัพหน้าได้ พร้อมกับบริวาร 10,000 คน ได้ช้าง 120 เชือก ม้า 100 ตัว เรือรบและเรือเสบียงอาหาร 400 กว่าลำ และเครื่องศาสตราวุธจำนวนมาก รวมทั้งเครื่องราชูปโภคของพระเจ้าเชียงใหม่หลายสิ่ง

การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงนำทัพชนะพระเจ้าเชียงใหม่ในครั้งนี้ นับว่าเป็นการสื่อสารใน "การสร้างขวัญกำลังใจ" ให้กับไพร่ฟ้า ข้าทหาร ทุกคนที่เคยเกรงกลัวอำนาจของหงสาวดีนั้น ได้คลายความกลัว ด้วยความเชื่อมั่นที่ว่า กรุงศรีอยุธยาก็สามารถมีชัยชนะกรุงหงสาวดีได้เช่นกัน

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช(2517) ทรงกล่าว ในพระนิพนธ์เรื่อง พระประวัติ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ว่า "สมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีชัยชนะ ในครั้งนี้ เป็นการสำคัญแก่เมืองไทยมาก โดยเฉพาะ เหมาะแก่เวลานั้นเอง ด้วยไทยถูกกรุงหงสาวดีทำเอายับเยินจนใจคนครั้นคร้ามมาช้านาน ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช รบชนะครั้งนั้นเหมือนพิสูจนให้เห็นประจักษ์ว่าไทยก็อาจรบพุ่งเอาชนะพวกหงสาวดีได้เหมือนกัน ก็หายครั้นคร้ามตั้งแต่นั้นมา"

(ภาพประกอบที่ 11 การสู้รบกับกองทัพพระเจ้าเชียงใหม่)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์สงครามพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงล้อมกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2129

1.Exigence คือเมื่อกองทัพของหงสาวดีซึ่งมี พระยาพะสิมและพระเจ้าเชียงใหม่ พ่ายแพ้แก่ กองทัพกรุงศรีอยุธยา ไปแล้วนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงคาดการณ์ว่า กองทัพหลวงของหงสาวดีต้องยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาด้วยกำลังมากกว่า 2 ครั้งที่ผ่านมาเป็นแน่ จึงเตรียมการป้องกันพระนครไว้รับศึกในครั้งนี้เป็นอย่างดี ซึ่งการเตรียมการของพระองค์ในครั้งนี้ เช่น ในการเตรียมเสบียง อาหารที่ใช้ในการสงคราม โดยการส่งกองทหารอาสาไปป่าวประกาศให้ราษฎรเกี่ยวข้าวในนาให้หมดและยังให้ทหารเหล่านั้น คุ่มครองการเกี่ยวข้าวของราษฎรอย่าให้เป็นอันตรายจากการโจมตีของกองทหารกรุงหงสาวดีและเหตุการณ์ต่างๆก็เป็นไปดังที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชคาดคิด กองทัพของพระเจ้าหงสาวดีได้ยกเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาในเดือนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ทัพด้วยกันและจะล้อมกรุงศรีอยุธยาสองด้านคือ ด้านเหนือและด้านตะวันออก ในขณะที่กองทัพพม่ายกเข้ามาถึงซานพระนครนั้น ข้าวในทุ่งหันตราเก็บเกี่ยวยังไม่เสร็จ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงโปรดฯ ให้เจ้าพระยากำแพงเพชรตำแหน่งสมุหพระกลาโหม คุ่มกำลังออกไปคุ้มกัน การเกี่ยวข้าว แต่กระทำการหละหลวม ถูกกองทหารม้าของพระมหาอุปราชเข้าตีแตกพ่าย

2.Audience ได้แก่ 1.ทหารและประชาชนชาวกรุงศรีอยุธยา 2.ไพร่พลชาวกรุงหงสาวดีที่ยกกองทัพมากรุงศรีอยุธยาในครั้งนี้

3.Constraints คือ ขวัญกำลังใจของไพร่พลและอาณาประชาราษฎร์อาจตกต่ำเนื่องจากตั้งแต่ทำสงครามกอบกู้เอกราชมาทหารของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่เคยพ่ายแพ้ต่อทหารของกรุงหงสาวดีเลย

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ครองเมืองพิษณุโลก แต่ถึงแม้จะทรงดำรง พระยศพระมหาอุปราช แต่สมเด็จพระราชาธิบดีก็ทรงมอบ

พระราชอำนาจ ในการตัดสินพระทัยหรือว่าราชการในการทำอบกู่เอกราช ให้เป็นสิทธิขาด สมเด็จพระนเรศวรมหาราชอยู่แล้ว ฉะนั้น ความน่าเชื่อถือของพระองค์จึงมีสูงในฐานะผู้ส่งสาร เพราะทรงเป็น “พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า” ว่าที่พระมหากษัตริย์และจอมทัพของ กรุงศรีอยุธยา ในเบื้องต้น

5.Speech คือ การที่พระยากำแพงเพชรกระทำการหละหลวมเช่นนี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงรับสั่งตัดสินประหารชีวิตพระยากำแพงเพชรทันที

“ในขณะนั้นสมเด็จพระมโหฬารเจ้าอยู่หัวตรัสให้เจ้าพระยากำแพงเพชรบังคับราชการในที่กลาโหม จึงตรัสให้เจ้าพระยากำแพงเพชร ถือน้ำพรหมล้างใจ ออกไปกินให้ราษฎรทั้งหลายเกี่ยวข้าว ณ ชายทุ่งเคื่องที่ทัพพระมหาอุปราชาตั้งอยู่นั้น พระมหาอุปราชาแต่งพลม้าประมาณพันหนึ่งยกออกมารบ ทัพเจ้าพระยากำแพงเพชรก็แตก สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราชทรงพระโกรธแก่เจ้าพระยากำแพงเพชร ตรัสให้ลงพระอาญาโดยโทษตามพระอัยการศึก สมเด็จพระราชาบิดาทรงพระกรุณาตรัสว่า เจ้าพระยากำแพงเพชรเป็นแต่พลเรือนมิได้เป็นท้าวท้าวทหาร ขอโทษเจ้าพระยากำแพงเพชรไว้ครั้งหนึ่งก่อน”(พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ, 2506)

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร แสดงให้เห็นว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสั่งประหารชีวิตเจ้าพระยากำแพงเพชร ในทันที เนื่องด้วยพระองค์ทรงเห็นว่า เจ้าพระยากำแพงเพชรกระทำการรบโดยประมาท ทำให้ไพร่พลเสียชีวิตและกำลัง เพราะการรบของกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่พระองค์ประกาศอิสรภาพมา ยังไม่เคยพ่ายต่อกองทัพกรุงหงสาวดีหรือเมืองอื่นๆเลย แต่เจ้าพระยากำแพงเพชร ก็รอดจากการประหารชีวิตเพราะสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชทรงตรัสขอไว้ เพียงแค่ให้ถอดออกจากตำแหน่งเท่านั้น การสั่งประหารชีวิตในครั้งนี้ยังถือได้ว่าเป็นการ

สื่อสารในความเด็ดขาดพระราชอำนาจ ด้วย การเสริมแรง(Reinforcement) ให้เหล่าแม่ทัพนายกองคนอื่น ๆ ได้กระทำการให้รัดกุมมากยิ่งขึ้นมิฉะนั้นจะต้องถูกประหารชีวิตเหมือนเจ้าพระยากำแพงเพชร ดังที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชดำรงราชานุญาต(2517) กล่าวไว้ ในพระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ว่า พวกข้าราชการทั้งปวงก็เกรงกลัวพระราชอาญา ตั้งหน้ารบฟุ้งกันตั้งแต่นั้นมา

จากการที่กองทัพของเจ้าพระยากำแพงเพชร พลาดทำต่อกองทัพของพระมหาอุปราชานั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงมีพระราชดำริว่า จะนำกองทัพออกโจมตีกองทัพของพระมหาอุปราชที่ตั้งอยู่ที่ทุ่งชายเคือง เพื่อที่ราษฎรจะได้เกี่ยวข้าวได้สะดวกเหมือนเดิม จึงมีรับสั่งให้ทหารนำปืนใหญ่น้อย บรรจุลงในเรือรบเรือไล่ ประมาณ 100 ลำ แล้วนำไปซุ่มไว้ในพื้นที่ ที่จะหลอกล่อให้ทหารของพระมหาอุปราชเข้ามา จากนั้นจึงทรงให้ทหารแต่งกองออกไปหลอกล่อกองทัพพระมหาอุปราช บริเวณหน้าค่ายข้าศึกก็ยกออกมาต่อสู้กันอย่างเป็น สามารถ ทหารของพระมหาอุปราชถูกกระสุนปืนใหญ่ที่ซุ่มไว้ตายเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังส่งกำลังหนุนมาเรื่อย แต่ก็ถูกปืนใหญ่ของกรุงศรีอยุธยายิงโดยตลอด ในการรบครั้งนี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถทรงยิงปืนต่อสู้กับทหารของพระมหาอุปราชด้วยพระองค์เองดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราชเสด็จออกยืนหน้าแควพระที่นั่งทั้งสองพระองค์ ทรงปืนนกลับยิงต้องข้าศึกข้างม้าและคนตายมาก ทหารชาวกรุงก็ยิงปืนระดมไป ฝ่ายข้าศึกก็ลงมาสกัดข้างหลังเรือพระที่นั่งแล้วยิงปืนไฟตอบมาเป็นสามารรถ และเรือรบข้าหลวงทั้งปวงทานมิได้ก็พ่ายมาสิ้น ยิ่งแต่เรือพระที่นั่งและเรือรบห้าลำอยู่ยังตอบกันไปมา ฝ่ายข้าศึกยิงปืนไฟมาต้องฉลองพระองค์สมเด็จพระเอกาทศรถอิศวรบรรณนาถบรมบพิตรอันทรงนั้น แต่ปลายพระหัตถ์ขาดขึ้นไปถึงต้นพระพาดู หนึ่งข้าศึกยิงปืนไฟมาต้องคนในเรือกันนั้นเจ็บป่วยลำบากมาก แต่กระสุนปืนนกลับข้าศึกยิงมาตกอยู่ ณ เรือพระที่นั่งนั้น

ประมาณสามสิบกระสุน พอเพลาค่าเสด็จคืนเข้าพระ
นคร” (พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา, 2516)

การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชกระทำการเข้าตีกองทัพพระมหาอุปราชาในทันที ที่กองทัพ
ทหารเจ้าพระยากำแพงเพชร พ่ายแพ้ การกระทำของพระองค์เช่นนี้ เป็นการสื่อสารเพื่อเรียก
“กำลังใจ” หรือเรียก “ขวัญ” ของราษฎรและทหารของกรุงศรีอยุธยาให้กลับคืนมาและพร้อมที่สู้ศึก
โดยไม่ต้องหวาดกลัวต่อแสงยานุภาพของหงสาวดี

การล้อมกรุงศรีอยุธยาของพระเจ้าหงสาวดีนั้นทนุเรงในครั้งนี้ ได้ให้ทหารเข้าตีกรุงศรี
อยุธยาหลายครั้ง แต่ไม่สามารถเข้ายึดเมืองได้เพราะถูกทหารกรุงศรีอยุธยาป้องกันอย่างเข้มแข็ง
และตีโต้ออกไปในทุกคราว จนกองทัพของกรุงหงสาวดีไม่สามารถตั้งค่ายประชิดพระนครได้
ระหว่างนั้นกองลำเลียงเสบียงก็ถูกกองโจรที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงให้ทหารออกไปจัดตั้ง
ทำลาย ทำให้กองทัพของหงสาวดีขาดแคลนอาหารอย่างหนัก ความทราบถึงสมเด็จพระนเรศวร
มหาราช จึงทรงนำกองทัพออกรบด้วยพระองค์เอง จู่โจมกองทัพของพระเจ้าหงสาวดีนั้นทนุเรง
อย่างหนัก พระราชพงศาวดารบันทึกไว้หลายสถานการณ์ และในหลายสถานการณ์นั้นได้แสดงถึง
รูปแบบของการสื่อสารการเมืองที่ชัดเจน

5. Speech หรือรูปการสื่อสารทางการเมืองในการกอบกู้เอกราช ที่น่าสนใจ คือ ของ
สงครามในครั้งนี้ คือ การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงปืนกำแพงบุกปล้นค่ายของพระเจ้าหงสาวดี
นั้นทนุเรง ด้วยพระองค์เอง ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงดาบพระแสง
ดาบ * กับทหารปืนค่ายขึ้นไป ข้าศึกในค่ายเอาทวนแทง
พลัดตกลงมาเป็นหลายครั้ง ขึ้นมิได้ ทรงม้าพระที่นั่ง

* ในพระราชพงศาวดารเรียกว่า พระแสงดาบคาบค่าย

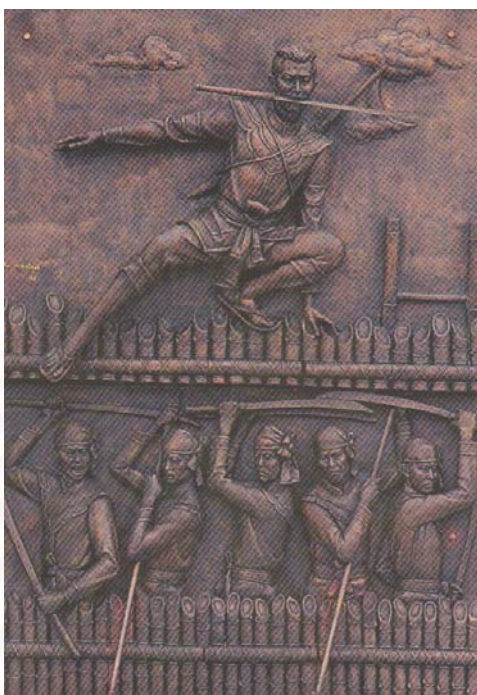
กลับเข้าพระนคร”(พงศาวดารฉบับพระราชหัตถ์
เลขา,2516)

จากการวิเคราะห์การสื่อสารพบว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กระทำการรบนำหน้า เหล่าทหารด้วยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวนั้น แสดงให้เห็นรูปแบบของการสื่อสารการเมือง ได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1.รูปแบบของการสื่อสารโน้มน้าวใจ ในจุดมุ่งใจของความ “เด็ดเดี่ยว” โดยวิธีการทำพระองค์เป็นแบบอย่าง โดยกรณีของพระแสงดาบคาบค่ายเป็นต้น นี้ พระองค์ได้แสดงให้เห็น ขุนนางทหาร ไพร่ฟ้าประชาชน ของกรุงศรีอยุธยา ได้ประจักษ์ว่าการกอบกู้เอกราชหรือการทำสงครามเพื่อต่อต้านไม่ใช่เรื่องยากและน่ากลัว เพราะ แม้แต่พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ยังสามารถบุกนำหน้าป็นชั้นค่ายของพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุงได้ ฉะนั้นขุนนางและทหาร ซึ่งเป็นข้าราชการบริวารในพระองค์ ก็ต้องทำได้เช่นกัน

2.รูปแบบของการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ “การนำทัพด้วยพระองค์เอง”ตลอด
ยอมทัพให้ขวัญกำลังใจของไพร่พลมีสูง

ผลของสงครามในการล้อมกรุงของพระเจ้าหงสาวดีในครั้งนี้ คือ ไม่ประสบความสำเร็จ ต้องถอยกลับไป ในพงษาวดารพม่าการว่าสาเหตุของความพ่ายแพ้เกิดจากการการรบบแบบกองโจร และการนำทหารออกปล้นค่ายด้วยพระองค์เองอยู่เป็นประจำของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และจากการที่กรุงศรีอยุธยาต้องเสียเอกราช ตกเป็นเมืองขึ้นต่อกรุงหงสาวดี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2112 จนกระทั่งถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง ในปี พ.ศ. 2127 เป็นเวลาถึง 15 ปี เมื่อประกาศอิสรภาพใหม่ กรุงศรีอยุธยายังอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคง ยังไม่เป็นรัฐที่มีเอกราชเต็มที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างความมั่นคงในทุกๆด้าน ทั้งยังต้องเสริมสร้างกำลังใจให้กับคนไทย จนกรุงศรีอยุธยาเข้มแข็งขึ้น และสามารถต่อต้านการรุกรานของกองทัพพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุง ในครั้งนี้ได้อย่างเด็ดขาด นับแต่นั้นมาเอกราชของกรุงศรีอยุธยาจึงอยู่ในฐานะมั่นคงอีกวาระหนึ่ง (รอง ศยามานนท์และคณะ,2515)

(ภาพประกอบที่ 12 สถานการณ์พระแสงดาบคาบค่าย)

การใช้สัญญาะ(การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์)

นอกจากรูปแบบของการสื่อสารเพื่อการกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในสถานการณ์ที่ได้นำเสนอรายงานไปแล้วข้างต้นแล้ว ยังมีรูปแบบของการสื่อสารการเมือง อีกหนึ่งรูปแบบที่แฝงอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ในรัชสมัยของพระองค์ โดยเฉพาะเหตุการณ์เกี่ยวกับการกอบกู้เอกราช รูปแบบของการสื่อสารนี้ก็คือ การใช้คติความเชื่อเรื่อง “พระสารีริกธาตุ” มาแสดงถึงความชอบธรรมและและการเสริมสร้างกำลังใจ โดย การใช้การสื่อสารในรูปแบบนี้เพื่อกอบกู้ เอกราช ปรากฏใน 3 เหตุการณ์ด้วยกัน

1. ในเหตุการณ์ยกกองทัพไปช่วยปราบพระเจ้าอังวะ ดังพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา
 ดังนี้

“ครั้น ณ วันศุกร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๖ เพลา ๑๑ ทุ่ม
 ให้เอาพระคชาธารเข้าเทียบเกย ทอดพระเนตรเห็นพระสารีริก
 บรมธาตุเสด็จปาฏิหาริย์ แต่ปัจฉิมทิศผ่านพระคชาธารไปโดยบูรพาทิศ”
 (พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา, 2516)

2. หลังเหตุการณ์ การประกาศไมตรีแผ่นดิน (การประกาศอิสรภาพ) ดังพระราชพงศาวดาร
 ดังนี้

“ครั้น ณ วันศุกร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๖
 เพลา ๑๑ ทุ่ม ให้เอาพระคชาธารเข้าเทียบเกย
 ทอดพระเนตรเห็นพระสารีริกบรมธาตุเสด็จปาฏิหาริย์
 แต่ปัจฉิมทิศผ่านพระคชาธารไปโดยบูรพาทิศ”
 (พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา, 2516)

3. ในเหตุการณ์ การปราบกบฏ พระยาพิชัยแลพระยาสุวรรณคโลก ดังพระราชพงศาวดาร
 ดังนี้

“ณ วันพฤหัสบดี แรม ๖ ค่ำ เดือน ๘
 ให้เรียกช้างพระที่นั่งประทับเกยเห็นพระสารีริก
 ธาตุบรมธาตุเสด็จปาฏิหาริย์แต่ตะวันตก ผ่าน
 ช้างพระที่นั่งมาตะวันออก โดยทางที่จะเสด็จ
 มานั้นเท่าผลมะพร้าวปอกแล้ว ก็ยกทัพหลวง
 เสด็จคืนมาโดยทางน้ำขุนทางพิชัย”
 (พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ, 2515)

จากความตามพระราชพงศาวดารทั้งหมดที่ยกตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้ความเชื่อทางพุทธศาสนา ในเรื่อง “พระสารีริกธาตุ” มาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและโน้มน้าวใจ แก่ทหารและไพร่ฟ้าข้าไท

โดยการสื่อสารเพื่อแสดงถึงความชอบธรรมนั้น โดยใช้การเห็น“พระสารีริกธาตุ” เป็นสื่อสารออกไปว่า เป็นการชอบแล้วในการที่พระองค์จะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือผู้นำทัพในเหตุการณ์นั้น เป็นพระราชผู้ที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะแม้แต่พระสารีริกธาตุยังมาปรากฏให้พระองค์เห็นเป็นอัศจรรย์

การสื่อสารเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ โดยใช้การเห็น“พระสารีริกธาตุ” แสดงถึงว่าพระองค์ทรงเป็นผู้มีบุญญาธิการ จะกระทำการสิ่งใดก็ประสบความสำเร็จดังพระราชปราธนาทุกประการ อย่างเช่น การกอบกู้เอกราช เป็นต้น

นอกจากการแสดงผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณาวิเคราะห์แล้ว ยังสามารถนำผลของการวิจัย มาแสดงเป็นตารางแจกแจง สถานการณ์ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการกอบกู้เอกราช ได้ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
1. พระยาจันจันตุ	<ul style="list-style-type: none"> - พระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน - ความไม่ชำนาญการรบของทหารกรุงศรีอยุธยา 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยการแสดงแสนยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration) 	<ul style="list-style-type: none"> - การกระทำพระองค์เป็นแบบอย่างในความ “เด็ดเดี่ยว”กล้าหาญ 	<ul style="list-style-type: none"> - พระเกียรติยศเลื่องลือ
2. การรบที่เมืองคัง	<ul style="list-style-type: none"> - กำลังทหารไม่สามารถเข้าตีในทางหลักได้ - การเปรียบเทียบความสามารถในการรบ 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยการแสดงแสนยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration) - การสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างความสับสนให้ศัตรู - แสดงความเชี่ยวชาญในยุทธวิธีการรบ - การใช้งานสมโภชทางพุทธศาสนา 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำให้ข้าศึกศัตรูหลงเชื่อช่วยให้เข้าทหารเมืองคังได้ - ประชาชนได้รับรู้ในพระปรีชาสามารถ
3. ประกาศอิสรภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - การแตกแยกในหมู่พระราชวงศ์กรุงหงสาวดี 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารโน้มน้าวใจ - การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้จุดจูงใจด้วยอารมณ์ - พิธีสัตยาธิษฐานหลังอุทกธาร 	<ul style="list-style-type: none"> - ก่อให้เกิดการต่อสู้เพื่อเอกราช

(ตารางที่ 1 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช)

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช(ต่อ)

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
4. พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง	- กำลังทหารของหงสาวดีที่ออกติดตาม	- การสื่อสารโน้มน้าวใจโดยการแสดงแสงยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration) และจิตวิทยา	- การใช้จุดมุ่งใจใน “ความกลัว” ช่มขวัญข้าศึกศัตรู	- กองทัพของหงสาวดียกทัพกลับไม่ติดตามมาอยุธยา
5. การหนีมาพึ่งพระบารมีของชาวไทยใหญ่	- การบังคับเกมขอร้องของนันทสูกับราชสังครำ	- การสื่อสารเพื่อการจัดการ	- การเจรจาต่อรองยุทธวิธี ชนะ – แพ้	- ชาวไทยใหญ่เข้าร่วมกับกองทัพกรุงศรีอยุธยา
6. การปราบกบฏพระยาพิชัยและพระยาสุวรรณคโลก	- ชุมนางบางส่วนยังไม่เชื่อมั่นในพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการกอบกู้เอกราช	- การสื่อสารโน้มน้าวใจโดยใช้จิตวิทยา - การสื่อสารเพื่อการจัดการ - การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์	- การใช้จุดมุ่งใจในความกลัวโดยจัดพิธี “ศรีสังจปาน” การประหารชีวิตพระยาที่ สอง - การเจรจาต่อรอง - การใช้ “พระบรมสารีริกธาตุ” แสดงบุญบารมีและความชอบธรรม	- การมีน้ำหนึ่งใจเดียวของคนอยุธยาในการกอบกู้เอกราช - ความเชื่อมั่นในพระปรีชาสามารถของพระองค์มากขึ้น

(ตารางที่ 2 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช)

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช (ต่อ)

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
7. การรับทัพระยาพะ ลิม (ทัพกรุงหงสาวดี)	- ความหวาดกลัวหงสาวดี ของทหารกรุงศรีอยุธยา	- การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์	การใช้พระราชพิธี “ตัดไม้ข่มนาม”	- ทหารกรุงศรีอยุธยามีกำลังใจในการรบ
8. การสู้รบกับทัพ พระเจ้าเชียงใหม่	- การทำลายขวัญกำลังใจ ของราษฎรอยุธยา ของพระเจ้าเชียงใหม่โดยการลอบ โจมตี เมาบ้านเรือน	- การสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยการแสดง แสงยานุภาพให้ปรากฏ(Demonstration) - การสื่อสารเพื่อเสริมกำลังใจ	- การใช้ “ผู้นำทางความคิด” - จุดสนใจในความ “เด็ดเดี่ยว การข่มขวัญข้าศึก เช่น ฆ่าแม่ ทัพ ,ไล่ตีทัพข้าศึกอย่าให้ตั้งตัวติด - โจมตีฆ่าศึกให้แตกพ่ายด้วยการ นำทัพด้วยพระองค์เอง	- ขวัญกำลังใจของชาวกรุงศรี อยุธยาดีขึ้นมาก จากเมื่อครั้ง เสียกรุงครั้งที่ 1
9. พระเจ้าหงสาวดีนันท บุเรงล้อมกรุง พ.ศ. 2130	- การรบทุกครั้งที่ผ่านมา กรุงศรีอยุธยาไม่เคยแพ้กรุง หงสาวดีเลย	- การสื่อสารเพื่อเสริมกำลังใจ	- โจมตีฆ่าศึกให้แตกพ่ายด้วยการ นำทัพของพระองค์เอง	- กองทัพรุงศรีอยุธยามีขวัญ กำลังใจ และเชื่อมั่นว่าตนก็ สามารถมีชัยชนะเหนือข้าศึก

(ตารางที่ 3 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช)

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช (ต่อ)

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
9.พระเจ้าหงสาวดีนันท บุเรงล้อมกรุง พ.ศ. 2130(ต่อ)	ทหารของกรุงหงสาวดีมี กำลังมากกว่า	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยการ แสดงแสงยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration) - การสื่อสารในเชิงจิตวิทยา 	<ul style="list-style-type: none"> - การพระราชทานรางวัลแก่ทหาร ผู้ทำความดีความชอบ - การประหารชีวิต พระยา กำแพงเพชร - การกระทำพระองค์เป็นแบบ อย่างในความกล้าหาญ เก่งกล้า สามารถ - การใช้ “ความเด็ดเดี่ยว” ของพระ องค์ เช่น กรณี การป็นค่ายพระเจ้า นันทบุเรง “พระแสงดาบคาบค่าย” 	ทหารหงสาวดีเกรงกลัวใน พระบารมีและความสามารถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

(ตารางที่ 4 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการกอบกู้เอกราช)

2. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสาร การเมือง เพื่อปกป้องรักษาพระราชอำนาจ

ปริบท

ในช่วงเวลาของสถานการณ์ ในการปกป้องรักษาพระราชอำนาจ ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นั้น เป็นช่วงเวลาที่พระองค์ ทรงขึ้นครองราชย์สืบต่อจากสมเด็จพระมหาธรรมราชา(พระราชบิดา) ซึ่งในช่วงนั่นเอง กรุงศรีอยุธยาเพิ่งมีเอกราชที่สมบูรณ์ไม่นาน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ทั้งประเทศและประมุขของประเทศก็อยู่ในสถานะที่ยังไม่ค่อยมั่นคงนัก ทั้งทางด้านการเมืองและการทหาร ฉะนั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในฐานะพระประมุขจึงต้องทรงใช้การสื่อสารทางการเมืองต่างๆมากมายหลายรูปแบบ เพื่อช่วยในการรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจของพระองค์

โดยการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำมาแสดงผลของการวิจัย ในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์การตอบโต้สถานการณ์ของ ลอยด์ บีทเซอร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึง สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการกอบกู้เอกราช โดยละเอียด ได้ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นพระมหาอุปราช พ.ศ.2133

1. Exigence คือ ในปี พ.ศ. 2133 สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า(พระราชบิดา) ทรงประชวร เสด็จสวรรคตพระชนมายุ 76 พรรษา สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงขึ้นครองสิริราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา แต่สภาพบ้านเมืองในขณะนั้นยังมีเอกราชที่ไม่มั่นคง เนื่องจากกองทัพของหงสาวดีเตรียมโจมตี ให้กรุงศรีอยุธยากลับไปเป็นเมืองขึ้นตลอดเวลา ดังนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงทรงต้องพยายามรักษาพระราชอำนาจของพระองค์

2.Audience ได้แก่ สมเด็จพระเอกาทศรถ งามศวร พระอนุชา ในฐานะพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหลัง พระองค์จึงอยู่ในสายสัมพันธ์วงศ์ ที่มีสิทธิ์สืบทอดราชบัลลังก์ จากพระราชบิดา รวมทั้งทรงสู้รบและกอบกู้เอกราชมากับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

3.Constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจในการสื่อสารในสถานการณ์นี้ได้แก่ ปัจจัยเรื่องความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในการผลัดเปลี่ยนรัชกาล ซึ่งอาจเกิดการแย่งชิงราชสมบัติ ซึ่งอาจก่อให้เกิดวิกฤติการณ์และความไม่มั่นคงทางการเมืองได้ เพราะถึงแม้ว่ากรุงศรีอยุธยาในขณะนั้น จะสามารถกอบกู้เอกราชได้สำเร็จแล้ว แต่ก็ยังเป็นเอกราชหรืออิสรภาพที่ต้องระมัดระวัง เพราะต้องเตรียมสู้ศึกกับหงสาวดีซึ่งอาจจะยกทัพมาอีก การรักษาพระราชอำนาจหรือความมั่นคงภายในไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน ย่อมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเมื่อใดที่กรุงศรีอยุธยาอ่อนแอจากการเมืองภายใน นั่นคือ ช่องทางที่กรุงหงสาวดีจะแทรกแซงหรือปราบปรามกรุงศรีอยุธยาที่กำลังค่อยๆฟื้นตัวขึ้น ให้กลับไปเป็นเมืองประเทศราชเหมือนอย่างที่เคย

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในฐานะของพระมหากษัตริย์ ทรงมีศักดิ์และสิทธิพร้อมตามฐานันดร อีกทั้งยังทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่กอบกู้เอกราชของกรุงศรีอยุธยา

5.Speech คือ วาทะ หรือรูปแบบของการสื่อสารที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสื่อสาร

เพื่อตอบโต้สถานการณ์นี้ คือ ทรงสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถ พระราชอนุชา เป็นพระมหาอุปราชา แต่ให้มีพระอิสริยยศเทียบเท่าเสมอด้วย พระเจ้าแผ่นดินอีก 1 พระองค์ ดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า พระชนม์ได้ ๓๕
พระพรรษา ขึ้นเสวยราชสมบัติ ดำรัสให้สมเด็จพระ
อนุชาเป็นพระมหาอุปราชา” (พระราชพงศาวดารฉบับพัน
จันทนุมาศ ,2515)

โดยเหตุการณ์การสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นพระมหาอุปราชา สมเด็จพระนเรศวรพระยาดำรงราชานุภาพ(2517) ทรงกล่าวถึงว่า “สถาปนาสมเด็จพระอนุชาธิราช พระเอกาทศรถ ให้เป็นพระมหาอุปราชา แต่ให้มีพระเกียรติยศสูงอย่างพระเจ้าแผ่นดินอีก 1 พระองค์” ซึ่งน่าจะเป็นเช่นนั้นจริง เพราะในพระราชพงศาวดารของกรุงศรีอยุธยาหลายฉบับเอง ก็ออกพระนามของทั้งสองพระองค์ ว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์” ตั้งแต่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชครองราชย์ เป็นต้นมา ซึ่งอาจจะนับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่เกิดประเพณี มีพระเจ้าแผ่นดินพร้อมกันในประเทศไทย(รอง ศยามานนท์ และคณะ,2515)

ในการที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสถาปนา สมเด็จพระเอกาทศรถ ให้มีพระเกียรติยศสูงอย่างพระเจ้าแผ่นดินอีก 1 พระองค์ เหตุผลที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกระทำเช่นนั้น หากเราพิจารณาความจากพระราชพงศาวดาร เข้าใจได้ว่า ทรงรักพระราชอนุชายิ่งนักและทรงรบเคียงบ่าเคียงไหล่กันมาตลอด ในการกอบกู้เอกราช แต่ถ้าพิจารณาในแง่มุมของการสื่อสารแล้วนั้น จะเห็นว่านี่คือ การสื่อสารการเมือง ในรูปแบบ “การสื่อสารเพื่อการจัดการ” ขจัดความขัดแย้ง

ความขัดแย้งในที่นี้อาจเกิดได้ในหมู่พระราชวงศ์ และขุนนาง เช่น การแย่งชิงราชสมบัติ การแก่งแย่งชิงดีกันระหว่างขุนนางของพระมหากษัตริย์และพระมหาอุปราชา สมเด็จพระนเรศวร

มหาราช จึงทรงเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารแบบนี้ เป็นเครื่องมือในการขจัดความขัดแย้งและรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจ

โดยรูปแบบของการสื่อสารการเมือง “สื่อสารเพื่อการจัดการ” เพื่อขจัดความขัดแย้งในครั้ง นี้ ใช้วิธีการคล้ายกับการเจรจาต่อรอง ในยุทธวิธีแบบ ชนะ – ชนะ กล่าวคือ สมเด็จพระนเรศวร มหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงชนะทั้งคู่ในการสื่อสารในรูปแบบนี้ เพราะทั้งสองพระองค์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ด้วยกัน ไพร่พลทั้งหมดก็จะสมัครสมานสามัคคี มิได้แบ่งว่าตนเป็นคนของ พระมหากษัตริย์ หรือคนของพระมหาอุปราช เพราะทุกคนต่างก็เป็น ข้าราชบริพารในพระองค์ของ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ วิฤทธิกรรมต่างๆที่อาจเกิดขึ้นก็ไม่เกิด ซึ่งการสื่อสาร ของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในครั้งนี้ถือได้ว่า เป็นการประสานผลประโยชน์ ป้องกันไม่ให้หง สาวดีแทรกแซงทางการเมืองได้ และเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจของพระองค์

สถานการณ์การรับทัพพระมหาอุปราชา ครั้งที่ 1

ซึ่งในเรื่องของความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น ดังกล่าวนั้น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ได้ระบุไว้ว่า พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง ก็ทรงคาดว่าจะเป็นเกิดการแย่งชิงราชสมบัติขึ้นระหว่าง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กับสมเด็จพระเอกาทศรถ เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชา พระราชบิดา สวรรคต เพราะถ้าปราบกรุงศรีอยุธยา ได้ หัวเมืองต่างๆของหงสาวดี ที่เมืองประเทศราช ก็จะไม่ กล้าแข็งเมือง พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง จึงสั่งให้กองทัพให้เข้ามาโจมตีกรุงศรีอยุธยาทันที ซึ่ง หลังจาก ที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชครองราชย์ ได้เพียง 5 เดือนเท่านั้น ตามพระราชพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยา ดังนี้

“ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีแจ้งข่าวไปว่า
สมเด็จพระมหาธรรมราชาดับสูญทิวงคตแล้ว
ตรัสแก่พระมหาอุปราชาว่า เจ้ากับมหาราชเจ้าพระ
นครเชียงใหม่ยกทัพลงไปฟังอิงกิตการดู
พระนครศรีอยุธยาผลัดแผ่นดินใหม่ เสนาพศมามาตย์

ราษฎรทั้งปวงจะเป็นจลาจลประการใดบ้าง
ถ้าพอจะทำได้ให้ทำอย่าให้เสียที” (พระราชพงศาวดาร
ฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

การยกกองทัพของพระองค์ในครั้งนี้ ซึ่งประกอบไปด้วยกองกำลัง 300,000 คน โดยแบ่งเป็นกองทัพที่มีพระเจ้าแปรเป็นแม่ทัพ 100,000 คน พระมหาอุปราชาเป็นแม่ทัพมีกำลังพล 200,000 คน แผนการรบในครั้งนี้ กองทัพกรุงหงสาวดีต้องการจะกระทำการอย่างรวดเร็วให้กรุงศรีอยุธยาเตรียมป้องกันจึงเคลื่อนที่มาจากด่านเจดีย์ 3 องค์ เพราะใช้เวลาเพียง 15 วันก็จะเข้าถึงกรุงศรีอยุธยา แต่การรบในครั้งนี้ กองทัพหงสาวดีก็ไม่สามารถเอาชนะ กองทัพกรุงศรีอยุธยาได้ เนื่องด้วย เหตุการณ์การเมืองภายในกรุงศรีอยุธยามั่นคง ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงประสานประโยชน์ในหมู่พระราชวงศ์และขุนนางได้เรียบร้อยดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อีกทั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงปรับกลยุทธ์ในการรบครั้งนี้คือ แต่เดิมเคยตั้งรับอยู่ในพระนคร ก็ทรงนำกองทัพออกมาตั้งรับเข้าศึกนอกพระนคร ชุ่มช่อนอยู่ในเส้นทางที่กองทัพของกรุงหงสาวดีเดินทางเข้ามาเพื่อไม่ให้เข้าศึกใช้ประโยชน์ในเส้นทางนี้ได้ เมื่อกองทัพของกรุงหงสาวดีเข้ามาใกล้พื้นที่ ที่กองทัพกรุงศรีอยุธยาชุ่มช่อน ก็ได้ส่งกองทหารจำนวนน้อยออกไปหลอกล่อให้กองทัพกรุงหงสาวดีเข้ามาในพื้นที่ชุ่มช่อน จากนั้นก็สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีรับสั่งให้ทหารเข้าตีทัพหน้าของหงสาวดีพร้อมกันทุกทาง ผลทำให้กองทัพของหงสาวดีแตกพ่ายไป ในการรบคราวนั้น กองทัพกรุงศรีอยุธยาสามารถ ฆ่าพระยาภูกามตายในที่รบ จับตัวพระยาพะสิมแม่ทัพของพม่าได้ด้วย และในพงศาวดารพม่ากล่าวว่า การรบในครั้งนี้ไทยเกือบจะจับพระมหาอุปราชาได้อีกด้วย(สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระประชวร,2501)

“พระนเรศก็เอาข้างแฉะพลทหารแก่ๆ
ที่ไม่ค่อยมีกำลังนั้นพอไว้ แต่พระนเรศนั้นชุ่มอยู่ในป่าด้วย
ข้างมีกำลัง ๖๐ ตัวกับนายทัพนายกองที่มีฝีมือ ๖๐ คน
ฝ่ายมหาอุปราชาก็ไม่ทรงทราบกลยุทธ์ของพระนเรศก็ขับ
ให้พลทหารเข้าตีกองทัพพระนเรศเป็นสามรอบ ฝ่ายกองทัพ
พระนเรศก็ทำเป็นแตกถอยพ้อไป ฝ่ายกองทัพหงสาวดีเห็น

ได้ที่กรุกเข้าไป ขณะนั้นฝ่ายพระนเรศเห็นได้ทีก็ออกจากป่า
ตีกระหนาบเข้ามาทั้ง ๒ ข้างเป็นสามารภ กองทัพหงสาวดี
ทนมิดี้ก็แตกทั้ง ๒๔ ทัพ พลทหารที่เจ็บป่วยล้มตาย
ก็เป้นอันมาก แล้วพระนเรศก็จับตัวเจ้าฤกามเจ้าพลิมไว้ได้”
(มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า,2545)

เมื่อกองทัพของกรุงหงสาวดีแตกพ่าย ต่อกองทัพกรุงศรีอยุธยา ที่มีสมเด็จพระนเรศวร
มหาราชทรงเป็นจอมทัพนั้น ยังสื่อสารออกมาให้เห็นถึง ความเก่งกล้าสามารถของสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช ในเรื่องของการเป็นผู้เชี่ยวชาญในกลศึกในการรบเป็นอย่างดี อีกทั้งผลของการได้
ชัยชนะในครั้งนี้ ยังเป็น ทำลาย”ความน่าเชื่อถือ” ในทางการเมือง ของพระมหาอุปราช แห่งกรุง
หงสาวดี ที่จะเป้นพระมหากษัตริย์ปกครองกรุงหงสาวดี ในเบื้องหน้า เพราะการรบเมื่อพ่ายแพ้ก็
แสดงว่าทรงไม่มีฝีมือ เมื่อทรงไม่มีฝีมือในการทำสงครามให้เป็นที่ครั่นคร้ามแล้ว จะรักษาเมือง
ประเทศราชของหงสาวดีไว้ได้ยาก เมืองประเทศราชต่างๆก็จะพากันแข็งเมือง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์มหาสงครามยุทธหัตถี พ.ศ.2135

1. **Exigence** คือ หลังจากที่กองทัพของหงสาวดีโดย มีพระมหาอุปราชาพ่ายแพ้ต่อกองทัพของกรุงศรีอยุธยา ได้ประมาณ 6-7 เดือน พระเจ้าหงสาวดีนั้นทพุเรง ก็มีรับสั่งให้พระมหาอุปราชาเป็นแม่ทัพมาโจมตี กรุงศรีอยุธยา ทั้งที่พระมหาอุปราชาไม่เต็มใจนัก แต่การที่พระเจ้าหงสาวดีนั้นทพุเรง ทรงรับสั่งเช่นนั้น เพราะต้องการให้พระมหาอุปราชาได้แก้ตัวและสร้างความน่าเชื่อถือทางการเมือง หลังจากที่พ่ายแพ้ไปในคราวที่แล้ว โดยการจำกัดกำลังในการรบครั้งนี้ กองทัพหงสาวดีประกอบไปด้วย แม่ทัพที่ล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีชื่อเสียงในสงครามมาทั้งสิ้น (รอง ศยามานนท์และคณะ,2515) มีกำลังพลถึง 250,000 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ทัพ ดังนี้ 1. กองทัพกรุงหงสาวดี มีพระมหาอุปราชา เป็นแม่ทัพหลวง เจ้าเมืองจาปะโร เป็นแม่ทัพหน้า 2. กองทัพเมืองแปร มีพระเจ้าแปร (ราชบุตร) เป็นแม่ทัพ 3.กองทัพเมืองตองอู มีพระสังกะทัต(ลูกพระเจ้าตองอู)เป็นแม่ทัพ โดยกองทัพทั้งสามจะยกเข้ามากรุงศรีอยุธยา เรียงตามลำดับทัพ ทางด่านพระเจดีย์ 3 องค์ นอกจากนั้น ยังได้เกณฑ์ทัพพระเจ้าเชียงใหม่ ทำหน้าที่ในการรวบรวมเสบียงมาส่งทางกองทัพเรือ

ด้านกรุงศรีอยุธยา ในตอนแรกสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงคาดการณ์ว่า การที่กองทัพกรุงหงสาวดี แยกพ่ายไปเมื่อ พ.ศ. 2133 ได้รับความบอบช้ำมาก น่าจะใช้ระยะเวลาในการเตรียมพร้อมและฟื้นฟูกองทัพ เป็นระยะเวลาหนึ่งปี จึงจะมีกำลังมากพอที่จะโจมตีกรุงศรีอยุธยา ระหว่างนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงทรงเตรียมกองทัพที่จะไปบุกโจมตีเมืองละแวก แต่ก็ทรงได้เฝ้าบอกจากกรมการเมืองกาญจนบุรี ว่า กองทัพพระมหาอุปราชา ยกกองทัพเข้ามาทางด่านพระเจดีย์ 3 องค์ แล้ว

(เนื่องจากในสถานการณ์นี้มีสถานการณ์ย่อยมากผู้วิจัยจึงอธิบาย Exigence ย่อยอยู่ในชื่อของ Speech หรือรูปแบบของการสื่อสารที่ใช้)

2.Audience ได้แก่

- 2.1 กำลังพลทหารของกรุงศรีอยุธยา ที่ร่วมการพระราชสงครามในครั้งนี้
- 2.2 กำลังทหารของกรุงหงสาวดี

3.Constraints คือ 1.ปัจจัยข้อจำกัด ได้แก่ กำลังพลของกรุงศรีอยุธยาไม่น้อยกว่าของกรุงหงสาวดี 2. ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ การที่พระมหาอุปราชาทรงครั่นคร้าม ใฝ่พระหัตถ์ในการรบของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงกราบทูลว่ายังทรงพระเคราะห์ อยู่โดยในพงศาวดารของไทย กล่าวถึง การตัดพ้อของ พระเจ้าหงสาวดี นั้นทบทวนกับเหล่าขุนนางถึงการทำศึกในครั้งนี้ว่า

“สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีตรัสว่าพระมหา
ธรรมราชาไม่เสียแรงมีบุตร การเอาสงครามไม่พอกให้
พระบิดาใช้เลย ต้องห้ามเสียอีก และซึ่งว่าเจ้า
เคราะห์ร้ายอยู่แล้วก็อย่าไปเลยเอาผ้าสตรีนุ่งเสียเถิด
จะได้สิ้นเคราะห์ พระมหาอุปราชาได้ฟังรับสั่งดังนั้น
กลัวพระราชอาญาพระราชบิดา ก็มาตรวจเตรียมมี
พล” (พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

เหตุการณ์ในตอนนี มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่าก็มีการกล่าวถึง ไว้ดังนี้ เพียงแต่การตัดพ้อของพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบทวน ไม่ได้เจาะจงที่พระมหาอุปราชาเพียงพระองค์ เดียวแต่ว่าโดยรวมถึงขุนนางด้วย

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ที่มีความเชี่ยวชาญในการรบ รวมถึงมีพระบรมเดชานุภาพมากต่อทหารของพระองค์และเหล่าข้าศึก โดยสะท้อนได้จากมหาราชวงศ์พงษาวดารพม่าดังนี้

“พระนเรศนี้มีอำนาจกล้าหาญนัก เมื่อเห็น
กองทัพฝ่ายหนึ่งเข้าแล้วพลทหารของพระนเรศมิได้ย่อ
ท้อกลัวเกรงแก่ข้าศึกเลย เขากลับแต่เจ้าของเขาเท่า
นั้น เพราะฉะนั้นข้างฝ่ายพลทหารของพระองค์จะ
เอาไชยชนะนั้นน่ายกนัก ธรรมดาพลซึ่งจะว่ามากกว่า

น้อยนั้นไม่ได้ต้องเอาไครยกล้ำหาญตั้งใจจริงๆ จึงจะมี
ไชยชนะ” (มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า ,2545)

5.Speech รูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อย ที่ 1 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
และสมเด็จพระเอกาทศรถ ยกทัพหลวงออกมาแวะทำพิธีฟันไม้ข่มนามที่ทุ่งลูมพลี ซึ่งการกระทำ
พิธีฟันไม้ข่มนามนั้น ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารเพื่อเสริมกำลังใจในการรบ อย่างที่กล่าว
มาแล้วในคำถามข้อที่ 1 ของการวิจัย เมื่อกระทำพิธี เสร็จจึงได้เสด็จยกทัพชัยไปตั้งอยู่ที่ ตำบล
มะม่วงหวาน จัดกระบวนทัพเป็นเวลา 3 วัน ทั้งนี้เพราะไพร่พลมีจำนวนถึง 100,000 คน

นอกจากพิธีฟันไม้ข่มนาม เพื่อเสริมสร้างกำลังใจในการรบแล้วนั้น การตั้งทัพในครั้งนี้ยัง
พบว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชยังทรงใช้ความเชื่อทางพุทธศาสนา ในเรื่อง “พระสารีริกธาตุ” มา
ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและโน้มน้าวใจ แก่ทหารและ
ไพร่ฟ้าข้าไท อีกด้วย ดังความตามพระราชพงษาวดาร ดังนี้

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงฟังดีพระทัยนัก
ทรงเครื่องสำหรับราชรถยุทธสรรพเสร็จ เสด็จยังเกย
คอยฤกษ์ ทอดพระเนตรเห็นพระสารีริกบรมธาตุ
เสด็จปาฎิหาริย์ช่วงเท่าผลส้มเกลี้ยง มาแต่ทักษิณ
ทิศเวียนเป็นทักษิณาวฏแล้วเสด็จผ่านไปอุดรทิศ
ทรงพระปิตขานไปทั้งพระองค์ ยกพระหัตถ์ถวายทศ
นักษโมธานอธิษฐานขอสวัสดิมีชัยแก่ปรปักษ์
พระโหราธิบดีก็ให้ประโคมแตรสังข์ดุริยางค์ดนตรีพร้อม”
(พระราชพงษาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

รวมถึงการใช้การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ ด้วยชัยภูมิที่มีชื่อ เป็นนัยยะว่าเป็นการข่มขวัญ
ข้าศึก คือการตั้งทัพในบริเวณ จอมปลวก ซึ่งเรียกเป็นชัยภูมิของครุฑนาม ซึ่งเป็นสัตว์ราชพาหนะ
ของ ดังความตามพระราชพงษาวดาร ดังนี้

“เพลาทิ้งพระอาทิตย์ทรงกลดร่มข้างพระที่นั่งไปจนบ่ายสามโมง พอกระทั่งกองหน้าซึ่งตั้งอยู่ตำบลหนองสาหร่ายเสด็จประทับเกยได้ฉายาไม้ประดู่ใหญ่อันสถิตเหนือจอมปลวกเขาเป็นนิมิตครุฑนามชัยภูมิสั่งให้เร่งตั้งค่ายกองหน้าหลังปีกซ้ายขวาเป็นกระบวนประทุมพยุห” (พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

ฝ่ายพระมหาอุปราชาเดินทัพครั้งนี้ด้วยความระมัดระวังมาก เพราะเกรงจะถูกกลศึกของกองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่เมื่อไม่พบการต่อต้านจากกองทัพของกรุงศรีอยุธยาเลย จึงเคลื่อนทัพมาตั้งที่ตำบลตะพังกู เมืองสุพรรณบุรี ซึ่งห่างจาก กองทัพหน้าของพระยาศรีไชยณรงค์ตั้งอยู่ในระยะเดินเท้าเพียง 3 วัน พระมหาอุปราชาจึงได้ส่งกองทหารม้าออกลาดตระเวนดูลาดเลาและกองทัพของกรุงศรีอยุธยา ในไม่นานกองลาดตระเวนก็กลับมาทูลว่า กองทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กำลังเคลื่อนที่มายังหนองสาหร่าย ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลกัน ในไม่ช้ากองทัพของทั้งสองเมืองจะต้องเกิดการปะทะกันอย่างแน่นอน

พระมหาอุปราชาจึงมีรับสั่งให้แม่ทัพทั้งหลายจัดเตรียมรี้พลไว้ให้พร้อม ด้วยพระองค์เห็นว่ากำลังของกองทัพของกรุงศรีอยุธยา แม้จะมีมากกว่าทุกคราว (100,000 คน) แต่ก็น้อยกว่า กองกรุงหงสาวดีหลายเท่า จึงจะทรงทุ่มกำลังตีกองทัพของกรุงศรีอยุธยาให้แตกทันที

Speech รูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อย ที่ 2

ด้านสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็ทรงจัดเตรียมทัพเพื่อรับศึกในครั้งนี้เช่นกัน โดยเตรียมให้พระยาศรีไชยณรงค์เตรียมยกกองหน้าออกไปดูลาดเลาข้าศึก นอกจากนั้นทรงจัดกระบวนทัพต่างๆให้เป็น กระบวนเบญจเสนา(5ทัพ) นอกจากนั้นยังทรงสื่อสารเสริมสร้างกำลังใจ ในการรบทัพจับศึกครั้งนี้ ในเชิงสัญลักษณ์ ด้วยการพระราชทานนามของข้างต้นของพระองค์และพระอนุชาดังนี้

“ให้เอาพลายภูเขาทองขึ้นระวางสะพัด

ชื่อเจ้าพระยาไชยานุภาพสูงหกดอกคืบสองนิ้วติดน้ำมัน
 หน้าหลัง ผูกชฎาภรณ์เครื่องม่นปักมหาเศวตฉัตรเป็น
 พระคชาธารเจ้ารามราชมเป็นกลางข้าง นายมหานุภาพ
 เป็นความญและแวงจัดลึงคบาทนั้น พระมหามนตรีอยู่
 ทำหน้าฝ่ายขวา พระมหาเทพอยู่ทำหน้าฝ่ายซ้าย
 หลวงอินทรเทพอยู่ทำหลังเบื้องขวาหลวงพิเรนทรเทพ
 อยู่ทำหลังเบื้องซ้าย และพระคชาธารสมเด็จพระอนุชาธิราช
 นั้นพลายนบุญเรื่องขึ้นระวางสะพัด ชื่อเจ้าพระยาปราบ
 ไตรจักร สูงหกดอกคืบติดน้ำมันหน้าหลัง ผูกชฎาภรณ์
 เครื่องม่นปักบวรเศวตฉัตร หมิ่นภักดีศวรเป็นกลางข้าง
 ขุนศรีศคชคงเป็นความญ” (พระราชพงศาวดารฉบับ
 พันจันทนุมาศ ,2515)

โดยการสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ ด้วยการพระราชทานนามของข้างพระที่นั่งใหม่ เป็น
 เจ้าพระยาไชยานุภาพ และเจ้าพระยาปราบไตรจักร ย่อมส่งผลดีต่อกำลังใจของทหาร ให้เชื่อมั่น
 ในการรบว่าจะชนะ ด้วยการเชื่อมโยงกับนามของข้างพระที่นั่ง ที่เป็นมงคลที่มีความหมาย
 เกี่ยวกับชัยชนะ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การกระทำยุทธหัตถี พ.ศ.2135

1. **Exigence** คือ ในช่วงการรบในสงครามยุทธหัตถีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น มีอยู่อีกหนึ่งสถานการณ์ที่ประวัติศาสตร์ ของชาติไทย บันทึกไว้ นั่นก็คือ เรื่องของการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงนำทัพเข้าตะลุมบอนกับกองทัพของกรุงหงสาวดี ข้างพระที่นั่งของทั้งสองพระองค์เกิดตกมัน จึงเข้าไปอยู่ท่ามกลางข้าศึก (โดยที่เหล่าทหารของกรุงศรีอยุธยาติดตามไปไม่ทัน) ที่มีพระมหาอุปราชาของหงสาวดียืนข้างอยู่ในร่มไม้ ดังความตามพระราชพงศาวดาร

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็ขับพระคชาธารเข้าโจมตีแทงข้างม้ารี้พลรบพุ่งใส่ไล่สายเสย ถีบฉัดตะลุมบอน พลพม่ารามัญล้มตายเกลื่อนกลาด ข้างข้าศึกได้กลิ่นน้ำมันพระคชาธารก็หกหันตลบปะกันไปเป็นอลหม่าน พลพม่ารามัญก็โถมยิงธนูหน้าไม้ปืนไฟระดมเอา พระคชาธารสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ และธุมการก็ตลบมืดเป็นหมอกมัวไปมิได้เห็นกันประจักษ์ พระบาทสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าจึงตรัสประกาศแก่เทพดาทั้งปวงว่า ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุงพระบวรพุทธศาสนา ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า พอตกพระโอบสุ์ลงพระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป ทอดพระเนตรเห็นข้างเศวตฉัตร ๑๖ ข้าง มีข้างตั้งข้างกันยืนอยู่เป็นอันมาก แต่มิได้เห็นพระมหาอุปราชา ครั้นเหลือบไปฝ่ายทิศขวาพระหัตถ์ ก็เห็นข้างเศวตฉัตรข้างหนึ่งยืนอยู่ ณ ฉายาไม้ช้อยมีเครื่องสูงและทหารหน้าข้างมาก ก็เข้าพระทัยถนัดว่าข้างพระมหาอุปราชา “

(พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, 2516)

2.Audience ได้แก่ พระมหาอุปราชา จอมทัพของกรุงหงสาวดีและไพร่พลของพระองค์

3.Constraints คือ การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถและทหารราชองครักษ์เพียงเล็กน้อย ตกอยู่ในวงล้อมของทหารกรุงหงสาวดีนับหมื่นคน ซึ่งถ้าหากพระมหาอุปราชาสั่งให้ทหารรุมจับหรือรุมจับพระองค์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถคงถูกจับ หรือไม่ก็สวรรคต

(ภาพประกอบที่ 13 สถานการณ์การกระทำยุทธหัตถี)

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5.Speech คือ วาทะ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้วาทะในการตอบโต้สถานการณ์นี้ โดยการขยี้ข้างพระที่นั่งตรงเข้าไปหาพระมหาอุปราชา แล้วทำให้ทรงกระทำยุทธหัตถี ดังความตามพระราชพงศาวดาร

“พระเจ้าพี่เราจะยืนอยู่ใยในร่มไม้เล่า
 เชิญออกมาทำอุทกหัตถ์ด้วยกันให้เป็นเกียรติไว้
 ในแผ่นดินเกิด ภายหน้าไปไม่มีกษัตริย์ที่จะได้
 อุทกหัตถ์แล้ว” (พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา,2516)

พระมหาอุปราชาก็ได้ยื่นพระราชดำริห์ทำทนายของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ทรง
 มีชัตติยมานะ ไส้ข้างพระที่นั่งพลายพักทกออกมากกระทำอุทกหัตถ์กับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 ดังความตามพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวไว้ว่า

“พระมหาอุปราชาก็ได้ฟังดังนั้นละอายุพระทัยมี
 ชัตติยราชมานะ ก็บายพระคชาธารออกมารับ
 เจ้าพระยาไชยานุภาพเห็นข้างข้าศึกก็เร็วไปด้วยฝีน้ำ
 มั่นมิทันยั้งเสียที พลายพักทกได้ลางแบกรุนมา พระ
 มหาอุปราชาก็จ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว สมเด็จพระ
 นเรศวรเป็นเจ้าเบี่ยงพระมารดาไว้ พระแสงของ้าวมิได้
 ต้องพระองค์ เจ้าพระยาไชยานุภาพสะบัดลงได้ลาง
 แบกถนัด พลายพักทกเพลิงเบนไป สมเด็จพระ
 นเรศวรเป็นเจ้าได้ที่จ้วงฟันด้วยพระแสงพลพ่าย ต้อง
 พระอังกษาเบื้องขวามหาอุปราชาดลอลงมาจากปัจฉิม
 ราประเทศ ชบลงกับคอข้าง” (พงศาวดารฉบับพระราช
 หัตถเลขา,2516)

ดังความตามพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวไว้ว่า

“แลเมื่อได้ชนข้างด้วยมหาอุปราชานั้น
 สมเด็จพระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้า ต้องปืน ณ พระ
 หัตถ์ข้างขวาหน้าหนึ่ง อนึ่งเมื่อมหาอุปราชาชี้ข้าง

ออกมายืนอยู่นั้น หมวกมหาอุปราชาใสนั้นตกลงถึง
ดิน แลเอาคืนขึ้นใส่เกล้า ครั้นนั้นมหาอุปราชาขาดคอ
ข้างตายในที่นั้น แลข้างต้นพระญาไชยานุภาพ ซึ่งทรง
แลได้ชนด้วยมหาอุปราชาแลมีไชยชำนะนั้น พระราช
ทานให้ชื่อเจ้าพระญาปราบหงษา”

(พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515)

จากพระราชพงศาวดารทั้งสองฉบับดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึง ผลของการกระทำยุทธหัตถี
ในครั้งก็คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชา ได้นั้นนอกจากความ
เชี่ยวชาญทางการรบแล้ว พระองค์ยังทรงมีพระปรีชาสามารถในการสื่อสารกับสถานการณ์คับขัน
ได้ดีมาก โดยส่งใช้ “การสื่อสารเพื่อการจัดการ” เจรจาต่อรองให้การรบเปลี่ยนจากการที่พระองค์
จะต้องรบกับทหารทั้งกองทัพมาเป็นการต่อสู้ระหว่างจอมทัพของทั้งสองแบบตัวต่อตัว โดยใช้
ขัตติยะมานะเป็นเครื่องจูงใจพระมหาอุปราชาให้ทรงกระทำยุทธหัตถี เหตุในครั้งนี้ สมเด็จพระ
พระยาดำรงราชานุภาพ(2517) ทรงกล่าวว่า แม้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเคยมีชัยชนะมา
หลายครั้งแล้ว แต่ชนะครั้งอื่นไม่สำคัญเหมือนชนะยุทธหัตถีครั้งนี้ เพราะ ในชมพูทวีปถือกันเป็น
คติมาแต่ดึกดำบรรพ์ ว่าการชนข้างเป็นยอดความสามารถของนักรบ ด้วยเป็นการต่อสู้กันตัวต่อ
ตัว แพ้ชนะกันแต่ด้วยความคล่องแคล่วแกว่งล้ากับชำนาญการชบี่ข้างชน มิได้อาศัยกำลัง
รี้พลหรือกลอุบายอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะฉะนั้นถ้ากษัตริย์พระองค์ใดทำยุทธหัตถีมีชัยชนะก็นับ
ถือว่ามีพระเกียรติยศอย่างสูงสุด ถึงผู้แพ้กียกย่องว่าเป็นนักรบแท้ มิได้ตีเดียวนเลย

หลังจากการกระทำยุทธหัตถีเสร็จสิ้น กองทัพของกรุงหงสาวดีก็ถูกกองทัพของกรุงศรี
อยุธยาตีแตกพ่ายไป และหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงได้รับชัยชนะแล้วทรงใช้การ
สื่อสารเชื่อมโยงถึงชัยชนะอันยิ่งใหญ่และพระราชอำนาจของพระองค์เหนืออริราชศัตรู ก็การใช้การ
สื่อสารในเชิงสัญลักษณ์(สัญลักษณ์) เช่น

พระแสงที่ทรงฟันพระมหาอุปราชา

พระราชทานนามว่า เจ้าพระยาแสนพลพ่าย หรือ
เจ้าพระยาพระแสง พระแสงของ้าวของพระองค์ เมื่อ

ชนข้างกับพระมหาอุปราชา ยังมีปรากฏอยู่จนเสียดวง
ศรีอยุธยา ข้างทรงที่ทำยุทธหัตถีชนะพระมหาอุปราชา
พระราชทานนามว่า เจ้าพระยาไชยานุภาพ” (พระราช
พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

นอกจากการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกระทำการสื่อสารออกไปสัญญา เพื่อเชื่อมโยงถึงพระราชอำนาจอันยิ่งใหญ่ของพระองค์นั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้การสื่อสารในรูปแบบของการสื่อสารเพื่อสร้างกำลังใจด้วยการพระราชรางวัลแก่ผู้ความดีความชอบในการพระราชสงครามในครั้งนี้ด้วย

“พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสอง
พระองค์ก็เสด็จคืนเข้าพระนคร แล้วดำรัสว่าเจ้าราม
รามพกลางข้างกับขุนศรีคชคงวาญ ซึ่งได้ผจญข้าศึก
จนมีชัยชนะด้วยพระองค์นั้นก็ปูนบำเหน็จพระราช
ทานยศถาคักดีเครื่องอุปโภคบริโภคเสื้อผ้าเงินทอง
ฝ่ายนายมหานุภาพความขี้ขางหมื่นภักดีศวรรกลางข้าง
ได้โดยเสด็จงานพระราชสงครามจนถึงสิ้นชีวิตใน
ท่ามกลางศึกมีความชอบให้อาบุตรภรรยา มาชุบเลี้ยง
พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเงินทองเสื้อผ้าโดยสม
ควร”(พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบของการเสริมสร้างกำลังใจ(การพระราชทานรางวัล) หรืออาจเรียกว่าเสริมแรงในทางบวก นี้ย่อมจะส่งผลให้ ทหารของพระองค์มีความจงรักภักดีและตั้งใจทำงานเพื่อพระองค์ตลอดไป

นอกจากการพระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่กระทำความดีความชอบแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยังโปรดให้ตัดสินโทษแก่ผู้ที่ตามเสด็จจะไม่ทันในการสงคราม ซึ่งถือว่าเป็นการเสริมแรงในทางลบ

“พระมหाराชครูบโรหิตทั้งปวง ปรีक्षाใส่ด้วย
 พระอัยการศีกกับพระราชกฤษฎีกาว่าสมเด็จพระพุทธ
 เจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินงานพระราชสงครามและ
 เกณฑ์ผู้ใดเข้ากระบวนทัพแล้วและมีได้โดยเสด็จให้ทั
 ยุทธนาการท่านว่าโทษผู้นั้นเป็นอุกฤษฏีให้ประหาร
 ชีวิตเสีย อย่าให้ผู้อื่นดูเยี่ยงอย่าง เอาคำพิพากษากราบ
 ทูล มีพระราชดำรัสสั่งให้เอาตามลูกขุนปรีक्षा แต่
 ทว่าบัดนี้จวนวันจาศุททสีบัณณรสีอยู่ ให้เอานายทัพ
 นายกองจำเรือนตรูไว้ก่อนสามวัน ฟ้นแล้วจึงให้สำเร็จ
 โดยพระอัยการศีก” (พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุ
 มาศ ,2515)

การสื่อสารการเมือง ในครั้งนี้เป็นลักษณะการใช้ การเสริมแรงในทางลบ ที่พระองค์ทรง
 สื่อออกมาต่ออัครราชไมตรีซึ่งพระราชอำนาจ เพราะขุนนางอื่นยอมไม่กล้ากระทำผิดและไม่กล้า
 ละเมิดพระราชอำนาจด้วย แต่การประหารชีวิตเหล่าขุนนางที่ตามเสด็จในการพระราชสงครามไม่
 ทันทันนี้ ถูกขอร้องจากสมเด็จพระวันรัตวัดป่าแก้ว โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงพระราชทาน
 อภัยโทษให้ แต่ให้ไปกระทำการยึดเมืองทวายและตะนาวศรีแทน

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การสร้างพระเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล

1. **Exigence** การเข้าทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้กับแม่ทัพนายกองที่ตามเสด็จฯ ไม่ทันในการพระราชสงครามยุทธหัตถีของสมเด็จพระวันรัตน์ วัดป่าแก้วนั้น สมเด็จพระวันรัตน์ได้ทูลถวายคำแนะนำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, 2515) ทรงเฉลิมพระเกียรติในการบำเพ็ญกุศลกรรมอย่างอื่น ๆ ด้วย

2. **Audience** ได้แก่ ทหารและพลเมืองของกรุงศรีอยุธยา

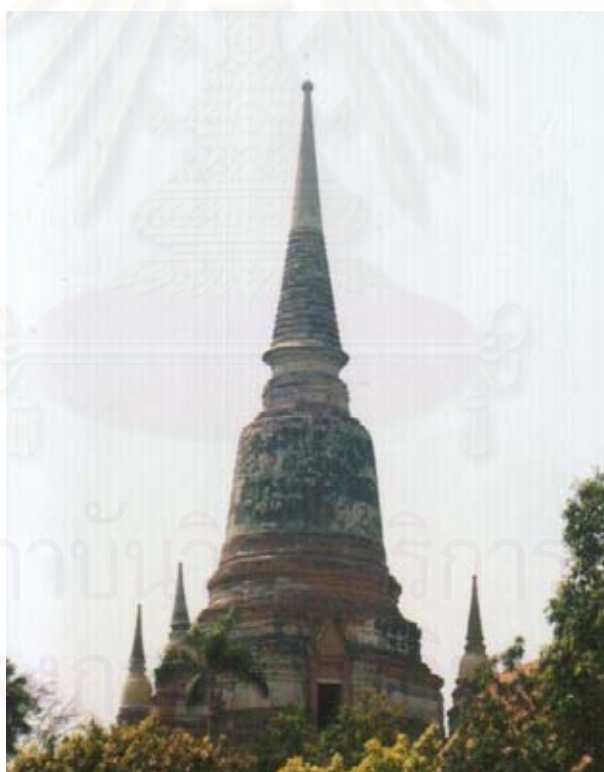
3. **Constraints** คือ การสร้างพระเจดีย์ไว้ที่ทุ่งภูเขาทอง ของพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ในการทำศึกชนะกรุงศรีอยุธยา (เสียกรุงครั้งที่ 1) ดังความตามให้การขุนหลวงหาวัดและคำให้การชาวกรุงเก่าดังนี้

“ในเวลาเมื่อพระเจ้าหงสาวดียังประทับอยู่ที่พระนครศรีอยุธยานั้น ได้โปรดให้สร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่พระองค์หนึ่ง ที่ตำบลทุ่งภูเขาทอง ขนานนามว่าเจดีย์ภูเขาทองยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้”(คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2549)

“พระเจ้าหงสาวดีจึงสร้างพระเจดีย์ไว้ที่ทุ่งภูเขาทอง จึงสมมตินามเรียกว่า พระภูเขาทอง แล้วจึงทำการฉลองเป็นการใหญ่หนักหนา แล้วพระเจ้าหงสาวดียกทัพกลับไป”(คำให้การชาวกรุงเก่า, 2515)

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในฐานะกษัตริย์ผู้กอบกู้เอกราชของกรุงศรีอยุธยาและผู้มีชัยชนะอันยิ่งใหญ่ในการกระทำยุทธหัตถี

5.Speech คือ วาทะหรือรูปแบบในการสื่อสารเพื่อตอบโต้สถานการณ์ ได้แก่การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงโปรดฯให้เสริม(สร้าง) พระเจดีย์ที่วัดป่าแก้วขึ้นโดยให้ชื่อว่า “ชัยมงคลเจดีย์” และเปลี่ยนชื่อวัดป่าแก้วเป็นวัดใหญ่ชัยมงคล

(ภาพประกอบที่ 14 เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล พระนครศรีอยุธยา)

ในเรื่องนี้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงให้ความเห็นว่าเป็นเรื่องดีที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงโปรดฯให้เสริม(สร้าง) พระเจดีย์ที่วัดป่าแก้วขึ้นโดยให้ชื่อว่า “ชัยมงคลเจดีย์” และเปลี่ยนชื่อวัดป่าแก้วเป็นวัดใหญ่ชัยมงคล

เมื่อพระเจ้าหงสาวดีตีกรุงศรีอยุธยาได้สร้างเจดีย์ภูเขาทองขึ้นไว้เฉลิมพระเกียรติ ครั้นเมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชรบชนะหงสาวดีกลับตั้งตัวเป็นอิสระได้ตั้งแต่ก่อนนำเดาว่า สมเด็จพระนเรศวรคงทรงปรารถนาจะรื้อเจดีย์ที่ข้าศึกสร้างข่มไว้แต่สมเด็จพระวันรัตน์ ว่า รื้อพระเจดีย์มีบาปกรรมสร้างพระเจดีย์เฉลิมพระเกียรติขึ้นใหม่จะดีกว่าจึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์ขึ้นใหม่ที่วัดเจ้าพระยาไทยอันเป็นที่สถิตของสมเด็จพระวันรัตน์ และได้ทำให้ใหญ่ยิ่งกว่าภูเขาทองของพระเจ้าหงสาวดีคราวเดียวกับสร้างพระเจดีย์ที่ประยูรทนต์ที่ ตำบลหนองสาหร่าย แขวงสุพรรณ วัดเจ้าพระยาไทยจึงเป็นวัดใหญ่โตราษฎรเรียกกันว่าวัดใหญ่สี่บมา

จากการวิเคราะห์การสื่อสารพบว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสร้างพระเจดีย์นี้เป็นการสื่อสารออกมาในเชิงสัญลักษณ์(สัญลักษณ์)

ความหมายโดยตรง (การรบ) เป็นเจดีย์อุทิศสร้างขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา

ความหมายโดยนัย (เมื่อเห็นเจดีย์)ชัยชนะ,ความยิ่งใหญ่ในบุญญาบารมีของพระองค์เป็นการเชื่อมเข้ากับความหมาย การสร้างภาพลักษณ์ของการทำศึกชนะบุญญาบารมีและพระราชอำนาจของพระองค์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การปราบกบฏพระยาตะนาวศรี

1.Exigence ได้แก่ หลังจากที่ถูกกองทัพของกรุงศรีอยุธยาได้ หัวเมืองมอญ เช่น เมือง ทวาย ตะนาวศรี มาไว้ในพระราชอำนาจแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงโปรดฯ จัดตั้งกอง ทหารรักษาเมือง ทวาย ตะนาวศรี ไว้เพื่อคอยป้องกันการบุกรุกของกรุงหงสาวดีจากทางด้านนี้ และโปรดฯ แต่งตั้ง พระยาศรีไสยณรงค์ เป็นเจ้าเมืองตะนาวศรี พระยาศรีไสยณรงค์ ผู้นี้เป็นทหาร เอกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่มีชื่อเสียงปรากฏในการรบมาหลายคราว ตั้งแต่สมเด็จพระ นเรศวรมหาราช ทรงเริ่มประกาศอิสรภาพจนสามารถกอบกู้เอกราชได้ในที่สุด

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเสด็จลี้ภัยจากราชสงครามเมืองละแวก (กัมพูชา) กรมการเมืองกุยบุรีมีหนังสือ มากราบทูลว่า พระยาศรีไสยณรงค์ เจ้าเมืองตะนาวศรี เป็นกบฏ การที่กรมการเมืองกุยบุรี กราบทูลพระยาศรีไสยณรงค์เป็นกบฏ นั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรง กล่าวไว้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงตั้งพระราชมนูเป็นเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีที่ สมุหกลาโหม คราวนี้พระยาศรีไสยณรงค์เห็นจะเสียใจมาก ถึงเกิดความโทมนัสแรงกล้าสาหัส ด้วยความรู้สึกว่าคนรุ่นหลังได้เลือนยศข้ามหัวขึ้นไปเป็นใหญ่กว่าตน อันได้ทำความชอบความดีมา ก่อนช้านาน แต่คงมิได้คิดเป็นกบฏ น่าจะเป็นแต่แสดงความโทมนัสออกนอกหน้าตามประสาคน มุทะลุ เช่นพูดว่า “เห็นจะไม่ซุบเสียงก็จะไปอยู่กับพม่าเสียได้จะดีกว่า” เป็นต้น คนได้ยินกันมากจึง นำความมากราบทูลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

“กรมการเมืองกุยบุรีบอกเข้ามาว่า
พระยาศรีไสยณรงค์ซึ่งให้ไปรั้งเมืองตะนาวศรี
เป็นกบฏ โภษาธิบตีกราบทูลพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาฯ ยังแคลงอยู่
จึงโปรดให้มีตราแต่งตั้งข้าหลวงออกไป พระยา
ตะนาวศรีก็มีมา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระ
พิโรธ จึงโปรดให้สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า

เสด็จพระราชดำเนินยกทัพออกไป” (พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ,2515)

แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่ทรงเชื่อ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเอกาทศรถยกกองทัพไปยังเมืองตะนาวศรี เมื่อสมเด็จพระเอกาทศรถทรงยกทัพไปถึงเมือง ตะนาวศรี พระยาศรีไสยณรงค์ ก็รู้สึกลัวหวาดหวั่นและเกรงกลัวพระเดชเดชาานุภาพเป็นอันมาก คิดว่าคงจะเอาชีวิตไม่รอด จึงมูมานะขอตายเอา ดาบหน้า สั้งปิดประตูเมืองและให้ทหารขึ้นค่ายคูประตูหอรบ รักษาการอย่างแน่นหนา เป็นอันว่าในตอนนั้นพระยาศรีไสยณรงค์เป็นกบฏจริง สมเด็จพระเอกาทศรถจึงได้สั่งให้ทหารเข้าล้อมเมืองและมีหนังสือรับสั่งถึงพระยาศรีไสยณรงค์ แต่พระยาศรีไสยณรงค์กลัวจนสติเสียไปแล้ว ไม่ยอมออกมาเฝ้าตามรับสั่ง จึงโปรดให้ทหารในกองอาสาเข้าป็นกำแพงปล้นเมืองในตอนกลางดึก ก็ได้เมืองโดยง่าย เนื่องจากชาวเมืองต่อสู้ ในตอนเช้าทหารก็นำตัวพระยาศรีไสยณรงค์มาถวาย สมเด็จพระเอกาทศรถได้รับสั่งให้ลงพระราชอาญาเสียน 30 ทีแล้วให้จำตรูไว้ แม้ว่าพระยาศรีไสยณรงค์จะกระทำการผิดขั้นร้ายแรงขนาดนั้น สมเด็จพระเอกาทศรถทรงไม่ประหารชีวิต ด้วยพระราชประสงค์ที่ช่วยชีวิตด้วยการทูลขอพระเชษฐาธิราช

2.Audience ได้แก่ 1.พระยาตะนาวศรีและทหารที่รักษาเมืองตะนาวศรี 2.กรมการเมืองที่แจ้งข่าวและขุนนาง ทหาร ต่างๆที่รับข่าวว่าพระยาตะนาวศรีเป็นกบฏ

3.Constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ ในสถานการณ์นี้คือ 1.เมืองตะนาวศรีเป็นเมืองท่าที่สำคัญของกรุงศรีอยุธยา หากเป็นกบฏอาจทำให้กรุงหงสาวดีแตกแซงได้ 2 . พระยาศรีไสยณรงค์ ผู้นี้เป็นทหารเอกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่มีชื่อเสียงปรากฏในการรบมาหลาย

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5.Speech คือ แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเห็นว่าพระยาศรีไสยณรงค์ไม่ยอมออกมาเฝ้าฯสมเด็จพระเอกาทศรถ จึงรับสั่งให้ประหารชีวิตที่เมืองตะนาวศรีดังความตามพระราชพงศาวดาร ดังนี้

“แล้วบอกข้าราชการเข้ามายังกรุงเทพมหานคร
สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าตรัสได้แจ้งว่าสมเด็จพระ
อนุชาธิราชเจ้าได้เมืองตะนาวศรีแล้วจับได้พระยา
ศรีไสยณรงค์ดังนั้น ก็มีพระทัยปริดา จึงทรงพระกรุณา
ให้มีตราตอบไปว่า อย่าให้ส่งเข้ามา ณ กรุงเลย
ให้ตระเวนแล้วตัดศีรษะเสียบประจานไว้ ณ เมืองตะนาวศรี
อย่าให้ผู้ใดดูเยี่ยงอย่าง และให้เอาพระราชฤทธานนต์
เป็นเจ้าพระยาตะนาวศรี” (พระราชพงศาวดารฉบับ
พันจันทนุมาศ ,2515)

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร ในการปราบกบฏตะนาวศรีนี้ ได้แสดง ถึงรูปแบบของการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการรักษาพระราชอำนาจ ดังนี้ รูปแบบของการสื่อสาร “เพื่อการจัดการ” กับภาวะวิกฤติ ด้วยวิธีการใน การเจรจาต่อรอง โดยการโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นแม่ทัพยกกองทัพไปปราบ ด้วยสมเด็จพระเอกาทศรถ กราบทูลว่า จะทรงเป็นคนไปขอเกลี้ยกล่อม อาจจะไม่ต้องใช้กำลังทหารในการปราบปราม เพราะถ้าหากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงโปรดเกล้าฯให้แม่ทัพคนอื่น ย่อมเกิดการรบพุ่งกันเองของทหารกรุงศรีอยุธยาอย่างแน่นอน ซึ่งเป็นกรบั่นทอนต่อกรุงศรีอยุธยาที่กำลังมั่นคงเป็นปึกแผ่นและกระทบต่อพระราชอำนาจของพระองค์ด้วย

แต่เมื่อพระยาศรีไสยณรงค์ไม่ยอมรับการเจรจาใดๆทั้งสิ้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเห็นว่ากรกระทำของพระยาศรีไสยณรงค์เป็นการละเมิดพระราชอำนาจและพระอัยการบ้านเมือง จึงรับสั่งให้ประหารชีวิตพระยาศรีไสยณรงค์เสียที่เมืองตะนาวศรี และการกระทำของพระองค์ในครั้งนี้ ยังสื่อสารออกมาถึง “ความเด็ดขาดในพระราชอำนาจ” เพราะแม้ว่าพระยาศรีไสยณรงค์

จะเป็นข้าราชการที่ทรงโปรดมาตั้งแต่สงครามครั้งกอบกู้เอกราช แต่ถ้าหากทำผิดหรือละเมิดพระราชอำนาจและพระอัยการบ้านเมืองในข้อหาบทฎก็จะต้องถูกระงับหรือปลด หรือกล่าวได้อีกว่าผลของการที่พระองค์ทรงสั่งประหารชีวิตพระยาศรีไสยณรงค์ อาจเป็น "การสื่อสารโน้มน้าวใจ" โดยใช้ความ "กลัว" ต่อเหล่าขุนนาง ข้าราชการบริพารต่างๆ ให้จงรักภักดีในพระองค์ด้วย ในเหตุการณ์นี้การสื่อสารที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงแสดงออกมานั้นยังสอดคล้อง กับแนวคิดเรื่องราชনীติในข้อ 42 ตามความดังนี้ **พระยายมย้อมชักถามสัตว์ที่เป็นที่รัก ทั้งไม่เป็นที่รัก ที่มาถึงสำนักพระองค์ท่านอย่างสม่าเสมอกันฉันใด พระเจ้าอยู่หัวควรทรงลงพระราชอาชญาตามโทษานุโทษ ฉะนั้นท่านเรียกว่ามพรดแบบพระยม**

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การปราบกองเรือรบสเปน

1.Exigence สถานการณ์เร่งด่วน ในกรณีนี้กล่าวถึง การติดค้าขายในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชระหว่างกรุงศรีอยุธยากับสเปนโดยเมื่อ ค.ศ. ๒๕๙๘ ข้าหลวงใหญ่สเปนที่กรุงมะนิลา ได้ส่งทูตเข้ามาติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้เนื่องจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ทรงส่งพระราชสาสน์ไปถึงข้าหลวงใหญ่แห่งกรุงมะนิลาแสดงความสนพระทัยที่จะค้าขายกับสเปน เป็นอันว่าในกรณีนี้ฝ่ายไทยเป็นฝ่ายที่ริเริ่มการติดต่อกับสเปน (ธีรวัต ฌ ป้อมเพชร, 2533) ดังรายละเอียดในจดหมายจากข้าหลวงใหญ่สเปนที่กรุงมะนิลา ภายพระเจ้า Phillip ที่ ๓

“ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชสาสน์จากพระเจ้ากรุงสยาม...

ในพระราชสาสน์นั้น พระเจ้ากรุงสยามทรงประสงค์การพาณิชย์
และการค้ากับหมู่เกาะเหล่านี้ (หมู่เกาะฟิลิปปินส์)

โดยได้เห็นว่า พระมหากษัตริย์องค์นี้โปรดเช่นนั้นปีแล้ว

(ค.ศ. ๑๕๙๘) ข้าพระพุทธเจ้าได้แต่งกัปตัน Juan Tello

พร้อมคณะทูตไปเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามเป็นการตอบ

พระราชสาสน์โดยได้กล่าวถึงความนิยมชมชื่นอย่างใหญ่

หลวงสำหรับพระราชไมตรีที่ทรงแสดงต่อข้าพระพุทธเจ้า

และความนิยมชมชื่นสำหรับพระราชปรารภณาที่จะให้ชาวสเปน

ค้าขายในราชอาณาจักร... กัปตัน Juan Tello ได้ออกเดินทาง
(ไปสยาม) และเมื่อปฏิบัติภารกิจทูตสมบูรณแล้ว

เขาได้ทำข้อตกลงด้วยว่า (สยาม) ควรเปิดเมืองท่าเมือง

หนึ่งสำหรับการค้าเพื่อให้ชาวสเปนสามารถไปเมืองนั้นได้

และตั้งหลักแหล่งได้โดยอิสระ และได้รับการยกเว้นจากภาษีทั้งปวง”

(จันทร์ฉาย ภาคอคติคม, 2532)

สัญญาฉบับนี้เป็นเพียงฉบับที่สองที่ไทยตกลงเซ็นกับประเทศตะวันตก ฉบับแรกได้แก่ สนธิสัญญาที่เซ็นกับโปรตุเกสในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (ธีรวัตติ ธิ ป้อมเพชร, 2533)

เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างสเปนกับไทยเอื้อประโยชน์ต่อสเปนในหลายๆ ทาง ข้าหลวงใหญ่สเปนที่กรุงมะนิลา Don Francisco Tello ได้ส่งคณะทูตคณะที่สองมาที่กรุงศรีอยุธยา โดยประสงค์ที่จะขออนุญาตสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ส่งบาทหลวงคณะ Dominican มาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในเมืองไทย หัวหน้าคณะทูตคณะที่สองนี้ชื่อว่า Juan de Mendoza Gamboa แต่เหตุการณ์การติดต่อกับชายและเผยแพร่ศาสนาระหว่างกรุงศรีอยุธยากับสเปนต้องล้มเหลว โดยเอกสารของสเปนได้ระบุว่า นาย Mendoza ล้มเหลวในการติดต่อกับราชสำนักสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (ธีรวัตติ ธิ ป้อมเพชร, 2533) เนื่องจากขัดแย้งกับข้าราชการไทยเกี่ยวกับเรื่องของขวัญที่นำมาให้ฝ่ายไทย ทางฝ่ายราชสำนักไทยต้องการของขวัญที่ดีกว่าของขวัญที่ได้รับจากคณะทูตสเปน สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงประสงค์ที่จะยึดเป็นใหญ่ของพวกเขา นาย Mendoza จึงเห็นจำเป็นต้องโยนปืนใหญ่เหล่านั้นลงไปในแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อไม่ให้ปืนตกเป็นของไทยเสีย การเจรจาทางการทูตระหว่าง Mendoza กับราชสำนักไทยไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ทางฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงผิดหวังในการค้ากับสเปนซึ่งมิได้นำกำไรรายได้มาสู่พระคลังเท่าที่ควร จึงไม่ทรงตอบสนองของข้าหลวงใหญ่กรุงมะนิลา ส่วนนาย Mendoza นั้นพยายามออกไปจากเมืองไทยโดยมิได้รับตราอนุญาตจากกรมพระคลัง (โกษาธิบดี) นอกจากนั้นแล้วเขายังกลับมางมปืนใหญ่ที่จมไว้ได้นำกลับขึ้นสู่เรือของเขา และมารับตัวชาวสเปนกับชาวโปรตุเกสซึ่งประสงค์จะออกนอกกรุงศรีอยุธยาไปพร้อมกับเขาซึ่งการกระทำเช่นนี้เป็นการล่วงละเมิดพระราชอำนาจของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อย่างชัดเจน

2. Audience ผู้ฟัง ในสถานการณ์นี้ ได้แก่ เหล่าทหารสเปนที่มีนาย Mendoza เป็นผู้บัญชาการ รวมถึงฝ่ายการเมืองของสเปนที่ตั้งอยู่ในเมืองอาณานิคมอย่างในหมู่เกาะฟิลิปปินส์

3.Constraints ในสถานการณ์นี้ 1.การละเมิดพระราชอำนาจอย่างรุนแรงของชาวต่างชาติ(ยุโรป) 2. สเปนเป็นชาติที่มีแสงยานุภาพทางทะเลสูงมากในขณะนั้น และเป็นผู้ควบคุมการค้าขายทางทะเลในหมู่เกาะสำคัญในเอเชีย 3.สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงต้องการติดต่อค้าขายกับประเทศในยุโรปในเรื่องของการจัดหาอาวุธยุโธปกรณ์

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาที่มีพระราชอำนาจและเชี่ยวชาญการสงคราม อย่างเช่นที่เอกสารของสเปนกล่าวถึงพระบรมเดชานุภาพของพระองค์ไว้ดังนี้

“นับวันพระองค์(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

จะทรงแกร่งกล้าในพระบรมเดชานุภาพ” (เกรโก ริโิตากูซ

,2158 อ้างถึงใน จันทรฉาย ภัครอริคม ,2532)

5.Speech คือ วาทะหรือรูปแบบที่พระองค์ทรงใช้การสื่อสารตอบโต้สถานการณ์ โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงดำเนินการอย่างเด็ดขาด ทรงส่งทหารพร้อมเรือไล่ตามของ Mendoza มีการรบพุ่งกันในแม่น้ำ ทหารทั้งสองฝ่ายล้มตายไปหลายคน ในที่สุดเรือสเปนก็หลบหนีไปได้ แต่นาย Mendoza เองนั้นบาดเจ็บถึงตาย หลังจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรอยุธยากับสเปนก็ได้หยุดชะงักไปชั่วคราว ตามเอกสารของสเปนดังต่อไปนี้

“แม้ว่านายเมนโดซาจะพยายามเต็มความสามารถที่จะรีบล่องแม่น้ำ แต่เรือขาดพายและใบเรือก็ไม่สามารถพึ่งพาได้เสมอไป และระยะที่จะต้องไปประมาณ 70 ลีก ชาวสยามจึงตามทันถึงตัวเขาในน่านน้ำ เมื่อพวกสยามเข้าใกล้ นายฆวน เด เมนโดซาได้ปกป้องตนเองโดยการยิงปืนใหญ่และปืนคาบศิลาใส่พวกชาวสยามได้รับความเดือดร้อนจนไม่กล้าขึ้นเรือ

ของเขาหลายครั้งและพยายามจะฝ่าเข้าไปโดยโยน
ดอกไม้เพลิงใส่เรือ ทำให้ชาวสเปนเดือดร้อนมาก การ
ต่อสู้กินเวลากว่า 1 สัปดาห์ทั้งวันทั้งคืน “ (จันทร์ฉาย
ภาคอุดม,2532)

อย่างไรก็ตามการบันทึกของสเปนพบว่า กล่าวเหตุการณ์ในครั้งนี้ผ่านพ้นไปได้ด้วยการที่
เรือสเปน สามารถหนีรอดไปได้ โดยฝ่ายไทยมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตมากมาย แต่ชาวสเปนแม้จะ
หนีไปได้ก็ด้วยความบอบช้ำมาก มีผู้เสียชีวิตเป็นบุคคลสำคัญ เช่น ผู้ช่วยบาทหลวง คนนำร่องเรือ
และอื่นๆอีก 8 คน นอกนั้นได้รับบาดเจ็บสาหัส และสภาพของเรือเองก็แทบใช้การไม่ได้

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร ในเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็น ถึงรูปแบบการสื่อสารที่พระองค์
ก็คือ “การสื่อสารในเชิงจิตวิทยา” โดยวิธีการรับสั่งให้ทหารออกรบติดตามไล่ล่าผู้ที่ฝ่าฝืน
หรือกระทำการล่วงละเมิดพระราชอำนาจในทันที ซึ่งคล้ายกับเหตุการณ์พระยาจันจันตุเพียงแต่
ไม่ได้ทรงออกรบด้วยพระองค์เอง แต่พระองค์ก็ทรงสื่อสารให้เห็นแล้วว่า ทหารของพระองค์พร้อม
ที่จะทำศึกและไม่ยอมให้ผู้ใดหรือชาวต่างชาติใดมากระทำความผิดล่วงละเมิดพระราชอำนาจและพระ
อัยการในขอบเขตที่สีมาของกรุงศรีอยุธยา จะต้องถูกรวบปรามอย่างเด็ดขาดทันที

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในพระราชอาณาจักร

1. **Exigence** คือ สถานการณ์ ซึ่งในการรักษาพระราชอำนาจของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น พระองค์ทรงจำเป็นต้องรับรู้เรื่องราว ปัญหา และความเป็นมาเป็นไปของบ้านเมืองอย่างแท้จริง ด้วยการสัมผัสด้วยพระองค์เอง มากกว่าที่ต้องการรับรู้ด้วยคำกราบบังคมทูลของเหล่าขุนนางและข้าราชการบริพาร

2. **Audience** ผู้ฟัง ในสถานการณ์นี้ ได้แก่ 1.ไพร่ฟ้าประชาชน 2.เหล่าขุนนางและข้าราชการบริพาร

3. **Constraints** ในสถานการณ์นี้ ด้วยคติแบบการปกครองแบบ “เทวราช” ของกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรจึงไม่ทรงสามารถเปิดเผยพระองค์จริงกับราษฎรได้

4. **Speaker** คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาที่มีพระราชอำนาจและเชี่ยวชาญการสงคราม

5. **Speech** คือ วาทะหรือรูปแบบที่พระองค์ทรงใช้การสื่อสารตอบโต้สถานการณ์ คือ การเสด็จปลอมพระองค์ออกไปยังที่ต่างๆ ดังความตามพระราชพงศาวดาร

“บางครั้งยามดึกตื่นคำคืน พระองค์จะเสด็จ
ลงเรือเล็กพายทวนน้ำขึ้นไปและล่องตามน้ำกลับมา
นอกจากนี้ พระองค์ยังเสด็จพร้อมทั้งข้าราชการบริพาร
กลุ่มเล็กๆ ไปตามท้องถนนต่างๆ เพื่อลอบฟังข่าวลือ
และศึกษาว่าเรื่องใดจะเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษต่อ
พระองค์อย่างไร” (พงศาวดารฉบับวันวลิต, 2523)

จากพงศาวดารดังกล่าวจะเห็นถึงรูปแบบของการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในรูปแบบของการ “สื่อสารระหว่างบุคคล” ด้วยการลงไปสัมผัสกับไพร่ฟ้าข้าไทด้วยพระองค์เอง ฟังข่าวหาข่าวพูดคุยในระดับชนชั้นกลาง ซึ่งอาจกล่าวได้อีกว่า เป็นการลงไปฟัง ผลสะท้อนกลับ (Feed back) ในสิ่งที่พระองค์ทรงสื่อสารออกไปสู่ราษฎร เช่น พระบรมราชโองการ รับสั่งต่างๆ เป็นต้น ถึงแม้ว่าในของพงศาวดารฉบับวันวลิตจะไม่ได้กล่าวในรายละเอียดมากกว่านี้ แต่อาจคาดได้ว่า การที่พระองค์ทรงกระทำเช่นนี้จะได้เป็นการรับรู้ถึงปัญหาบ้านเมืองด้วยพระองค์เอง มีใช้เพื่อเพียงขุนนางต่างๆ กราบพูลเพียงอย่างเดียว เพราะในบางครั้งเหล่าขุนนางอาจทราบเรื่องต่างๆ ผิดไปจากความเป็นจริง ซึ่งการที่พระองค์ทรงลงไปคลุกคลีอยู่ในหมู่ประชาชน ทำให้ได้รู้เรื่องถึงปัญหาและสิ่งพระองค์ทรงสื่อสารออกไปสู่ประชาชนรวมถึงการได้ยินได้ฟังในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการรักษาพระราชอำนาจของพระองค์ด้วย ซึ่งการกระทำของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในสถานการณ์นี้ ยังสอดคล้องกับแนวทางของราชনীติในข้อที่ว่าลมยม่อมพัดชอกแซกไปใน สรรพสัตว์ฉันใด พระเจ้าอยู่หัวก็ควรทรงส่งคนสืบราชการลับฉะนั้น นี่ท่านเรียกว่า **มาลุตพรต**
แบบลม

นอกจากการแสดงผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์แล้ว ยังสามารถนำผลของการวิจัย มาแสดงเป็นตารางแจกแจจ สถานการณ ข้อมจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการรักษาพระราชอำนาจ ได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
1. การสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถ	<ul style="list-style-type: none"> - ความขัดแย้งภายในรัฐที่อาจเกิดขึ้น - การแทรกแซงทางการเมืองของกรุงหงสาวดี 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารเพื่อการจัดการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ยุทธวิธีคล้ายการเจรจาต่อรอง โดยการสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นพระเจ้าแผ่นดินเสมอพระองค์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดการประสานประโยชน์ ทำให้สถานการณ์ภายในที่มาจากความขัดแย้งไม่มีการเมืองจึงสงบเรียบร้อย
2. สงครามกับพระมหาอุปราชาครั้งที่ 1	<ul style="list-style-type: none"> - กำลังพลในการรบของกรุงศรีอยุธยาที่น้อยกว่ามาก 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารโน้มน้าวใจ - การสื่อสารในเชิงจิตวิทยา 	<ul style="list-style-type: none"> - หลอกล่อ ข้าราชการ ให้ข้าราชการเข้ามาในจุดสังหารที่เตรียมไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำลายความน่าเชื่อถือพระมหาอุปราชา
3. สงครามยุทธหัตถี (การเตรียมรบ)	<ul style="list-style-type: none"> - กำลังพลในการรบของกรุงศรีอยุธยาที่น้อยกว่ามาก 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารในเชิงสัญญาะ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผ่านพระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม - การตั้งทัพนามข่มขวัญข้าราชการ - การพระราชทานนาม “ช้างทรง” เจ้าพระยาไชยยานุภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พล

(ตารางที่ 5 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ)

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ(ต่อ)

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
3.สงครามยุทธหัตถี (ต่อ)		- การสื่อสารเพื่อเสริมกำลังใจ	1. ใช้คติความเชื่อเรื่อง “พระบรมธาตุ”	- ขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พล
4. การกระทำยุทธหัตถี	- การที่ทรงตกอยู่ในวงล้อมของทหารศัตรู เพียงแค่พระองค์กับพระอนุชาและราชองครักษ์ 2- 3 คนเท่านั้น	- การสื่อสารเพื่อการจัดการ - การสื่อสารเพื่อเสริมกำลังใจ - การสื่อสารในเชิงสัญญาะ	- การเจรจาต่อรอง “การกระทำยุทธหัตถี” - การพระราชทานรางวัล - การสั่งประหารชีวิตขุนนาง - พระราชทานชื่อพระแสงของ้าว “พระแสงแสนพลพ่าย” - พระราชทานชื่อช้างทรง “เจ้าพระยาปราบหงสาวดี”	- ช่วยให้พระมหาอุปราชามากระทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช - พระเกียรติยศเลื่องลือ - พระราชอำนาจที่มากขึ้น

(ตารางที่ 6 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อรักษาพระราชอำนาจ)

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ (ต่อ)

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
5. การสร้างเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล	- การสร้างเจดีย์ที่ทุ่งภูเขาทอง ของพระเจ้าหงสาวดี บุเรงนอง	- การสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ - การสื่อสารในเชิงจิตวิทยา	- ใช้การสร้างเจดีย์ข่มเจดีย์ของข้าศึก	- ขวัญกำลังใจที่ดีของไพร่พล
6. การปราบกบฏตะนาวศรี	- เป็นข้าหลวงที่ทรงโปรดคนหนึ่ง - ตะนาวศรีเป็นเมืองสำคัญในการค้าขายติดกับกรุงหงสาวดี	- การสื่อสารเพื่อการจัดการ - การสื่อสารเชิงจิตวิทยา	- การเจรจาต่อรอง โปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเอกาทศรถยกทัพไปเจรจา - ใช้จุดจูงใจในความ “กลัว” โดยการประหารชีวิตพระยาตะนาวศรี	- ได้เมืองตะนาวศรีกลับคืนมา - ขุนนางคนอื่น ๆ ไม่กล้าก่อการกบฏ
7. การปราบกองเรือสเปน	- แสวงยานุภาพทางทะเลที่ด้อยกว่า	- การสื่อสารเชิงจิตวิทยา	- ส่งทหารเข้าปราบปรามกองเรือสเปน	- การค้าระหว่างสเปนกับกรุงศรีอยุธยาสิ้นสุด

(ตารางที่ 7 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการขยายพระราชอำนาจเขต)

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ (ต่อ)

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
8. การรักษาความสงบเรียบร้อยในพระนคร	- การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไม่สามารถเปิดเผยพระองค์จริงได้เนื่องด้วยต้องระวังอิริยาศัตถุ และเพื่อที่ที่ต้องการรับปัญหาที่แท้จริง	- การสื่อสารระหว่างบุคคล - การสื่อสารแบบสองทาง (Two way communication)	- การปลอมพระองค์หาข่าว	- ทำให้ทราบถึงปัญหาและข้อราชการที่สำคัญต่อการปกครองรัฐ จากประชาชนโดยตรง

(ตารางที่ 8 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพื่อขยายพระราชอาณาเขต

การวิจัยในครั้งนี้สามารถแสดงผลของการวิจัย ในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์การตอบโต้สถานการณ์ของ ลอยด์ บีทเซอร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการขยายพระราชอาณาเขต โดยละเอียด ได้ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การขยายพระราชอาณาเขตสู่เมืองลแวกในการกล่าวถึงเหตุการณ์การรบเมือง ลแวก (เขมร)

1. **Exigence** พอเสร็จศึกในปี พ.ศ. ๒๑๓๖ แล้วสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็จัดให้เตรียมทัพ เพื่อจะทรงยกไปตีเมืองลแวก (เขมร) ดังที่เคยมีพระราชดำริไว้ โดยจัดกำลังในการเตรียมสู้รบกับลแวก (เนื่องจากในสถานการณ์นี้มีสถานการณ์ย่อยมาก ผู้วิจัยจึงอธิบาย Exigence ย่อยอยู่ในข้อของ Speech หรือรูปแบบของการสื่อสารที่ใช้)

2. **Audience** ได้แก่ 1.พระยาลแวกและไพร่พลเมืองลแวก 2.ทหารของกรุงศรีอยุธยา

3. **Constraints** คือ ในการขยายพระราชอาณาเขตไปยังลแวกในครั้งนี้ตาม พระราชพงศาวดารไทย กล่าวว่าจะทรงคิดจะแก้แค้นที่เมืองลอบเข้าโจมตีกรุงศรีอยุธยารวมทั้งกวาดต้อนผู้คนขยายพระราชอาณาเขตอยู่เป็นประจำ แต่ในส่วนของเอกสารสเปนเราพบว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงตระหนักว่าสเปนจะเข้ามีบทบาทในลแวก และจะมาเป็นคู่แข่งในการค้ากับกรุงศรีอยุธยา อีกทั้งพระยาลแวกกำลังติดต่อของกำลังจากสเปนเพื่อมารุกรานกรุงศรีอยุธยา ดังความตามเอกสารสเปน

“พระเจ้ากรุงกัมพูชาได้โปรดให้ชาวโปรตุเกสผู้

หนึ่งชื่อ นายเดียโก เบโยโซ (Diego Bellos) เป็น

ราชทูตมาสู่ผู้ว่าราชการ เขาได้นำเครื่องราช

บรรณาการเป็นช้าง ๒ เชือก (มามอบให้) และเรียน

ว่า (พระเจ้ากรุงกัมพูชาได้ทรง) เสนอทางพระราช

ไมตรีและการค้ากับอาณาจักรของพระองค์และราชทูต

ได้วิงวอนขอความช่วยเหลือ (จากหมู่เกาะฟิลิปปินส์)

ในการต่อสู้กับเสียน (Sian) ซึ่งกำลังคุกคามกัมพูชา

ผู้ว่าราชการได้ตอบพระราชสาสน์และส่งม้า ๑ ตัว

พร้อมมรดกอีกเล็กน้อยและสิ่งของอื่น (ไปกับราชทูต)
ไปถวาย แต่ได้เลื่อนการถวายความช่วยเหลือ และ
ขอบพระทัย (สำหรับการเสนอ) ทางพระราชไมตรีต่อ
(หมู่เกาะ) นี่คือนต้นเหตุของเหตุการณ์ทั้งหลายและต้น
เหตุแห่งการส่งทหารไปในเวลาต่อมาจากกรุงมะนิลา
ไปสู่อาณาจักรเสียนและกัมพูชาบนภาคพื้นแผ่นดิน
ใหญ่”(จันทรฉาย ภัครอุทิศ,2533)

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5.Speech คือ เมื่อสถานการณ์เป็น เช่น ดังในข้อของ Constraints สมเด็จพระ
นเรศวรมหาราชจึงยกกองทัพบุกเมืองละแวก

วาทะหรือรูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อยที่ 1

การเดินทางสู่เมืองละแวกเสียดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็น ฉะนั้น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเดินทางไปยัง
เมืองพระตะบองของกรุงละแวกและสามารถยึดไว้ได้แล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตรัสให้พระ
ยานครนายกคุมกำลังพล ๓,๐๐๐ คนอยู่ที่เมืองพระตะบอง เกลี้ยกล่อมให้ชาวเขมรเกี่ยวข้าวใน
นาใส่ยุ้งฉางให้มากที่สุดเพื่อจะเป็นเสบียงในการรักษา ดังความตามพงศาวดาร

“ตรัสเท่าที่นั่นแล้ว ก็สั่งพระยานครนายก
ให้คุมพล๓,๐๐๐ อนุรักษ์เมืองปัตบอง เกลี้ยกล่อม
เขมรให้เกี่ยวข้าวเก็บข้าวในท้องนาใส่ยุ้งฉางไว้
ให้ได้จงมาก” (พงศาวดารฉบับจักรพรรดิพงศ์,2507)

ซึ่งการเกลี้ยกล่อมชาวเขมรในครั้งนี้เป็นรูปแบบของการสื่อสารการเมืองใน **รูปแบบของการโน้มน้าวใจ** “ซึ่งวิธีการใช้การโน้มน้าวในครั้งนี้ใช้ **“ความกลัว”** เป็นเครื่องมือ ที่จริงหากดูแบบผิวเผินอาจเห็นว่า “การเกลี้ยกล่อม” อาจไม่ได้ใช้ความกลัว แต่ที่พิจารณาในแง่ของหลักความเป็นจริงการใช้ทหาร ๓,๐๐๐ คนมาควบคุมการเกี้ยวข้าว ถึงแม้จะเป็นการเกลี้ยกล่อม แต่ก็เกลี้ยกล่อมด้วยความหวาดกลัว

วาทะหรือรูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อยที่ 2

ครั้งกองทัพกรุงศรีอยุธยาเดินทางมาถึงเมืองละแวกพร้อมกันแล้วสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็รับสั่งให้ทหารเข้าประชิดเมืองละแวกทุกด้านแล้วให้พุนดินสร้างป้อมทั้ง ๔ มุมมองโดยนำปืนใหญ่จากกองทัพเรือขึ้นวางเตรียมยิงเข้าในเมืองโดยมีกำหนดให้เสร็จใน ๓ วัน ตามความในพระราชพงศาวดาร

“พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระ
โสมนัส จึงดำริการที่จะเข้าหักเมือง แล้วมีพระราช
โองการสั่งนายทัพนายกองค่ายล้อมทั้งปวงให้เร่งเดิน
ค่ายประชิดเข้าไปให้ใกล้ ห่างเมืองเส้นหนึ่งสามสิบบา
ให้ตั้งป้อมพุนดินทั้งสี่มุมๆ สองด้าน เอาปืนใหญ่ทัพ
เรือขึ้นจังกายิงกวาดตามเชิงเทิน บรรดาประตูเมืองนั้น
ก็ให้ตั้งป้อมเอาปืนใหญ่ขึ้นยิงด้วย หน้าที่ใดทหาร
บางอยู่นั้นให้กองทัพเรือ กองทัพเมืองนครราชสีมายก
มาบรรจบเร่งทำการให้แล้วพร้อมแต่ในสามวัน ถ้าผู้ใด
มิแล้วตามกำหนดจะตัดศีรษะเสียเสีย ฝ่ายนายทัพ
นายกองกลัวพระราชอาญา กราบถวายบังคมแล้วก็
เร่งทำตามพระราชบัญชาทั้งกลางวันกลาง
คืน”(พงศาวดารฉบับจักรพรรดิพงศ,2507)

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร จะพบว่า พระองค์ทรงใช้การสื่อสารด้วย “ความกลัว” มาใช้ในการเสริมแรงให้ทหารทำงานล่วงใน ๓ วัน เพราะตีไม่เสร็จใน ๓ วัน จะถูกตัดหัว ซึ่งย่อมทำให้งานที่พระองค์สั่งสำเร็จล่วงตามเวลาที่กำหนด เพราะความกลัวว่าจะต้องตายนี้เอง

วาทะหรือรูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อยที่ 3

เมื่อการเตรียมปืนใหญ่เตรียมโจมตีเมืองละแวกของกองทัพกรุงศรีอยุธยาเสร็จสิ้นแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงโปรดฯให้ขุนนางเขมรที่เป็นเชลยถือพระราชสาส์น เข้าไปถวายให้พระยาละแวกโดยมีใจความดังพระราชพงศาวดารว่า

บัดนี้ก็เสร็จพระราชดำเนินมาถึงพระนครแล้ว
อันจะได้ชัยชำนะและมีได้ชัยชำนะนั้น พระเจ้ากรุง
กัมพูชาธิบดีหาเข้าพระทัยไม่หรือ ให้ออกมากราบ
ถวายบังคมพระบาทยุคลถวายเศวตฉัตรเห็นชีวิตจะ
ยืนยาวไปได้ หรือหมายจะได้ชัยชำนะก็ให้เร่ง
พหลพยุหโยธา ออกมาสงครามกันดูเล่นเป็นขวัญตา
ถ้ามีออกมาในสามวันพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่
หัวจะให้ทหารเข้าพลิกแผ่นดินเสียแต่ในพริบตา เดียว
ครั้นแต่งเสร็จแล้วก็ให้พระยาเสนาธิบดีเจ้าเมือง
บริบูรณ์กับพระยาพระเขมรซึ่งทัพเรือจับได้มานั้นถือเข้าไป
ไป พระยาพระเขมรทั้งปวงกราบถวายบังคมแล้วก็นำ
หนังสือเข้าไปถวายแก่พระยาละแวกแล้วทูลซึ่งได้รับทั้ง
ทางบกทางเรือเสร็จสิ้นทุกประการ”(พงศาวดารฉบับ
จักรพรรดิพงศ์,2507)

จะเห็นได้ว่าการส่งพระราชสาส์นในครั้งนี้ถือว่า “รูปแบบการสื่อสารเพื่อการจัดการ” ในวิธีการเจรจาต่อรอง เพราะหากยอมก็จะไม่เสียกำลังเลือดเนื้อ โดยในพระราชสาส์นนั้นเราจะพบว่า ทรงอ้างถึงความชอบธรรมที่กรุงศรีอยุธยาบุก อีกทั้งส่งสารอาณานิคมพระราชอาฎาฎร์ ที่ต้องเดือดร้อนเพราะการทำสงคราม แต่ในท้ายพระราชสาส์นเห็นได้ชัดลักษณะของการข่มขู่อย่างชัดเจน “ถ้าไม่ยอมก็เตรียมรับการบุกโจมตี”

แต่เมื่อพระยาละแวกรับพระราชสาส์นกลับไม่ยอมรับในการเจรจาต่อรองตามพระราชสาส์นที่ทรงส่งไป กลับสั่งให้ทหารของตนที่ประจำบนกำแพงเมือง ยิงปืนใหญ่ใส่ ทหารของกรุงศรีอยุธยาล้มตายเป็นจำนวนมาก ทำให้ทหารกรุงศรีอยุธยาต้องถอยทัพคืนให้เดินที่ตั้งป้อมค่ายอยู่สูงกว่าปืนใหญ่ในตัวเมืองละแวก และยังต่อสู้กับพระยาละแวกตลอดเวลา ครั้นเตรียมการทุกอย่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระนเรศวรจึงส่งรับสั่งให้เข้าตีเมืองละแวกพร้อมกันในวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๑๓๗ โดยการเข้าตีก็สามารถ เข้าเมืองละแวกไว้ได้

วาทะหรือรูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์ย่อยที่ 4

เมื่อยึดเมืองไว้ได้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงได้กระทำการพิธีอย่างหนึ่งกับพระยาละแวกนั่นก็คือการปฐุมกรรม

“ตรัสตั้งนั้นแล้ว ก็มีพระราชบริหาร แก่มุขมนตรีให้ตั้งการพิธีประณมกรรมโดยสาตราพระโหราธิบดี ซีพื่อพราหมณ์ จัดแจงการนั้นเสร็จ จึงเชิญเสด็จพระพุทธรเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นบนเกย เจ้าพนักงานองครักษ์เอาตัวพระยาละแวกเข้าได้เกย ตัดศีรษะเอาถาดรองโลหิตขึ้นไปชำระพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระโหราธิบดีก็ลั่นฆ้องชัย ซีพื่อพราหมณ์เป่าสังข์ประโคมดุริยดนตรีถวายมูรธาภิเศกทรงอาเศียรวาทโดยสาตรา

พิธีเสด็จเสด็จเข้าพลับพลา” (พงศาวดารฉบับจักรพรรดิ
พงศ,2507)

จากความตามพระราชพงศาวดารเราจะพบว่า พระราชพิธีนี้เป็น “รูปแบบของการสื่อสาร
โน้มน้าวใจ” โดยใช้จุดความกลัว เพราะการกระทำครั้งย่อมแสดงให้เห็นหากกระทำการสิ่งใดที่เป็น
ที่ระคายเคืองเบื้องพระยุคลบาทและทำลายกรุงศรีอยุธยาเมื่อแพ้ศึกก็จะโดนปฐมกรรม

จากเหตุผลและการนำเสนอไปนั้นเป็นไปตามที่บันทึกตามความในพระราชพงศาวไทย
เหตุการณ์ปฐมกรรม พระยาละแวก นี้ ค่อนข้างจะเป็นสิ่งที่คลุมเครือในประวัติศาสตร์ของทั้งสอง
รัฐ เนื่องด้วยมีเอกสารอีก 2 แห่งที่ยืนยันว่า

- 1.เอกสารพงศาวดารละแวกเอง กล่าวว่ามีกราชบายพระราชอาณาเขตของสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช ไปยังราชอาณาจักรกัมพูชา(ละแวก) จริง แต่พระยาละแวกไม่ได้ถูกปฐมกรรม
- 2.ส่วน เอกสารของสเปนกล่าวถึง เหตุการณ์ในครั้งนี้ไว้ดังนี้ว่า

“พระเจ้ากรุงเสียน(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)
ได้ทรงโจมตีพระเจ้ากรุงกัมพูชาด้วยกำลังรี้พลแลช้างมากมาย
พระองค์ทรงพิชิตแผ่นดินและทรงยึดพระราชวังและทรงจับ
พระราชทรัพย์พระเจ้ากรุงกัมพูชา พระเจ้ากรุงกัมพูชา
เสด็จหนีภายในประเทศพร้อมด้วยพระมเหสี พระชนนี
พระชนิษฐาภคินี และพระธิดาพระองค์หนึ่ง และพระราชโอรส
สองพระองค์ ไปสู่อาณาจักรลาว พระเจ้ากรุงเสียน
(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)ได้เสด็จยกทัพกลับ”(จันทรฉาย ภัค
อธิคม,2532)

แต่ในงานวิจัยไม่ได้เป็นงานที่ชี้ชัดเจนว่สิ่งใดถูกผิดในประวัติศาสตร์ จึงขอวิเคราะห์รูป
แบบของการสื่อสารที่น่าสนใจจากเหตุการณ์นี้ ที่อยู่ในบันทึกของเขมรและสเปนไว้ด้วย การที่
กล่าวว่าพระนักสัตถาหรือพระยาละแวก เสด็จหนีไปอยู่ล้านช้างนั้น คำถามถามว่า ทำไมสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช จึงไม่ส่งทหารไล่ติดตามจับกุม อาจเป็นไปได้ว่า การที่สมเด็จพระนเรศวร
มหาราช ทรงปล่อยให้ พระยาละแวกเข้าไปในเมืองล้านช้าง(ลาว) เป็นการสื่อสารแสดงออกถึง
พระราชปณิธานของพระองค์ เหมือนครั้งที่ชาวไทยใหญ่หนีมาพึ่งในพระบารมี ที่ทรงประกาศว่า

ธรรมดาของพระมหากษัตริย์ที่เป็นอิสระย่อมจะรับผู้หนีร้อนมาพึ่งเย็น ฉะนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพราะขณะล้านช้างไม่ได้เป็นเมืองประเทศราช ของกรุงศรีอยุธยา เพราะในพระราชพงศาวดารระบุไว้ว่า ล้านช้างเข้ามาเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ

นอกจากประเด็นในเรื่องการปฐมกรรมและการสื่อสารที่สะท้อนพระราชปณิธาน ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ยังมี Speech หรือ รูปแบบของการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่น่าสนใจ จากเอกสารของเขมรในเรื่องของการทำสงครามในครั้งนี้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกพลบุกฉะแวก 2 รอบ ครั้งแต่ไม่สามารถเอาชนะเมืองฉะแวกได้ เนื่องด้วยเมืองฉะแวกเป็นเมืองที่มีไม้ไผ่ล้อมรอบการยิงปืนใหญ่ จึงไม่สามารถยิงได้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงถอนทัพกลับ แต่ก่อนกลับพระองค์ทรงใช้กลศึกวิธีหนึ่งเพื่อให้พระองค์ทรงได้ชนะในการบุกกัมพูชาครั้งต่อไป นั่นก็คือ การยิงกระสุนปืนใหญ่ที่เป็นเงินใส่กอไม้ไผ่รอบเมืองฉะแวก

ความตามเอกสารมหาบุรุษเขมรดังนี้

“พระองค์ทรงทราบที่ดีเมืองฉะแวกไม่ได้ เพราะมีป่าไม้ไผ่ล้อมรอบเมืองอยู่ พระองค์จึงโปรดให้ทหารยิงปืนใหญ่โดยใช้เหรียญเงินเป็นกระสุนยิงเข้าไปตามกอไม้เหล่านั้น แล้วพระองค์ก็ทรงยกทัพกลับ หลังจากนั้นด้วยความโลภชาวเมืองฉะแวกได้ตัดป่าไม้เหล่านั้นเสีย ในสงครามคราวหลังสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงสามารถตีเมืองฉะแวกได้โดยง่าย” (ศานติภักดีคำ, 2545)

จากเอกสารมหาบุรุษเขมรดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นั่นก็คือ “การสื่อสารเน้นน้ำใจ” โดยใช้จุดจูงใจด้วยรางวัล หลอกล่อให้คนเขมร ตัดไม้ไผ่เพื่อนำเอากระสุนเงินไปใช้ ทำให้การบุกครั้งต่อพระองค์ได้รับชัยชนะเนื่องจากเมืองฉะแวกไม่มีไม้ไผ่ป้องกันเมือง ซึ่งหากเป็นจริงตามที่เอกสารเขมรบันทึกไว้ แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพ ในการคิดกลศึกสื่อสารให้ศัตรู หลงเชื่อและทำลายบ้านเมืองของตนเอง โดยที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่ต้องทรงเปลืองแรงของไพร่ทหารของกรุงศรีอยุธยา

สถานการณ์การสงครามกับกรุงหงสาวดี(อยุธยาเป็นฝ่ายบุก)

1.Exigence เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงกระทำศึกมีชัยชนะเขมรใน พ.ศ. ๒๑๓๖ และราชบุตรพระสัตธา เป็นผู้พระยาละแวกองค์ใหม่ ได้แต่ทูตานุทูตคุมเครื่องราชบรรณาการต้นไม้ทองเงินเข้ามาสวามิภักดิ์ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาในปีถัดมาแล้ว ทำให้ชายอาณาเขตไทยด้านเขมรปลอดภัย นอกจากนั้นกำลังทหารของกรุงศรีอยุธยาขณะนั้นเข้มแข็งมาก เป็นที่ยำเกรงของประเทศใกล้เคียง(รอง ศยามานนท์และคณะ,2515) เฉพาะอย่างยิ่งการได้หัวเมืองมอญตลอดฝั่งทะเลตอนใต้ของหงสาวดีมาไว้ในครอบครอง และมีทหารไทยหน่วยหนึ่งเข้าไปตั้งมั่นอยู่ในเมืองเมาะตะมะอันเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ พื้นที่นั้นเป็นฐานเตรียมการเข้าตีหงสาวดีได้เป็นอย่างดี และเมื่อประกอบกับว่าเสถียรภาพในการปกครองภายในของพม่าขณะนั้นกำลังสั่นคลอน สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถทรงเห็นว่า สถานการณ์ต่างๆ ดังกล่าวแล้วกำลังอำนวยให้พระองค์ทรงนำกองทัพเข้าตีประเทศพม่าเพื่อเป็นการแผ่อำนาจและแก้แค้นที่พม่าได้รุกรานดินแดนไทยเสมอมา ไม่เคยปล่อยให้ไทยได้ตั้งตัวเช่นนี้แล้ว จึงรับสั่งให้จัดทัพเป็นการด่วน เพื่อจะได้ยกไปเมืองเมาะตะมะ

2.Audience ได้แก่ 1.กองทัพและเมืองประเทศราชของกรุงหงสาวดี 2.ไพร่พลของกรุงศรีอยุธยา

3.Constraints คือ 1.เสถียรภาพในการปกครองภายในของกรุงหงสาวดีขณะนั้นกำลังสั่นคลอน แต่ทหารของกรุงศรีอยุธยายังไม่บุกไปในดินแดนของกรุงหงสาวดีเลย

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5.Speech คือ รูปแบบของการสื่อสารในครั้งนั้นคือ การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงยกกองทัพหลวงออกจากกรุงศรีอยุธยาเมื่อขึ้น ๓ ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะแม พ.ศ. ๒๑๓๘ เคลื่อนทัพผ่านด่านเจดีย์สามองค์ เห็นทีจะมีกองทัพเมืองเหนือ อีกทัพหนึ่งเคลื่อนผ่านด่านแม่สอดไปคอยสมทบ

อยู่ที่เมืองเมาะตะมะ รวม ๒๔ กองพล กำลังคน ๑๒๐,๐๐๐ เสร็จแล้วเสด็จยกทัพหลวงมุ่งไปยังกรุงหงสาวดีสมเด็จพระนเรศวรทรงยกกองทัพไทย มอญ ขึ้นไปล้อมกรุงหงสาวดีไว้ ได้เข้าปล้นครั้งหนึ่งแต่ไม่สำเร็จ เพราะการป้องกันกรุงหงสาวดีมั่นคงมาก ครั้นล้อมอยู่ถึง ๓ เดือน และพอได้ข่าวว่ากองทัพพระเจ้าตองอู กองทัพพระเจ้าอังวะ และกองทัพพระเจ้าแปร กำลังเคลื่อนมาช่วยกรุงหงสาวดี จึงทรงชิงถอยทัพลงมาอยู่ที่เมืองเมาะตะมะในวันสงกรานต์ของปีนั้น แต่กองทัพพม่าขยายไม่ได้ติดตามซ้ำเติม

ผลของสงคราม แม้การทำสงครามคราวนี้ไม่บรรลุผลสำเร็จดังที่สมเด็จพระนเรศวรทรงตั้งพระราชประสงค์ไว้ แต่แสดงถึงรูปแบบของการสื่อสาร ในเชิงจิตวิทยา ด้วยการยกกองทัพไปข่มขวัญและเป็นทำลายความน่าเชื่อถือต่อประสิทธิภาพทางการทหารและเสถียรทางการเมืองของกรุงหงสาวดีด้วย เพราะการยกทัพไปในครั้งนี้ได้บังเกิดผลดีที่เห็นได้ชัดแก่กรุงศรีอยุธยาอยู่ (รอง ศยามานนท์และคณะ,2515) ๒ ประการคือ

ประการแรก ไทยได้หัวเมืองมอญฝ่ายใต้มาไว้ในอำนาจทั้งหมด และจะได้ใช้เมืองเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมืองเมาะตะมะเป็นฐานในการยกกองทัพรุกเข้าพม่าต่อไปในภายหน้า

ประการที่ ๒ ได้บังเกิดผลพลอยได้แก่กรุงศรีอยุธยาติดตามมา และจะเป็นผลดีแก่กรุงศรีอยุธยาในภายหน้า คือ ได้ก่อให้เกิดการแตกร้างขึ้นในราชวงศ์หงสาวดี และระหว่างกรุงหงสาวดีกับประเทศราชต่างๆ ของพม่า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การรบเมืองที่เมืองตองอู พ.ศ. ๒๑๔๒

1.Exigence ขณะนั้นกรุงศรีอยุธยาได้แคว้นเขมร แคว้นลานนา แคว้นมอญ และแคว้นแสนหวี มาไว้ในปกครองและอำนาจของไทยเป็นที่ยำเกรงในบรรดาประเทศใกล้เคียงอื่นๆ ทั่วไปแล้ว แต่ก็ยังไม่เป็นที่ไว้วางใจได้สนิทว่า อาณาเขตของกรุงศรีอยุธยาจะปลอดภัยในเมื่อยังตีกรุงหงสาวดีไม่ได้ (รอง ศยามานนท์และคณะ,2515) สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงตั้งพระทัยจะตีกรุงหงสาวดีให้ได้เด็ดขาด เพราะพระเจ้าหงสาวดีกำลังทรงบาดหมางกับพระราชของหงสาวดีอยู่ และกำลังเสียอำนาจในการปกครองเมืองขึ้นต่างๆ แทบทั้งหมด จึงรับสั่งให้เจ้าพระยาจักรี ยกกองทัพกำลังพล ๑๕,๐๐๐ ออกจากกรุงศรีอยุธยาในเดือน ๖ พ.ศ. ๒๑๔๒ ไปตั้งที่เมืองเมะละลำเลิง เกณฑ์ให้พวกมอญทำนาสะสมหาเสบียงอาหารเตรียมไว้รับกองทัพใหญ่ที่จะยกมาภายหลังอย่างหนึ่ง และพร้อมกันนั้นก็ให้เกณฑ์คนต่อเรือและเกณฑ์เรือ รวมไว้ที่เกาะพะรอกแขวงเมืองวังวาว อีกอย่างหนึ่ง กำหนดว่าจะทรงยกทัพผ่านเมืองนี้ เพื่อเสด็จไปตีกรุงหงสาวดีในหน้าแล้งของปลายปีนั้น

แต่ก่อนที่จะทรงยกทัพไปตีเมืองหงสาวดีนั้น พระเจ้าตองอูกับพระเจ้ายะไข่ ส่งเครื่องราชบรรณาการกับศุภอักษรเข้ามาถวายสมเด็จพระนเรศวร สัญญาจะเข้ากับไทย และว่าถ้าเสด็จไปตีกรุงหงสาวดีเมื่อใด จะยกกองทัพมาช่วยทั้งสองเมือง สมเด็จพระนเรศวรได้ทรงรับไมตรีนั้นไว้

แต่เมื่อถึงเวลาที่สมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปตีกรุงหงสาวดีจริง พระเจ้าตองอู ลอบเข้ามากวาดต้อนผู้คน (รวมทั้งพระเจ้าหงสาวดีนั้นทพฺุเอง) พร้อมทั้งบริวารพยานและเผากรุงหงสาวดีจนหมดสิ้น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จฯไปถึงกรุงหงสาวดี ก็เหลือเพียงเมืองที่ถูกไฟไหม้เท่านั้น สถานการณ์ในตอนนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพักทัพอยู่ที่หงสาวดีก่อนเพื่อรอดูว่าพระองค์จะทรงตอบโต้กับสถานการณ์นี้อย่างไร

2.Audience ผู้ฟัง ในที่นี้ ได้แก่

2.1 ทหารของกรุงศรีอยุธยาที่รอรับพระบรมราชโองการ

2.2 กองทัพเมืองตองอูและเมืองยะไข่

3.Constraints คือ 1.การลอบทำลายเมืองกรุงหงสาวดีตัดหน้ากองทัพกรุงศรีอยุธยาของกองทัพเมืองตองอู 2.เมืองตองอูอยู่ไกลจากกรุงหงสาวดี

4.Speaker คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5.Speech คือ วาทะหรือรูปแบบของการสื่อสารที่พระองค์ทรงตอบโต้สถานการณ์ในครั้งนี้
นี่คือ

“ได้โปรดให้ข้าหลวงเชิญศุภอักษรไปยังพระเจ้าตองอู ความว่า ที่แรกพระเจ้าตองอูให้คำมั่นว่าจะช่วยพระองค์ตีกรุงหงสาวดี แต่ไหนพระเจ้าตองอูจึงชิงตีเอากรุงหงสาวดี พาเอาพระเจ้าหงสาวดีและกวาดต้อนเอาผู้คนมาไว้ในเมืองตองอูเสียก่อน จะเป็นศัตรูกับพระองค์หรืออย่างไร หากยังมั่นคงอยู่ในสัตยา ขอให้พาพระเจ้าหงสาวดีไปถวาย พระเจ้าตองอูได้ให้มั่งรัดต้องเป็นทูตเดินทางมาเฝ้า ทูลว่า พระเจ้าตองอูยังคงซื่อตรงและรักษาสัตยาที่ถวายไว้ดุก่อน แต่ที่ชิงอพยพไปตีเมืองตองอูเสียก่อนนั้น เพราะพวกโจรยะไข่มาตีเอากรุงหงสาวดี ตั้งใจว่า เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จมาถึงเมื่อใด ก็พาพระเจ้าหงสาวดีไปเฝ้า แต่ขณะนี้พระเจ้าหงสาวดีกำลังประชวรอยู่ หายประชวรแล้วจะพามาถวายตามพระประสงค์” (รอง ศยามานนท์และคณะ, 2515)

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร พบว่าการสื่อสารการเมืองที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่กระทำต่อเมืองตองอูในครั้งนี้คือ “รูปแบบของการสื่อสารเพื่อการจัดการ” โดยวิธีการเจรจาต่อรอง ซึ่งการที่พระองค์ทรงทำเช่นนี้เป็นการลดการสูญเสียของไพร่พลของกรุงศรีอยุธยาเพราะหากพระเจ้าตองอูยอมมอบ พระเจ้าหงสาวดีนั้นทูลเรงแต่โดยดี ก็ไม่มีการเสียเลือดเนื้อ แต่ผลของการเจรจาต่อรองในครั้งนี้ไม่ประสบผลสำเร็จสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงทรงใช้รูปแบบของการสื่อสารในเชิงจิตวิทยา ในทันที นั่นก็คือ การสั่งบุกเมืองตองอู แต่เนื่องจากเมืองตองอูเป็นเมืองของกษัตริย์พม่ามาก่อน กำแพงและค่ายคู หอรบใหญ่ และแข็งแรงมาก กองทัพกรุงศรีอยุธยาตีอยู่

หลายครั้งแต่ก็ไม่ประสบผล รวมทั้งขาดแคลนเสบียงคลังจึงยกกองทัพกลับ โดยกองทัพของพระเจ้าตองอูก็ไม่กล้ายกทัพติดตามมาเพราะอ่อนกำลังเป็นอย่างมาก

นอกจากการแสดงผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์แล้ว ยังสามารถนำผลของการวิจัย มาแสดงเป็นตารางแจกแจก สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการขยายพระราชอาณาเขต ได้ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อขยายพระราชอาณาเขต

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
1. การทำสงครามกับเมืองละแวก	<ul style="list-style-type: none"> - การลอบโจมตีกรุงศรีอยุธยาในขณะที่อ่อนกำลังหรือกระทำสงครามกับกรุงหงสาวดี ของละแวก - การเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง การค้า ของสเปนในเมืองละแวก 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารโน้มน้าวใจโดยใช้จิตวิทยา - การสื่อสารในเชิงจิตวิทยา - การสื่อสารเพื่อการจัดการ 	<ul style="list-style-type: none"> ใช้จุดจุดใจในความ “กลัว” - ประกอบพิธีปฐมนิคมกรรม การข่มขวัญข้าศึก - ใช้จุดจุดใจให้รางวัล ยิงกระสุนเงินใส่ป่าไผ่เมืองละแวก - การพระราชโทะษแม่ทัพนายกอง หากทำงานไม่ลุล่วง - การเจรจาต่อรอง - ไม่ติดตามจับพระยาละแวกในดินแดนลาวยึดปณิธานที่เคยมีพระราชดำรัสไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ช่วยให้งานการขยายพระราชอาณาเขตลุล่วงได้ง่ายขึ้น

(ตารางที่ 9 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการขยายพระราชอาณาเขต)

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อขยายพระราชอาณาเขต(ต่อ)

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
2. การสงครามกับกรุงเทพมหานคร	- ทหารอยุธยาไม่เคยบุกเมืองกรุงเทพมหานครมาก่อน	- การสื่อสารในเชิงจิตวิทยา	- การยกทัพบุกไปชมขวัญกรุงเทพมหานคร	- เกิดความแตกแยกของการเมืองในกรุงเทพมหานคร
3. การสงครามกับเมืองตองอู	- การลอบทำลายเมืองกรุงเทพมหานครติดหน้ากองทัพกรุงศรีอยุธยาของกองทัพเมืองตองอู	- การสื่อสารเพื่อการจัดการ	- การเจรจาต่อรอง	- ได้หัวเมืองมอญของกรุงเทพมหานครเป็นเมืองประเทศราช

(ตารางที่ 10 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อขยายพระราชอาณาเขต)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ในด้านการเมือง การปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการค้า

การวิจัยในครั้งนี้สามารถแสดงผลของการวิจัย ในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์การตอบโต้สถานการณ์ของ ลอยด์ บีทเซอร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ในด้านการเมืองการปกครองและการค้า โดยละเอียด ได้ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ในด้านการเมือง การปกครอง

ในด้านการเมืองการปกครอง

1. **Exigence** ได้แก่ สภาพการณ์ของบ้านเมืองของกรุงศรีอยุธยา หลังจากการทำสงครามมาเป็นเวลายาวนานในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตั้งแต่การสงครามครั้งประกาศอิสรภาพจนสามารถกอบกู้เอกราชได้อย่างสมบูรณ์ และสามารถขยายพระราชอาณาเขตไปได้กว้างขวาง ซึ่งเป็นระยะเวลาเกินกว่า 15 ปี ทำให้เมืองภายนอกพระนครส่วนใหญ่เป็นเมืองร้างไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า การสงครามประชิดพระนครคงไม่มีอีกต่อไป พระองค์จะทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้ดีขึ้นดังเดิม

2. **Audience** ได้แก่ ไพร่ฟ้าประชาชนและเหล่าขุนนางทั้งหลายของกรุงศรีอยุธยา

3. **Constraints** ได้แก่ หัวเมืองต่างๆ ไม่มีขุนนางควบคุมและไม่มีไพร่ฟ้าประชาชนอยู่อาศัย เนื่องจากหลบหนีภัยสงครามอยู่ในป่า

4. **Speaker** ได้แก่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5. **Speech** คือ รูปแบบของการสื่อสารในครั้งนี้คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีพระบรมราชโองการดังต่อไปนี้

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดำรัสว่า ซึ่งเราจะทิ้ง

เมืองฝ่ายเหนือเสีย เลิกครอบครองมานั้นก็หาสิ้น
ทีเดียวนี่ ครั้นนี้ศึกหงสาวดีก็ถอยกำลังแล้วถึงมาตรา

ว่าจะมีมากก็ไม่เกรง เราจะบำรุงเมืองทั้งนี้ให้เป็น

เกียรติยศไว้ตราบเท่ากัลปาวสาน จึงดำรัสสั่ง ให้

พระยาชัยบูรณ์เป็นเจ้าพระยาสุรสีห์ครองเมือง

พิษณุโลก ให้พระศรีเสาวราชไปรักษาเมืองสุโขทัย ให้

พระองค์ทรงแปรักษาเมืองพิชัย ให้หลวงจำไปรักษา
เมืองสวรรคโลก บรรดาหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง ก็ให้
เจ้าเมืองกรมการแต่งไปเรียกร้องรวบรวมไพร่พล ซึ่ง
แตกฉานซ่านเซ็นอยู่ป่าดงนั้นทุกหัวเมือง”(พงศาวดาร
ฉบับพระราชหัตถเลขา,2516)

จากการวิเคราะห์การสื่อสารจะพบว่า พระบรมราชโองการ ในครั้งนั้นนอกจากจะแต่งตั้ง
ขุนนางไปปกครองเมืองต่างๆแล้ว ทรงใช้วิธีการสื่อสารโน้มน้าวใจโดยใช้รูปแบบคล้ายกับผู้นำ
ความคิดเห็นไปชักชวนหรือเกลี้ยกล่อม ให้ผู้คนกลับมาอยู่ในบ้านเรือนของตนและทำมาหากินได้
เหมือนเดิม ซึ่งการที่ประชาชนออกมาทำไร่ทำนาเหมือนเดิมนั้น ย่อมส่งผลทางการปกครอง เศรษฐกิจ
กรุงศรีอยุธยาให้เข้มแข็งมากขึ้น เพราะมีประชากรอยู่ทั่วพระราชอาณาจักรใช้ประโยชน์จากแรง
งานได้เต็มที่

และนอกจากการสื่อสารด้วยการจัดตั้งเจ้าเมืองและโน้มน้าวจิตใจให้ผู้คนออกมาทำมาหา
กินแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยังทรงใช้การสื่อสารเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ แก่ไพร่ฟ้าโดยการ
เสด็จไปประทับในตามหัวเมืองต่างๆ ไม่ทรงประทับอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเพียงที่เดียว ดังที่พบในพระ
ราชพงศาวดารของไทย ว่าทรงเสด็จไปประทับที่สุพรรณบุรี เพชรบุรี เป็นเวลานาน ซึ่งรูปแบบของ
การสื่อสารการเมืองในการทำนุบำรุงบ้านเมืองของพระองค์ในครั้งนี้คล้ายกับการสื่อสารเพื่อการ
พัฒนา เพราะการเสด็จไปประทับเพื่อเป็นมิ่งขวัญแก่ราษฎรรวมถึงจะได้ให้พระองค์ทราบปัญหาที่
แท้จริงของราษฎร สามารถนำมาทำนุบำรุงหัวเมืองต่อไปได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การรักษาระเบียบวินัยของราษฎรอย่างเคร่งครัด

1. **Exigence** ได้แก่ สภาพการณ์ของบ้านเมืองของกรุงศรีอยุธยา หลังจากการทำสงครามมาเป็นเวลายาวนานในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตั้งแต่การสงครามครั้งประกาศอิสรภาพใหม่จนสามารถกอบกู้เอกราช และสามารถขยายพระราชอาณาเขตไปได้กว้างขวาง กินเวลานานกว่า 15 ปี ทำให้สภาพบ้านเมืองย่ำแย่ การจะทำนุบำรุงให้กรุงศรีอยุธยาให้ฟื้นฟูกลับมาคงเดิมคงจะต้องอาศัย ระเบียบวินัยของคนในชาติเป็นสำคัญ เพราะเมื่อคนในชาติมีระเบียบวินัยที่ดีการพัฒนาฟื้นฟูก็จะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. **Audience** ได้แก่ ขุนนางและเหล่าอาณาประชาราษฎร์ของกรุงศรีอยุธยา

3. **Constraints** ได้แก่ สภาพบ้านเมืองที่ย่ำแย่ พลเมืองขาดซึ่งระเบียบวินัย เนื่องการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และสงครามที่ต่อเนื่องตลอด 15 ปี

4. **Speaker** ได้แก่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5. **Speech** คือ รูปแบบของการสื่อสารในครั้งนี้คือ ทรงมีพระบรมราชโองการดังต่อไปนี้

“ดั่งนั้นเราขอให้พวกท่านทุกคนจงเชื่อฟังเรา
ประพฤติตนตามกำหนด และรักษาไว้ให้คงอยู่ต่อไป
บุคคลใดก็ตามที่ละเมิดกฎหมายแม้แต่เพียงเล็กน้อย
จะต้องถูกดำเนินคดี” (พงศาวดารฉบับ วันวลิต ,2545)

จากการวิเคราะห์การสื่อสาร พบว่า พระบรมราชโองการนี้ สะท้อนถึงรูปแบบของการสื่อสารของพระองค์ในเรื่องของระเบียบวินัยประชากร โดยใช้รูปแบบโน้มน้าวใจ โดยใช้จุดจูงใจ คือ “ความกลัว” กลัวในตัวบทกฎหมายและพระอัยการที่ต้องปฏิบัติตาม ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงสื่อสารออกมาเช่นนี้ กรุงศรีอยุธยาที่อยู่ในสภาพย่ำแย่จึงฟื้นฟูกลับมาได้อย่างรวดเร็ว

ในด้านการต่างประเทศและการค้า

ในการวิเคราะห์รูปแบบของการสื่อสารการเมืองเพื่อทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยาในด้านการค้าและการต่างประเทศ พบว่าบันทึกในพงศาวดารไทยทุกฉบับไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ทางด้านการค้าและการประเทศในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเลย ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงการจะฟื้นฟูรัฐ นั้นจะใช้เพียงการปกครองที่เข้มงวดและเก่งกล้าสามารถในการรบอย่างเดียวยังคงไม่ได้ อาจเป็นไปได้ว่า ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ผู้บันทึกพงศาวดารบันทึกเนื้อเรื่องการพระราชสงครามเป็นยิ่งใหญ่มาก แต่รูปแบบของการสื่อสารเพื่อทำนุบำรุงบ้านเมืองของพระองค์ในด้านนี้ก็ยังมีปรากฏในเอกสารหลักฐานของชาวต่างชาติดังนี้

การปฏิบัติต่อนักการทูตต่างชาติ(ฮอลันดา)

1.Exigence การทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยาให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองดังเดิม สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงต้องมีการติดต่อค้าขายกับชาติต่างๆ โดยเฉพาะชาติในยุโรป เช่น ฮอลันดา สเปน โปรตุเกส เป็นต้น โดยการจะติดต่อค้าขายได้อย่างราบรื่นต่างฝ่ายก็ต้องเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งในเรื่องของการค้าและวัฒนธรรมในการติดต่อสื่อสาร

2.Audience ได้แก่ นักการทูตและชาวต่างประเทศต่างๆ ที่เข้ามาลงทุนติดต่อค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา

3.Constraints ได้แก่ ความต้องการในสินค้าจากชาวยุโรป เพื่อการพัฒนากรุงศรีอยุธยา ซึ่งในการค้าขายต้องมีการให้เกียรติและ เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

4.Speaker ได้แก่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

5.Speech คือ รูปแบบของการสื่อสารที่พระองค์ใช้กับชาวต่างชาติสะท้อนได้จากพระราชพงศาวดารฉบับวันวลิตดังนี้

“พระองค์ทรงนิยมชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวฮอลันดา ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินสยามองค์แรก ที่ส่งคณะทูตและพระราชสาส์นไปถวายเจ้าชายมอริส (Mauritius) * แห่งราชวงศ์ออเรนจ์ ณ ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อไรก็ตามที่พระองค์ให้คณะทูตต่างประเทศเข้าเฝ้า พระองค์ไม่มีพระประสงค์จะให้เขาละทิ้งประเพณีประจำชาติเขา และหันมาทำตามแบบชาวสยาม โดยตรัสว่า “พวกท่านเป็นผู้แทนที่พี่น้องของเราส่งมา ดังนั้น เราจึงไม่ปรารถนาให้พวกท่านให้เกียรติยศหรือแสดงความเคารพเรา มากกว่าที่ท่านได้ให้แก่พระเจ้าแผ่นดินของพวกท่าน”(พงศาวดารฉบับวันวลิต,2523)

จากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต นั้น ทำให้ทราบว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้ “รูปแบบของการสื่อสารต่างวัฒนธรรม” ในเรื่องความไม่ยึดมั่นประเพณีของตนเป็นจุดศูนย์กลาง โดยกำหนดธรรมเนียมในการเข้าเฝ้าฯ สำหรับชาวต่างประเทศที่ไม่ต้องเฝ้าหมอบ ดังเช่นขุนนางไทย การกระทำของพระองค์ในลักษณะนี้ยังสื่อสารให้เห็นถึงน้ำพระทัยและความเข้าใจในธรรมเนียมปฏิบัติต่อทูตต่างประเทศโดยทูตเฉพาะยุโรป ที่ไม่มีธรรมเนียมที่เฝ้าหมอบกราบ เช่นประเทศทางเอเชียทั่วไปจะให้การหมอบกราบในการเข้าเฝ้าฯพระเจ้าแผ่นดิน และการเข้าใจในวิถี

* วันวลิตเข้าใจผิดการส่งทูตไปนั้นเป็นรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถแล้ว

ปฏิบัติที่พระองค์ทรงกระทำนั้นเองทำให้การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศย่อมประสบผลสำเร็จ
ด้วยดี เพราะต่างได้รับเกียรติที่ดี และเหมาะสมจากพระเจ้าแผ่นดิน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การเสนอช่วยเงินปราบฎีปุ่น

1.Exigence หมายถึง เรื่องของค้าขายของกรุงศรีอยุธยา กับเมือง เมืองจีนนั้น ติดต่อกันมาช้านานมากจนย้อนไปถึงในสุโขทัยก็ว่าได้ ในรัชกาลของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็เช่นกัน ในด้านการค้าขายมีการส่งสำเนาไปค้าขายทุกปี จนกระทั่งเกิด วิกฤตการณ์การเมืองระหว่างประเทศขึ้นในภูมิภาค สาเหตุนั้นมาจาก ฮิเดะโยชิโชกุนแห่งญี่ปุ่น เขาจัดคู่แข่งที่สำคัญได้หมด และสร้างเอกภาพทางการเมืองในเกาะญี่ปุ่น ฮิเดะโยชิเป็นผู้นำทางทหารที่มีความทะเยอทะยานสูง หนังสือ หมิงสื่อ (อ้างในประพจน์ ศุภรัตน์เมธี, 2533) ของจีนบรพว่า ด้วยญี่ปุ่น บันทึกว่า เมื่อสามารถพิชิตเมือง ๖๖ เมืองของญี่ปุ่นให้อยู่ในอำนาจแล้ว ฮิเดะโยชิยังใช้วิธีการข่มขู่ริวกิว, ลูซอน, โปรตุเกสและสยามให้ส่งทูตไปถวายบรรณาการแก่ญี่ปุ่น ได้เกิดข่าวลือแพร่สะพัดไปทั่วบูรพาทิศจากพ่อค้าชาวญี่ปุ่นใน พ.ศ. ๒๑๓๒ ว่า ฮิเดะโยชิได้แจ้งในสาสน์ถึงกษัตริย์ริวกิวว่า เขามีความปรารถนามานานแล้วที่จะครอบครองดินแดนต่างๆ ฟ้าพื้นทะเล ในระหว่างครึ่งหลัง พ.ศ. ๒๑๓๔ นี้เอง คำขู่แบบก้าวร้าวของฮิเดะโยชิได้ถูกสื่อสารไปยังประเทศต่างๆ เช่น ผู้สำเร็จราชการสเปนแห่งฟิลิปปินส์ได้รับแจ้งจากโชกุนว่า “เกาหลี, ริวกิว และบรรดาชาติที่อยู่ห่างไกลต่างส่งทูตมาค้ำนบและคารวะเรา ฝ่ายอุปราชาโปรตุเกสที่เมืองกัวก็ได้รับสาสน์จากฮิเดะโยชิว่า “อีกไม่ช้านาน ญี่ปุ่นจะมาพิชิตอินเดีย” เนื่องจาก หมิงสื่อ บอกว่า สยามอยู่ในบรรดาชาติที่ฮิเดะโยชิ, “นโปเลียนแห่งบูรพาทิศ” ข่มขู่ด้วย ข้อเท็จจริงที่ว่าญี่ปุ่นได้เข้าแทรกแซงโดยใช้กำลังทางทหารในคาบสมุทรเกาหลีของจีนใน พ.ศ. ๒๑๓๕ รัฐบาลสเปนที่ฟิลิปปินส์ต้องขอกำลังหนุนจากเมืองแม่และเม็กซิโก ถ้าอันตรายจากการขยายกำลังอำนาจของฮิเดะโยชิเป็นเรื่องจริง และจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของราชสำนักสยามแน่นอน ถ้าญี่ปุ่นสามารถควบคุมหรือแทรกแซงเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างประเทศสยามกับจีน ซึ่งเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงกรุงศรีอยุธยา

2.Audience ได้แก่ ผู้ฟัง ซึ่งผู้ฟังสถานการณ์นี้ คือ

2.1 ประเทศคู่ค้ากับกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลาช้านานและเป็นตลาดที่สำคัญเป็นปัจจัยที่จะทำให้กรุงศรีอยุธยากับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ ประเทศจีน

2.2 ประเทศที่เป็นอุปสรรคทางการค้าและการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ ญี่ปุ่น

3.Constraints คือ สิ่งที่มีอำนาจที่จะจำกัดการตัดสินใจ ในสถานการณ์นี้คือ

3.1. การถูกข่มขู่จากฮิเดะโยชิ โชกุนแห่งญี่ปุ่น และระยะทางในการเดินทางของกรุงศรีอยุธยาและญี่ปุ่นที่ค่อนข้างไกล

3.2. ความจำเป็นในการรักษาเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างประเทศสยามกับจีน ซึ่งเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ทางเศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยา

4.Speaker คือ ตัวผู้พูดเอง ได้แก่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งในขณะนั้นพระองค์

เป็นที่ยอมรับจากคนไทย ในด้านพระปรีชาสามารถ เชื่อมั่นในพระบารมีของพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งในส่วนนี้ภาพลักษณ์ของพระองค์ในฐานะผู้พูดที่มีความน่าเชื่อถือก็มีอยู่ในหลายการบันทึกของชาวต่างประเทศ เช่น ในเอกสารของจีน มีบันทึกสะท้อนภาพลักษณ์อันยิ่งใหญ่ของพระองค์ไว้หลายฉบับทั้งเอกสารของภาครัฐและภาคเอกชน ดังนี้

บันทึกของภาครัฐ เช่น ประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิง ฉบับหลวง ในบรรพว่าด้วย “สยาม” บันทึกไว้ว่า

“กษัตริย์สยามก็ครองความยิ่งใหญ่ผดุงชาติมานาน
น้ำทางทะเล ต่อจากนั้นก็เคลื่อนย้ายกองทัพไปตีเงินล่า
(กัมพูชา) จนแตกพ่ายไปและกษัตริย์ประเทศนั้นได้ยอม

จำนวนอีกด้วย ตั้งแต่บัดนั้นมาก็ทำศึกสงครามทุกปี จน
สามารถดำรงความเป็นใหญ่เหนือประเทศทั้งหลาย”
(ประพฤติ ศุกลรัตนเมธี,2533)

เอกสารภาคเอกชนของจีน ก็ได้บันทึก ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ อาทิ บันทึกทะเลตะวันออกและตะวันตก โดยจางเซี่ย ซึ่งบันทึกไว้ดังนี้

“ระหว่างรัชศกว่านลี่ ตงหมานหนิวมารุกรานอีก
กษัตริย์ผู้สืบราชสมบัติได้นำกองทัพเข้าตีได้และสังหาร
พระราชโอรสของตงหมานหนิว ตงหมานหนิวแตกทัพ
หลบหนีไปในความมืดตอนกลางคืน ต่อมาจึงไม่กล้า
มากล้ากรายสยามอีกแต่อย่างใด สยามจึงเริ่มเป็นผู้
เกรียงไกรบนท้องทะเลแดนไกล ภายหลังได้ย้ายทัพไปตี
เงินล่า ปรากฏว่า เงินล่ายอมจำนน ต่อแต่นั้นไปทำศึก
สงครามทุกปี จนสามารถดำรงความเป็นใหญ่เหนือ
ประเทศทั้งหลาย”(ประพฤติ ศุกลรัตนเมธี,2533)

ฉะนั้นจากบันทึกของชาวจีน ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของความน่า
เชื่อถือของผู้พูด(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ได้เป็นอย่างดี

5. Speech รูปแบบของการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ในสถานการณ์มีดังต่อไปนี้ พระองค์ทรงส่งราชทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการต่อพระเจ้ากรุงพม่า
สินจงฮ่องเต้ ว่าพระองค์จะทรงนำกำลังทหารของกรุงศรีอยุธยาบุกญี่ปุ่น

แผ่นดินไหวและปีที่ ๒๐ หยิมสิน (ตรงปี
มะโรงจุลศักราช ๙๕๔) ชาวเยะปาน (ญี่ปุ่น) ยกกอง
ทัพไปตีเฉียวเซียน (เกาหลี) ในปีนั้นเสียมหลอกก็คอง
ให้ราชทูตนำสิ่งของในพื้นที่ประเทศมาถวาย กับมีราช
สาส์นมาว่า จะขอยกกองทัพลอบไปตี เยะปานก็
(ประเทศญี่ปุ่น) ตัดกำลังตอนหลัง ชาวเยะปานเสียด
พระเจ้าสินจงฮองเต้ รับสั่งให้ขุนนางผู้ใหญ่หรือกัน
ขณะนั้นจงคิ (ขุนนางในที่ว่าการอุปราช) ชื่อเชกเซง
เห็นตามข้อความในราชสาส์นที่มีมา(ประชุม
พงศาวดารภาคที่ 37,2517)

จากความตามบันทึกดังกล่าวที่นั้น พบว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงส่งพระ
ราชสาส์น ไปในครั้งนี้ สามารถวิเคราะห์รูปแบบของการสื่อสารได้ 2รูปแบบดังนี้ 1.การสื่อสาร
เพื่อโน้มน้าวใจ เพราะการที่พระองค์ทรงกระทำการเช่นนี้ย่อมสื่อสาร ให้เห็นถึงความจริงใจ
และ“ประสานผลประโยชน์” ซึ่งกันและกัน ในฐานะมิตรที่ดี ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับจีน แล้วนั้น
ยังเป็นการสื่อสารใน 2. รูปแบบการสื่อสารในเชิงจิตวิทยา ในการข่มขวัญและป้องปราม
“ญี่ปุ่น” อีกด้วย เพราะการประกาศจะยกทัพไปช่วยจีนตีญี่ปุ่นนั้น ย่อมทำให้ญี่ปุ่นรู้ตัวและเกิด
ความสงสัยว่าอาจถูกสยามโจมตีจริงๆ ก็ไม่กล้าที่จะไปทำกองเรือสินค้าไทยรวมถึงบุกกรุงศรี
อยุธยาด้วย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช อาจจะไม่ยกกองทัพของพระ
องค์ไปก็ได้เพราะกรุงศรีอยุธยาอยู่ห่างไกลจากญี่ปุ่นมากถึงแม้ทหารของกรุงศรีอยุธยาจะมีความ
กล้าหาญ และความเก่งกล้าสามารถของจอมทัพอย่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ตาม แต่ด้วย
ระยะทางที่ห่างไกลดังที่กล่าวอาจมีปัญหาในการส่งกำลังบำรุงได้ การส่งพระราชสาส์นว่าจะไปบุก
จึงเป็นการสื่อสารในการ“ข่มขวัญ”ที่ดีกว่าใช้กำลัง

ซึ่งการโจมตีญี่ปุ่นของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในครั้งนี้ ก็ต้องตกไปเนื่องจากเหตุผล
คือ ทางการจีนไม่เห็นด้วย ดังความบันทึกของเอกสารจีนดังนี้

แต่เลี้ยงกวางจกตึก (เทศาภิบาลสำเร็จราชการ
การสงมณฑล คือ มณฑลกวางตงกับมณฑลกวาง
ซี) ชื่อเซียวเง่น มีหนังสือบอกมายังเหมื่องหลวงว่าขอ
อย่าได้ยอมให้ชาวเลียมหลอกก็ยกกองทัพไปเป็นอัน
ขาด พระเจ้าสินจงฮ่องเต้ทรงเห็นด้วยก็ไม่ยอม
(ประชุมพงศาวดารภาคที่ 37,2517)

“แต่เอี้ยน (เซียวเอี้ยน) เห็นว่าสยามตั้งอยู่ทาง
ทิศตะวันตกอันไกลโพ้นห่างจากญี่ปุ่นเป็นระยะทางถึง
หมื่นลี้ จะสามารถบินข้ามทะเลอันกว้างใหญ่ไพศาล
ได้หรือจึงขอให้ยุติข้อเสนอนี้เสีย แต่ชิง (สื่อชิง) ไม่
เห็นพ้องด้วยคงยืนยันยึดมั่นในความเห็นเดิม อย่างไรก็ตาม
ในที่สุดกองทัพสยามก็มิได้ยกออกไปแต่อย่าง
ใด”

แต่กระนั้นการส่งพระราชสาส์นเสนอบุกญี่ปุ่นในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความแข็งแกร่ง
ของกรุงศรีอยุธยาทางด้านกองทัพเรือในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี รวมถึงวิสัยทัศน์ในการสื่อสารกับ
ต่างประเทศของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในการสื่อสารการเมืองเพื่อทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยาได้
เป็นอย่างดี

นอกจากการแสดงผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์แล้ว
ยังสามารถนำผลของการวิจัย มาแสดงเป็นตารางแจกแจก สถานการณ์ ข้อ
จำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
ในการทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา ได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการดำเนินงานบำรุงกรุงศรีอยุธยา

สถานการณ์	ข้อจำกัด	รูปแบบการสื่อสาร		ผลของการสื่อสาร
		รูปแบบ	วิธีการ	
1. การทำนุบำรุงบ้านเมืองด้านการเมืองการปกครอง	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้คนหนีกระจัดกระจายอยู่ในป่า - ความไม่มีระเบียบของคนในชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยใช้ผู้นำความคิดเห็นและจิตวิทยา - การสื่อสารเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ ผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leaders) - ใช้จุดสนใจในความกลัว รักษาระเบียบวินัยคนในชาติ - ประทับตามหัวเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านเมืองกลับมาเป็นปกติเหมือนก่อน เมื่อครั้งจะเกิดสงครามการเสียกรุงครั้งที่ 1
2. การปฏิบัติทางการทูตกับฮอลันดา	<ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการในการค้าขายสินค้ากับชาติในยุโรป 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารต่างวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - การไม่ยึดถือธรรมเนียมโดยเป็นศูนย์กลางโดยไม่ต้องใช้ราชทูตฝรั่งหมอบกราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสัมพันธ์อันดีในการติดต่อค้าขายกับฮอลันดา
3. การเสนอช่วยเงินปราบปรามญี่ปุ่น	<ul style="list-style-type: none"> - การรักษาเส้นทางการค้ากรุงศรีอยุธยากับเมืองจีน - ญี่ปุ่นอยู่ไกลกรุงศรีอยุธยา 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารเพื่อการจัดการ - การสื่อสารในเชิงจิตวิทยา 	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งพระราชสาส์นให้พระเจ้ากรุงจีนว่าจะทรงยกทัพไปตีญี่ปุ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - การเลื่องลือในพระเกียรติยศของพระองค์ และญี่ปุ่นไม่กล้าบุกหรือข่มขู่กรุงศรีอยุธยา

(ตารางที่ 11 สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมือง เพื่อการดำเนินงานบำรุงกรุงศรีอยุธยา)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้เป็นประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

1. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของของการสื่อสารการเมืองของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อการกอบกู้เอกราช

ในสถานการณ์ และข้อจำกัดต่างๆ ในการกอบกู้เอกราชของกรุงศรีอยุธยา จากการเป็นเมืองประเทศราชของกรุงหงสาวดีนั้น ทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชต้องทรงใช้การสื่อสารการเมืองในรูปแบบต่างๆ ตอบโต้กับสถานการณ์และข้อจำกัดทางการเมืองนั้น โดยพระองค์ทรงเริ่มต้นสื่อสารกับประชาชนและทหารของพระองค์ โดยการสื่อสารเพื่อ แสดงพระองค์ให้แบบอย่าง (Demonstration) ใช้หัวใจใน “ความเด็ดเดี่ยว” และนำเชลยที่พร้อมจะเป็นผู้นำในการกอบกู้เอกราช ในลำดับต่อมา ทรงใช้การโน้มน้าวผู้คนให้มาเป็นส่วนร่วมในการกอบกู้เอกราช ซึ่งในการโน้มน้าวใจของพระองค์ทรงใช้การสื่อสารทั้งในทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงก็คือ การชักชวนบอกต่อ ในทางอ้อม คือ การใช้สัญญาะ หรือสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ แสดงกษัตริย์นิหารและความชอบธรรมและบุญญาบารมีของพระองค์ให้กับประชาชน

แต่เนื่องด้วยกรุงศรีอยุธยาถูกกรุงหงสาวดีบุกทำลายกวาดต้อนผู้คนไปไว้ที่เมืองของตนเป็นจำนวนมาก ขุนนางและประชาชนบางส่วนยังหวาดเกรงต่ออำนาจกรุงหงสาวดีอยู่มาก รวมถึงไม่มั่นใจในพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงไม่เข้าร่วมในการกู้เอกราช แต่กลายเป็นอุปสรรค สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะทรงใช้การสื่อสารเพื่อการจัดการ ด้วยวิธีการเจรจาต่อรอง เคลี้ยกล่อมให้ยอมรับในการร่วมกอบกู้เอกราชของกรุงศรีอยุธยา หากไม่ยอมรับใน

การสื่อสารด้วยการเจรจาต่อรอง พระองค์จะทรงใช้กำลังในการปราบปราม ซึ่งก็เป็นการสื่อสารโน้มน้าวใจด้วย “ความกลัว” ในทันที

เมื่อมีกำลังคนที่พร้อมจะเข้าร่วมกับพระองค์มากขึ้นในการกอบกู้เอกราช และมีโอกาสเอื้ออำนวยเมื่อพระราชวงศ์ ของกรุงหงสาวดีแตกแยกกัน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสื่อสารในประกาศอิสรภาพทันที เมื่อประกาศอิสรภาพกรุงศรีอยุธยาก็ต้องเผชิญกับการสงคราม และในการสงครามนี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้การสื่อสารในรูปแบบต่างๆมากมาย ทั้งเสริมกำลังใจ จากการนำทัพรบชนะด้วยพระองค์เอง (Demonstration) และการสื่อสารผ่านพิธีกรรมต่างๆ ทำให้ไพร่ฟ้าข้าทหารมีกำลังใจในการรบคนน้อยก็เหมือนมีมาก รวมถึงการใช้การสื่อสารกับอริราชศัตรู ในรูปแบบของกลยุทธ์ในการรบต่างๆ เช่น การหลอกล่อ ข่มขวัญ จนศัตรูหวาดกลัวเมื่อหวาดกลัว ก็ส่งให้กำลังใจในการรบตลอดย ก็พ่ายแพ้แก่กองทัพกรุงศรีอยุธยาไปในทุกสงคราม จึงทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สามารถกอบกู้เอกราชของกรุงศรีอยุธยาได้ในที่สุด

และผลการวิจัยสามารถสรุป รูปแบบการสื่อสารการเมืองในลักษณะต่างๆ ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้เพื่อการกอบกู้เอกราช ได้ดังต่อไปนี้

- 1.รูปแบบการสื่อสารโน้มน้าวใจโดยการแสดงแสงยานุภาพให้ปรากฏ(Demonstration) และใช้จิตวิทยา
- 2.รูปแบบการสื่อสารเพื่อการจัดการ โดยวิธีการเจรจาต่อรอง
- 3.รูปแบบการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ โดยวิธีการผ่านประเพณีต่างๆในทางพระพุทธศาสนา
- 4.รูปแบบการสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ โดยเชื่อมโยงกับเชื้อเรื่อง “พระบรมสารีริกธาตุ”
- 5.รูปแบบการสื่อสารในเชิงจิตวิทยา โดยใช้จุดจูงใจในความกลัว

2.สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมืองของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพื่อการรักษาพระราชอำนาจ

ในสถานการณ์และข้อจำกัด ต่างๆในการรักษาพระราชอำนาจ ทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงต้องใช้การสื่อสารในรูปแบบต่างๆตอบโต้กับสถานการณ์และข้อจำกัดนั้น โดยการใช้สื่อสารเพื่อรักษาพระราชอำนาจ พระองค์ทรงขจัดปัจจัยสำคัญ ที่อาจก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อพระราชอำนาจ และราชบัลลังก์ของพระองค์ โดยการเริ่มต้นการสื่อสารเพื่อขจัดข้อแย้งภายในราชสำนักที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เรื่องการแย่งชิงราชสมบัติ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในก่อนและอาจเป็นเหตุให้ปัจจัยภายนอกเข้ามาแทรกแซงพระราชอำนาจของพระองค์ได้โดยง่าย

และเมื่อมีเหตุการณ์หรือปัจจัยภายนอกเข้ามาแทรกแซงพระราชอำนาจของพระองค์ เช่น การยกทัพบุกกรุงศรีอยุธยาถึง 2 ครั้ง ในช่วงที่ทรงครองราชย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงต้องใช้การสื่อสารในหลายๆ รูปแบบเพื่อรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจทั้งต่อทหารและไพร่พลของกรุงศรีอยุธยา หรือแม้กระทั่งกองกำลังของข้าศึกศัตรูที่เข้ามารุกราน จนสามารถประสบความสำเร็จได้ชัยชนะในการสงคราม เมื่อได้ชัยชนะในการสงครามแล้วทรงต้องใช้รูปแบบในการสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ช่วยตอกย้ำสร้างเสริมความมั่นคงในพระราชอำนาจของพระองค์

นอกจากนั้นการวิจัยในครั้งนี้พบว่า การสื่อสารเพื่อรักษาพระราชอำนาจของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์มิได้ทรงลืมเรื่องของการรับรู้รับฟังการสะท้อนกลับ (Feed back) จากประชาชนของพระองค์เลย โดยการปลอมพระองค์ออกเยี่ยมและหาข่าวในทางลับ รวมถึงการสื่อสารที่แสดงออกมาในความเด็ดขาดในพระราชอำนาจที่ใครจะล่วงละเมิดไม่ได้ แม้แต่ขุนนางที่พระองค์ฝึกฝนและร่วมกอบกู้เอกราชมาด้วยกัน รวมไปถึงชาติมหาอำนาจทางตะวันตกในสมัยนั้น อย่างเช่นประเทศสเปน ก็จะไม่ทรงละเว้น ถ้าละเมิดซึ่งพระราชอำนาจ ในขอบเขตที่มากเกินไป

และผลการวิจัยสามารถสรุป รูปแบบการสื่อสารการเมืองในลักษณะต่างๆ ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้เพื่อการรักษาพระราชอำนาจ ได้ดังต่อไปนี้

- 1.รูปแบบการสื่อสารในเชิงสัญญาะ โดยใช้จุดเชื่อมโยงโดยนัย ผ่านพระราชพิธีหรือนามของอาวุธต่างๆ
- 2.รูปแบบการสื่อสารโน้มน้าวใจโดยการแสดงแสงยานุภาพให้ปรากฏ(Demonstration)
- 3.รูปแบบของการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ
- 4.รูปแบบของการสื่อสารในเชิงจิตวิทยา
- 5.รูปแบบของการสื่อสารเพื่อการจัดการ โดยวิธีการเจรจาต่อรองทั้งการใช้และไม่ใช้วาตะในการต่อรอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.สถานการณ์ ข้อจำกัดรูปแบบและผลของการสื่อสารการเมืองของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพื่อการขยายพระราชอาณาเขต

ในสถานการณ์และข้อจำกัด ในการขยายพระราชอาณาเขตของกรุงศรีอยุธยา ทำให้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้รูปแบบและวิธีการสื่อสารทางการเมืองต่างๆ ตอบโต้สถานการณ์และข้อจำกัดเหล่านั้น โดยในการสื่อสารเพื่อการขยายพระราชอาณาเขตของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น พระองค์ต้องใช้ในการสื่อสารการเมือง หลากหลายรูปแบบ ผ่านการกระทำทาง พิธีกรรมหรือกลยุทธ์ในการศึก ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบของการสื่อสารอย่างหนึ่ง ในผลของการวิจัย ในครั้งนี้พบว่าในขยายพระราชอาณาเขต ของพระองค์ มิได้ทรงใช้ในการสื่อสารด้วยความสามารถในการรบชนะเพียง อย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ทรงใช้ในการชนะโดยไม่ต้องรบด้วยนั้นก็คือ การใช้ การเจรจาต่อรองและการโน้มน้าวจิตใจ รวมถึงการประสานผลประโยชน์สร้างความจริงใจกับ เมืองประเทศราช จนทำให้พระราชอาณาเขตของกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีปริมาณที่กว้างขวางกว่าในรัชสมัยอื่นๆของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์

และผลการวิจัยสามารถสรุป รูปแบบการสื่อสารการเมืองในลักษณะต่างๆ ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้เพื่อการขยายพระราชอาณาเขต ได้ดังต่อไปนี้

- 1.รูปแบบการสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยใช้วิธีการทางจิตวิทยา
- 2.รูปแบบการสื่อสารเพื่อการจัดการ โดยใช้วิธีการเจรจาต่อรอง
- 3.รูปแบบการสื่อสารในเชิงจิตวิทยา โดยใช้วิธีการข่มขวัญ

4. สถานการณ์ ข้อจำกัด รูปแบบและผลของการสื่อสารการเมืองของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อการฟื้นฟูบูรณกรุงศรีอยุธยาในด้านการเมือง การปกครอง การค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพื่อการฟื้นฟูบูรณกรุงศรีอยุธยานั้น พระองค์ทรงใช้การสื่อสารในรูปแบบของการโน้มน้าวใจให้ไพร่ฟ้าประชาชนของพระองค์ยึดมั่นในระเบียบวินัยของบ้านเมืองโดยเคร่งครัด แต่ขณะเดียวกันก็สร้างเสริมกำลังใจด้วยการเสด็จไปประทับในสถานที่ต่างๆ เพื่อบำรุงขวัญไพร่ฟ้าข้าไท นอกจากนี้ในการสื่อสารกับต่างประเทศและการค้าของพระองค์ทรงใช้รูปแบบของการสื่อสารที่แสดงออกถึงความเข้าใจในความหลากหลายของวัฒนธรรมกับการสื่อสารกับนักการทูตชาวยุโรป และการสร้างความจริงใจให้แก่ประเทศพันธมิตรคู่ค้า ด้วยการเป็นเพื่อนที่ดี พร้อมกำจัดศัตรูที่เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ จนทำให้กรุงศรีอยุธยากลับมาเจริญรุ่งเรืองดังเดิม

และผลการวิจัยสามารถสรุป รูปแบบการสื่อสารการเมืองในลักษณะต่างๆ ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้เพื่อฟื้นฟูบูรณกรุงศรีอยุธยา ได้ดังต่อไปนี้

- 1.รูปแบบการสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยใช้ผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leaders)และจิตวิทยา
- 2.รูปแบบการสื่อสารต่างวัฒนธรรม โดยการไม่ยึดติดกับธรรมเนียมประเพณีของตน เป็นศูนย์กลาง
- 3.รูปแบบการสื่อสารในเชิงจิตวิทยา โดยการข่มขวัญและป้องปรามอริราชศัตรู
- 4.รูปแบบการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ โดยการเสด็จประทับในเมืองต่างๆนอกพระนคร
- 5.รูปแบบของการสื่อสารเพื่อการจัดการ โดยวิธีการส่งพระราชสาส์น ในการเจรจาต่อรอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการสื่อสารการเมืองของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารโน้มน้าวใจ ด้วยความ “เด็ดเดี่ยว”

จากผลการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พบว่า รูปแบบของการสื่อสารการเมืองที่พระองค์ทรงใช้มากที่สุด ในทุกๆสถานการณ์และข้อจำกัดของการสื่อสาร คือ รูปแบบของการสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยแสดงแสงยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration) เป็นการใช้จุดจูงใจในความ “เด็ดเดี่ยว” ด้วยวิธีการแสดงออกถึงความกล้าหาญ ในการรบ กระทำพระองค์เป็นอย่างในความสามารถ ซึ่งก่อให้เกิดแบบอย่างขึ้นในใจ (INTERNALIZED NORM) เหล่าทหารและไพร่ฟ้าประชาชนจนสามารถทำให้กรุงศรีอยุธยากลับมาเป็นอิสระและเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง

ในความ “เด็ดเดี่ยว” กล้าหาญ กระทำตนเป็นแบบอย่างของพระองค์นี้ นอกจากจะส่งผลให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประสบความสำเร็จในทางการเมืองอย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น การใช้รูปแบบของการสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยใช้จุดจูงใจในความ “เด็ดเดี่ยว” ค่อนข้างบ่อยนี้ ยังมีผลต่อภาพความรับรู้หรือภาพลักษณ์ ที่แท้จริงของพระองค์หรือพระราชกรณียกิจที่สำคัญในด้านอื่นๆ เช่น การค้าขายกับต่างประเทศ(การสื่อสารต่างวัฒนธรรม) เรายังรู้แต่เพียงความเก่งกล้าสามารถในการรบและรูปแบบของการปกครองที่ค่อนข้างขาดในรัชสมัยของพระองค์ เพราะแม้แต่ผู้บันทึก (ผู้ชำระ) พงศาวดารไทยเองก็หลงลืมในการที่จะจดบันทึกภาพลักษณ์หรือพระราชกรณียกิจอื่นเช่นกัน นอกจากจะบันทึกแค่เรื่องความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวของพระองค์ไว้เป็นส่วนใหญ่

ซึ่งเหตุผลในเรื่องของพงศาวดารไทยไม่จดบันทึกภาพลักษณ์หรือพระราชกรณียกิจด้านอื่นๆ อาจถูกโต้แย้งได้ว่า ผู้ชำระพงศาวดารในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ขาดแคลนเอกสารเนื่องจาก

การเสียดวงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แต่ถ้าหากมองกลับไปที่ พงศาวดารที่มีการบันทึกขึ้นในสมัยอยุธยาเอง อย่างพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต 2182 ซึ่งบันทึกห่างจากรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไม่กี่สิบปี คือบันทึกใน สมัยของพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งผู้ที่เคยอยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชยังคงมีชีวิตอยู่ (ขจร สุขพานิช ,2516) ยังบอกเล่าถึงความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ น่ากลัวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพียงอย่างเดียว

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงใช้รูปแบบของการสื่อสารโน้มน้าวใจ โดยแสดงแสงยานุภาพให้ปรากฏ (Demonstration) เป็นการใช้จุดจุดใจในความ “เด็ดเดี่ยว” นี้ ก่อให้ผลในทางบวก ก็คือ พระองค์สามารถกอบกู้เอกราช รักษาพระราชอำนาจ ขยายพระราชอาณาเขต และทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยาให้ดีขึ้น แต่กลับส่งผลในด้านลบ คือบดบังความรู้ในพระราชกรณีกิจอื่นๆที่สำคัญของพระองค์ท่าน ฉะนั้นตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงทรงเป็น พระมหากษัตริย์นักรบผู้ยิ่งใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว เสมอมา

2.ภาพสะท้อนการสื่อสารในแนวคิดเรื่องทศพิธราชธรรม

จากผลการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พบว่า ภาพลักษณ์ในพระราชบุคลิกส่วนใหญ่ของพระองค์ที่ทรงแสดงออกมาในเรื่องความ “เด็ดเดี่ยว เด็ดขาด ในพระราชอำนาจ” เช่น การที่ทรงลงพระอาญาตัดสินประหารชีวิตเหล่าทหารและขุนนางที่กระทำความผิดในทันที หรือแม้แต่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินก็ต้องลงโทษอย่างหนักเช่นกัน ซึ่งจากภาพสะท้อนดังกล่าวในพระราชบุคลิกของพระองค์ อาจทำให้เห็นได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงละเมียด หลักทศพิธราชธรรม ในเรื่องของ อักโกธะ (ความไม่โกรธ) แต่หากพิจารณาเรื่องทศพิธราชธรรมอย่างถ่องแท้แล้ว จะพบว่า การกระทำสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่ได้ทรงละเมียดทศพิธราชธรรม เพราะทศพิธราชธรรมในข้อนี้กล่าวไว้ว่า “ อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่ทำการด้วยลุแก่อโทสะ ไม่มีความเคียดแค้นพยาบาท ตัดสินปัญหาต่างๆ โดยการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนและด้วยความสุขุม รอบคอบ” (อ้างในวิลาสวงศ์ พงศบุตร,2536)

ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น ในการตัดสินลงโทษใคร ทรงสื่อสารออกมาให้เห็นทุกครั้งว่าทรงลงโทษด้วย ความยุติธรรม มีการไต่รตรองก่อนถ้าผิดในตามตัวบทกฎหมายและพระอัยการก็จะทรงลงโทษ คุณได้จากกรณี ของ การตัดสินลงโทษเหล่าแม่ทัพนายกองที่ตามเสด็จไม่ทันในการทำสงครามยุทธหัตถี ทรงให้มีการไต่รตรองความผิดก่อน เมื่อไต่รตรองได้ว่าผิดตามพระอัยการว่าด้วยการรบทัพจับศึกจริง จึงมีพระกระแสรับสั่งลงพระราชอาญา เป็นต้น

ในเรื่องการลงโทษแก่ทหารและไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนี้ ในทางการสื่อสารถือได้ว่า สิ่งพระองค์ทรงกระทำด้วยการรับสั่งลงโทษในสถานการณ์ต่างๆ เป็นการเสริมแรง (Reinforcement) ให้แก่ผู้รับสาร เพราะการลงโทษนั้น ทำให้ผู้ที่ถูกลงโทษนั้นจดจำว่าการกระทำของตนที่ผิดพลาดมาในอดีตไม่สมควรทำแบบเดิมในอนาคต(สิทธิโชค วราสันติกุล,ม.ป.ป) รวมถึงผู้ที่ไม่ได้กระทำผิดแต่ได้รับรู้ถึงการลงโทษในครั้งนั้น ก็ยอมไม่กระทำการเช่นเดียวกับผู้ที่ถูกลงโทษ อย่างเช่น การเสริมแรง(Reinforcement) ด้วยการลงโทษที่เห็นได้ชัด ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็คือ กรณีของพระยากำแพงเพชร ที่กระทำการหละหลวม นำกำลังออกไปคุ้มครองการเกี่ยวข้าวนอกพระนคร แต่กลับถูกทหารของหงสาวดีตีแตกนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงตัดสินว่าผิดพระอัยการแลสั่งให้ประหารชีวิตทันที แต่พระราชบิดาขอไว้ ถึงแม้ว่าจะทรงมิได้ประหารชีวิต แต่ผลของการเสริมแรงในครั้งนั้น ก็ทำให้เหล่าทหาร แม่ทัพนายกองทั้งหลาย ตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดตั้งแต่นั้นมา (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช,2517)

ในการเสริมแรง (Reinforcement) ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่กล่าวมาข้างต้นนั้นยังสอดคล้องกับแนวการปฏิบัติของพระราชารักราชินี (อ้างถึงใน ชัยอนันต์ สมุทรวณิช,2523) ที่กล่าวว่า “เมื่อพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงลงโทษคนผิด คนชั่วก็กำเริบ เมื่อทรงลงอาชญาคนผิดตามความผิด คนร้ายก็จะไม่ฟังทำความชั่ว เมื่อคนร้ายถูกลงโทษแล้ว เขาก็จะกลับตัวประพฤติดีต่อไป ด้วยอุบายนี้ยังชื่อว่าพระราชทานความสุขแก่เขานีก”

ฉะนั้นจึงเห็นได้ชัดว่า พระราชบุคลิกที่สะท้อนออกมาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในเรื่อง “ความเด็ดเดี่ยว เด็ดขาดในพระราชอำนาจ” แต่เป็น ความเด็ดเดี่ยว เด็ดขาด ที่ยึดตามหลักของตัวบทกฎหมายพระอัยการต่างๆ พระองค์จึงมิได้ทรงละเมิดหลักการทศพิธราชธรรมแต่อย่าง

โต แต่เป็นการใช้การเสริมแรง (Reinforcement) เพื่อให้งานต่างๆในทางการเมืองของพระองค์ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี และเป็นการพระราชทานสุขแก่ผู้ที่ถูกทำโทษ ดังที่ราชบัณฑิตกล่าวไว้อีกด้วย

3. การใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารการเมือง

จากผลการวิจัยพบว่า ในการสื่อสารทางการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ใน สถานการณ์ ต่างๆนั้น พระองค์ทรงใช้ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ (สัญลักษณ์) ทั้งเพื่อแสดงบุญญาบารมีของพระองค์ การโน้มน้ำหนักจิตใจทหารว่าจะทรงกระทำสำเร็จ เช่น การใช้คติความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ ในสถานการณ์การรบทัพจับศึก หรือการสร้างเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล ช่มเจดีย์ที่พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองทรงสร้างไว้ เป็นต้น ซึ่งผลของการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพรรณ ณ บางช้าง (2535) ที่กล่าวถึงพระพุทธศาสนา เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมอำนาจในการปกครองและเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร รวมถึงงานของทองดี ปิงใจ(2531)ในประเด็นการใช้พุทธศาสนาแสดงบุญญาบารมีของพระมหากษัตริย์อยุธยา เช่นเดียวกับที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำ แต่ถ้ามองในอีกมุมหนึ่งเราจะพบว่า พระราชบุคคลิกส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นที่เรารับรู้คือความ เด็ดเดี่ยว เก่งกล้า สามารถและเฉียบขาดในด้านการรบ เมื่อผลในการวิจัยนี้พบว่าทรงใช้พระพุทธศาสนาในการสื่อสารการเมืองของพระองค์ด้วยนั้น อาจกล่าวได้ว่า ทรงพระมหากษัตริย์ที่ทรงใช้ทั้ง “ดาบ” และ “ไตรปิฎก” ควบคู่กันไปในการปกครองกรุงศรีอยุธยา

4. ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการสื่อสารทางการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

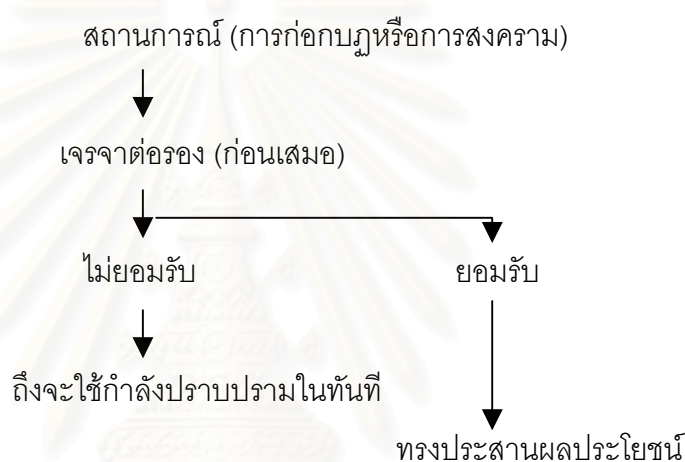
จากผลการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงสามารถสื่อสารในสถานการณ์ต่างได้อย่างยอดเยี่ยมก็คือ ปัจจัยในเรื่องของอิทธิพลของผู้ส่งสาร ซึ่งสามารถอธิบาย ได้จากแนวความคิดของ

อริสโตเติล (อ้างถึงใน อรรถวรรณ ปีลันธน์โอวาท,2542 ในเรื่อง Etos คือ การมีบุคคลิกที่น่าเชื่อถือ ที่มีอยู่ในตัวผู้พูด ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมี Etos ด้วยการกระทำของพระองค์เองให้แบบอย่างในความเก่งกล้าสามารถอย่างที่ปรากฏในสถานการณ์ต่างของงานวิจัย อีกทั้งอาจเกี่ยวกับในเรื่องปัจจัยในเรื่องของอำนาจ ตามแนวคิด ทฤษฎีของการได้มาของอำนาจของ เพราะเมื่อมีอำนาจมากก็ย่อมอิทธิพลต่อการสื่อสารมากยิ่งขึ้น การได้มาซึ่งอำนาจนั้น Franch and Raven,1959 (อ้างใน สิทธิโชค วราสันติกุล.ม.ป.ป.) ได้จำแนกแหล่งที่มาของอำนาจไว้ 5 แหล่ง โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเป็นผู้ที่มีอำนาจมาจากทั้ง 5 แหล่งที่กล่าวถึงอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ โดยการได้มาซึ่งอำนาจดังที่กล่าว ได้แก่ 1.ความเชี่ยวชาญ (Expert power) ได้มาเพราะทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญในการรบ ซึ่งพิสูจน์ได้จากสถานการณ์ในการรบทุกสถานการณ์ในรัชสมัยของพระองค์ 2. ตำแหน่ง (Legitimate power) ได้มาเพราะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยพระคุณสมบัติของพระราชา 3.บารมี (Referent power) เพราะทรงเป็นแบบอย่างแก่เหล่าทหารหาญ(Demonstration) 4.การมีรางวัล (Reward power) ทรงพระราชรางวัลแก่ผู้ที่มีความดีและพระราชทานโทษแก่ผู้กระทำความผิด (Reinforcement) 5.การบังคับขู่เข็ญ (Coercive Power) และในประเด็นนี้พระองค์ก็ทรงกระทำเช่นกันแต่เป็นในลักษณะของการบังคับด้วยพระอัยการกฎหมายบ้านเมือง จากเหตุผลทั้งสองดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญในการสื่อสารการเมืองที่จะสามารถบรรลุถึงเป้าหมายทางการเมือง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็คือปัจจัยของความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหรือ Etosในตัวของพระองค์นั่นเอง

5. การสื่อสารเพื่อการจัดการ “ด้วยการเจรจาต่อรอง”

จากผลการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พบว่า ไม่ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะทรงกระทำการสิ่งใด ในสถานการณ์กอบกู้เอกราช รักษาพระราชอำนาจ ขยายพระราชอาณาเขต และทำนุบำรุงกรุงศรีอยุธยา เช่น ในการปราบกบฏ ในการพระราชสงคราม หรือการลดปัญหาที่จะเกิดจากความขัดแย้ง พระองค์จะทรงใช้การสื่อสารเพื่อการจัด

การด้วยการเจรจาต่อรองก่อนทั้งสิ้น หากยอมรับในการเจรจานั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็จะทรงประสานประโยชน์หรือข้อสัญญาที่ได้เจรจาซึ่งกันและกัน การเจรจาต่อรองที่เกิดยอมรับ ที่สำคัญในรัชกาลของพระองค์ ได้แก่ การทำกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา และการสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นพระเจ้าแผ่นดินอีกหนึ่งพระองค์ แต่ถ้าหากการเจรจาไม่ประสบความสำเร็จจะทรงใช้กำลังปราบปรามในทันที เช่น ในการปราบกบฏต่างๆในรัชสมัยพระองค์ ดังแผนภูมิ ต่อไปนี้

(ภาพประกอบที่ 15 แบบจำลองการเจรจาต่อรองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

และในการใช้ การเจรจาต่อรอง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สอดคล้องกับแนวความคิดในราชনীติ ที่กล่าวไว้ว่า “พระเจ้าอยู่หัวต้องทรงรู้จักพระดำรัสที่จะตรัสในวาทจาว่าควรอย่างไร ทรงฉลาดในอุบายทรงสอบสวนในข้อสงสัย ทรงยินดีในทางและศีล ทรงปราศรัยก่อนด้วยดี” ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวนี้ส่งผลให้การสื่อสารในทางการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสำเร็จลุล่วงด้วยดี

6. การใช้ทฤษฎีทางโลกตะวันตกและตะวันออกในการวิเคราะห์การสื่อสารการเมืองในอดีตของไทย

ในการวิจัย เรื่อง “การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” นี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีต่าง ๆ มาบูรณาการ ใช้ในการตอบคำถามในการวิจัย ซึ่งแนวคิดทฤษฎีหลักที่นำมาใช้วิเคราะห์การสื่อสารการเมือง ในครั้งนี้ ก็คือ “แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์โดยอิงหลักการตอบโต้สถานการณ์ของ ลอยด์ บีทเซอร์ (Bitzer 1971 : 13 – 21 อ้างถึงใน อรรถวรณ์ ปิณฑน์ โอวาท ,2537) ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีของชาวตะวันตกซึ่งแตกต่างจากข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้นี้ เพราะส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพระราชพงศาวดารของไทยซึ่งอยู่ในโลกตะวันออก แต่ผลของการวิจัยในครั้งนี้ ก็เป็นเครื่องแสดงความสำเร็จที่ชัดเจน ที่สามารถใช้ทฤษฎีวิเคราะห์รูปแบบของการสื่อสารการเมืองไทยในอดีต(ในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ได้ออกมาอย่างตรงประเด็น

เพราะถึงแม้ว่ารูปแบบทางแนวคิดและวัฒนธรรมของโลกทางตะวันตกและตะวันออกจะมีความแตกต่างกัน แต่ภายใต้กรอบของการสื่อสาร ในสถานการณ์ต่าง ๆ นั้น ไม่ได้มีความแตกต่างกัน คือ มีสถานการณ์ มีผู้ฟัง มีข้อจำกัด มีผู้พูดและรูปแบบในการสื่อสาร ที่เหมือนกัน เพียงแค่บริบทและรูปแบบจะแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมเท่านั้น เช่น ในเรื่องการใช้สัญลักษณ์(Sign)ในการสื่อสาร ในซีกโลกตะวันตกก็มีการสร้างอนุสาวรีย์ ที่แสดงความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์นักรบผู้ยิ่งใหญ่ ในส่วนของซีกโลกตะวันออกอย่างเช่น ไทยเอง ก็มีการใช้สัญลักษณ์ในรูปแบบนั้นเช่นกันแต่อาจก็สร้างเป็นพระเจดีย์หรือที่เรียกว่าใช้พระพุทธรูปศาสนา มาช่วยในการสื่อสาร เป็นต้น และอีกแนวคิดทฤษฎีอีกหนึ่งแนวคิด ก็คือ ราชนิติ ซึ่งเป็นแนวคิดทางซีกโลกตะวันออก จึงสามารถนำมาอธิบายคำตอบในการสื่อสารและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นจากทฤษฎีหลักทั้งสองที่ใช้วิเคราะห์การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ทั้งแนวคิดทฤษฎีตะวันตกและตะวันออกนั้น สามารถนำมาใช้ในการวิจัย ให้ผสมผสานหรือมีความสอดคล้องกันได้ ถ้าใช้ทฤษฎีเหล่านี้กับการวิเคราะห์สิ่งที่มีพื้นฐานลักษณะเดียวกัน เช่นในเรื่องของการสื่อสาร ซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน อย่างเช่น ในงานวิจัยเรื่องการสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่สามารถใช้ ทั้งแนวคิดทฤษฎีตะวันตกและตะวันออกวิเคราะห์ผลของการวิจัยควบคู่กันไปได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

จากผลของการวิจัยทั้งหมดของงานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเมืองของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” มีสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างมากก็คือ พระปรีชาสามารถและพระราชบุคลิกที่ทรงสื่อสารออกมาทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมี **ความเด็ดเดี่ยว เด็ดขาด กล้าหาญ และน่ากลัว ดุจพญาราชสีห์** แต่ในขณะเดียวกันก็ทรงมี **พระปรีชาสามารถในการสื่อสาร ในการสมานสามัคคีเจรจาต่อรอง และอุบายในกลศึกที่ดี เจียบแหลม ดุจสุนัขจิ้งจอก** สอดคล้องกับงานเขียนเรื่องเจ้า (The Prince) ของมาเคียเวลลี (อ้างในชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2523) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ปกครองควรเป็นทั้งราชสีห์ (Lion) และสุนัขจิ้งจอก (Fox) ควบคู่กันไปพร้อมๆ กัน เพราะราชสีห์แม้จะมีอำนาจเป็นที่เกรงขามแก่บรรดาสัตว์ทั้งปวง แต่ก็ไม่สามารถป้องกันตัวเองให้พ้นจากกับดักได้ ส่วนสุนัขจิ้งจอกนั้น แม้จะรู้จักกับดัก แต่ก็ไม่อาจพินัยจากหมาป่าได้ ดังนั้น เจ้า จึงต้องเป็นทั้งสองอย่าง คือ เป็นสุนัขจิ้งจอก เพื่อรู้จักกับดัก และเป็นราชสีห์ เพื่อขู่หมาป่าให้เกรงกลัวได้ รวมทั้งในคัมภีร์ราชনীติเอง ก็กล่าวโดยสรุปไว้ว่า พระมหากษัตริย์ที่มีพระคุณสมบัติถึงพร้อม เช่น การรบเก่ง สื่อสารเจรจา ประสานประโยชน์แก่ “**ท้าวเธอก็จะทรงชนะสรรพศึกข้าศึกเสี้ยนหนามได้สิ้น พระเดชานุภาพกระฉ่อนทั่วทิศ**”

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระราชบุคลิกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีทั้งโลกตะวันออกและตะวันตกดังที่กล่าว จึงทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ พระเกียรติยศขจรไกล สมกับพระสมัญญานาม “มหาราช” หรือพระราชอาผู้ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสถานการณ์ ข้อจำกัดรูปแบบและผลการสื่อสารการเมืองของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัชสมัย ของพระองค์ท่าน เท่านั้น ผลการวิจัยดังกล่าวจึง ไม่สามารถอธิบายรูปแบบของการสื่อสารการเมืองของไทยในอดีต ได้ทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอว่า หากมีการทำวิจัยเรื่องการสื่อสารการเมืองในบริบทหรือของพระ เจ้าแผ่นดินพระองค์อื่นด้วย เพื่อการเข้าใจที่ครอบคลุมรวมถึงทราบถึงรูปแบบและปัจจัยของการ สื่อสารการเมืองไทยในอดีตที่มีบริบทกว้างขึ้น

2. การวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดความจากเอกสาร ทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้เท่านั้น จึงไม่ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการสื่อสารการเมืองได้อย่างแน่ชัด ดังนั้นหากมีข้อมูลใหม่มา พิสูจน์ว่าสิ่งที่บันทึกไว้ไม่เป็นตามที่วิจัย ผู้วิจัยจึงขอเสนอว่า หากมีการวิจัยในรูปแบบของการวิจัย เชิงประวัติศาสตร์ของการสื่อสารในอนาคตต่อไปควรมีการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบสังเคราะห์ถึง ข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์เพื่อผลการวิจัยที่ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2459 .
- คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี:คลังวิทยา, 2515.
- จันทร์ฉาย ภักดีจิตม. กรุงศรีอยุธยาในเอกสารสเปน. กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชนจำกัด, 2532.
- เชาวน์ รูปเทวินทร์. พระบรมเดชาภาพอันล้นพ้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นเจ้า.
กรุงเทพฯ : พี. วาทิน พับลิเคชั่น, 2529.
- ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระยา. ไทยรบพม่า. พระนคร : คลังวิทยา, 2501.
- ดำรงราชานุภาพ ,สมเด็จพระยา . พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช.
กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2517.
- ธีรวัต ฌ ป้อมเพชร. หลักฐานตะวันตกเกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. วุฒิชัย มูลศิลป์,
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 400 ปี ของการครองราชย์, 30-40. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสง
การพิมพ์, 2533.
- ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 37 จดหมายเหตุวันวลิต (ฉบับสมบูรณ์). พระนคร:
มิตรนราการพิมพ์, 2517.
- ปรมะ สตะเวทิน. หลักฐานวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2526.
- พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา เล่ม 2 . พระนคร: คลังวิทยา,2516.
- พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) กับฉบับจ๊กพรรคีพงศ์ (จาด). พระนคร:
คลังวิทยา, 2507.
- ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
, 2540.
- วัน วลิต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวัน วลิต พ.ศ.2182. เลี้ยววันร์ แอนดาयाและ
วนาศรี สามนเสน ผู้แปล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2523.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 400 ปีของการครองราชย์. กรุงเทพฯ :
รุ่งแสงการพิมพ์, 2536.

สุพัตรา จิรนนทนารณ . ที่ระลึก ในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช ณ มหาวิทยาลัยนเรศวร (หนองอ้อ) จ.พิษณุโลก วันอังคารที่ 31 สิงหาคม
2536. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2536.

สุรพงศ์ ไสธนะเสถียร. การสื่อสารกับการเมือง. กรุงเทพฯ: ประสิทธิ์พันธ์ แอนด์ พรีนติ้ง , 2541.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง .ขนบธรรมเนียมประเพณี: ความเชื่อและแนวปฏิบัติในสมัยสุโขทัย
ถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535.

เสถียร เขยประดับ. การสื่อสารการเมืองเน้นสังคมประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

อนุমানราชธน,พระยา. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย. พระนคร: คลังวิทยา, 2514.

อรรวรรณ ปิลาณธนีโอวาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2542.

อรรวรรณ ปิลาณธนีโอวาท . รายงานการวิจัยเรื่องวาทวิทยาในประวัติศาสตร์ไทยยุคกรุงธนบุรี
และกรุงรัตนโกสินทร์ . คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ภาษาอังกฤษ

D .Nimmo and K.Sander .Handbook of political communication. Beverly Hills :
Sage Publications, 1981.

Dan F. Hahn . Political communication : rhetoric, government, and citizens .
State College, Pennsylvania : Strata Publishing, 1998.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

สังเขปพระราชประวัติ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระราชสมภพที่พระราชวังจันทน์ เมืองพิษณุโลก เมื่อปี
 เถาะ พุทธศักราช ๒๐๙๘ พระองค์เป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พระ
 เจ้าแผ่นดินราชวงศ์สุโขทัยองค์แรกที่ครองกรุงศรีอยุธยา กับพระวิสุทธิกษัตริย์ ราชธิดาของสมเด็จพระ
 พระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระสุริโยทัย เพราะฉะนั้น โดยพระชาติกำเนิดจึงทรงเป็นเชื้อ
 กษัตริย์ทั้งราชวงศ์พระร่วงสุโขทัยและราชวงศ์กรุงศรีอยุธยา พระองค์มีพระพี่น้องหนึ่งพระองค์
 ทรงพระนามว่า พระสุพรรณกัลยาณี และมีพระน้องยาเธอหนึ่งพระองค์ทรงพระนามว่า พระ
 เอกาทศรถ ซึ่งต่อมาได้เสวยราชย์ต่อจากพระองค์ พระราชประวัติโดยสังเขปที่ควรน้อมนำมา
 กล่าวก่อนที่จะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไปมีดังนี้

พ.ศ. ๒๑๐๖ เมื่อพระชนมายุ ๘ พรรษา ได้ทรงเห็นการสงครามเป็นครั้งแรกในคราว
 พระเจ้าบุเรงนองยกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาโดยทุ่มกำลังเข้าตีหัวเมืองเหนือลงมาก่อน ในครั้ง
 นั้นพระมหาธรรมราชาต่อสู้ป้องกันเมืองพิษณุโลกเข้มแข็งแต่ถูกแม่ล้อมอยู่นานขาดเสบียงอาหาร
 ต้องยอมอ่อนน้อมต่อพม่าหลังจากสงครามครั้งนี้พระเจ้าบุเรงนองตรัสขอสมเด็จพระนเรศวรไป
 เลี้ยงเป็นพระราชบุตรบุญธรรมที่พม่าซึ่งแท้จริงก็คือ เอาไปเป็นตัวจําสำหรับพระมหาธรรมราชา
 นั้นเอง

พ.ศ. ๒๑๑๑ สมเด็จพระนเรศวรได้โดยเสด็จมาในกองทัพหลวงของพระเจ้าบุเรงนองใน
 สงครามคราวเสียกรุงครั้งแรก หลังจากได้ชัยชนะต่อกรุงศรีอยุธยาเด็ดขาดแล้ว ก็ปราบดาภิเษก
 ยกพระมหาธรรมราชาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองกรุงศรีอยุธยาและโปรดอนุญาตให้สมเด็จพระ
 นเรศวรอยู่ช่วยราชการกับพระราชบิดาที่กรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ ขณะนั้นพระชนมายุได้
 ๑๕ พรรษา

พ.ศ. ๒๑๑๔ สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชโปรดให้ สมเด็จพระนเรศวรขึ้นไปครอง
 เมืองพิษณุโลก ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวงในฐานะรัชทายาท ในระหว่างนี้ พระองค์ทรง
 เตรียมการเพื่อกอบกู้เอกราชจากพม่าอย่างเอาจริงเอาจังในทุกๆ ประการ

พ.ศ. ๒๑๑๗ พระเจ้าบุเรงนองเกณฑ์กองทัพไทยไปช่วยตีเมืองเวียงจันทน์ สมเด็จพระนเรศวรได้เสด็จไปพร้อมกับพระราชบิดา แต่พระองค์ทรงประชวรใช้ทัพพิช จึงยกกองทัพกลับมา ก่อน

พ.ศ. ๒๑๒๑ สมเด็จพระนเรศวรเสด็จมาเฝ้าพระราชบิดาที่กรุงศรีอยุธยา พอดีมีเหตุการณ์พระยาจันจันตุนนางเขมรที่มาสวามิภักดิ์หนีออกไปทางทะเล ครั้งนั้นพระองค์ได้ทรงแสดงพระราชหฤทัยกล้าหาญในการออกติดตามพระยาจันจันตุนจนเป็นที่เลื่องลือทั่วไป

พ.ศ. ๒๑๒๒ ได้ทรงแสดงพระอัจฉริยภาพในการสู้รบด้วยการใช้จำนวนคนน้อยเอาชนะคนจำนวนมากด้วยยุทธวิธีอันชาญฉลาด สามารถโจมตีกองทัพเขมรแตกพ่ายยับเยินในครั้งที่พระทศราชา กษัตริย์เขมรลอบยกกองทัพมาโจมตีไทยทางภาคตะวันออก

พ.ศ. ๒๑๒๔ ทรงยกกองทัพไปเฝ้าพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง ที่ขึ้นครองราชย์ใหม่ตามพระราชประเพณี ในคราวนั้นพระองค์ทรงแสดงพระปรีชาสามารถในการเข้าตีเมืองคังได้สำเร็จ โดยที่พระมหาอุปราชาและพระสังกะทัตราชบุตรพระเจ้าตองอูไม่สามารถเข้าตีได้

พ.ศ. ๒๑๒๗ ทรงประกาศอิสรภาพ ไม่ขึ้นต่ออำนาจพม่า เมื่อเดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ พ.ศ. ๒๑๒๗ ที่เมืองแครง

พ.ศ. ๒๑๒๘ - ๒๑๓๐ ทรงทำสงครามได้ชัยชนะพม่าหลายครั้ง ทำให้ประเทศไทยมั่นคงปลอดภัยจากพม่ามากขึ้น

พ.ศ. ๒๑๓๓ สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชประชวรสวรรคต สมเด็จพระนเรศวรขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อพระชนมายุ ๓๓ พรรษา ในปีนี้พม่ายกกองทัพมาตีไทยอีกครั้งแต่ก็แตกพ่ายกลับไปอย่างยับเยิน

พ.ศ. ๒๑๓๕ พระเจ้านันทบุเรงให้พระมหาอุปราชายกกองทัพมาตีเมืองไทย เป็นการแก้ตัว ในครั้งนี้สมเด็จพระนเรศวรได้ทรงกระทำยุทธหัตถีได้ชัยชนะต่อพระมหาอุปราชา นับเป็นพระเกียรติยศอย่างสูงสุดทรงเป็นแบบอย่างแห่งวีรกษัตริย์โดยสมบูรณ์ด้วยพระมหาวีรกรรมครั้งนี้

พ.ศ. ๒๑๓๖ เสด็จยกกองทัพไปตีเขมรได้ชัยชนะ ทั้งนี้เป็นการตอบแทนที่เขมรซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของไทยมาช้านาน ได้ลี้ภัยลอบยกกองทัพเข้ามาโจมตีกวาดต้อนผู้คนไปหลายครั้งในระหว่างที่ไทยเรากำลังอ่อนแอเพราะตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า

พ.ศ. ๒๑๓๘ - ๒๑๓๙ ทรงยกกองทัพไปตีพม่า กองทัพไทยล้อมหงสาวดีอยู่ ๓ เดือน เเสบียงอาหารขาดแคลน ประกอบทั้งกองทัพพระเจ้าตองอู พระเจ้าอังวะ และกองทัพพระเจ้าแปร ยกมาช่วยหงสาวดีพระองค์จึงทรงยกกองทัพกลับก่อน

พ.ศ. ๒๑๔๒ ยกกองทัพไปตีหงสาวดีอีกครั้ง แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงในพม่า พระเจ้าตองอูตกลงที่จะช่วยไทยได้ใช้อุบายควบคุมตัวพระเจ้านันทบุเรงไปอยู่ที่เมืองตองอูแล้วเผาทำลายเมืองหงสาวดีเสียสมเด็จพระนเรศวรจึงได้หงสาวดีแต่เมืองร้าง ทรงยกกองทัพตามไปตีเมืองตองอู แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะเสบียงอาหารไม่พอ จึงยกกองทัพกลับ

พ.ศ. ๒๑๔๗ ทรงยกกองทัพไปตีพม่าอีกครั้ง แต่เมื่อทรงยกกองทัพไปถึงเมืองหาง ทรงประชวรเป็นหัวระลอกขึ้นแล้วเลยเป็นไข้ทรพิษ เสด็จสวรรคตเมื่อ วันจันทร์ เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๑๔๘ พระชันษาได้ ๕๐ ปี เสด็จราชสมบัติได้ ๑๕ ปี

พระราชประวัติโดยสังเขปทั้งหมดนี้ มุ่งหมายให้ท่านผู้อ่านได้ทราบพระราชประวัติของพระองค์ท่านเป็นพื้นฐานเสียก่อนแล้วจึงจะศึกษาพระราชประวัติในส่วนที่มองข้ามต่อไป

ข้อยุติเกี่ยวกับพระนามของสมเด็จพระนเรศวร

ทั้งที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนในประวัติศาสตร์แห่งชนชาติไทย แต่ก็ปรากฏว่า ยังมีความยุ่งยากในเรื่องพระนามของพระองค์ท่าน จึงอยากจะทำความเข้าใจให้ถูกต้องตรงกันเป็นเรื่องแรกก่อน

พระนาม “พระนเรศวร” นี้ ใช้ชานานพระนามกันเมื่อไรไม่มีปรากฏ ทำให้เราต้องเชื่อตามบันทึกของฝรั่งที่เรียกพระนเรศวรว่า พระองค์ชายดำ (The Black Prince) และเรียกพระเอกาทศรถว่า พระองค์ขาว (The White Prince) ซึ่งเชื่อว่าแปลไปจากพระนามที่เรียกพระองค์อยู่ในเวลานั้นเป็นแน่

ฐานันดรศักดิ์ “พระองค์ชาย” คือ “พระองค์เจ้า” ในปัจจุบันนี้ ซึ่งพิจารณาแล้วสมด้วยเหตุผลเพราะในขณะสมเด็จพระนเรศวรสมภพ ยศชั้นเจ้าฟ้ายังไม่มีในประเพณีกรุงศรีอยุธยา พระชนกยังทรงมีพระยศเพียงเจ้าชั้นท้าวสิมา แต่พระชนนีเป็นสมเด็จพระราชธิดา พระองค์เป็น

พระราชนัดดาของพระเจ้าแผ่นดิน จึงน่าจะดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้า และในเวลานั้นเจ้านายชั้นนี้คงมีพระนามอย่างสามัญฯ คงไม่ปรากฏพระนามขนานแต่อย่างใด เพราะถ้าเช่นนั้นแล้วจดหมายเหตุซึ่งเขียนกันเป็นเรื่องจริงจั่งโดยชาวต่างชาติในสมัยนั้นจะต้องระบุพระนามพิเศษนั้นๆ ไว้แล้ว

พระนาม “พระนเรศ” หรือที่เราเรียกกยาวออกไปว่า “พระนเรศวร” ในภายหลังนั้นเป็นพระนามที่ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อพระมหากษัตริย์ราชโอรสเสวยราชย์แล้ว สมเด็จพระนเรศวรเวลานั้นพระชนมายุ ๑๕ พรรษา พระนเรศ เป็นพระนามสำหรับลูกหลวงเอก เช่นเดียวกับพระนาม “พระรามศวร” ที่เคยมีมาแต่ก่อนและแต่งตั้งกันมาหลายพระองค์แล้ว ซึ่งทุกพระองค์เมื่อได้เสวยราชย์แล้วก็เปลี่ยนพระนามใหม่ เช่น พระรามศวร ราชโอรสสมเด็จพระบรมราชาธิราช (สามพระยา) เมื่อเสวยราชย์แล้วเปลี่ยนเป็น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวรก็เช่นกัน เมื่อเสวยราชย์แล้วก็ทรงเปลี่ยนพระนาม ดังปรากฏในกฎหมายลักษณะกบฏศึกตอนหนึ่ง ซึ่งสมเด็จพระเอกาทศรถทรงตราขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๖ ออกพระนามสมเด็จพระนเรศวรว่า “สมเด็จพระบรมราชทบงกชลักษณะณ์ อัครบุริโสดม บรมหน่อนรา เจ้าฟ้านเรศเชษฐาธิบตี”

พระนามเต็มดังกล่าว เป็นการขนานนามที่มีหลักฐานใกล้เคียงรัชสมัยของพระองค์ที่สุดเพียงหลักฐานเดียว การเรียกพระองค์ว่า “พระนเรศ” หรือพระนเรศวร ล้วนแต่ปรากฏในหลักฐานที่เขียนขึ้นภายหลังจากนั้นนับร้อยปีขึ้นไปทั้งสิ้น จึงนิยมที่จะเรียกพระนามที่คุ้นหูมาแล้วเป็นเวลานาน และแม้ในหลักฐานร่วมสมัยทางฝ่ายพม่าก็เรียก พระนเรศ มาตลอด ซึ่งตามเหตุผลของเขานั้นเป็นเพราะประเทศใกล้เคียงล้วนรู้จักพระองค์เป็นอย่างดี ตั้งแต่ยังทรงดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระนเรศวรถึงแม้เวลาต่อมา ผู้คนทุกๆ ประเทศจึงยังเรียกพระองค์ในพระนามเดิม ไม่สามารถเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้

ถึงจะอาศัยหลักฐานจากชาวตะวันตก ไม่ว่าจะหลักฐานของชาติใดก็ตาม แปลออกมาแล้ว ล้วนแต่เรียกพระเจ้าแผ่นดินไทยว่า พระเจ้าแผ่นดินสยาม พระเจ้ากรุงสยาม กันทั้งสิ้น จึงฟังพาอะไรไม่ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วทั้งหมด จึงหาข้อยุติได้ว่า พระนามของสมเด็จพระนเรศวรจะมี ๓ อย่างคือ พระองค์ชายดำ เป็นพระนามสามัญเมื่อแรกสมภพในฐานะราชนัดดาของสมเด็จพระ

พระมหากักรพรรดิ และโอรสพระมหากักรพรรดิ เจ้าผู้ครองเมืองพิษณุโลกกับพระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาของสมเด็จพระมหากักรพรรดิในพระสุริยโยทัยอัคมเหสี พระนามที่สองคือ พระนเรศ ซึ่งเราเรียกในชั้นหลังว่า พระนเรศวร เป็นพระนามขนานสำหรับพระราชโอรส ลูกหลวงที่พระมหาอุปราชครองเมืองพิษณุโลก และสุดท้ายคือ พระนามเมื่อครองราชสมบัติแล้ว “สมเด็จพระมหาบดินทร์เดชาธิราช บรมนาถบพิตร บรมนพนาถ บรมนพนาถ บรมนพนาถ เจ้าฟ้าพระนเรศวรเชษฐาธิปัตย์”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ราชনীติ

ราชনীติ คือ อะไร

ราชনীติ หรือที่เรียกชื่อในภาษาบาลีว่า **ราชনীติปกรณ์** เป็นคัมภีร์โบราณรจนาไว้โดยพราหมณ์อนันตญาณ และพราหมณ์คณามิสสกะ ราชনীติ เป็นบทธรรมสุภาษิต คำสอนพระเจ้าแผ่นดิน ท่านมหากิม (ทอง หงส์ลดาอมภ) ผู้แปลราชনীติพากย์บาลีเป็นไทย แต่ครั้งท่านยังเป็นสามเณรได้ให้ความเห็นว่า “...เป็นหลักการปกครองของราชาธิปไตยสมัยโบราณ คนแต่ก่อนตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สมัยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ ในเมืองไทยนี้ใช้หลักการนี้แทบทั้งนั้น แม้ในปัจจุบันนี้ถ้ารู้จักผ่อนปรนแก้ไขก็อาจใช้ได้ดี

ราชনীติ

๑. ข้าพเจ้าจะแสดงราชনীติที่เห็นประโยชน์ทันตา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการขยายพระราชอาณาจักร
๒. ข้าพเจ้าจะกล่าว**คุณสมบัติแห่งพระมหากษัตริย์**ผู้ทรงอิสริยาภิตี และ**อำมาตย์ข้าเฝ้า** อันว่าพระมหากษัตริย์ ผู้มีพระชาติอันสูงศักดิ์ ควรทรงพิจารณาให้ตระหนักซึ่งข้าเฝ้าโดยชอบในกาลทุกเมื่อ
๓. **พึงทรงทราบคนมีความรู้ด้วยการเจรจา** พึงทรงทราบ**ศีลธรรมจรยา**ด้วยการอยู่ร่วม พึงทรงทราบ**ความสะอาด**ด้วยการดำเนินในราชกิจทุกอย่าง พึงทรงทราบ**ความเป็นลูกผู้ชาย**ในเวลา **มีอันตราย**
๔. ข้าเฝ้าที่**เกียจคร้าน หัวดี้อ** หยิ่ง อาจารย์หยาบคาย มักก่อความวินาส จองหอง ไม่สันโดษ ไม่สามารถ พระเจ้าอยู่หัวทรงทราบละข้าเฝ้าที่มีลักษณะเช่นนี้เสียให้ไกล
๕. ข้าเฝ้าที่**หยาบคาย** มักก่อความวินาส มักได้ ไม่ชำนาญในศาสตร์ต่างๆ เพียงพอ จองหอง หลู่คุณคน ไม่มีสัตย์ พระเจ้าอยู่หัวไม่ควรทรงตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้ให้เป็นหัวหน้าคน

๖. เมื่อคนโง่ประกอบราชกิจ โทษ ๓ ประการย่อมเกิดแก่พระเจ้าอยู่หัวโดยไม่ต้องสงสัย คือ เสื่อมเกียรติยศ ๑ ทรัพย์สมบัติพินาศ ๑ ต้องตกนรก ๑
๗. ข้าเฝ้าทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งดีทั้งไม่ดี ส่วนที่กฎและผิดของข้าเฝ้านั้น ย่อมเนื่องถึงองค์พระเจ้าอยู่หัว
๘. ข้าเฝ้าทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งดีทั้งไม่ดี ส่วนที่กฎและผิดของข้าเฝ้านั้น ย่อมเนื่องถึงองค์พระเจ้าอยู่หัว
๙. เพราะฉะนั้นพระภุชช ควรทรงตั้งข้าเฝ้าที่มีคุณสมบัติ ผู้ทำประโยชน์ให้สำเร็จเห็นทันตา ควรทรงเว้นข้าเฝ้าที่ไร้คุณสมบัติเสียเถิด
๑๐. ข้าเฝ้าผู้ที่มีคุณสมบัติ มีตระกูลและศึลาจารวัตร มีสัตย์ มีธรรม มีปัญญาดี มีศีลดี มีหลักดี เป็นคนขยัน พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งบุคคลเช่นนี้ไว้ในตำแหน่ง**ผู้พิพากษา**
๑๑. ข้าเฝ้าผู้เกิดในตระกูลที่ตรง ผิดคนชานีชานาญการเงิน รู้จักรัตนะทุกชนิด มีกรรมสะอาด ไม่เคยพลั้งพลาด เป็นผู้ดี พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งผู้ข้าเฝ้าเช่นนี้เป็น**นายคลัง**
๑๒. ข้าเฝ้าผู้รู้จักคนเก่าคนใหม่ มีกำลัง ใครเห็นใครชม มีกรรมสะอาด อดทนความลำบากได้ เอาใจใส่การงาน พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้เป็น**นายประตู**
๑๓. ข้าเฝ้าผู้มีปัญญา รู้จักพูด แก่ล้าวกกล้า รู้ใจผู้อื่น มีอหยาตย์ละเมียดละมัย รู้พูดที่ควรไม่ควร พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้เป็น**ทูต**
๑๔. ข้าเฝ้าที่กำหนดจำคำของคนอื่นได้ในคราวเดียว จดได้ไว ปลายมืองาม มีความเฉียบแหลมฉลาดพูด ขยัน พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้เป็น**อาลักษณ์ หรือเลขา**
๑๕. ข้าเฝ้าผู้มีปัญญารอบรู้ในการขยายอาณาเขต รู้ชัดเจนในภูมิศาสตร์ยอมสละชีพในคราวอันตราย ทนทุกข์ทนสุขได้
๑๖. รู้ตำราพิชัยสงคราม รู้จักผ่อนปรนพาหะมิให้ลำบาก มีความกล้าวกกล้าหาญ พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้ เป็น**แม่ทัพ**
๑๗. คนครวัสืบตระกูลมาแต่ชั้น ทวด เป็นคนขยัน รู้ตำราทำกับข้าว ปรุงอาหารได้พอเหมาะ ทำครัวอยู่เสมอ รู้จักจับจ่าย พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้เป็น**วิเศษเครื่องต้น**

๑๘. ผู้ใดรู้คัมภีร์อายุรเวท มีความขยัน ชำนาญศัลยกรรม น่ารักน่านิยมนทรงคุณจรรยาแพทย์
 อย่างดี พระเจ้าอยู่หัวควรตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้ให้ **เป็นแพทย์**
๑๙. ผู้ที่รู้จักใจคน มีภาระงานสะอาด ขยัน ตั้งอยู่ในธรรม รู้วิชามาก ไม่มักได้ ระมัดระวัง รอบ
 คอบ ข้าเฝ้าเช่นนี้ควรโปรดให้**อยู่ใกล้ชิดพระองค์ได้**
๒๐. ผู้รู้คัมภีร์เวทและเวททางศาสตร์ ขวนขวายในมนตรา ทำพิธีบูชา บวงสรวง มีเมตตา สูง
 อายุ พระเจ้าอยู่หัวควรทรงตั้งให้เป็น **ปุโรหิต**
๒๑. ผู้รักษาอินทรียัสภาพดี ฉลาดในภาษาต่างๆ ยินดีแต่สิ่งชอบ คอยรับใช้เฉพาะพระพักตร์
 แดกฉานในศิลปะต่างๆ สมบูรณ์ด้วยตระกูลและมารยาท มีความเกรงกลัว พระเจ้าอยู่หัวควรทรง
 ตั้งข้าเฝ้าเช่นนี้ไว้ใน **พระราชมณเฑียร**
๒๒. พระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใด มีข้าเฝ้าที่มีปัญญาฉลาดเอาใจใส่ในราชกิจแก้อภัยแก่ข้าสามารถ
 เหมาะแก่ตำแหน่งมนตรี ราชกิจในพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นย่อมสำเร็จได้โดยตลอด
๒๓. ผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งแล้ว เป็นคนไม่ล่อลวง มีความสนิทสนมกับพระเจ้าอยู่หัวของตนแม้
 ด้วยเหตุของตน มีความสามารถด้วยกำลังกาย และบริวารยศ เพราะเหตุนี้เขาควรจะพิศนุ
 ความดี หรือมิดี ซึ่งเป็นประโยชน์ใหญ่ เป็นที่ปลอบปล้ำใจอันเป็นของหาได้ดีได้ยาก
๒๔. ชนະคนที่ต่ำกว่า ไม่จัดเป็นชนະที่ดี ชนະคนที่อ่อนกำลังกว่า ไม่จัดว่าเป็นลูกผู้ชาย ชนະ
 คนที่มีกำลังมาก จัดว่าเป็นคนพิเศษ แต่เจ้าชนະทาส ก็มีได้ชื่อว่าชนະดี คนที่เบียดเบียนคนยอม
 แพ้ ไม่ชื่อว่าดีเลย
๒๕. เจ้า ๑ ข้าเฝ้าที่คล้อยตามเจ้า ๑ ประเทศมีคนดี ๑ คู่มือลักษณะข้ามยาก ๑ ลงโทษตาม
 โทษานุโทษ ๑ คลังมีทรัพย์สมบัติรู้สิ้น ๑ มิตรที่เป็นเพื่อนในยามวิบัติ ๑ นั้่นักปราชญ์ฝ่าย
 นิติศาสตร์กล่าวว่าเป็น**ความสงบ ๗ อย่าง**
๒๖. เจ้า ๑ ข้าเฝ้า ๑ รัฐมณฑล ๑ คู่มือข้ามยาก ๑ คลัง ๑ พล ๑ ราชสัมพันธ์ไมตรีที่มั่นคง
 ๑ นั้่นักปราชญ์กล่าวว่าเป็น **องค์แห่งราชัย ๗ อย่าง**
๒๗. แม้ถึงขาดแคลนไปเพียงข้อความก็ตาม แต่ความเรียบร้อยหาเป็นไปเฉพาะพระเจ้าอยู่หัว
 พระองค์นั้นไม่ ข้าเฝ้าต้องประพฤติให้ครบองค์นั้นๆ อย่าให้ขาดได้

๒๘. พระเจ้าอยู่หัว ต้องทรงปรารถนา**รักษาคุณธรรม** ทรง**ทำพระองค์ตามคุณธรรมก่อน** แต่นั้นจึงทรงพระวิจารณ์ถึงส่วนที่เหลือ

๒๙. พระเจ้าอยู่หัวต้องทรง**พระปรีชา** ต้องมีความรู้ ทรง**เว้นคำกล่าว**ของคนเลวทราม ทรงขยัน ทรงอดทน มีพระทัย**ซื่อตรง** ทรง**ธรรม**ไม่มีความริษยา

๓๐. พระเจ้าอยู่หัวต้องทรง**แต่ดี** ประกอบด้วย**คุณมีสัมพันธมิตร** เป็นต้น ทรง**มีสติ** รู้จัก**ย้าย** เข้า**ศึก**ให้**พินาศ** งบ**อาจ**สามารถ ทรง**พระปรีชา**หนัก**แน่น** ทรง**ทราบ**ความ**เลื่อม**ความ**เจริญ**

๓๑. พระเจ้าอยู่หัว ต้องทรง**รู้จัก**ผู้มี**คุณ**ทรง**แก้**วัก**กล่าว** ทรง**สมา**คม**คบหา**ผู้**ดี**มีความ**รู้** ไม่**ใฝ่**ความ**พินาศ** ทรง**ใคร่**คร**วญ**ตระ**หนัก**แล้ว**จึง**จำ ไม่**ทรง**นิน**ทา**ใคร มี**พระ**ดำ**รัส**ตรัส**แล้ว**ไม่**คืน**คำ

๓๒. พระเจ้าอยู่หัวต้องทรง**ทราบ**วิธี**ทำลาย**เข้า**ศึก** ทรง**ชำนาญ**ความ**โกรธ**เสีย**ได้** ทรง**บังคับ**พระ**องค์**ได้ ไม่**มัก**ได้ ไม่**มัว**หล**บ** ไม่**เกีย**จ**ร**้าน มี**พระ**ทัย**เฝือ**แผ่ ทรง**สั่ง**สอน**คน**ง**ให้**เป็น**คน**ฉลาด**ได้**

๓๓. พระเจ้าอยู่หัว ต้อง**ดำรง**พระ**องค์**ไม่**ให้**หลง**ลืม** ไม่**ทรง**ทำ**คุณ**เข**็ญ**ให้**กับ**เข**ต**แคว**้น** ทรง**เป็น**ที่**รัก**ใคร**่**ของ**ประ**ชา**ชน** ทรง**เป็น**ที่**นิย**มน**ับ**ถือ**ของ**ส**ัต**บุ**รุษ** ทรง**ทราบ**กาล**เทศ**ะ ทรง**ประ**ก**อบ**ด้วย**ธรรม** ๗ **ประ**การ

๓๔. พระเจ้าอยู่หัวต้องทรง**รู้จัก**พระ**ดำ**รัส**ที่**จะ**ตรัส**ใน**ว**า**จ**า**ว่า**คว**ร**อ**ย**่าง**ไร** ทรง**ฉลาด**ใน**อ**ุ**บาย**ทรง**ส**อบ**ส**วน**ใน**ข**้อ**สง**ส**ัย ทรง**ย**ิน**ดี**ใน**ท**าง**และ**ศ**ี**ล ทรง**ปรา**ศ**ร**ัย**ก**่อน**ด้วย**ดี

๓๕. พระเจ้าอยู่หัว ผู้**ทรง**สม**บ**ุ**ร**ณ**์**ด้วย**คุณ**สม**บ**ติ**ตาม**ที่**ก**ล**่า**ว**นี้** ทรง**สามารถ**ปร**า**บ**ปร**าม**แผ่**น**ดิน** ทั้ง**ผ**อง**ได้**ร**า**บ**ค**า**บ** และ**ทรง**เป็น**ที่**ร**อง**ร**ับ**บ**ุ**ณ**ย**ศ**ิ**ร**ิ**ทั้ง**ส**ิ้น**ด้วย**

๓๖. พระเจ้าอยู่หัว ทรง**วิทยา**ญาณ มี**พระ**ป**รี**ชา**ชา**ญ**ฉลาด** ทรง**เฉียบ**แหล**ม** ปรา**ศ**จ**า**ก**ความ**ริ**ษ**ยา ทรง**ค**บ**หา**สม**า**ค**ม**กับ**ค**ุ**ร** พระ**เจ้า**อยู่**หัว**พระ**องค์**นั้น**ย**อ**ม**ทรง**บ**ร**ร**ลุ**ถึง**ย**ศ**อัน**ไ**พ**บุ**ล**ย์**

๓๗. พระเจ้าอยู่หัวทรง**สม**บ**ุ**ร**ณ**์**ด้วย**คุณ ๗ **ประ**การ และ**ทรง**ร**อบ**ร**ู**ไ**น**น**ี**ติ**ศ**าส**ตร**์ มี**พระ**ว**ิ**จ**า**ร**ณ**์**ร**อบ**ค**อบ **ย**อ**ม**สามารถ**เอา**ช**นะ**ได้**ท**ัว**พ**ืน**ป**ฐ**ุ**พ**ี**

๓๘. คุณ**สม**บ**ติ** ๘ **ประ**การ **ย**อ**ม**ปร**าก**ฏ**ใน**พระ**เจ้า**อยู่**หัว** คือ **พระ**อิน**ทร์** ๑ **พระ**อา**ท**ิ**ต**ย์ ๑ **พระ**พ**าย** ๑ **พระ**ย**ม** ๑ **พระ**สม**ุ**ท**ร** ๑ **พระ**จ**ัน**ท**ร์** ๑ **ภ**ู**มิ**เท**พ** ๑ **ฝ**น ๑

๓๙. พระเจ้าอยู่หัว**ย**อ**ม**เส**ม**อ**ง**ค**์**พระ**อิน**ท**ร์** เพราะ**ทรง**ป**ก**ค**ร**อง**พ**ส**ก**น**ิ**กร**ด้**วย**วิ**ธี**ข**่ม**และ**วิ**ธี**ยก**ย**อ**ง**ด**ัง**อ**ง**ค**์**ท**้า**ว**ส**ัก**กะ**ฉ**ะ**น**ั้น**

๔๐. **พระอาทิตย์** ย่อมแผดเผา น้ำให้เหือดแห้งได้ แต่ผิวน้ำเท่านั้น ประมาณปีละ ๘ เดือน ฉะนั้น
 ใด พระเจ้าอยู่หัวผู้ซึ่งท่านทรงเปรียบดวงอาทิตย์ **พึงจัดเก็บภาษีอากรในแคว้น** โดยชอบธรรม
๔๑. ลมย่อมพัดชอกแซกไปในสรรพสัตว์ฉันใด พระเจ้าอยู่หัวก็ควรทรงส่งคนสืบราชการลับฉะนั้น
 นี้ท่านเรียกว่า **มาลุตพรตแบบบลม**
๔๒. **พระยายม** ย่อมซักถามสัตว์ที่เป็นที่รัก ทั้งไม่เป็นที่รัก ที่มาถึงสำนักพระองค์ท่านอย่าง
 สม่่าเสมอกันฉันใด พระเจ้าอยู่หัวควรทรงลงพระราชอาญาตามโทษานุโทษ ฉะนั้นนี้ท่านเรียกว่า
ยมพรตแบบพระยม
๔๓. **แม่น้ำเปี่ยมน้ำ** มหาสมุทรก็ไม่หวังให้น้ำไหลมารวมกันในทะเลฉันใด พระเจ้าอยู่หัวก็**มิควร**
ทรงหวังพระทัย จะให้เงินของชาวบ้านไหลเข้าคลังเรื่อยไปฉันนั้น นี้ท่านเรียกว่า **สมุทร**
พรตแบบทะเลหลวง
๔๔. พวกมนุษย์เห็น**พระจันทร์** เต็มดวง ย่อมรำเริงฉันใด คนทั้งหลายได้เห็นพระพักตร์พระเจ้า
 อยู่หัวของตน ย่อมยินดีเหมือนฉะนั้น เพราะเหตุฉะนั้นพระเจ้าอยู่หัวผู้ตัดเทียม
๔๕. **พื้นพิภพ** ย่อมรับรองสรรพสิ่งและสรรพสัตว์ที่หัวหน้าเสมอกันฉันใด แม้พระเจ้าอยู่หัวผู้ทรง
 ธรรม ก็ย่อมปกป้องพสกนิกรของพระองค์ทั้งในกรุงและนอกกรุงสม่่าเสมอกัน ฉะนั้นนี้ท่านเรียก
 ว่า **ภูมิพรตบนแผ่นดิน**
๔๖. เมฆหลังฝนตลอดสี่เดือนฉันใด พระเจ้าอยู่หัวควรทรง**เอาพระทัยใส่ในกรบด้วยบำเหน็จ**
รางวัลฉันนั้น นี้ท่านเรียกว่า **ปชุนพรตแบบฝน**
๔๗. พระเจ้าอยู่หัว ต้องทรงสำเหนียกเยี่ยงราชสีห์อย่าง ๑ เยี่ยงนกยางอย่าง ๑ เยี่ยงไก่ ๔
 อย่าง เยี่ยงกา ๕ อย่าง เยี่ยงสุวาน ๖ อย่าง เยี่ยงลา ๓ อย่าง
๔๘. พระราชกิจน้อยใหญ่ ที่พระเจ้าอยู่หัวทรงพระประสงค์ ทำวเธอควรที่จะทรง**ทำความริเริ่ม**
สม่่าเสมอรอบคอบ เช่นสีหาฉะนั้น นี้เรียกว่า**เยี่ยงสีหะ**
๔๙. พระเจ้าอยู่หัว ทรงต้องระมัดระวังพระองค์ทุกส่วนทรงเปรี๊องปราชญ์ฉลาดเฉลียว เช่น นก
 ยาง ประกอบพระราชกิจให้สำเร็จลุล่วงไปตามกาลเทศะ นี้เรียกว่า**เยี่ยงนกยาง**
๕๐. ตีนก่อน ๑ รบเก่ง ๑ แบ่งกันกินในหมู่พวก ๑ ทับแม่ไก่แล้วกินได้ ๑ นี้คือ **เยี่ยงไก่ ๔**
 อย่าง

๕๑. เสพเมถุนในที่ลับ ๑ จ้องหาของกิน ๑ ได้กินแล้วแบ่งกันกิน ๑ หวดอยู่ตลอดเวลา ๑ ไม่
เกียจคร้าน ๑ นี้คือ **เยี่ยงกา ๕** อย่าง

๕๒. ไม่เกียจคร้าน ๑ ไม่เฉื่อยชา ๑ นอนหลับสนิท ๑ ตื่นไวทันที ๑ ภักดีเจ้าของ ๑ กล้าสู้
๑ นี้คือ **เยี่ยงสุวณ ๖** อย่าง

๕๓. ถึงที่ลำบากก็ลากเชิญให้ได้ ๑ ไม่คำนึงถึงหนาวร้อน ๑ กินเท่าที่มี ๑ นี้คือ **เยี่ยงลา ๓**
อย่าง

๕๔. พระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสมบุญด้วยพระคุณสมบัติ ๒๐ ประการนี้ ทำวเธอก็จะทรงชนะสรรพ
ข้าศึกเสี้ยนหนามได้สิ้น พระเดชานุภาพก็กระฉ่อนไปทั่วทิศ

๕๕. กินมากเกินไป ๑ เสพเมถุนเกิน ๑ กลั้นอุจจาระปัสสาวะ ๑ นอนกลางวัน ๑ ตื่นกลางคืน
๑ เหล่านี้ **เหตุเกิดโรคร้าย**

๕๖. ตื่นน้ำมากไป ไฟธาตุก็ไม่ย่อย ตื่นน้ำน้อยเกินไป ไฟธาตุก็ไม่ย่อย เพราะเหตุนั้น ผู้รักษา
อนามัย ควรตื่นน้ำให้พอเหมาะพอดี คือไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป

๕๗. กินอาหารอิ่มแล้ว ควรนั่งอยู่พอให้อาหารเรียงเม็ดก่อน แล้วค่อยๆ กินประมาณสักร้อยก้าว
แล้วควรนอนพักตะแคงข้างซ้าย

๕๘. เมื่อกินหันหน้าไปทางทิศบูรพา อายุยืนหันหน้าไปทางทิศทักษิณ มีทรัพย์ยั่งยืน หันหน้าไป
ทางทิศประจิม ยศยั่งยืน แต่ไม่ควรหันหน้าไปทางทิศอุดร

๕๙. กินแล้วนอนพัก อ้วน กินแล้วยืนมีกำลัง กินแล้วเดินอายุยืนกินแล้ววิ่ง ความตายก็วิ่งตาม
มาด้วย

๖๐. นอนหันศีรษะทางทิศบูรพามีปัญญา หันไปทางทิศทักษิณอายุยืน หันไปทิศประจิมใจ
พลุกพล่าน หันไปทางทิศเหนือจะตาย

๖๑. คนเกี่ยวหญ้าประจำ ๑ คนเอาเล็บขีดดินเสมอ ๑ คนไม่ล้างเท้า ๑ คนไม่แปรงฟัน ๑

๖๒. คนหม่ำผ้าเหม็นสาบ ๑ คนดมเหม็นสาบ ๑ คนนอนกลางวันตั้งสองครั้ง ๑ คนนอนเปลือย
กาย ๑

๖๓. คนกินจุเกิน ๑ คนชอบเกาะตัวและเตียงของตัวเอง ๑ ทั้งสิบประการนี้ ทำวฤเวรเจ้าทรัพย์
ไม่สามารถจะทรงศิริของเขาไว้ได้

๖๔. พระเจ้าอยู่หัวทรงจริยวัตรสมบุรณ์ ทรงพระมาลาเหนือพระเศียร ทรงชำระพระบาทด้วยดี ทรงแต่นางพระยา เสวยพอเหมาะ ทรงพระภุษาเรียบร้อย ไม่เสพเมถุนในวัน & ค่ำ ย่อมทรงมีงษ์ขวัญตลอดพระชนมชีพ

๖๕. คำหยาบคาย ๑ อาชญารุนแรง ๑ กิริยาหยาบ ๑ ประทุษร้ายตัวเอง ๑ เป็นนักเลงสุรา ๑ เป็นนักเลงเจ้าชู้ ๑ เล่นการพนัน ๑ เหล่านี้เหตุพินาศของพระเจ้าอยู่หัว

๖๖. เมื่อพระเจ้าอยู่หัว ทรงประพฤติพระองค์ในเหตุแห่งพินาศเกินส่วนความพินาศก็จะต้องมีขึ้นนี้ เหตุแห่งความพินาศควรละเสีย

๖๗. เมื่อนักปราชญ์จะแสดงความจำนงใหญ่หลวงอย่างหนึ่ง ท่านชี้ว่าการดื่มสุราเป็นตัวจำนงไรร้ายแรงที่สุด เพราะการดื่มสุราทำลายตน ทำลายทรัพย์ ทำลายปัญญา ทำลายความสามารถ ทำลายมิ่งขวัญ ทำลายลาภยศ ทำลายชื่อเสียง

๖๘. เพราะดื่มสุราเมามาย ปัญญาอ่อนเลื่อม ไม่เชื่อว่ารักษาศีลิต ตลอดเวลาที่เมาไหนเล่าจะพิจารณาถึงอาหารที่ดีและไม่ดีได้

๖๙. ดื่มสุราเมามาย เห็นแม่เป็นเมีย เห็นเมียเป็นแม่ เห็นเรือนเป็นเว็จ เป็นต้น เห็นเรื่องเล็กน้อยเป็นเรื่องใหญ่โต หรือเห็นช้างเท่าหมู

๗๐. คนดื่มสุราเมามาย เห็นแ่งน้ำเป็นทะเลหลวง เห็นทะเลหลวงเป็นพื้นดิน กระทั่งพระเจ้าอยู่หัวคนชี้เมาเขาก็เป็นเสมอเพื่อน

๗๑. การดื่มสุรานั้น โทษที่เห็นประจักษ์ก็คือ เสียทรัพย์ ๑ ก่อวิวาท ๑ เกิดโรค ๑ เสียชื่อเสียง ๑ หมดยางอายุ ๑ ทำปัญญาให้เลื่อม ๑

๗๒. ธรรมดาคนนักเลงมักขาดความสงบเสงี่ยม พวกพ้องไม่แยแส ขาดความกระตือรือร้น หมดความละเอียดและความกล้วผิด ย่อมหาที่พึ่งได้โดยผิดเคือง

๗๓. พวกพ้องก็เป็นที่พึ่งของคนที่เป็นนักเลงไม่ได้ ไม่มีคนเอ็นดู ไม่มีคนเหลียวแล ไม่รู้จักประโยชน์ทั้งสอง เป็นคนเจ้าเล่ห์ ทำลายวงศ์ตระกูล

๗๔. พระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใด ไม่มีนักปราชญ์เป็นที่ปรึกษา ไม่ทรงเชื่อคำของปุโรหิต ข้าเฝ้าผู้รักดี และพระสหายร่วมพระทัย ทรงมีแต่ความรู้หลักเลียงไปตามพอบพระทัย พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นก็เป็ดั่งคนตาบอดไม่มีคนจูง ไม่นานเท่าไรก็จักถึงความพินาศเพราะศัตรู

๗๕. พระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใด ทรงทราบล่วงหน้าว่า พระราชกิจจะสำเร็จได้ดี โดยวิธีทรงเทียบเคียงอย่างนี้ว่า เราเป็นอย่างไร ความสามารถเป็นอย่างไร อุบายการรบเป็นอย่างไร สะเปียงเป็นอย่างไร ความกล้าหาญเป็นอย่างไร กิจการพร้อมมูลอย่างไร ศัตรูพร้อมเพรียงอย่างไร การทูตเป็นอย่างไร พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น นักปราชญ์ก็กล่าวว่าเป็น**ราชาธิราชจอมราชา**

๗๖. ในเวลาครองรัฐ พระเจ้าอยู่หัวควรทรงพิจารณาการงานของข้าศึก ของพระสหายร่วมพระทัย ของพสกนิกร ของกองทัพ ของประเทศ ของการคลัง ของข้าเฝ้าต่างพระเนตรต่างพระกรรณ ราชวัลลภและกิจที่ควรทำและไม่ควรทำ

๗๗. คนยากไร้ แต่ทรงปรากฏเป็นคนกล้า เป็นผู้ดี พระเจ้าอยู่หัวก็ทรงชุบเลี้ยงเป็นข้าเฝ้าเพื่อประชาชนจะได้ทราบว่ามิคนดีเป็นข้าเฝ้าประจำราชสำนัก

๗๘. พระเจ้าอยู่หัวทรงสดับดนตรีจนยามต้น ทรงสดับการสังวัธยายมนต์ในยามสอง บรรทมในยามสาม

๗๙. พระเจ้าอยู่หัวทรงขัดติยราชวราภรณ์ ย่อมทรงสง่า ทรงประคองประกอบพระราชกิจโดยถนัด ทรงพระวิจารณ์โดยรอบคอบ ประทับนั่งฝั่งฝ่าย ประทับยืนเป็นสง่า ไม่ทรงคำนึงถึงคนรักหรือคนชัง ทรงวินิจฉัยอรรถคดีโดยเที่ยงธรรม

๘๐. พระเจ้าอยู่หัวไม่ควรทรงคำนึงว่า การลงพระราชอาญาผู้ผิดเป็นการไม่ทรงธรรม คนร้ายก็จะกำเริบ ข้อนี้เป็นการสูญเสียพระราชอำนาจอย่างใหญ่หลวง

๘๑. เมื่อพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงลงโทษคนผิด คนชั่วก็กำเริบ เมื่อทรงลงอาญาคนผิดตามความผิด คนร้ายก็จะไม่ฟังทำความชั่ว เมื่อคนร้ายถูกลงโทษแล้ว เขาก็จะกลับตัวประพฤติดีต่อไป ด้วยอุบายนี้ยังชื่อว่าพระราชทานความสุขแก่เขาอีก

๘๒. เมื่อพระเจ้าอยู่หัวลงอาญาคนร้ายตามความผิด คนที่เป็นพวกเดียวกับคนร้าย ก็ย่อมจะเกรงกลัวพระอาญา เมื่อทรงพิจารณาข้ออื่นที่เกิดขึ้นโดยรอบคอบ ทรงวินิจฉัยแล้ว ข้อนั้นก็**เป็นพระราชกำหนดขึ้น**

๘๓. หากว่าพระเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงลงอาญาคนร้ายตามความผิด ความพินาศก็จะมาถึงพระองค์เอง ดังช้างพลายปราศจากช้างพัง ดังงูพิษหมดพิษ ดังพระขรรค์ปราศจากฝัก และดังสี่เหลี่ปราศจากถ้ำฉะนั้น

๘๔. ถึงคนทั้งหลายจะมีปากมีท้อง มีมือเท้าเท่าเทียมกันก็จริง แต่คนทั้งหลายย่อมเกรงพระบารมี นอบน้อมพระเจ้าอยู่หัวองค์เดียว แต่ถ้าพระเจ้าอยู่หัวลงอาญาไม่เป็นธรรม ชาวเมืองก็คิดประทุษร้าย พระเจ้าอยู่หัวทรงลงอาญาโดยธรรม ชาวเมืองก็สงบราบคาบ

๘๕. การลงพระอาญาโดยธรรม ๑ การยกย่องคนดี ๑ การฝึกคนเกียจคร้านให้เป็นคนขยัน ๑ การไม่ทรงเห็นแก่หน้าคนมีหรือคนจน ๑ การปกครองทั่วถึง ๑ คุณ ๕ ประการนักปราชญ์กล่าวว่าเป็นัญญธรรมควรบูชาแท้

๘๖. เวลาจะส่งทหารออกสงคราม พระเจ้าอยู่หัวต้องโองการสั่งข้าเฝ้าร่วมพระทัย มีความสมบุกสมบันว่า ท่านจงตัดสินใจให้ดี แล้วโปรดให้เขาเป็นแม่ทัพ สำเร็จราชการทุกอย่าง ส่วนพระองค์ก็ต้องทรงพิจารณาโดยรอบคอบทุกขณะ

๘๗. พระเจ้าอยู่หัว ควรโปรดให้ปลงพระมัสสุและทรงเครื่องใหญ่ในวันทั้ง ๔ คือ วันขึ้น ๕ ค่ำ หรือแรม ๕ ค่ำก็ดี ในวันนักษัตรฤกษ์ก็ดี ในเวลาอาทิตย์แรกอุทัยก็ดี ในวันนับแต่พระราชสมภพไป ๗ วัน ๕ วัน ๓ วันก็ดี แต่ไม่ควรโปรดให้ปลงด้วยมีดโกนในเวลายามราตรีและในเวลารบ

๘๘. พระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงธรรม ย่อมทรงพระเจริญ พระเจ้าอยู่หัวทรงปราบอริราชศัตรูให้ราบคาบ ทรงได้ชัยพิเศษทั่วพื้นปฐพี มีมหาสมุทรเป็นขอบเขต เสวยสวรรยาธิปไตย ตลอดกาลนาน เพราะเหตุที่ทรงอาจรรคุณอันวิเศษ เป็นธรรมิกราช ลักขยราช ในที่สุดจะได้ทรงบรรลुพระนิพพานอันไม่มีจติ

๘๙. ต้นไม้กิ่งก้านคดเคี้ยวกรงูรัง แห้งห้อย สูงเกิน แห้งโกร๋น มีอยู่ในสวน เจ้าของควรตัดออกเสีย ต้นไม้มีผลดีมีรสอร่อย เจริญงอกงามเจ้าของต้องรดน้ำพรวนดินเติมปุ๋ยบำรุงรักษาฉันใด พระเจ้าอยู่หัวก็เปรียบเหมือนเจ้าของสวน ทรงรำพึงอยู่ทุกเมื่อฉะนั้น

๙๐. มาลาการควรปลูกต้นไม้ที่ตัดตอนแล้ว ควรเก็บดอกไม้ที่บ้านสะพรั่ง พึ่งบำรุงไม้เล็กๆ ให้งดงาม ถึงต้นไม้ที่งอมลงจวนล้ม พึ่งแผ้วถางหญ้าและกาฝากที่ปกคลุม พึ่งแยกไม้อ่อนและไม้แข็งไว้นอกกอ ต้นไม้ที่ปลูกได้ระเบียบดีแล้ว มาลาการย่อมปราบปลื้มฉันใด พระเจ้าอยู่หัวก็พึงทรงชื่นชมประชาราษฎร์ของพระองค์ เหมือนนายมาลาการฉะนั้น

๙๑. พระเจ้าอยู่หัวต้องมีข้าเฝ้าร่วมชีพที่เป็นคนมีตระกูล แก่แล้วกล้าศึกษาเล่าเรียนมาก คงแก่เรียน เป็นผู้ดี มีความจงรักภักดี รู้หลักนักปราชญ์ ชำนาญในนิติศาสตร์โดยแท้

๙๒. ได้เล่าเรียนดี ๑ มีศิลาจารวัตร ๑ กล้าศึก ๑ มีความเพียร ๑ ทำกิจสำเร็จด้วยดี ๑ มีกำลังสามารถ ๑ ไม่มักได้ ๑ รูปกำยำสันทัด ๑ ท่านกล่าวว่า **คุณสมบัติทั้ง ๘ นี้เหมาะแก่มนตรี**

๙๓. พระเจ้าอยู่หัวทรงปรึกษาผู้รู้หลายครั้งหลายหนแล้ว ภายหลังจึงทรงประชุมกันทำเรื่องที่ได้ปรึกษากันดีแล้วนั้น

๙๔. พระเจ้าอยู่หัวต้องให้การศึกษาแก่พลกนิกร ทรงตัดความสงสัยด้วยคนที่ศึกษาดีแล้ว ความคิดที่คิดใหม่ ต้องแสดงคุณวิเศษของความคิดนั้นให้ชัด

๙๕. พระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใด ทรงวินิจฉัยราชกิจได้ถูกต้องเป็นนิตย พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นชื่อว่าทรงสมบูรณ์ดีแล้ว ทรงพระกำลังยิ่งกว่าศัตรู จะไม่ต้องทรงล่มจม แม้ในบางครั้งบางคราว

๙๖. ข้าเฝ้าควรหาโอกาสห้ามพระเจ้าอยู่หัวจากความชั่ว ต้องประกอบเกื้อกูล ต้องปกปิดความลับ ทำแต่สิ่งที่เป็นคุณ ไม่ละทิ้งในยามอันตราย ต้องช่วยในโอกาสอันควร ลักษณะเช่นนี้ท่านเรียกว่า **มิตรแท้**

๙๗. ความเป็นมิตรทำได้ง่าย เมื่อไรๆ ก็ทำได้ แต่การรักษาความเป็นมิตรนั้นทำได้ยากเย็นนัก เหตุนี้ใครมีลักษณะมิตรแท้ ถึงผู้นั้นจะขัดสนหรือมั่งคั่งก็ตาม พระเจ้าอยู่หัวผู้ฉลาดเฉียบแหลม ต้องทรงบำรุงมิตรนั้นไว้

๙๘. การป้องกันมิตรในยามมีอันตราย ควรประทานตามความชอบเพราะผู้ไม่ดูดาบในมิตรทั้งหลาย ย่อมบรวรรลุวิบุลผล

๙๙. พึงแบกศัตรูไว้บนบ่า ตราบเท่าที่โอกาสยังไม่ให้ แต่เมื่อได้โอกาสต้องรีบทำลายเหมือนทูปหม้อดินที่หินฉะนั้น

๑๐๐. พระเจ้าอยู่หัวทราบชัดกำลังของแคว้นอื่นดีแล้ว ทรงพิจารณากำลังความสามารถของเหล่าข้าเฝ้าผู้สนองราชกิจโดยรอบคอบแล้วจึงทำสงคราม พระเจ้าอยู่หัวทรงทำสงครามโดยอุบายนี้ย่อมได้ชัยชนะทุกเมื่อ

๑๐๑. พระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นช่องได้เปรียบ และทรงเห็นช่องเสียเปรียบศัตรู อีกทั้งทรงเห็นความอ่อนแอของฝ่ายศัตรู ทรงตระเตรียมรบให้พร้อมทุกทาง

๑๐๒. เมื่อได้พิชัยฤกษ์ศุภมงคล เพราะเหตุที่ทรงบูชาที่ควรบูชา ทรงจ่ายทรัพย์แก่พวกพลเมื่อพร้อมแล้ว ก็ควรโปรดให้ยกทัพได้
๑๐๓. พระเจ้าอยู่หัวทรงพร้อมด้วยจตุรงค์เสนา มีกองช้าง กองม้า กองรถ กองราบ มีเครื่องศาสตราวุธ และหอกดาบแหลมหลาวคมกล้า เป็นต้น ครบครัน ทั้งมีสิ่งทีพอใจทุกอย่างก็สามารถเอาชนะแผ่นดินทั้งมวลได้
๑๐๔. พระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบอุปายได้ทั้งปลอบและปราบ ย่อมลวงภัยพิบัติทั้งปวง คือ ความโกรธ ความโศก ความกล้า ความโลภ และความพินาศ เมื่อประเทศทั้งหลายด้อยกำลังแต่พระองค์ทรงมั่งคั่ง
๑๐๕. เพราะเหตุฉะนั้น พระราชาธิบดี ฟังทรงเพิ่มพูนพระราชทานทรัพย์แต่ต้นมือด้วยความบากบั่นอันใหญ่หลวงจนสุดกำลัง และฟังประพิษฐฐานการนั้นให้ครบถ้วน
๑๐๖. คนมีกำลัง ต้องทรมานด้วยการสมาน คนฉลาดต้องทรมานให้แยกอยู่โดดเดี่ยว คนมักได้ฟังทรมานด้วยการให้ตามต้องการ แต่คนหัวดีต้องทรมานด้วยอาชญา
๑๐๗. พระราชาธิบดีพระองค์ใด ทรงสมนุรณด้วยกองช้าง กองม้า กองรถ กองราบ และทรัพย์เสบียงอาหาร แต่ทรงกังวลแต่ในประเทศไม่ชักซ้อมให้พร้อมไว้ พระราชาธิบดีฝ่ายปรปักษ์อาจยกมาย่ำยีได้ทุกเมื่อ
๑๐๘. ประเทศติดชายแดน เกิดกำเริบขึ้นก็จะยกเข้ารุกแดนและชิงทรัพย์สมบัติ พระราชาธิบดีผู้ทรงชำนาญในนิติศาสตร์ ก็สามารถจะเอาชนะฝ่ายปรปักษ์ได้ ทำปรปักษ์ให้อยู่ในอำนาจได้
๑๐๙. กลางคืน กาแพนงเค้า กลางวันนกเค้าแพ้กา จระเข้ก็ตกลูกก็ตกอยู่ในอำนาจสี่หะ สี่หะตกน้ำก็ตกลูกอยู่ในอำนาจจระเข้ เหล่านี้ล้วนพินาศทั้งนั้นฉันใด
๑๑๐. พระราชาธิบดีผู้ไม่ทรงทราบกาลเทศะยังขึ้นรบ อริราชศัตรู ก็ย่อมกำจัดได้ฉันนั้น ถ้าทำวเฒอทรงหวงระลึกถึงค่านักปราชญ์บ้าง ก็จะเป็นผู้อำนาจใหญ่ ทรงพระกำลังองอาจ
๑๑๑. พระราชาธิบดี ทรงปราบข้าศึกราบคาบแล้ว เมื่อทรงทราบชัยชนะแล้ว อย่าทรงนอนใจไม่ถึงคลายความเพียรเสีย เพราะประมาทฟังทรงทำความเพียรไว้ในกาลทุกเมื่อเถิด

๑๑๒. เพราะคนที่จ้องเวรกัน แม้เล็กน้อย ก็กำเจ็บใหญ่โตได้ เสมือนเปลวเพลิงและยาพิษ หรือเหมือนช้างขบมันที่พาบรัวร์ตั้งหมื่นไปตอกชอกเขาได้ หากว่าคนจะตีปลอกไว้ที่เสาดลึงให้มันคงเท่าไรมันก็จะสลัดออกไปจนได้

๑๑๓. เมื่อพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างปรการ ป้อม คู ประตู หอรบ ศาสตราวุธ ยุทธภัณฑ์ ครบถ้วน ฝึกซ้อมไว้มีขนาด ท้าวเธอก็ตรงดำรงพระราชอาณาเขตไว้ได้

๑๑๔. ไซ้แต่เท่านั้น พระเจ้าอยู่หัวยังจะทรงบำรุงบ้านเมืองให้มีกองทัพช้าง กองทัพม้า กองทัพรถ และกองทัพกราบให้บริบูรณ์ ให้มีแพทย์ผู้สามารถ ให้มีนายช่างต่างประเทศ ให้มีพรหมณ์ ให้มีนักปราชญ์ราชบัณฑิต และการอื่นๆ อีก และทรงปกครองไพร่ฟ้าเสมอกับพระองค์

๑๑๕. พระเจ้าอยู่หัวต้องทรงเว้นนักรบที่มักได้ เอาแต่ประโยชน์ส่วนตัว ใจขุน ขี้ขลาด ชอบดื่มไม่สงบ แล้วจึงยกทัพไปแต่ที่แก่กล้าสามารถเพื่อประชิดแคว้นอื่น

๑๑๖. พระราชาธิบดี ต้องทรงทราบความสามารถของเสนาฝ่ายพระองค์และฝ่ายปรปักษ์อย่างแท้จริง ๑ อุบายสมาน อุบายทำลายสามัคคี ๑ อุบายติดสินบน ๑ เหตุที่ควรรับและเหตุควรรุก ๑ แล้วจึงควรยกทัพไปชิงชัยแคว้นอื่น

๑๑๗. พระราชาธิบดี ต้องทรงปราบปรามกองทัพที่ติดเทียมด้วยอุบายสมาน ต้องทรงปราบปรามกองทัพด้วยอุบายยุให้แตกสามัคคีต้องปราบปรามกองทัพที่มักมากด้วยวิธีให้สินบน เมื่อปราบด้วยอุบายทั้ง ๑ นี้ไม่ได้ก็ต้องรบ

๑๑๘. คุณสมบัติ ๖ ประการ สนธิคุณ คือ ให้ของแก่ปรปักษ์ หรือรับของฝ่ายปรปักษ์ ๑ วิคคุณ คือ ไม่คลุกคลีกับศัตรู ๑ อาสนคุณคือ ไม่ทำตามอุบายสองอย่างข้างต้นนี้ ยานคุณ คือ ยাত্রาทัพ ด้วยพาหนะต่างๆ ๑ ทวิธคุณ ยাত্রาทัพเป็นกองๆ ตามตำหรับพิชัยสงคราม ๑ สังคหคุณ คือ ลวงศัตรูให้ตายใจ ๑

๑๑๙. พระเจ้าอยู่หัวเปรียบเหมือนลำต้น คลังเปรียบเหมือนพื้นที่ พระเจ้าอยู่หัวเปรียบเหมือนกิ่ง คลังเปรียบเหมือนลำต้น พระเจ้าอยู่หัวไร้ทรัพย์ เปรียบเหมือนนกปีกหัก ดังฤาจะทำอะไรได้

๑๒๐. ทรัพย์เปรียบเหมือนคุณ คือ ดวงตาซึ่งเป็นใหญ่ของจอมราชา ผู้ทรงปรารถนาบูรณารมย์เป็นต้น เหตุนั้นพระเจ้าอยู่หัวต้องทรงทำความเพียร เพื่อสำเร็จลาภ การอารักขา และความเจริญของท้าวเธอเองให้บริบูรณ์

๑๒๑. พระราชาธิบดี ต้องรักษาพระราชอาณาจักรของพระองค์ ทั้งไพร่พล ทั้งข้าเฝ้าที่ภักดีในพระองค์ ทั้งเศรษฐีคหบดี และแม่คนร้ายและต้องป้องกันคลังหลวงอย่างกวดขัน เพราะอย่างนั้นจึงชื่อว่าทรงปกป้องรักษาอาณาประชาราษฎร์ด้วยดี

๑๒๒. พระราชาธิบดี ต้องไม่เก็บส่วนอากรในไร่นาให้เกินพอดี เมื่อมีความจำเป็นก็ต้องแสดงเหตุผล เพราะเมื่อเก็บเกินพอดีไปหรือไม่เป็นธรรม พลกนิกรก็จะติเตียน และความล้มเหลวของการคลังก็จะเกิดขึ้น

๑๒๓. ผลที่สมมาดในการยาตราทัพ จะพึงมีในระหว่างหน้าแล้งถึงหน้าฝน แต่บัณฑิตกล่าวว่า การชนะและการแพ้จะเอาเป็นแน่ไม่ได้

๑๒๔. ถึงเมื่อศัตรูพินาศไป ราชกิจของพระราชาธิบดีฝ่ายมีชัยก็จัดว่าสำเร็จ แต่ความพินาศของศัตรูเป็นรางวัลชั้นสามัญของฝ่ายชนะเท่านั้น

๑๒๕. พระราชาธิบดี เมื่อทรงปรารภจะทำลายศัตรู เมื่อทรงเลือกคนทำงานไม่ได้เหมาะแก่งาน พระราชาธิบดีก็ต้องทรงเองตลอดไป ไหนจะต้องทรงพระดำริว่า อะไรจะเกิดขึ้นเล่า

๑๒๖. คนมีบุญ ไม่ต้องชวนขวาก็บรรลุประโยชน์ที่ต้องการได้สมใจตามครวญนั้นๆ เหมือนงูเหลือมนอนอยู่กับที่ก็มีอาหารมาให้ถึงปากฉะนั้น

๑๒๗. ผลไม้ที่ยังไม่สุก อยู่ในที่ที่สอยยาก คนเป็นอันมากก็ยังพากเพียรสอยให้ลำบากเปล่าๆ ผลไม้ชนิดนั้นไม่ทำให้สำเร็จประโยชน์ได้เลย ส่วนผลไม้ที่สุกและหล่นลงมาเอง ย่อมเป็นสาธารณะแก่คนทั้งหลายใช้แต่เท่านั้น ผลไม้หล่นเอง ไม่ต้องสอยนั้น รสก็อร่อย กินก็ชื่นใจ

๑๒๘. คุณธรรมคือว่าง่าย ๑ เจียหุฟัง ๑ ตั้งอกตั้งใจเล่าเรียน ๑ จำได้แม่นยำ ๑ บอกรวิชาที่ได้เรียน ๑ ที่จำไว้ได้ ๑ รู้ความซัดเข้าใจดีในคุณชาตินั้น ๑ ทั้ง ๗ นี้ จัดว่าเป็น **คุณที่แท้**

๑๒๙. พญาช้างที่ทรงคุณอันสามารถ เพราะเหตุที่ตกมันเพียงตัวเดียวเท่านั้น ก็ยังฆ่าพลรบด้วยความองอาจ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียวเท่านั้น ทรงแต่พระแสงของ้าวเท่านั้น เสด็จเหนือคชาธารทำยุทธหัตถ์ก็ยังสามารถได้ เพราะเหตุนั้นเขาจึงยอมให้พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นจอมทัพ เพราะทรงพระกำลังยิ่งกว่าช้าง ภายหลังที่ทรงทำยุทธหัตถ์แล้ว

๑๓๐. คนฉลาด หาความรู้ไว้เพื่อความสำรวม รักษาความสำรวมไว้เพื่อธรรม ควรจับจ่ายใช้สอยเพื่อทำทาน แต่นั้นควรทรงธรรมะเพื่อนิพพานเป็นที่สุด

๑๓๑. ทาน ๑ คีล ๑ การบริจาค ๑ ความซื่อตรง ๑ อหิงสาคัยอ่อนโยน ๑ เพียรเผาบาป ๑ ไม่โกรธ ๑ ไม่เบียดเบียน ๑ ขันติ ๑ ไม่ร้ายกาจ ๑ ทั้ง ๑๐ นี้เรียก **ราชธรรม** พระราชาธิบดีผู้ทรงธรรมต้องประพฤติเป็นวัตรโดยความไม่ประมาท

๑๓๒. ทานการให้ ๑ ช่วยเหลือกันตามควร ๑ พุดนารัก ๑ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ๑ สื่ออย่างนี้เป็น **อุบายเครื่องผูกใจกัน** ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้

๑๓๓. เนื้อในปากก็หลับไม่ได้สนิท เพราะกลัวตาย พระราชาธิบดีทั้งหลายก็บรรทมไม่สนิท เพราะกลัวราชศัตรูที่มีกำลังกว่า บัณฑิตทั้งหลายไม่ยินดีในการหลับ ก็เพราะกลัวภัยในสังสารวัฏ

๑๓๔. อดทนได้ ๑ ตื่นอยู่ตลอด ๑ หมั่น ๑ เชื้อเพื่อเชื้อแม่ ๑ เอ็นดู ๑ ไคร่ครวญ ๑ คุณธรรมเหล่านี้ ผู้เป็นหัวหน้าคน ที่หวังประโยชน์ของประมุขชนจำต้องประพฤติ

๑๓๕. อ่อนเกินไป ก็ถูกข่มเหง แข็งเกินไปก็ถูกจองเวร พระเจ้าอยู่หัวทรงทราบเหตุทั้ง ๒ ประการนี้แล้ว ควรประพฤติพระองค์ให้เหมาะ

๑๓๖. คนที่อ่อนจนแอ หรือคนที่แข็งจนกระด้าง ย่อมไม่สามารถจะดำรงอยู่ในตำแหน่งใหญ่ได้ เพราะฉะนั้นต้องประพฤติทั้ง ๒ อย่างให้พอดีกัน

๑๓๗. กลีกร ๑ พ่อค้า ๑ ข้าเฝ้า ๑ สมณะมีความรู้และทรงศีล ๑ เมื่อคนเหล่านี้มั่งคั่งตามส่วนที่เหมาะสมแก่ตนๆ ประเทศชาติก็มั่งคั่งเช่นกัน

๑๓๘. เมื่อคนเหล่านั้นทุพพลภาพ ประเทศก็พลอยทุพพลภาพ เพราะเหตุนี้พระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงรับภาระของประเทศ ต้องบำรุงรัฐมณฑลพร้อมทั้งพสกนิกรทั่วหน้าให้มั่งคั่ง

๑๓๙. ต้นไม้ใหญ่มีผลสะพรั่ง ผู้ใดมาเก็บเอาผลดิบไป ผู้นั้นก็ชื่อว่าไม่ได้ชิมรสผลไม้ นั้น ช้ำพีช พันธุ์ก็สูญอีก

๑๔๐. ต้นไม้ใหญ่มีผลดก ผู้ใดมาเลือกเก็บผลสุกไปได้ ผู้นั้นชื่อว่าได้ลิ้มรสของผลไม้ นั้น ทั้งพีช พันธุ์ก็ไม่สูญ

๑๔๑. ประเทศเปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ พระราชาธิบดีพระองค์ใด ทรงปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินโดยธรรม พระราชาธิบดีพระองค์นั้น จัดได้ว่าเสวยรสของพสกนิกรผู้จงรักภักดี ทั้งรัฐมณฑลก็ดำรงมั่นด้วย

๑๔๒. พระราชาธิบดีพระองค์ใด ทรงปกครองไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์โดยอธรรม พระราชาธิบดีพระองค์นั้นจัดเป็นพระมหากษัตริย์ที่ร้ายกาจยิ่งกว่ายาพิษทุกชนิด

๑๔๓. โดยทำนองเดียวกันนั้น ประชาชนชาวเมืองประกอบการค้าขายในทางที่ทำให้เพิ่มพูนราชพลีภาษีอากรขึ้น พระราชาธิบดีพระองค์ใดทรงเบียดเบียนเสีย พระราชาธิบดีพระองค์นั้น ชื่อว่าทรงผิดในการคลังของพระองค์

๑๔๔. เหล่าโยธีผู้รู้ตัวรับพิชัยสงคราม รอบรู้ชัยภูมิอันประเสริฐ รู้ดูบายกำจัดฝ่ายปรปักษ์ ใคร่ครวญโดยรอบคอบก่อนจึงทำ เข้มแข็งในการทำสงคราม พระราชาพระองค์ใดทรงเบียดเบียนเหล่าโยธีเช่นนี้เสีย พระราชาธิบดีพระองค์นั้นชื่อว่า**ผิดทั้งกองทัพ**

๑๔๕. โดยทำนองเดียวกันนั้น พระราชาธิบดีพระองค์ใดทรงประพฤติธรรม ทรงรุกรานนักบวชผู้สำรวมดี มีความประพฤติเรียบร้อย พระราชาธิบดีพระองค์นั้น ชื่อว่า**ผิดทางสวรรค์**

๑๔๖. แม่น้ำใหญ่จะตรงหรืออ้อมก็ตาม ย่อมเป็นเอง ไม่มีใครทำให้เป็นได้ฉันใด ความสงบหรือความจลาจล พระราชาธิบดีผู้ทรงอำนาจอิสระก็ทรงทำเอง เพราะพระองค์ก็เป็นอธิบดีแห่งรัฐของพระองค์

๑๔๗. ลูกทำชั่วถึงแม่ ลูกศิษย์ทำชั่วถึงครู ชาวเมืองทำชั่วถึงพระราชาธิบดี พระราชาธิบดีทำชั่วก็ถึงปุโรหิต

๑๔๘. เมื่ออาณาประชาราษฎร์ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง แบ่งออกเป็นหกส่วนพระเจ้าอยู่หัว ก็ต้องให้ส่วนหนึ่งจากคนทั้งปวงนั้น เพราะฉะนั้นพระเจ้าอยู่หัวต้องไม่ทำชั่ว ต้องทรงบำรุงให้เจริญโดยส่วนเดียวทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้า

๑๔๙. ชีวิตคนพาลน้อยนัก ชีวิตของบัณฑิตมากกว่ามาก **ชีวิตของประชาชนก็คือพระเจ้าอยู่หัวพระชนมชีพของพระเจ้าอยู่หัวก็คือราชธรรมนั่นเอง**

๑๕๐. พลเมืองไม่มีผู้นำก็พินาศ มีผู้นำมากก็พินาศ มีหญิงเป็นหัวหน้าก็พินาศ มีคนหนุ่มคะนองเป็นหัวหน้าก็พินาศ

๑๕๑. แม่เต่า แม่ปลา แม่ไก่ แม่โค เลี้ยงลูกฉันใด พระราชาธิบดีผู้ต่อมนรชน ก็ทรงบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้ร่มเย็นเป็นสุขฉันนั้น

๑๕๒. พระเจ้าอยู่หัวทรงรอบรู้คัมภีร์นิติศาสตร์ จนสอดคล้องในพระราชหฤทัย ทรงรอบรู้NYSE ต่างๆ เป็นอย่างดี ก็ย่อมจะไม่ถึงความพินาศ ทั้งยังทรงได้ชัยอำนาจทั่วรัฐมนทล และทรง เพลิดเพลินในสวรรค

๑๕๓. ท่านพราหมณ์อนันตญาณ กับ ท่านพราหมณ์คณามิสกะ ผู้เป็นราชบุโรหิตของพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้รจนาคัมภีร์ราชินิตินี้ไว้เพื่อประโยชน์ เพื่อสุขแก่ประชุมนคน ฉะนี้แล

จบคัมภีร์ราชินิตินี้แล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายกฤษณะ นาคประสงค์ เกิดเมื่อ วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2523 ที่ จังหวัด พิษณุโลก สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีสาขาวิชา การประชาสัมพันธ์ จากภาควิชาการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เมื่อปีการศึกษา 2544 และเข้ารับการ ศึกษา ในระดับปริญญาโท สาขาวิชาวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะ นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2545

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย